

ЈУСТИНИЈАНОВА ДИГЕСТА

– ПЕДЕСЕТА КЊИГА

1956. BEOGRAD

ИНСТИТУТ ЗА УПОРЕДНО ПРАВО

Монографија 201

ЈУСТИНИЈАНОВА ДИГЕСТА

– ПЕДЕСЕТА КЊИГА

Превод и коментар:
Проф. Др Самир Аличић

Београд, 2024.

ЈУСТИНИЈАНОВА ДИГЕСТА - Педесета књига

Превод и коментар:
Проф. Др Самир Аличић

Издавач
Институт за упоредно право

За издавача
Проф. Др Јелена Ђеранић Перишић, директор

Рецензенти
Проф. Др Здравко Лучић, Правни факултет Универзитета у Сарајеву
Проф. Др Огњен Вујовић, Правни факултет у Приштина са привременим седиштем
у Косовској Митровици
Проф. Др Валентина Цветковић Ђорђевић, Правни факултет Универзитета
у Београду

Техничка припрема
„Догма“ Београд

Штампа
„Бирограф Комп Д.О.О“ Београд

Тираж
100

ISBN 978-86-82582-28-1
DOI 10.56461/M201_24SA

Ова књига настала је је у оквиру научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години (евиденциони број: 451-03-66/2024-03/200049 од 5. 2. 2024).

© Институт за упоредно право, 2024. Сва права задржана.

Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, преснимаван или преношен било којим средством – електронским, механичким, копирањем, снимањем, или на било који други начин без претходне сагласности аутора и издавача.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
-----------------	---

**DOMINI NOSTRI SACRATISSIMI PRINCIPIS IUSTINIANI
IURIS ENUCLEATI EX OMNI VETERE IURE COLLECTI
DIGESTORUM SEU PANDECTARUM
LIBER QUINQUAGESIMUS**

ДИГЕСТА ИЛИ ПАНДЕКТА ПРЕЧИШЋЕНОГ ПРАВА ПРИКУПЉЕНОГ
ИЗ ЦЕЛОКУПНОГ СТАРОГ ПРАВА НАШЕГ ГОСПОДАРА
ПРЕСВЕТОГ ПРИНЦЕПСА ЈУСТИНИЈАНА
КЊИГА ПЕДЕСЕТА

I поглавље	20
II поглавље.....	42
III поглавље	52
IV поглавље	54
V поглавље.....	74
VI поглавље	84
VII поглавље.....	92
VIII поглавље	100
IX поглавље	110
X поглавље	112
XI поглавље	116
XII поглавље.....	118
XIII поглавље	126
XIV поглавље	134
XV поглавље.....	137
XVI поглавље	146
XVII поглавље.....	224
ПОГОВОР	271
ЛИТЕРАТУРА	279

ПРЕДГОВОР

О Јустинијановој Кодификацији и њеним деловима.

Пред читаоцем се налази превод педесете књиге Јустинијанових Дигеста. Заједно са Кодексом и Институцијама, Дигеста чине део трипартитне кодификације права сачињене у периоду од 528. до 534. године по налогу римског императора Јустинијана. Она се заједно са Јустинијановим новелама, тј. касније донетим конституцијама, данас објављује под називом *Corpus iuris civilis*.¹

Први део Јустинијанове кодификације, *Codex*, представља зборник царских конституција (*leges*) у дванаест књига. Сачињен је на основу ранијих зборника (Грегоријановог, Хермогенијановог и Теодосијевог кодекса), и касније издатих конституција. Прва верзија кодекса (*Novus codex Iustinianus*) сачињена је у периоду од 528. до 529. године. Данас је сачувана само прерађена верзија (*Codex repetitae praelectionis*), објављена 534. године.

Дигеста, други део кодификације, састављена су у периоду од 530. до 533. године. Садрже изабране цитате из дела класичних правника (*ius*) у педесет књига. Представљала су енциклопедијски уџбеник за студенте права, а имала су и законску снагу и могла су се примењивати на суду.

Трећи део кодификације, *Institutiones*, сачињен је упоредо са Дигестима. Институције представљају уводни уџбеник за студије права, и као и Дигеста, имале су и законску снагу. Састоје се од четири књиге, и углавном су сачињене на основу Гајевих институција, уџбеника из другог века.

Након завршетка рада на Кодификацији, Јустинијан је наставио са законодавном активношћу, доносећи нове конституције (*novellae*). Већина новела издата је у периоду од 534. до 541/542 године. Оне се данас, заједно са Јустинијановом кодификацијом, објављују у оквиру *Corpus iuris civilis*-а.

О композицији Дигеста и њиховом значају.

Јустинијанова Дигеста подељена су у педесет књига, и чине далеко најобимнији део Кодификације, у поређењу са дванаест књига Кодекса и четири књиге Институција. Подела на књиге је, као и у већини римских

¹ О настанку, текстуалној историји, структури, тумачењима и значају Јустинијанове кодификације и њених делова видети Archi 1953; Behrends O. - Knütel R. - Kupisch B. - Seiler H.H. 1990; Bluhme 1960; Cancelli 1970; Cenderelli 1989; Frezza 1953; Murjanov 1967; Perozzi 1948; Pescani 1974; Plaza 1972; Riccobono 1959; Sanfilippo 1949; Steinwenter 1956; Talamanca 1995; Wenger 1953; Wieacker 1961; Wieacker 1944.

правних зборника, претежно техничког карактера. Углавном је условљена обимом стандардне књџге (*liber*). Књџге Дигеста немају ни наслове, него се означавају бројевима. Ипак, иако подела на књџге није стриктно тематска, изван систем излагања постоји. На пример, у осмој књџзи обрађена је материја службености, у наредној, деветој књџзи, накнада материјалне штете настале услед уништења или оштећења туђе ствари путем недозвољене радње, и објективне одговорности за другог, у десетој књџзи тужбе за утврђивање граница, за поделу сусвојине и за изношење на увид таблица тестаментa, итд.

Свака књџга дели се на титулусе, односно поглавља, за која се за разлику од књџга, може недвосмислено рећи да представљају праве тематске целине,

Будући да су Дигеста зборник права садржаног у делима класичних правника, састоје се од цитата из тих дела. Ове цитате називамо фрагментима. Захваљујући Јустинијановом налогу датој комисији за израду Дигеста да се сачува успомена на старе правнике, на почетку сваког фрагмента назначено је од којег правника, и из које његове књџге је тај текст преузет. Ово је од немерљивог значаја за романистичку науку, јер се захваљујући томе могу реконструисати читава дела класичних правника.

Обимнији фрагменти су у каснијим издањима Дигеста подељени на параграфе, с тим што нумерација почиње од другог параграфа, јер се уводни означава као *principium* (скраћено *pr.*).

У време непосредно након свог доношења Јустинијанова Дигеста су мање примењивана на суду него Кодекс. Решења садржана у царским конституцијама била су боље прилагођена приликама у позној Римској империји него мишљења класичних правника. Више значаја Дигеста су имала за образовање правника, јер су их студенти изучавали у току читавих студија.

Ипак, напор Јустинијанових компилатора био је окренут будућности. Највећи значај Дигеста је свакако у томе што је захваљујући њима римско класично право сачувано од заборава. Гајеве Институције су једино дело римских правника из класичног периода које је до нас стигло у изворном облику, и то пуким случајем. Сачувано је на палимпсесту, односно иструганом пергаменту, на којем је преко текста Институција био написан други текст. Да није било Јустинијановог кодификаторског подухвата, сасвим је извесно да би достигнућа римских правника била заувек изгубљена. Човечанство би морало да утроши много времена и интелектуалне енергије да би поново изградило развијен правни систем, неопходан за развој тржишне привреде и капиталистичких продукционих односа, који су као своју последицу произвели индустријску револуцију. Да није било Дигеста, питање је да ли би свет у коме живимо овако изгледао.

Дигеста су остала основ права Византије све до њене пропасти. На западу су поново откривена са правном школом глосатора у једанаестом

веку, и све до данас нису изгубила на актуелности. Нарочито је илустративна чињеница да су све до 1900. године, до ступања на снагу Немачког грађанског законика, Дигеста у Немачкој непосредно примењивана на суду као грађанско право. На изучавању Дигеста развио се цео правац у правној науци, нарочито немачкој, назван пандектистика или пандектна наука, по грчком називу за Дигеста (Пандекта).

Ако се изузме пар егзотичних случајева попут мале републике Сан Марино, Дигеста данас нису више готово нигде непосредно у примени, али њихов значај за право тиме није умањен. Огроман део материје савремених грађанских законика потиче из овог древног зборника. За пуно разумевање данашњих правних концепата и института неопходно је познавање њихових античких корена. Зато је римско право незаобилазна степеница на студијама права у свим земљама које припадају европско-континенталном правном систему. А далеко највећи део онога што знамо о римском праву потиче из Дигеста. Она су већ скоро хиљаду година главни предмет изучавања западноевропске правне науке, и спадају међу највише коментарисане књиге у историји људског рода.

Поред научног и наставног значаја, Дигеста све више поново постају извор за правна решења која се користе приликом израде савремених грађанских законика, као што показује недавни пример рецепције правних решења непосредно из римског права у Руском грађанском законнику и Кинеском грађанском законнику.

О педесетој књизи Дигеста

Последња књига Јустинијанових Дигеста, чији се превод и латински текст налазе пред читаоцем, једна је од обимнијих књига овог зборника, подељена у седамнаест поглавља. Дигеста у целини гледано углавном садрже норме приватног права. Педесета књига је у том смислу изузетак.

Првих петнаест поглавља садрже норме јавног права, углавном управног и финансијског, али и норми о судском поступку. Првих дванаест поглавља углавном садрже норме везане за функционисање аутономних градова – муниципија и колонија, функционисање градских већа и статус њихових чланова - декуриона. Нижу се поглавља посвећена муниципијама, тј. самоуправним градовима, и њиховим становницима (1), припадницима реда декуриона, односно члановима градских већа у тим градовима (2), о регистру чланова реда декуриона (3), затим о јавним дужностима, функцијама и дажбинама, и то поново превасходно онима које се односе на декурионе (4), као и о различитим основама за ослобођење и изузеће (5), те о привилегији имунитета од тих обавеза и дажбина (6), о делегацијама и изасланствима самоуправних градова (7), о управљању градском имовином

(8), о одлукама које градско веће састављено од декуриона треба да доноси и о надлежностима већа (9), о јавним радовима (10), пазарним данима (11), о преузетим обавезама за извођење јавних радова (12).

Потом следе поглавља која садрже неке норме из разних грана права: о когниционим поступцима и о ситуацији када судија чини спор својим – једној ситуацији која по институционалној систематици спада у облигације тј. квазиделикте (13); о трговинским посредницима или, савременим језиком речено, брокерима (14); о пореским регистрима и привилегованим градовима и областима ослобођеним од пореза (15).

Горе наведена поглавља од огромног су значаја за романисте који се баве, пре свега, муниципалним правом,² као и за историчаре. Међутим, главни разлог због којег сам одлучио да преведем баш педесету књиџу Ди-геста а не неку другу, и због којег је ова књиџа важна не само романистима него свим правницима, су последња два поглавља: претпоследње, које садржи римске правне дефиниције (16), и још више, последње (17), које садржи правна правила односно изреке (регуле). Због тога, ова два поглавља, која су привукла огромну пажњу правне науке,³ а нарочито последње, заслужују да се њима детаљније позадаavimo.

Регуле и дефиниције у римском праву

Израз *regula* у најстаријем латинском језику значио је „средсџво за љо-влачење љправе линије, лењир“. Ова реч има исти праиндоевропски корен (*reg*) као речи *rex*, *regio*, *rectus*, *regere*, и по свему судећи, већ у најстаријем латинском означаваала је један колико материјални, толико и морални појам. Овим изразом се означава било какво средство којим се успоставља правилност.⁴

² Од веома бројних радова о римском муниципалном праву видети нпр. Abbott 1968; Alföldy 1961-62; Alföldy 1962; Alföldy 1964, 1965; Arangio-Ruiz - Vogliano 1942; Bechard 1975; Bernhardt 1982; Bitto 1979; Carrié1998; Cébeillac Gervasoni 1996; Chastagnol 1990; Cloud1993; Degrassi 1948; D'Ors 1983; D'Ors 1984; d'Ors 1993; d'Ors 1981; Duthoy 1984; Elia 1985; Gabba 1991; Gabba 1994; Galsterer 1988; Galsterer 1976; Gascou 1982; Gatti 1975; Grelle 1995; Impallomeni 1998; Jacques 1984; Johnston 1985; Kränzlein 1993; Kränzlein 1992; Lamberti 1993; Le Roux 1986; Le Roux 1994; Lebek 1994; Lebek 1995; Lebek 1993; Lemosse 1990; Luraschi 1974-77; Mancini 1997; Manfredini 1992; Manfredini 1994; Melani 1994; Mentxaka 1993; Nicoletti 1964; Quoniam 1960; Rodriguez 1988; Rodríguez Neila 1994; Saddington 1996; Sargenti 1974; Schönbauer 1953; Solazzi 1958; Tibiletti 1973; Venturini 1994; Vittinghoff 1951 Weber 1975; Wiegels 1978; Wolff 1979; Zaccaria 1994.

³ О римским дефиницијама и регулама је у романистици јако много писано. Видети нпр. Berger 1951; Daube 1952; Behrens 1958; Dekkers 1958; Scherillo 1959; Stein 1962; D'Ors 1964; Lefebvre 1965; Carcatterra 1966; Martini 1966; Stein 1966; Buti 1968; Guarino 1968; Hausmaninger 1968; Lanfranchi 1968; Riccobono S. - Riccobono S.jr 1968; Stein, 1968; Stein 1968; Stojcevic - Romac, 1969; Albanese 1970; Schmidlin, 1970; Schmidlin 1971; Sainz Ezquerro 1976; Schmidlin 1976; Schmidlin 1976; Iglesias-Redondo 1981; Kupiszewski 1981; Kupiszewski 1981; Liebs 1981; Backhaus 1983; Martini 1984; De Bujan 1987; Reinoso Barbero 1987; Carcatterra1988; Flume 1991; Lazzarini 1993; Pugliese 1993; De Castro-Camero 1994; Marrone 1994; Martini 1995; Kacprzak 1996; Mercogliano 1998; Messina 1998; Penta 1998.

⁴ Треба напоменути да се у индоевропским језицима по правилу оно што је *љправо* у физичком смислу поистовећује са оним што је *исљправно* у моралном смислу. У многим модерним језицима се за право као

Израз *regula* среће се често у латинским неправним изворима, у значењу мере, стандарда.⁵

Реч *regula* се у правнотехничком смислу, у значењу правног правила, први пут појављује у делима великог правника из Августовог доба, Лабеона.⁶ *Antistius Labeo* био је оснивач школе Прокулеанаца и велики иноватор. Помпоније каже да се Лабеон бавио и другим наукама, и да је у изучавање права унео многе новине. По Помпонију, баш ово је био основ за настанак различитих школа, јер се оснивач Сабинијанске школе, Атеј Капито, за разлику од Лабеона „држао оног што му је пренето“.⁷

Међу новинама које је Лабеон увео у изучавање права било је и разликовање дефиниција и рејула. Лабеон, који се бавио поред права и лингвистиком, полазећи од аналогистичких становишта разликовао је регуле као правила нормативног карактера, за разлику од дефиниција као дескриптивних одређења правних појмова. Прво правило за које је Лабеон употребио израз *regula* била је позната изрека Катона Млађег, по којој ће легат који је био неважећи у моменту састављања тестаментата остати неважећи, ма у којем моменту да је тестатор умро.⁸ Ово правило се најпре звало *Sententia Catoniana* (нпр. Мецијан у D.35.1.86.1), а касније је понекад била квалификована и као *definitio* (D.34.7.1.pr.). *Regula Catoniana* била је за класичне правнике регула-модел на коју се угледало приликом прављења нових правних правила.⁹

Регула се у класичном праву схвата пре свега као апстракција настала из казуистике. Суштину класичног схватања појма *regula* лепо саопштава чувена Паулова дефиниција, која се налази на самом почетку титулуса Дигеста *De diversis regulis iuris antiqui*.

друштвени феномен користи исти израз којим се означава и нешто што је право у физичком смислу, и те речи углавном потичу од истог праиндоевропског корена као и латинско *reg-*, келтско *ri-* или стариндијско *raj(an)*. Нпр. немачко *recht*, француско *droit*, италијанско *diritto* имају исти корен као готско *raihits* или персијско *rasta*. Исто тако, оно што је криво у физичком смислу поистовећује се са оним што је неисправно у друштвеном смислу, нпр. у француском *tordu, courbe=perfidie, menteur*. И у српском језику чита се веза између именице *йраво* и прилога и придева *йраво*, којим се може означити правилност у физичком смислу (нпр. *йрава* линија) али и правилност у пренесеном значењу (имаш *йраво*, у *йраву* си). На исти начин, криво се постовећује са неисправним: за некога ко је учинио деликт кажемо да је *крив*, али се исто може рећи и за линију која није *йрава*. И у латинском, израз *regere* може да значи владати али и повлачити праву линију. Нпр. израз *regere fines* се користи за означавање граница будућег храма или градског насеља, које обавља свештеник. О овоме види више у: Бенвенист: *Речник индоевропских устјанова*, стр. 256-259., посебно стр. 258.

⁵ У етици, *regula* је критеријум за разликовање доброг и лошег. У дијалектици, критеријум за разликовање тачног и нетачног. У реторици, модел доброг говора. По први пут се израз *regula* јавља у значењу детаљног правила, које се примењује на више случајева исте врсте, код граматичара у другој половини првог века пре Христа. Он подразумева граматичко правило које се примењује на велики број речи, по утврђеном моделу (нпр. промена глагола исте деклинације). Као такве, регуле се разликују од аналогича, које подразумевају сличности које се јављају код мањег броја речи. P. Stein 1966, 101-103.

⁶ Stein *ibid.*.

⁷ D. 1.2.2.47

⁸ *Catoniana regula sic definit, quod, si testamenti facit tempore decessisset testator, inutile foret, id legatum quendocum que decesserit, non valere. quae definitio in quibusquam falsa est.* (D.34.7.1.pr.)

⁹ Stein, *ibid.*

Правно љравило (рејула) је оно шџо одређену сџвар украјко излаже; не зџйо да би се из рејуле изводило љраво, неџо из љрава које љосџији настџаје рејула. Рејула излаже сџвар украјко и, како каже Сабин, она је шџако ређи сажимање њене сушџине, али ако се љиме љоквари (смасо односне сџвари), (рејула) људи своје ођравдање.¹⁰

По овој дефиниџији регула није оно што би смо ми данас назвали општом правном нормом. Она није норма, већ стандард. Њен значај је искључиво дидаџички. Паулов израз да *ex iure quod est regula fiat* треба схватити тако да се регула изводи из казуистике. Она није норма донета са намером да важи за будућност, већ правило које казује на који се начин одређени проблеми у праву уобичајено решавају.

Овакве регуле се по правилу јављају у оквиру казуистичких текстова, и наводе се углавном да би се поткрепило мишљење правника како треба решити одређени случај. Најчешће се уводе са једним *enim* или *quia*.¹¹ Регуле се јављају и у уџбеницима права као дигресије ради појашњавања правних решења.¹²

У титулусу D. 50.17 имамо много примера за регуле-стандарде из класичног доба. Ево неких:

*У свим облиџацијама, у којима није уђврђен рок, дуђ настџаје одмах.*¹³

*Смајра се да је учињен љоклон, онда када се усџуђа нешџо а да на љо нисмо обавезни ни љо једном љраву.*¹⁴

Овакве регуле, каквих у наведеном титулусу, али и у другим деловима Дигеста има доста, представљају леп пример регула као правничких стандарда класичног доба.

Иако се регула схвата пре свега као стандард а не као норма у модерном смислу, правила старог права уживала су веома велики углед и често су сматрана за обавезујућа. Осим тога, у другој половини класичног доба се јавља и једно другачије схватање регула. У бројним књигама односно зборницима регула из овог периода налазимо регуле које нису служиле само за поједностављивање градива за потребе студената или за аргументацију мишљења

¹⁰ D.50.17.1 *Regula est, quae rem quae est breviter enarrat. non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat. per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, et, ut ait Sabinus, quasi causae coniectio est, quae simul cum in aliquo vitata est, perdit officium suum.*

¹¹ Stein 1966, 106-107.

¹² Нпр. Гај, након што је објаснио да у његово време безразложна суровост господара према робовима није допуштена, додаје: *Male enim nostro iure uti non debemus...* (G.1.53). Или, након што је објаснио да лица која се позивају на наслеђе по преторском праву не добијају наслов наследника, Гај каже: *nam praetor heredes facere non potest...* (G.3.32).

¹³ D.50.17.14 - *Pomponius libro quinto ad Sabinum: In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur.*

¹⁴ D.50.17.82 - *Papinianus libro nono responsorum: Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.*

правника приликом решавања појединих правних случајева, већ су могле бити основа за доношење пресуде. Ове збирке су вероватно биле намењене нижим службеницима у римској администрацији и писали су их правници запослени у царској канцеларији. Правна правила која су садржана у њима имају императивни тон и одсликавају положај њихових аутора, људи који су имали одлучујућу улогу у правном животу империје. Ове регуле више нису само слика постојећег стања у праву, већ су и средство промене права.¹⁵

Овакве регуле су биле значајан инструмент напретка правне науке и права у Риму. О томе колики су значај имале, најбоље казује број збирки регула, чији су нам наслови познати углавном на основу инскрипција у фрагментима Јустинијанових Дигеста. Чак 364 фрагмента у Дигестама потичу из *libri regularum*, при чему треба додати да су и дела друге врсте садржала овакве регуле. Књиге регула написали су, између осталих, Улпијан, Модестин, Гај, Паул, Марцијан, Лициније, Сцевола, Лициније Руфин, Помпоније, Нерације и Марцел. Дакле, већина значајних класичних правника, али и неки од мање значајних. Осим што су била бројна, ова дела углавном нису била занемарљивог обима. Из инскрипција Дигеста види се да су скоро сва цитирана дела ове врсте вишетома, а нека су имала и десет или више књига.¹⁶ Детаљнијом анализом ових текстова би се могао прилично релативизовати уврежени став о стриктно казуистичком карактеру права садржаног у делима класичних правника.

Лабеонова доктрина није била општеприхваћена. Неки правници, углавном сабинијанске оријентације, нису прихватили разликовање дефиниција и регула. Они су наведена два појма користили као синониме за било какву генерализацију изведену из казуистике, без обзира да ли она има дескриптивни или нормативни карактер.¹⁷ Ово је навело романисте да помисле како у мисли Римљана регуле и дефиниције нису никад ни разликоване. У старијој романистици преовладало је управо овакво мишљење, које изворно потиче од Савињија. У новијој литератури преовладава мишљење, које је било изражено још у делима глосатора, да је већина римских правника класичног доба, ако не и сви, разликовала *regulae* и *definitiones*. Треба напоменути да у сачуваним изворима ова подела никад није изричито поменута, нити се о њој расправља. Ипак, на основу употребе поменутих израза је утврђено да је већина правника класичног раздобља сматрала *regulae* и *definitiones* за различите категорије, како терминолошки тако и структурално. *Definitio* је објашњење значења неког појма; *regula* је норма које је изведена на основу претходних случајева, и за разлику од дефиниције, резултат је синтезе, а не анализе. Дефиниција не може бити регула. Нпр. за Целзову дефиницију права (*Ius est ars boni et aequi*. - D.1.1.1. pr.) ни један

¹⁵ Stein 1966, 104.

¹⁶ Међу инскрипцијама у Дигестама проналазимо, на пример, ове: *Licinius Rufinus libro tertio decimo regularum* (D.42.1.34), *Neratius libro decimo regularum* (D.30.118), *Modestinus libro nono regularum* (D.4.6.32).

¹⁷ Stein 1966, 103.

правник не би никад рекао да је то регула. Насупрот томе регула може понекад да буде и дефиниција. Већ смо видели да је *Catoniana* у Целзовом тексту D.34.7.1. рг. квалификована и као *regula* и као *definitio*.¹⁸

Иако су Јустинијанови компилатори у начелу прихватили разликовање дефиниција и регула, раздвајајући их у два одвојена поглавља, ово разликовање није стриктно. У титулусу Дигеста *De diversis regulis iuris antiqui* налазе се и неке праве дефиниције, и обрнуто, у поглављу посвећеном дефиницијама налазе се неке норме које се пре могу сматрати регулама.

Упркос огромном значају регула и дефиниција за развој римске правне науке, оне су имале и значајан број противника међу римским класичним правницима. Наиме, иако су многе регуле римског права задржале своју употребну вредност и у данашње време, већ крајем класичног доба био је не мали број правила старог *ius civile*-а које су биле застареле и превазиђене и које су представљале сметњу даљем развоју права. Чак и за чувену Катонијану Целз каже да *in quibusquam falsa est*. (D.34.7.1.pr.). Из истог разлога и старе дефиниције су све више имале релативан значај, па је Јаволен могао са правом да констатује: *Omnis definitio in iure civili periculosa est* (D.50.17.202). Овакав став јуриспруденције није остао ограничен на теоријски план. Регулe нису никад сматране за недодирљива правна правила нити за необориве научне истине. У класично доба делатност правника је била усмерена и на изналагање конкретних решења којима су стара правила дерогирана. Ова активност је била толико изражена да неки аутори говоре о „покрету против регула“ у класичној правној науци.¹⁹ Ипак, многа стара правила нису никада формално дерогирана, премда су изгубила своју вредност због веома великог броја изузетака. Осим тога, превазилагање постојећих правила обављано је постепено, у дугом временском периоду. Најзад, многе застареле регуле су заиста биле важеће на плану цивилног права, јер су биле дерогиране правилима других правних система, пре свега преторским правом, али и *ius novus*-ом принципата.²⁰

У складу са тежњом ка апстракцији која је владала у посткласичном праву, регуле и дефиниције ће добити већи правни значај од оног који су имале у казуистичком класичном праву. За регуле и дефиниције се често проглашавају било какве изреке класичних правника, извучене из контекста, које сами њихови аутори не би никад сврстали међу правна правила. Понекад су то били корисни принципи и правила за тумачење права или изналагање решења; међутим се често, у складу са тенденцијом вулгаризације права, под појам *regula* подводи и оно што би смо ми данас назвали правне максиме: кратке изреке, лаконски формулисане, чија сврха није толико аргументација колико убеђивање судије, збуњивање противничке

¹⁸ О разлици између регула и дефиниција у класичном праву види више у Carcaterra 1966, 23-27; Riccobono 1968, 360-361.

¹⁹ Biondi 1946, 221.

²⁰ Biondi 1946, 219-223; Riccobono 1968, 360-361.

стране на суду, или уверавање странке коју адвокат заступа у његову стручност, често недовољно прецизне и са великим бројем изузетака.²¹

У складу са горе наведеном тенденцијом, схватање појма регула од стране Јустинијанових компилатора било је веома широко. Под овим појмом се подразумевало било какво опште правно правило, стандард или принцип. Зато су у Титулусу место нашле не само регуле као правни стандарди у смислу у којем су их схватили правници класичног периода, него и детаљнија правна правила, многе максиме, и понеке дефиниције.

О поглављу Дигеста *De diversis regulis iuris antiqui* (D.50.17)

Питање одабира материјала који је уврштен у последњи титулус Дигеста представља до сада нерешену мистерију, и зато сам одлучио да овом питању, о којем сам раније већ писао, посветим једно поглавље предговора ове књиге.

Нејасно је, наиме, због чега су регуле у овој глави преузете само из неких књига класичних правника, а из неких не? Даље, може се с правом поставити питање, зашто у њему скоро да и нема фрагмената из књига *regula* (*libri regularum*) класичних правника, са изузетком фрагмената 100, 196 и 210 које су преузете из књига регула Гаја, Модестина и Лицинија Руфина?²²

У титулусу је преузет материјал од великог броја класичних правника: Паула, Улпијана, Помпонија, Гаја, Јаволена, Квинта Муција Сцеволе, Папинијана, Хермогенијана, Целза, Марцела, Модестина и Лицинија Руфина. Међутим, упада у очи да је од Улпијана и Паула цитиран веома велики број фрагмената, пропорционално знатно већи него што је то случај у другим деловима Дигеста.²³ Затим, занимљиво је да су регуле преузете само из ограниченог броја књига појединих аутора.²⁴ Најзад, уочљив је велики број *двојника* (*leges*

²¹ О овим посткласичним регулама видети нпр. Stein 1966, 105-106.

²² У Дигестама су чак 264 фрагмента преузета из књига регула класичних правника, па је нејасно зашто се њима компилатори нису више послужили и приликом израде овог титулуса. При томе, треба узети у обзир да су *libri regularum* садржали већ издвојена општа правна правила, која су се без много труда могла преузети. Ово би свакако било много једноставније него претраживати обимну казуистичку заоставштину класичара у потрази за регулама.

²³ На пример, Паул је цитиран 69 пута, а Јулијан само 6 пута, дакле скоро дванаест пута мање. У Дигестама као целини, Паул је цитиран 2011 пута, а Јулијан око 460 пута (ради се о фрагментима који се сматрају оригиналним), дакле једва око пет пута мање. Затим, у D.50.17 Улпијан је цитиран 60 пута, 10 пута више од Јулијана. У Дигестама Улпијан има 2817 фрагмената, нешто преко 6 пута више од Јулијана. Pescani 1974, 263-264.

²⁴ Нпр. од Гаја су преузети само фрагменти из Коментара градског едикта (55-56), Коментара провинцијског едикта (42,46,51,57,107,111,113,122,125,132,147,158) и Књиге регула (100). Ни једно једино правило из неког од бројних других Гајевих дела цитираних у Дигестама (Институције, Коментар Закона XII таблица, Коментар Јулијевог и Папијевог закона, *Res cottidianae*, књиге о вербалним облигацијама, манумисијама, фидеикомисима, Коментар Едикта курулског едила итд.) Већ овај пример показује да су састављачи последњег титулуса Дигеста користили мали број књига.

geminatae), текстова који се срећу и у другим деловима кодификације. У последњем титулусу су многи текстови измењени, на тај начин да су извучени из контекста тако да је одбачено оно *enim*, *nam* или *quia* којим су обично овакве изреке увођене у казуистичка разматрања класичара.²⁵

То што је за израду последњег титулуса Дигеста коришћен ограничени број наслова, може се објаснити тиме да у изради титулуса нису учествовали сви чланови Трибонијанове комисије.²⁶ Ипак, то не објашњава зашто нису у већој мери коришћене књиге регула класичних правника у којима су се правна правила могла пронаћи без труда?

Чини ми се, да би могуће објашњење могло бити то, да су приликом израде титулуса *De diversis regulis iuris antiqui* Јустинијанови компилатори користили посткласичне збирке изрека класичних правника. Наиме, познато је да су у поскласично доба прављене збирке сентенци које су биле извучене из казуистичких текстова римских правника. Покушаћу да укажем још једном на разлоге, које сам изнео још пре много времена, због којих сматрам да се неке од нелогичности које запажамо у последњем титулусу Дигеста могу објаснити управо тиме, што су Јустинијанови компилатори једноставно прегледали такве зборнике и искористили материјал који су оне садржале.

Обратимо пажњу најпре на распоред материје у D.50.17.

Титулус почиње једним Пауловим фрагментом у коме се налази дефиниција појма *regula* (D.50.17.1). Затим следе фрагменти из *Libri ad Sabinum* (D.17.2-40), потом фрагменти из *Libri ad edictum* (D.50.17.41-57), и на крају фрагменти из тзв. Папинијанске масе, односно из књига које су имале научни карактер и нису представљале у стриктном смислу обраде само цивилног или само преторског права. То су нпр. *libri questionum, epistularum, regularum, definitionum, responsorum, digestorum* итд. (D.50.17.41-211). Међу ове последње уврштени су и неки томови *Libri ad edictum*. Овакав редослед био је правило и у другим титулусима Дигеста.²⁷

Питање је, да ли се међу редоследом регула унутар поделе по масама може уочити нека правилност?

Унутар сабинијанске масе се запажају следеће целине. На почетку, одмах након дефиниције појма *regula*, су правила из области права које се односи на лица (2-5). Затим следи неколико правила која би се могла сврстати у стварно и наследно право (6-13). Потом следи низ правила која махом припадају контрактном праву и квазиконтактима (14-35). Унутар овог дела су и општа правила која се односе на тумачење изјаве воље, елементе правних послова, укључујући и оне који немају облигациони карактер, као што је на пример брак. У ствари, ради се о правилима која се односе на оно што би смо ми данас назвали „правним пословима“. Последњих пет пра-

²⁵ По Стејну, ради се о чак 35 двојника. Stein 1968, 106-107.

²⁶ Упореди: Pescani, *ibid.*

²⁷ Више о распореду материје унутар титулуса Дигеста видети у: Bluhme 1960.

вила из *Libri ad Sabinum* се односе углавном на деликте и процесно право (36-40).

Мали број правила, свега 17, преузет је из едикталне масе. Регуле су преузете из коментара Улпијана, Паула и Гаја. Будући да се ради о тако малом броју правила, и с обзиром на то да преторски едикт није ни имао праву систематику будући да је материја у њему била распоређена по редоследу судског поступка, тешко је рећи да ли је у овом делу (41-57) поштована систематика Вечитог Едикта, те у ово питање нећемо улазити. У сваком случају, као и у делу у коме се налазе фрагменти из сабинијанске масе, поштован је редослед из дела класичних правника из којих су коментари преузети.

Убедљиво највећи број правила (155, дакле скоро три четвртине) преузет је из Папинијанске масе. Ово не треба да чуди. Логично је да је у делима која су имала научни карактер било највише регула. Преузети су фрагменти из дела великог броја класичних правника, и то из разних дела. И овде се водило рачуна о редоследу томова књига из којих су регуле преузете. Осим овога, не може се запазити никаква логика у распореду фрагмената. Скоро без икаквог реда, ређају се фрагменти из разних области права.

Дакле, једино у првих четрдесет фрагмената, у којима се налазе правила преузета из сабинијанске масе, може се уочити извесна правилност. Летимичним прегледом, стиче се утисак да су фрагменти поређани по редоследу који приближно одговара институционалној систематици. То се ипак не може назвати правом систематиком. Поједине целине нису јасно издвојене. Постоје неки делови текста где преовлађују правила из одређене правне области, али има и одступања. Ова одступања су таква да не можемо говорити о систематици у правом смислу те речи.

На пример, након првог правила из области облигационог права (50. 17. 14) следи једно правило из стварног права (50. 17. 15), а затим опет једно правило облигационог права (50. 17. 16) итд.

Ипак, постоји једна ствар која указује да је састављач овог дела титулуса настојао да постигне извесну правилност. Наиме, цитати који потичу од једног правника нису обрађени на једном месту. Тако, титулус почиње једним Пауловим фрагментом (1), затим следе три Улпијанова (2-4), па опет један Паулов фрагмент (5), па још један Улпијанов (6), па два Помпонијева (7-8), па опет један Улпијанов фрагмент (9) итд. Насупрот томе, у делу титулуса у коме су обрађени фрагменти из папинијанске масе приметна је тенденција да се на једном месту обради већи број фрагмената једног истог правника. Нпр. од 74 до 91 фрагмента се налазе Папинијанови фрагменти, који су скоро сви (са изузетком три) преузети из његовог дела *Libri questionum*. Од 184 до 191 ређа се осам фрагмената преузетих из Целзових Дигеста, и сл.

Дакле, очито да је распоређивању фрагмената у овом делу титулуса посвећено више пажње него у осталим. Сва је прилика да је постојала интенција

да се фрагменти распореде по институционалној систематици. Што се тиче одступања, она могу бити последица тежње да се очува редослед правила из књџга класичних правника из којих су правила преузета, тако што се у тексту који следи регули преузетој из одређене књџге никад не наводи регула из неког од томова који су јој претходили.²⁸

Постоји још једна ствар која на неки начин издваја део титулуса у коме се налазе регуле цивилног права од остатка поглавља. Фрагменти из сабинијанске масе преузети из дела само три правника: Паула, Улпијана и Помпонија.

Мало је вероватно да ове специфичности потичу од Јустинијанових компилатора. Готово да је немогуће претпоставити да је Трибонијан толико уситнио посао да би поверио израду делова једног истог титулуса различитим правницима. Пре ће бити да првих 40 фрагмената Титулуса представљају у ствари скраћену верзију неког од посткласичних зборника регула, који је био сачињен по институционалној систематици, и који су Јустинијанови компилатори једноставно преузели у скраћеној верзији. За део у коме се налазе фрагменти из едикталне масе није могуће прецизно утврдити да ли има порекло у некој ранијој збирци правила. Што се тиче правила преузетих из папинијанске масе, њихов редослед указује да су највероватније на брзину извучене из дела класичних правника и на брзину поређане по редоследу књџга у којима су пронађене, без праве систематике. С обзиром на то да је последњи део седамнаестог поглавља педесете књџге Дигеста начињен на начин који указује да се радило у журби, највероватније је оригинално дело Јустинијанових компилатора. Ипак, и овде остаје нерешено питање због чега су скоро изостали цитати из збирки регула класичних правника.

Дакле, титулус Дигеста *De diversis regulis iuris antiqui* (D.50.17) имао је, највероватније, специфичан пут настанка. Изгледа да није начињен од стране целе Трибонијанове комисије, већ од једне подкомисије која је користила ограничену литературу. Врло је вероватно да је ова подкомисија користиле неке посткласичне збирке регула извучених из казуистичких дела касичних правника, а могуће је да фрагменти од 2 до 40 из *Libri ad Sabinum* представљају скраћену верзију једног таквог зборника.

²⁸ Нпр. из Помпонијевих *Libri ad Sabinum* су преузети следећи фрагменти: 7.- libro III, 8.- libro IV, 11.- libro V, 14- libro V, 18.-libro VI, 20- libro VII, 25- libro XI, 27- libro XVI, 36- libro XXVII, 38- libro XXIX.

DOMINI NOSTRI SACRATISSIMI PRINCIPIS
IUSTINIANI
IURIS ENUCLEATI EX OMNI VETERE IURE COLLECTI
DIGESTORUM SEU PANDECTARUM
LIBER QUINQUAGESIMUS

ДИГЕСТА ИЛИ ПАНДЕКТА
ПРЕЧИШЋЕНОГ ПРАВА ПРИКУПЉЕНОГ
ИЗ ЦЕЛОКУПНОГ СТРАРОГ ПРАВА
НАШЕГ ГОСПОДАРА ПРЕСВЕТОГ ПРИНЦЕПСА
ЈУСТИНИЈАНА
КЊИГА ПЕДЕСЕТА

AD MUNICIPALEM ET DE INCOLIS

1. ULPIANUS *libro secundo ad edictum* Municipem aut nativitas facit aut manumissio aut adoptio.

§ 1. Et proprie quidem municipes appellantur muneris participes, recepti in civitatem, ut munera nobiscum facerent: sed nunc abusive municipes dicimus suae cuiusque civitatis cives, ut puta Campanos, Puteolanos.

§ 2. Qui ex duobus igitur Campanis patentibus natus est, Campanus est. sed si ex patre Campano, matre Puteolana, aequè municeps Campanus est, nisi forte privilegio aliquo materna origo censeatur: tunc enim maternae originis erit municeps. ut puta Iliensibus concessum est, ut qui matre Iliensi est, sit eorum municeps. etiam Delphis hoc idem tributum et conservatum est. Celsus etiam refert Ponticis ex beneficio Pompeii Magni competere, ut qui Pontica matre natus esset, Ponticus esset. quod beneficium ad volgo quaesitos solos pertinere quidam putant. quorum sententiam Celsus non probat: neque enim debuisse caveri, ut volgo quaesitus matris condicionem sequeretur (quam enim aliam originem hic habet?): sed ad eos, qui ex diversarum civitatum parentibus orerentur.

2. IDEM *libro primo disputationum* Quotiens filius familias voluntate patris decurio creatur, universis muneribus, quae decurioni filio iniunguntur, obstrictus est pater quasi fideiussor pro filio. consensisse autem pater decurionatui filii videtur, si praesens nominationi non contradixit. proinde quidquid in re publica filius gessit, pater ut fideiussor praestabit.

§ 1. Gestum autem in re publica accipere debemus pecuniam publicam tractare sive erogandam decernere.

§ 2. Sed et si curatores operum vel cuius alterius rei publicae creavit, tenebitur.

§ 3. Sed et si successorem sibi nominavit, patrem obstringit.

§ 4. Sed et si vectigalia publica locavit, pater erit obstrictus.

О МУНИЦИПИЈАМА И ЊИХОВИМ СТАНОВНИЦИМА

1. УЛПИЈАН, *из групе књије о едикту*: Муниципсом се постаје или рођењем или манумисијом или адопцијом.

§ 1. И заиста у правом смислу називамо муниципсима оне који учествују у јавним дужностима (*munera*), који су примљени у заједницу грађана, да би обављали дужности према нама; али сада неправилно кажемо да су муниципси грађани било које заједнице грађана, на пример кампанци, путеоланци.

§ 2. Ко је дакле рођен од двоје који ту станују, он је кампанац. А ако је од оца кампанца, а мајке путеоланке, исто је кампански муниципс, осим ако не буде уписан у ценз по основу неке привилегије мајке; тада ће наине бити муниципс на основу порекла по мајци. Тако је на пример тројанцима дозвољено, да ко је тројанац по рођењу, буде њихов муниципс. Такође ово исто је делфљанима додељено и сачувано (*као њовласица*). Целз исто тако преноси да понтијцима припада (*њовласица*) на основу привилегије Помпеја Великог, да ко је рођен од мајке понтијке, буде понтијац. Неки су мислили да се ова повластица односи само на ванбрачно зачете. Ово мишљење Целз не прихвата: јер нема потребе да се прописује, да ванбрачно зачет следи правни положај мајке (какво би он уопште друго порекло имао?): већ (*се односи*) на оне, који потичу од родитеља из различитих заједница грађана.

2. ИСТИ, *из прве књије расправа*: Кад год син породице уз сагласност оца постане декурион, за све јавне дужности, које падају на сина-декуриона, отац одговара као да је синов јемац. А сматра се да се отац сагласио са декурионством сина, ако се присуствујући именовању не успротиви. Стога шта год да син учини вршећи јавну дужност, отац ће одговорати као јемац.

§ 1. А под вршењем јавне дужности треба да сматрамо руковање јавним новцем или одлучивање о његовом трошењу.

§ 2. Али и ако нешто направи као надзорник јавних радова или везано за неку другу јавну ствар, биће одговоран.

§ 3. А и ако именује себи заменика, отац ће бити одговоран.

§ 4. А и ако закупи јавне приходе, отац ће бити одговоран.

§ 5. Sed si filius tutores dare non curaverit vel minus idoneos elegerit nec satis exegerit vel non idoneum acceperit, ipse quidem quin sit obstrictus, nulla dubitatio est: pater vero ita demum obligatur, si et fideiussores solent hoc nomine obligari. sed non solent (hoc enim et relatum et rescriptum est), quia fideiussores rem publicam salvam fore promittunt, rei publicae autem nihil, quod ad rem pecuniariam attinet, interest pupillis tutores dari.

§ 6. Is, qui ultra commeatum abest vel ultra formam commeatui datam, ad munera vocari potest.

3. IDEM *libro vicensimo quinto ad Sabinum* Placet etiam filios familias domicilium habere posse.

4. IDEM *libro trigensimo nono ad edictum* non utique ibi, ubi pater habuit, sed ubicumque ipse domicilium constituit.

5. PAULUS *libro quadragensimo quinto ad edictum* Labeo indicat eum, qui pluribus locis ex aequo negotietur, nusquam domicilium habere: quosdam autem dicere refert pluribus locis eum incolam esse aut domicilium habere: quod verius est.

6. ULPIANUS *libro secundo opinionum* Adsumptio originis, quae non est, veritatem naturae non peremit: errore enim veritas originis non amittitur nec mendacio dicentis se esse, unde non sit, deponitur: neque recusando quis patriam, ex qua oriundus est, neque mentiendo de ea, quam non habet, veritatem mutare potest.

§ 1. Ulpianus libro secundo opinionum Filius civitatem, ex qua pater eius naturalem originem ducit, non domicilium sequitur.

§ 2. Viris prudentibus placuit duobus locis posse aliquem habere domicilium, si utrobique ita se instruxit, ut non ideo minus apud alteros se collocasse videatur.

§ 3. Libertini originem patronorum vel domicilium sequuntur: item qui ex hisnascuntur.

§ 5. Али ако син није водио рачуна да именује тудоре или изабере недовољно способне као и када не захтева довољно (*обездеђења*) или прихвати инсолвентног (*као јемца*), он сам ће дакако бити одговоран, без икакве сумње; али отац ће само тада бити обавезан, ако је по том основу уобичајено да се именују јемци. Али то није уобичајено (то је наиме и одговорено и написано у рескрипту), јер јемци само гарантују обездеђење републици, а република пак нема, што се тиче имовинских питања, никаквог интереса у погледу именовања тудора пупили.

§ 6. Онај, који остане на службеном путу дуже него што је предвиђено или из разлога који нису у вези са онима због којих је одобрен службени пут, може бити позван на дужност.

3. ИСТИ, из *двадесетї ѿетїе књиїе о Сабину*: Сматра се да и син породице може да има пребивалиште

4. ИСТИ, из *їридесетї деветїе књиїе о едикїу*: не само тамо, где га има има отац, већ где год он сам заснује пребивалиште.

5. ПАУЛ, из *четїргесетї ѿетїе књиїе о едикїу*: Лабеон указује да онај, који подједнако обавља посао у више места, нема пребивалиште ни у једном од њих; тврди се да су раније међутим неки говорили да он може бити становник или имати пребивалиште у више места; што је исправније.

6. УЛПИЈАН, из *друїе књиїе мишљења*: Претпоставка порекла, која није истинита, не доводи у питање природну истину; грешком наиме се не губи истина о пореклу нити се лажима оног који тврди да је оданде, одакле није, укида; нити се нечијим одрицањем од отаџбине, из које потиче, нити лагањем о оној, коју нема, може изменити истина.

§ 1. Син не следи пребивалиште у заједници грађана из које његов отац води природно порекло.

§ 2. На основу мишљења разумних људи сматра се да неко може имати пребивалиште у два места, ако се у оба тако опремио, да се не може сматрати да се у једном сместио мање него у другом.

§ 3. Ослобођеници следе порекло и пребивалиште патрона; исто тако они који се од њих роде.

7. IDEM *libro quinto de officio proconsulis* Si quis a pluribus manumissus sit, omnium patronorum originem sequitur.

8. MARCIANUS *libro primo de iudiciis publicis* Non debere cogi decuriones vilius praestare frumentum civibus suis, quam annona exigit, divi fratres rescripserunt, et aliis quoque constitutionibus principalibus id cautum est.

9. NERATIUS *libro tertio membranarum* Eius, qui iustum patrem non habet, prima origo a matre eoque die, quo ex ea editus est, numerari debet.

10. MARCIANUS *libro singulari de delatoribus* Simile privilegium fisco nulla civitas habet in bonis debitoris, nisi nominatim id a principe datum sit.

11. PAPINIANUS *libro secundo quaestionum* Imperator Titus Antoninus Lentulo Vero rescripsit magistratum officium individuum ac periculum esse commune. quod sic intellegi oportet, ut ita demum collegae periculum adscribatur, si neque ab ipso qui gessit neque ab his, qui pro eo intervenerunt, res servari possit et solvendo non fuit honore deposito. alioquin si persona vel cautio sit idonea, vel solvendo fuit quo tempore conveniri potuit, unusquisque in id quod administravit tenebitur.

§ 1. Quod si forte is, qui periculo suo nominavit magistratum, solvendo sit, utrum ineum prius actio reddi quasi fideiussorem debeat, an vero non alias, quam si res a collega servari non potuerit? sed placuit fideiussoris exemplo priorem conveniendum qui nominavit, quoniam collega quidem negligentiae ac poenae causa, qui vero nominavit, fidei ratione convenitur.

12. IDEM *libro primo responsorum* Et ei contra nominati collegam actionem utilem dari non oportet.

13. IDEM *libro secundo quaestionum* Quid ergo, si alter ex magistratibus toto anno afuerit aut forte praesens per contumaciam sive ignaviam vel aegram valitudinem rei publicae negotia non gesserit et omnia collega solus administraverit, nec tamen tota res ab eo servari possit? talis ordo dabitur, ut in primis qui rei publicae negotia gessit et qui pro eo caverunt in solidum conveniantur, mox peractis omnibus periculum adgnoscat qui non idoneum nominavit, postremo alter ex magistratibus, qui reipublicae negotiis se non immiscuit. nec iuste qui

7. УЛПИЈАН, из ѿеїше књиїе о службѣ ѿроконзула: Ако је неко ослобођен од стране више њих, следи порекло свих патрона.

8. МАРЦИЈАН, из ѿрве књиїе о јавним ѿосїуїцима: Не треба присиљавати декурионе да снабдевају своје грађане житом по нижим ценама, од оних које служба снабдевања (*аннопа*) захтева, одговорила су у рескрипту божанска браћа (*Марко Аурелије и Луције Вер*), а то је предвиђено и у другим конституцијама.

9. НЕРАЦИЈЕ, из ѿређе књиїе ѿерїаменаїа: Ономе, који нема правно признатог оца, порекло треба да се рачуна по мајци од оног дана, у којем је рођен.

10. МАРЦИЈАН, из једноїомне књиїе о ѿоїказивачима: Привилегију сличну оној коју има фиск у погледу добара дужника нема ни једна заједница грађана, изузев уколико јој је то изричито дато од стране принцепса.

11. ПАПИНИЈАН, из груїе књиїе ѿиїїања: Император Тит Антонин одговорио је у рескрипту Лентулу Веру да је служба магистрата индивидуална а одговорност заједничка. Што треба овако схватити, да се колеги приписује одговорност само онда, ако ни од стране онога који је лично нешто учинио нити од оних, који су за њега гарантовали, ствар не може наплатити и он не буде солвентан након престанка дужности. Иначе ако постоји могућност наплате било путем личности било путем (*гаїїе*) гаранције, или је исплата доспела у време када су могли бити одговорни, свако ће бити одговоран за оно чиме је руководио.

§ 1. А ако је рецимо онај, који је на свој ризик именовао магистрата, солвентан, да ли прво против њега треба подићи тужбу као да је јемац, или пак само, ако се новац није могао наплатити од колеге? Ипак се сматра да онај који га је именовао треба да одговара попут јемца, јер колега одговара само за немар и по основу казне, а онај који га је именовао, из разлога поверења.

12 . ПАПИНИЈАН, из ѿрве књиїе одїовора: И њему не треба дати тужбу из разлога корисности против именованог колеге.

13. ИСТИ, из груїе књиїе ѿиїїања: Шта дакле, ако један од магистрата целе године одсуствује или рецимо иако је присутан због охолости или незнања или слабог здравља не врши јавне дужности и колега све сам решава, а сав новац се не може наплатити од њега? Биће дат такав редослед, да најпре одговарају солидарно онај који је вршио јавне послове и они који су за њега гарантовали, и након што су сви (*финансијски*) исцрпљени терет сноси онај који је именовао инсолвентног, након њега други магистрат, који се није мешао у јав-

nominavit universi periculum recusabit, cum scire deberet eum qui nominaretur individuum officium et communepericulum suscepturum. nam et cum duo gesserunt et ab altero servari quod debetur non potest, qui collegam nominavit, in universum convenitur.

14. IDEM *libro quinto decimo quaestionum* Municipes intelleguntur scire, quod sciant hi, quibus summa rei publicae commissa est.

15. IDEM *libro primo responsorum* Ordine decurionum ad tempus motus et in ordinem regressus ad honorem, exemplo relegati, tanto tempore non admittitur, quanto dignitate caruit. sed in utroque placuit examinari, quo crimine damnati sententiam eiusmodi meruerunt: durioribus etenim poenis affectos ignominia velut transacto negotio postea liberari, minoribus vero, quam leges permittunt, subiectos nihilo minus inter infameshaberi, cum facti quidem quaestio sit in potestate iudicantium, iuris autem auctoritas non sit.

§ 1. In eum, qui successorem suo periculo nominavit, si finito magistratu successor idoneus fuit, actionem dari non oportet.

§ 2. In fraudem civilium munerum per tacitam fidem praedia translata fisco vindicantur tantumque alterum interdictae rei minister de suis bonis cogitur solvere.

§ 3. Ius originis in honoribus obeundis ac muneribus suscipiendis adoptione non mutatur: sed novis quoque muneribus filius per adoptivum patrem adstringitur.

16. HERMOGENIANUS *libro primo iuris epitomarum* Sed si emancipatur ab adoptivo patre, non tantum filius, sed etiam civis eius civitatis, cuius per adoptionem fuerat factus, esse desinit.

17. PAPINIANUS *libro primo responsorum* Libertus propter patronum a civilibus muneribus non excusatur, nec ad rem pertinet, an operas patrono vel ministerium capto luminibus exhibeat.

§ 1. Liberti vero senatorum, qui negotia patronorum gerunt, a tutela decreto patrum excusantur.

не послове. И није исправно да онај који именује искључи општу одговорност, јер је требао да зна да је онај којег је именовао преузео личну дужност и општу одговорност. Јер и кад двојица нешто чине и од једног се не може наплатити што се дугује, онај који је именовао колегу, одговара у целини.

14. ИСТИ, из *јетинаесте књиге јитиња*: Сматра се да муниципси знају, оно што знају они, којима су поверени највиши интереси републике.

15. ИСТИ, из *прве књиге одговора*: Ономе који је привремено удаљен из staleжа декуриона и (*касније*) враћен, на пример ако је био прогнан, не допушта се да врши јавну дужност толико времена, колико је био лишен достојанства. Али сматра се да у оба случаја треба испитати, како су они који су осуђени за злочине заслужили такву пресуду; и наиме оне који су погођени строжијим казнама након издржане казне треба ослободити губитка части, а оне пак, који су (*осуђени на*) мање, него што закон допушта, треба сматрати ништа мање за инфамне, јер у надлежности судије је само истраживање чињеница, а не и одлучивање о праву.

§ 1. Против оног, који је именовао следбеника на свој ризик, ако након завршетка магистратуре следбеник буде солвентан, не треба дати тужбу.

§ 2. Када су ради изигравања грађанских дужности имања пренета путем прећутног поверења фиск ипак може да их захтева и осим тога онај који управља захтеваном ствари бива принуђен да плати и из својих добара.

§ 3. Право порекла у погледу функција које неко мора да врши и јавних дужности које мора да сноси не мења се усвојењем; него син може бити принуђен и на нове јавне дужности због адоптивног оца.

16. ХЕРМОГЕНИЈАН, из *прве књиге сажетика*: Али ако буде еманципован од стране адоптивног оца, не само да престаје бити син, него исто тако и грађанин оне заједнице грађана, чији је (*грађанин*) постао усвојењем.

17. ПАПИНИЈАН, из *прве књиге одговора*: Ослобођеник се због патрона не ослобађа грађанских дужности, и нема никакве везе са тим, да ли послове или службу према патрону добро обавља.

§ 1. Али ослобођеници сенатора, који обављају послове патрона, ослобађају се (*дужности*) туторства одлуком очева (*шј. сенатора*).

§ 2. Filium pater decurionem esse voluit: ante filium ex persona sua res publica debet convenire quam patrem ex persona filii. nec ad rem pertinebit, an filius castrense peculium tantum possideat, cum ante militasset vel postea.

§ 3. Praescriptio temporum, quae in honoribus repetundis vel aliis suscipiendis data est, apud eosdem servatur, non apud alios.

§ 4. Sed eodem tempore non sunt honores in duabus civitatibus ab eodem gerendi: cum simul igitur utrobique deferuntur, potior est originis causa.

§ 5. Sola ratio possessionis civilibus possessori muneribus iniungendis citra privilegium specialiter civitati datum idonea non est.

§ 6. Postliminio regressi patriae muneribus obtemperare coguntur, quamvis in alienae civitatis finibus consistent.

§ 7. Exigendi tributi munus inter sordida munera non habetur et ideo decurionibus quoque mandatur.

§ 8. Ex causa fideicommissi manumissus in muneribus civilibus manumissoris originem sequitur, non eius qui libertatem reliquit.

§ 9. In adoptiva familia susceptum exemplo dati muneribus civilibus apud originem avi quoque naturalis respondere divo Pio placuit, quamvis in isto fraudis nec suspicio quidem interveniret.

§ 10. Error eius, qui se municipem aut colonum existimans munera civilia suscepturum promisit, defensionem iuris non excludit.

§ 11. Patris domicilium filium aliorum incolam civilibus muneribus alienae civitatis non adstringit, cum in patris quoque persona domicilii ratio temporaria sit.

§ 12. In quaestionibus nominatos capitalium criminum ad novos honores ante causam finitam admitti non oportet: ceterum pristinam interim dignitatem retinent.

§ 2. Отац је дао сагласност да његов син буде декурион; пре треба да син лично буде одговоран републици него отац по основу личности сина. И у тој ствари нема значаја, да ли син има само војничку имовину (*peculium castrense*), коју је пре или после тога зарадио у војној служби.

§ 3, Одређени рокови, који се одређују за оне који се поново кандидују за јавну функцију или захтевају нешто друго, у једним (*муниципийама*) се примењују, а у другима не.

§ 4. Али у исто време не могу се вршити јавне функције у два града; када (*неко*) на тај начин врши обе, предност се даје (*једној од њих*) на основу порекла.

§ 5. На основу самог поседа поседници се не могу оптеретити јавним дужностима изузев по основу специјалне привилегије која је дата граду.

§ 6. Они који се врате из заробљеништва обавезни су да врше јавне дужности према отаџбини, чак и ако станују унутар граница другог града.

§ 7. Дужност прикупљања пореза не убраја се у нечасне дужности и стога се такође наређује декурионима (*да је врше*).

§ 8. Онај који је ослобођен путем фидеикомиса у погледу грађанских дужности следи порекло онога који га је манумитовао, а не онога који му је оставио слободу.

§ 9. Сматра се да је божански Пије одговорио да онај који је рођен у усвојеној породици у погледу одређивања јавних дужности такође следи порекло природног деде, осим ако у том погледу не постоји нека сумња у превару.

§ 10. Заблуда онога, који је (*ѿоїрешно*) сматрајуће себе муницепом или колоном обећао да ће вршити грађанске дужности, не искључује његову могућност да се брани пред судом.

§ 11. Очев домицил не обавезује сина који је становник другог (*ірага*) на грађанске дужности у другом граду, ако је и у погледу очеве личности домицил привременог карактера.

§ 12. Оне који су оптужени пред судовима за злочине који се кажњавају капиталном казном не треба пустити на нове функције пре него што се процес заврши; али у међувремену задржавају раније достојанство.

§ 13. Sola domus possessio, quae in aliena civitate comparatur, domicilium non facit.

§ 14. Nominati successoris periculum fideiussorem nominantis non tenet.

§ 15. Fideiussores, qui salvam rem publicam fore responderunt, et qui magistratus suo periculo nominant poenalibus actionibus non adstringuntur, in quas inciderunt hi, pro quibus intervenerunt: eos enim damnum rei publicae praestare satis est quod promitti videtur.

18. PAULUS *libro primo quaestionum* Divus Severus rescripsit intervalla temporum in continuandis oneribus invitis, non etiam volentibus concessa, dum ne quis continuet honorem.

19. SCAEVOLA *libro primo quaestionum* Quod maior pars curiae effecit, pro eo habetur, ac si omnes egerint.

20. PAULUS *libro vicensimo quarto quaestionum* Domicilium re et facto transfertur, non nuda contestatione: sicut in his exigitur, qui negant se posse ad munera ut incolas vocari.

21. IDEM *libro primo responsorum* Lucius Titius cum esset in patris potestate, a magistratibus inter ceteros frumento comparando invito patre curator constitutus est: cui rei Lucius Titius neque consensit neque pecuniam accepit neque in eam cavit aut se comparationibus cum ceteris miscuit: et post mortem patris in reliqua collegarum interpellari coepit. quaeritur, an ex ea causa teneri possit. Paulus respondit eum, qui iniunctum munus a magistratibus suscipere superse-dit, posse conveniri eo nomine propter damnum rei publicae, quamvis eo tempore, quo creatus est, in aliena fuerit potestate.

§ 1. Paulus respondit eos, qui pro aliis non ex contractu, sed ex officio quod administraverint conveniuntur, in damnum sortis substitui solere, non etiam in usuras.

§ 2. Idem respondit heredes patris propter munera filii, quae post mortem patris suscepit, iure conveniri non posse. hoc responsum et ad eum pertinet, qui a patre decurio factus post mortem patris munera suscepit.

§ 13. Само поседовање куће, која се налази у другом граду, не чини домицил.

§ 14. Именовање следбеника не обавезује онога који га именује да за њега одговара као јемац.

§ 15. Јемци, који су гарантовали за јавну имовину, и које је магистрат именовао на свој ризик нису одговорни по основу пеналних тужби, које могу бити поднете против онога, за кога гарантују; сматра се да су они само обећали да ће накнадити штету републици.

18. ПАУЛ, из прве књиге децималних: Божански Север је одговорио у рескрипту да су временски интервали за трајање дужности одређени за оне који су позвани, а не и за оне који желе (да је врше), да не би неко (својеволно) продужио вршење функције.

19. СЦЕВОЛА, из прве књиге децималних: Што је одлучено већином у већу, узима се као, да су сви учинили.

20. ПАУЛ, из двадесет четврте књиге децималних: Домицил се премешта стварима и чињењем, а не голом изјавом; као што се истражује у погледу онога, који негира да може бити позван на јавну дужност као становник.

21. ПАУЛ, из прве књиге одговора: Када је Луције Тиције био под очевом влашћу, именован је од стране магистрата заједно са још неколицином за надзорника снабдевања житом без очеве сагласности; са којом се ствари Луције Тиције није сложио нити је примио икакав новац нити је за то јемчио или учествовао са осталима у набавци; и након очеве смрти су почели да га туже за остатак (који се није могао најлакше) од колега. Поставља се питање, да ли он може бити одговоран по том основу? Паул је одговорио да онај, који је одбио да прихвати јавну дужност наметнуту од стране магистрата, може да одговара по том основу за штету коју је република претрпела, иако је у оно време, када је направљена, био под туђом влашћу.

§ 1. Паул је одговорио да они, који за друге одговарају не на основу контракта, него на основу дужности коју су вршили, уобичајено уместо њих одговарају за губитак главнице, али не и камата.

§ 2. Исти је одговорио да очеви наследници за јавне дужности сина, које је преузео након очеве смрти, не могу да одговарају у складу с правом. Тај одговор се односи и на оног, који је од стране оца произведен у декуриона и након очеве смрти прихватио јавне дужности.

§ 3. Idem respondit eum, qui decurionem adoptavit, onera decurionatus eius suscepisse videri exemplo patris, cuius voluntate filius decurio factus est.

§ 4. Idem respondit constante matrimonio dotem in bonis mariti esse: sed et si ad munera municipalia a certo modo substantiae vocentur, dotem non debere computari.

§ 5. Idem respondit, si per accusatorem criminum capitalium non stetisset, quo minus crimen intra statutum tempus persequeretur, reum non debuisse medio tempore honorem appetere.

§ 6. ‘Imperatores Severus et Antoninus Augusti Septimio Zenoni. Pro infante filio, quem decurionem esse voluisti, quamquam fidem tuam in posterum adstrinxeris, tamen interim onera sustinere non cogaris, cum ad ea, quae mandari possunt, voluntatem dedisse videaris.’

§ 7. Idem respondit, si civitas nullam propriam legem habet de adiectionibus admittendis, non posse recedi a locatione vel venditione praediorum publicorum iam perfecta: tempora enim adiectionibus praestituta ad causas fisci pertinent.

22. IDEM *libro primo sententiarum* Filii libertorum, libertarumque liberti, paterni et patroni manumissoris domicilium aut originem sequuntur.

§ 1. Vidua mulier amissi mariti domicilium retinet exemplo clarissimae personae permaritum factae: sed utrumque aliis intervenientibus nuptiis permutatur.

§ 2. Municipales sunt liberti et in eo loco, ubi ipsi domicilium sua voluntate tulerunt, nec aliquod ex hoc origini patroni faciunt praedictum et utrobique muneribus adstringuntur.

§ 3. Relegatus in eo loco, in quem relegatus est, interim necessarium domicilium habet.

§ 4. Senator ordine motus ad originalem patriam, nisi hoc specialiter impetraverit, non restituitur.

§ 3. Исти је одговорио да се сматра да је онај, који је усвојио декуриона, прихватио терете декурионата попут оца, уз чију сагласност је син произведен у декуриона.

§ 4. Исти је одговорио да за време брака мираз улази у добра мужа; али ако је неко позван да врши муниципалне дужности у складу са својом имовином, мираз не треба рачунати.

§ 5. Исти је одговорио, да иако није кривица тужиоца што злочин кажњив капиталном казном није гоњен у предвиђеном року, тужени не треба у међувремену да тежи јавним функцијама.

§ 6. 'Императори Север и Антонин, августи, Септимију Зенону. За малолетног сина, за кога си се сагласио да буде декурион, иако си положио наду у његову будућност, ипак у међувремену не можеш бити принуђен да сносиш терете, јер се сматра да си сагласност дао на оно, што се може наложити.'

§ 7. Исти је одговорио, ако град није на неки начин изузет из закона у погледу допуштања проширења (*тџериџорије*), он се не може повући из закупа или продаје јавних земљишта која је већ завршена; наиме одлучивање о роковима за вршење проширења припада фиску.

22. ПАУЛ, из *йрве књије изрека*: Деца ослобођеника, као и ослобођеници ослобођеница, следе домицил или порекло оца и патрона који их је ослободио.

§ 1. Удовици се допушта да задржи домицил мужа по узору на оне које су постале пресветле (*clarissimae*) особе путем брака; али другим закљученим браком он се мења.

§ 2. Ослобођеници постају муницепси у оном месту, где сами својом вољом изаберу домицил, али на основу тога се не ствара никаква правна претпоставка о пореклу патрона и они бивају принуђени да у оба (*места*) врше јавне дужности.

§ 3. Прогнано лице у оном месту, у које је прогнано, има привремени нужни домицил.

§ 4. Сенатор који је избачен из свог сталежа не враћа се у отаџбину по пореклу, изузев ако му то није специјално допуштено.

§ 5. Senatores et eorum filii filiaeque quoquo tempore nati nataeve, itemque nepotes, pronepotes et proneptes ex filio origini eximuntur, licet municipalem retineant dignitatem.

§ 6. Senatores, qui liberum commeatum, id est ubi velint morandi arbitrium impetraverunt, domicilium in urbe retinent.

§ 7. Qui faenus exercent, omnibus patrimonii intributionibus fungi debent, etsi possessionem non habeant.

23. HERMOGENIANUS *libro primo iuris epitomarum* Municeps esse desinit senatoriam adeptus dignitatem, quantum ad munera: quantum vero ad honorem, retinere creditur originem. denique manumissi ab eo eius municipii efficiuntur municipes, unde originem trahit.

§ 1. Miles ibi domicilium habere videtur, ubi meret, si nihil in patria possideat.

24. SCAEVOLA *libro secundo digestorum* Constitutionibus principum continetur, ut pecuniae, quae ex detrimento solvitur, usurae non praestentur: et ita imperatores Antoninus et Verus Augusti rescripserunt his verbis: 'Humanum est reliquorum usuras neque ab ipso, qui ex administratione honoris reliquatus est, neque a fideiussore eius, et multo minus a magistratibus, qui cautionem acceperint, exigi.' cui consequens est, ut ne in futurum a forma observata discedatur.

25. ULPIANUS *libro primo ad edictum praetoris* Magistratus municipales cum unum magistratum administrent, etiam unius hominis vicem sustinent. et hoc plerumque quidem lege municipali eis datur: verum et si non sit datum, dummodo non denegatum, moribus competit.

26. PAULUS *libro primo ad edictum* Ea, quae magis imperii sunt quam iurisdictionis, magistratus municipalis facere non potest.

§ 1. Magistratibus municipalibus non permittitur in integrum restituere aut bona rei servandae causa iubere possideri aut dotis servandae causa vel legatorum servandorum causa.

27. ULPIANUS *libro secundo ad edictum* Eius, qui manumisit, municeps est manumissus, non domicilium eius, sed patriam secutus. et si patronum habeat

§ 5. Сенатори и њихови синови и кћери у било које време да су рођени односно рођене, као и њихови унуци, праунуци и праукуе од сина лишени су (*їрава ѿо основу*) порекла, мада задржавају муниципално достојанство.

§ 6. Сенатори, који су стекли слободу кретања, тј. да бораве где желе по својој вољи, задржавају домицил у Граду (*Риму*).

§ 7. Они који дају зајмове са каматом, треба да буду чисти од терета према својој имовини, чак и ако немају посед.

23. ХЕРМОГЕНИЈАН, из *їрве књиїе сажетїака*: Онај који је стекао сенаторско достојанство престаје бити муницепс, што се тиче јавних дужности; што се пак тиче почасти, верује се да задржава порекло. И стога они који су од стране њега ослобођени постају муницепси оне муниципије, из које он води порекло.

§ 1. Сматра се да војник има домицил тамо, где служи, ако у отаџбини ништа не поседује.

24. СЦЕВОЛА, из *груїе књиїе диїестїа*: У принципсовим конституцијама стоји, да новац, који је исплаћен на туђу штету, не доноси камате; и тако су императори Антонин и Вер, августи, одговорили у рескрипту овим речима: 'Људски је да преостале камате не треба захтевати нити од оног, који је преостао међу онима који су вршили јавну функцију, нити од његовог јемца, а још мање од магистрата, који је прихватио обезбеђење.' Из чега произлази, да ни у будућности не треба одступити од онога што је уобичајено.

25. УЛПИЈАН, из *їрве књиїе о їреїторовом едиктїу*: Муниципални магистрати који обављају једну магистратуру, на исти начин се сматрају као једна личност. И управо то најчешће за њих предвиђа муниципални закон; али и ако не предвиђа, уколико не спречава, тако је на основу обичаја.

26. ПАУЛ, из *їрве књиїе о едиктїу*: Оно, што спада пре под највишу власт (*imperium*) него под јурисдикцију, муниципални магистрат не може да чини.

§ 1. Муниципалним магистратима није допуштено да нареде повраћај у пређашње стање или посед добара да би се сачувала или мираза да би се сачувао или легата да би се сачували.

27. УЛПИЈАН, из *груїе књиїе о едиктїу*: Онај, који је ослобођен, муницепс је тамо где и онај који га је ослободио, при чему се не следи његов

duarum civitatum municipem, per manumissionem earundem civitatum erit municeps.

§ 1. Si quis negotia sua non in colonia, sed in municipio semper agit, in illo vendit emit contrahit, in eo foro balineo spectaculis utitur, ibi festos dies celebrat, omnibus denique municipii commodis, nullis coloniarum fruitur, ibi magis habere domicilium, quam ubi colendi causa deversatur.

§ 2. Celsus libro primo digestorum tractat, si quis instructus sit duobus locis aequaliter neque hic quam illic minus frequenter commoretur: ubi domicilium habeat, ex destinatione animi esse accipiendum. ego dubito, si utrobique destinato sit animo, an possit quis duobus locis domicilium habere. et verum est habere, licet difficile est: quemadmodum difficile est sine domicilio esse quemquam. puto autem et hoc procedere posse, si quis domicilio relicto naviget vel iter faciat, quaerens quo se conferat atque ubi constituat: nam hunc puto sine domicilio esse.

§ 3. Domicilium autem habere potest et relegatus eo loci, unde arcetur, ut Marcellus scribit.

28. PAULUS *libro primo ad edictum* Inter convenientes et de re maiori apud magistratus municipales agetur.

29. GAIUS *libro primo ad edictum provinciale* Incola et his magistratibus parere debet, apud quos incola est, et illis, apud quos civis est: nec tantum municipali iurisdictioni in utroque municipio subiectus est, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debet.

30. ULPIANUS *libro sexagensimo primo ad edictum* Qui ex vico ortus est, eam patriam intellegitur habere, cui rei publicae vicus ille respondet.

31. MARCELLUS *libro primo digestorum* Nihil est impedimento, quo minus quis ubi velit habeat domicilium, quod ei interdictum non sit.

32. MODESTINUS *libro quarto differentiarum* Ea, quae desponsa est, ante contractas nuptias suum non mutat domicilium.

33. IDEM *libro singulari de manomissionibus* Roma communis nostra patria est.

домицил, него отаџбина. И ако је патрон муницепис два града, путем манумисије (*ослобођеник*) ће постати муницепис оба града.

§ 1. Ако неко своје послове увек обавља не у колонији, него у муниципији, у њој продаје, купује, закључује уговоре, у њој посећује форум, купатила и представе, тамо слави празничне дане, дакле користи се свим предностима муниципије, а ниједном (*ипредношћу*) колоније, он пре тамо има домицил, него онде где сврати ради обраде земље.

§ 2. Целз у првој књизи дигеста расправља, ако се неко подједнако опремио у два места и у овом не борава чешће него у оном; да где он има домицил, треба ценити на основу његове процене. Ја сумњам, ако неко подједнако цени оба места, да може имати домицил на два места. И истина је да може, мада је мало вероватно; као што је исто тако тешко бити без домицила. Мислим ипак да се и то може десити, ако неко напустивши домицил отплови или оде на пут, тражећи где ће се сместити и тамо остати; јер мислим да је он без домицила.

§ 3. Домицил међутим може имати и онај који је прогнан у оном месту, у којем је заточен, како пише Марцел.

28. ПАУЛ, из *прве књиге о едикту*: На основу споразума странака може се тужити пред муниципалним магистратима и у погледу важнијих ствари.

29. ГАЈ, из *прве књиге о провинцијском едикту*: Становник треба да поштује и магистрате оних, код којих станује, и оних, код којих је грађанин; и не само да је потчињен муниципалној јурисдикцији обе муниципије, него на исти начин треба да врши све јавне дужности (*у обе муниципије*).

30. УЛПИЈАН, из *шездесет прве књиге о едикту*: Ко је рођен у селу, сматра се да је његова отаџбина она, чијој је републици то село потчињено.

31. МАРЦЕЛ, из *прве књиге дијекста*: Нема сметње, да неко има домицил тамо где жели, осим ако му није забрањено.

32. МОДЕСТИН, из *четврте књиге о разликама у мишљењима*: Она, која је верена, не мења свој домицил пре него што је брак закључен.

33. ИСТИ, из *једноимне књиге о манумисијама*: Рим је наша заједничка отаџбина.

34. IDEM *Modestinus libro tertio regularum* Incola iam muneribus publicis destinatus nisi perfecto munere incolatui renuntiare non potest.

35. IDEM *libro primo excusationum* Εἰδέναι χρῆ ὅτι ὁ ἐν ἀγρῶ καταμένων ἱνκόλας οὐ νομίζεται· ὁ γὰρ ἐκείνης τῆς πόλεως ἑξαιρέτοις μὴ χρώμενος οὕτως οὐ νομίζεται εἶναι ἱνκόλας.

36. IDEM *libro primo responsorum* Titio, cum esset Romae studiorum gratia, epistula missa est a magistratibus patriae suae, ut porrigeret imperatori decretum eiusdem civitatis, quod erat cum ipsa epistula missum. is autem, qui suscepisset litteras restituendas, collusione facta dedit Lucio Titio, qui et ipse Romae morabatur suae rei gratia: sublato Titi nomine, cui erat decretum missum, uti per ipsum daretur, suum nomen scripsit et sic imperatori decretum secundum mandata rei publicae dedit. quaero, qui viaticum petere ab ea potuisset? et quid commisisse videtur is, qui non restituit litteras ei, cui restituere mandatum susceperat, et is, qui sublato alieno nomine inscriptoque suo, quasi ipse iussus a patria, decretum imperatori porrexit? Herennius Modestinus respondit Titium quidem viaticum petere non posse: sed eum qui nomen incidisset.

§ 1. Titius pro pecunia publica, quam ipse credidit, pignus accepit pacto facto cum debitore, ut non soluto debito sine ulla repromissione distrahatur pignus. succedentes gradus in locum Titii nomen et pignus probaverunt usque ad Maevium: ex venditione pignoris propter repromissionem a magistratu vendentibus factam de modo fundi demonstrato satis debito factum non est. quaerebatur, quis rei publicae tenetur. Herennius Modestinus: Titium, cum successores eius periculum nominis agnoverint, eo nomine obstrictum non esse respondi: sed nec post magistratus qui vendidisse proponuntur, cum videlicet pluris venderunt propter mensurae agri demonstrationem et hoc, qua pluris vendiderunt, restituere minore modo deprehenso iussi sunt. eum igitur, qui novissimus nomen probavit, indemnitati rei publicae satisfacere debere, si nomen ad successorem idoneum transmisisse non doceatur.

37. CALLISTRATUS *libro primo de cognitionibus* De iure omnium incolarum, quos quaeque civitates sibi vindicant, praesidium provinciarum cognitio est. cum tamen se quis negat incolam esse, apud eum praesidem provinciae agere debet, sub cuius cura est ea civitas, a qua vocatur ad munera, non apud eam, ex qua ipse se dicit oriundum esse: idque divus Hadrianus rescripsit.

34. ИСТИ, *из шреће књије љравних љравила*: Становник којем су већ одређене јавне дужности не може се одрећи пребивалишта ако није извршио те дужности.

35. ИСТИ, *из црве књије изјовора*: Треба знати да се онај који обитава на пољском имању не сматра становником јер онај који не ужива повластице тога града не сматра се ни становником.

36. ИСТИ, *из њрве књије одговора*: Тицију, док је био у Риму ради студија, послато је писмо од магистрата његовог града, да достави императору одлуку истог града, која је била послата са самим писмом. Међутим онај, који је преузео да однесе писма, преузео их је од Луција Тиција са којим је имао тајни договор, будући да је и сам боравио у Риму из истих разлога као и онај; избрисавши име Тиција, коме је одлука била послата, да би је он предао, написао је своје име и тако императору предао одлуку у складу са налогом републике. Питам, ко би од ње (*ѿј. ойиѿѿине*) могао тражити путне трошкове? И који (*геликѿѿ*) се сматра да су починили онај, који писма није предао ономе, коме је преузео налог да ће их предати, и онај, који је избрисавши туђе име и написавши своје, као да је сам добио заповест од отаџбине, предао одлуку императору? Хереније Модестин је одговорио да (*Луције Тиције*) путне трошкове не може непосредно захтевати; него од онога који му је избрисао име.

§ 1. Тиције је за јавни новац, који је он сам дао на зајам, прихватио залогу споразумом закљученим са дужником, да ће ако дуг не буде плаћен без икакве гаранције залога бити отуђена. Следбеници који су дошли на место (*ишј. на функцију*) Тиција су признали основ и залогу све до Мевија; путем продаје залоге због гаранције од стране магистрата који је вршио продају у погледу количине земље није се добило довољно да се плати дуг. Поставља се питање, ко ће одговарати републици? Хереније Модестин: одговорио је да Тиције, будући да су његови следбеници преузели ризик по том основу, по основу тога не може да одговара; али сматра се да ни магистрат који је касније извршио продају (*не одговара*), јер је јасно да су продали више него што је стварно меревање земљишта показало (*да има*) и то, што су више продали, принуђени су да надокнаде за онолико колико недостаје. Онога дакле, за кога је доказано да има најновији основ, треба (*ишужити*) да изврши надокнаду републици, ако се не докаже да је основ пренет на солвентног следбеника

37. КАЛИСТРАТ, *из њрве књиѣ о коїниционим ѡсѡйуйцима*: Намесници провинција треба да воде когниционе спорове о праву свих становника за које било који град тврди да су њихови. Али ако неко негира да је становник, треба да тужи пред оним намесником провинције, у чијој је надлежности онај град, од стране којег је позван на јавну дужност, а не онај, за који он сам каже да из њега потиче; тако је дожански Хадријан одговорио у рескрипту.

§ 1. Mulieris, quae aliunde orta, alibi nupta est, libertos eo loco munus facere debere, unde patrona erit et ubi ipsi domicilium habebunt, placet.

§ 2. Mulieres, quae in matrimonium se dederint non legitimum, non ibi muneribus fungendas, unde mariti earum sunt, sciendum est, sed unde ipsae ortae sunt: idque divi fratres rescripserunt.

38. PAPIRIUS IUSTUS *libro secundo de constitutionibus* Imperatores Antoninus et Verus Augusti rescripserunt gratiam se facere iurisiurandi ei, qui iuraverat se ordini non interfuturum et postea duumvir creatus esset.

§ 1. Item rescripserunt colonos praediorum fisci muneribus fungi sine damno fisci oportere, idque excutere praesidem adhibito procuratore debere.

§ 2. Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt ad magistratus officium pertinere exactionem pecuniae legatorum, et si cessaverint, ipsos vel heredes conveniri aut, si solvendo non sint, fideiussores eorum qui pro his caverunt.

§ 3. Item rescripserunt mulierem, quamdiu nupta est, incolam eiusdem civitatis videri, cuius maritus eius est, et ibi, unde originem trahit, non cogi muneribus fungi.

§ 4. Item rescripserunt patris, qui consulto filium emancipaverat, ne pro magistratueius caveret, perinde bona teneri atque si fideiussor pro eo extitisset.

§ 5. Item rescripserunt, cum quaeritur, an municeps quis sit, ex ipsis etiam rebus probationes sumi oportere: nam solam nominis similitudinem ad confirmandam cuiusque originem satis non esse.

§ 6. Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt non minus eos, qui compulsi magistratu funguntur, cavere debere, quam qui sponte officium agnovissent.

§ 1. Сматра се да ослобођеници жене, која се у једном месту родила, а у другом венчала, треба да врше јавну дужност у оном месту, у којем се налази патрона и у којем они сами имају домицил.

§ 2. Треба знати да жене, које склопе незаконити брак, не треба да врше јавне дужности тамо, где се налазе њихови мужеви, већ тамо где су оне саме рођене; тако су божанска браћа одговорила у рескрипту.

38. ПАПИРИЈЕ ЈУСТ, из *групе књије о конституцијама*: Императори Антонин и Вер, август, одговорили су у рескрипту да треба да буде ослобођен заклетве онај, који се заклео да у будућности неће бити припадник свога реда па после буде именован за дуовира.

§ 1. Такође су одговорили у рескрипту да колони на имањима која припадају фиску треба да носе јавне дужности без штете по фиск, и да то треба да истражи намесник уз помоћ прокуратора.

§ 2. Императори Антонин и Вер су одговорили у рескрипту да магистратима припада дужност да извршавају новчане легате (*од заостављених не остављене имовине*), и ако то не учине, треба тужити њих или (*њихове*) наследнике, а ако нису солвентни, њихове јемце који гарантују за њих.

§ 3. Такође су одговорили у рескрипту да се сматра да је жена, ако је венчана, становник оног града, у којем је њен муж, и тамо, одакле она води порекло, не може бити присиљена да сноси јавне дужности.

§ 4. Такође су одговорили у рескрипту да добра оца, који је (*својом*) одлуком еманциповао сина, да не би за њега као магистрата одговарао, могу да буду предмет извршења на исти начин као да је он био његов јемац.

§ 5. Такође су одговорили у рескрипту, када се поставља питање, да ли је неко муницепс, исто тако треба извести доказе на основу (*јавног*) стања ствари; јер сама сличност имена није довољна да докаже нечије порекло.

§ 6. Императори Антонин и Вер су одговорили у рескрипту да они који су принуђени да обављају магистратуру не треба мање на пруже гаранцију него они који су се добровољно пријавили да врше дужност.

II titulus

DE DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM

1. ULPIANUS *libro secundo opinionum* Decuriones, quos sedibus civitatis, ad quam pertinent, relictis in alia loca transmigrasse probabitur, praeses provinciae in patrium solum revocare et muneribus congruentibus fungi curet.

2. IDEM *libro primo disputationum* Qui ad tempus relegatus est, si decurio sit, desinet esse decurio. reversus plane locum suum quidem non optinebit, sed non semper prohibetur decurio fieri. denique in locum suum non restituetur (nam et sublegi in locum eius potest) et si numerus ordinis plenus sit, exspectare eum oportet, donec alius vacet. alia causa est eius, qui ad tempus ordine removetur: hic enim impleto tempore decurio est. sed et in huius locum sublegi poterit: sed et si plenum locum invenerit, exspectet, donec locus vacet.

§ 1. Restitutus tamen in ordinem utrum eum ordinem teneat, quem primum habuit, an vero quem nunc nactus est, quaeri potest, si forte de ordine sententiarum dicendarum agatur. arbitror tamen eundem ordinem tenere, quem pridem habuit. non idem erit in eo, qui relegatus ad tempus est: nam hic velut novus in ordinem venit.

§ 2. In filiis decurionum quaestio est, utrum is solus decurionis filius esse videatur, qui conceptus et natus est ex decurione, an vero et is, qui ante natus est, quam pater decurio fieret. et quidem quantum pertinet, ne fustibus castigetur et ne in metallum detur, non nocet plebeio patre esse natum, si postea honor decurionis patri eorum accesserit. in avo quoque Papinianus idem respondit, ne patris nota filius maculetur.

§ 3. Sed si pater ipsius ordine motus sit, si quidem ante conceptionem eius moveatur, arbitror eum quasi plebei filium in honoribus spectari: quod si post conceptionem pater ipsius dignitatem amiserit, dicendum erit benigne ut decurionis filium intuendum.

§ 4. Proinde hic quoque, qui post patris relegationem natus sit, si quidem ante conceptus est, similis senatoris filio habebitur: si postea, nocebit illi relegatio.

О ДЕКУРИОНИМА И ЊИХОВИМ СИНОВИМА

1. УЛПИЈАН, из *друге књије мишљења*: За декурионе, за које је доказано да су се напустивши седишта у градовима, којима припадају, одселили у друга места, намесник провинције треба да се побрине да буду враћени у њихову отаџбину и да им одреди адекватне јавне дужности.

2. ИСТИ, из *прве књије расправа*: Ко је на одређено време прогнан, ако је био декурион, престао је бити декурион. Вративши се он неће одмах добити (*јоново*) своје место, али није му заувек забрањено да постане декурион. Укратко не враћа се на своје место (јер и могао је бити именован неко други на његово место) и ако је број (*јријадника*) његовог сталежа попуњен, он треба да чека, док неко (*месѿо*) не буде упражњено. Другачија је ситуација у погледу онога, који је на одређено време удаљен из сталежа; он наиме по истеку рока постаје (*јоново*) декурион. Али и на његово место може се поставити замена; те ако сазна да је место попуњено, треба да чека, док се место не ослободи.

§ 1. Међутим онај који је враћен у сталеж држи или онај статус, који је раније имао, или пак може да захтева онај у који је сада примљен, на пример ако се ради о реду који има право да доноси одлуке. Сматрам ипак да треба да држи онај статус, који је пре имао. Није исто у погледу онога, који је на одређено време прогнан; јер он улази у сталеж као нови.

§ 2. У погледу синова декуриона питање је, да ли се сматра да је син декуриона само онај, који је зачет и рођен од стране декуриона, или пак и онај, који је рођен пре, него што је отац постао декурион. И заиста што се тиче тога, да се не кажњава шибама и не шаље у руднике, не шкоди му што је рођен од оца плебејца, ако је касније његов отац стекао част декуриона. Папинијан је такође исто одговорио у погледу деде, да нечасност оца не би укаљала сина.

3. А ако је отац уклоњен из сопственог сталежа, ако је баш пре његовог зачећа удаљен, сматрам да се у погледу почасте треба посматрати као да је син плебејца; а ако је после зачећа његов отац изгубио достојанство, треба рећи како је за њега повољније, да се сматра за декурионовог сина.

§ 4. Стога и онај, који је рођен после очевог прогонства, ако је заиста раније зачет, сматра се да је сличан сину сенатора; а ако је касније, прогонство ће ићи њему на штету.

§ 5. Si ad tempus ordine moto patre fuerit natus medioque tempore conceptus et editus, an quasi decurionis filius nascatur, licet pater eius ante obierit, quam in ordinem venerit? quod benigne erit admittendum.

§ 6. Praeterea si conceptus sit a plebeio, mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus ante editionem amiserit: non infavorabiliter quis medium tempus illi prodesse veluti iam nato respondebit.

§ 7. Nullum patris delictum innocenti filio poenae est: ideoque nec ordine decurionum aut ceteris honoribus propter eiusmodi causam prohibetur.

§ 8. Maiores annis quinquaginta quinque ad decurionatus honorem inviti vocari constitutionibus prohibentur. sed si ei rei consenserint, etsi maiores annis septuaginta sint, munera quidem civilia obire non coguntur, honores autem gerere debent.

3. *IDEM libro tertio de officio proconsulis* Generaliter id erit defendendum, ut qui clementiorem sententiam passus est ob hoc, quod ad tempus relegatur, boni consulere debeat humanitatis sententiae nec decurionatum recipiat.

§ 1. Sed si quis ob falsam causam vel aliam de gravioribus non ad tempus sitrelegatus, sed ad tempus ordine motus, in ea est causa, ut possit in ordinem redire. imperator enim Antoninus edicto proposito statuit, ut cuicumque autquacumque causa ad tempus ordine vel advocacybus vel quo alio officio fuisset interdictum, completo tempore nihilo minus fungi honore vel officio possit. et hoc recte: neque enim exaggeranda fuit sententia, quae modum interdictioni fecerat.

§ 2. Spurius posse in ordinem allegi nulla dubitatio est: sed si habeat competitorum legitime quaesitum, praeferrere eum oportet, divi fratres Lolliano Avito Bithyniae praesidi rescripserunt. cessantibus vero his etiam spurii ad decurionatum et re et vita honesta recipientur: quod utique non sordi erit ordini, cum ex utilitate eius sit semper ordinem plenum habere.

§ 5. Ако је рођен када је отац био привремено искључен из реда и у међувремену и зачет и дошао на свет, да ли се рађа као да је декурионов син, чак и ако његов отац премине пре, него што поново буде примљен у ред? Треба допустити оно што је за њега повољније.

§ 6. Осим тога ако би био зачет од стране плебејца, и пре његовог рођења његов отац и стекне и изгуби декурионат; биће повољније (за њега) одговорити да му ово време између користи као да је већ рођен.

§ 7. Ни због једног очевог деликта невини син не треба да буде кажњен; и зато не треба по том основу да буде удаљен ни из реда декуриона ни од других почести.

§ 8. Конституцијама је забрањено да се старији од педесет и пет година позивају на функцију декуриона. Али ако су у тој ствари дали сагласност, чак и ако су старији од седамдесет година, иако нису принуђени да врше грађанске дужности, ипак треба да врше јавне функције.

3. ИСТИ, из *и*реће књије о служби *и*роконзула: Уопште гледано требало би, да ако неко (од декуриона) буде осуђен блажом пресудом само на то, да буде привремено изгнан, требало би да због хуманости пресуде може да задржи имовину али не и да (након *и*оја) добије декурионат.

§ 1. Али ако неко због преваре или по неком још тежем основу не буде привремено прогнан, него привремено удаљен из сталежа, у таквом је положају, да се може вратити у сталеж. Наиме император Антонин је у едикту који је издао установио, да ко год по било ком основу буде избачен из сталежа или из већа или са какве друге дужности, истеком рока једнако може да сноси функције и дужности; јер наиме не би требало шире тумачити пресуду, којом је само установљено удаљење (са функције).

§ 2. Нема никакве сумње да се ванбрачно рођени могу укључити међу декурионе; али ако се питање поставља због тога што имају законито зачетог конкурента (за *истио месѿо*), њему (*и*ј. законийо зачеѿоме) треба дати предност, одговорила су божанска браћа у рескрипту намеснику Битиније Лолијану Авиту. Али ако они престану да буду (декуриони) ови ванбрачни исто тако по основу како имовине тако и часног живота могу бити примљени; ово како зато да не буде нечасних (*људи*) у реду (декуриона), тако и зато што је у складу са интересом самога реда да увек буде попуњен (одговарајућим бројем чланова).

§ 3. Eis, qui Iudaicam superstitionem sequuntur, divi Severus et Antoninus honores adipisci permiserunt, sed et necessitates eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non laederent.

4. MARCIANUS *libro primo de iudiciis publicis* Decurio, qui prohibetur conducere quaedam, si iure successerit in conductione, remanet in ea. quod et in omnibus similibus servandum est.

5. PAPINIANUS *libro secundo quaestionum* Ad tempus ordine motos ex crimine, quod ignominiam importat, in perpetuum moveri placuit. ad tempus autem exulare iussos ex crimine levioze velut transacto negotio non esse inter infames habendos.

6. IDEM *libro primo responsorum* Spurii decuriones fiunt: et ideo fieri poterit ex incesto quoque natus: non enim impedienda est dignitas eius qui nihil admisit.

§ 1. Minores viginti quinque annorum decuriones facti sportulas decurionum accipiunt: sed interim suffragium inter ceteros ferre non possunt.

§ 2. Decurio etiam suae civitatis vectigalia exercere prohibetur.

§ 3. Qui iudicii publici quaestionem citra veniam abolitionis deseruerunt, decurionum honore decorari non possunt, cum ex Turpilliano senatus consulto notentur ignominia veluti calumniae causa iudicio publico damnati.

§ 4. Pater, qui filio decurione creato provocavit, etsi praescriptione temporis exclusus fuerit, si quod gestum est non habuit ratum, muneribus civilibus pro filio non tenebitur.

§ 5. Privilegiis cessantibus ceteris eorum causa potior habetur in sententiis ferendis, qui pluribus eodem tempore suffragiis iure decurionis decorati sunt. sed et qui plures liberos habet, in suo collegio primus sententiam rogatur ceterosque honoris ordine praecellit.

§ 3. Онима, који следе јудејско празноверје, божански Север и Антонин дозволили су да обављају јавне функције, и одредили су им (*само ипакве*) обавезе, које не вређају њихово празноверје.

§ 4. МАРЦИЈАН, из *прве књиге о јавним постојаницима*: Декурион, којем се забрањује да нешто узме у закуп, ако у складу са правом по основу наслеђа дође у положај закупца, остаје у њему. Што и у другим сличним случајевима треба следити.

§ 5. ПАПИНИЈАН, из *прве књиге ипостанца*: Сматра се да је онај који је привремено удаљен из реда по основу деликта, који носи са собом губитак части, удаљен трајно. Они пак који су привремено удаљени због неког мањег деликта попут оних који произлазе из обављања (*јавних*) послова не убрјају се у инфамне.

6. ИСТИ, из *прве књиге одговора*: Ванбрачно рођени могу постати декуриони; и стога може бити именован и онај који је рођен из инцеста; не треба на име да буде искључен из достојанства онај који није учинио никакав преступ.

§ 1. Малолетници испод двадесет пет година који су именовани за декурионе примају плату декуриона; али за то време не могу да гласају заједно са осталима.

§ 2. Декуриону се исто тако забрањује да буде купац јавних прихода у сопственом граду.

§ 3. Они који одустану од гоњења у јавним поступцима без одобрења, не могу бити украшени чашћу декуриона, јер на основу Турпилијанове сенатске одлуке бивају обележени лишењем части путем осуде по основу лажне оптужбе у јавном поступку.

§ 4. Отац, који се жалио на именовање сина за декуриона, иако је одбијен због протекла рока (*за жалбу*), ако није дао одобрење на оно што је (*син*) учинио, неће сносити јавне дужности уместо сина.

§ 5. Остављајући по страни остале привилегије по том основу предност приликом доношења одлука имају они, којима је указана част највећим бројем гласова у то време, али и они који имају највише деце, те у свом колегијуму први бивају питани за мишљење и имају предност у почастима пред осталима из својега реда.

7. PAULUS *libro primo sententiarum* Honores et munera non ordinatione, sed potioribus quibusque iniungenda sunt.

§ 1. Surdus et mutus si in totum non audiant aut non loquantur, ab honoribus civilibus, non etiam a muneribus excusantur.

§ 2. Is, qui non sit decurio, duumviratu vel aliis honoribus fungi non potest, quia decurionum honoribus plebei fungi prohibentur.

§ 3. Ad decurionatum filii ita demum pater non consentit, si contrariam voluntatem vel apud acta praesidis vel apud ipsum ordinem vel quo alio modo contestatus sit.

8. HERMOGENIANUS *libro primo iuris epitomarum* Decurionibus facultatibus lapsis alimenta decerni permissum est, maxime si ob munificentiam in patriam patrimonium exhauserint.

9. PAULUS *libro primo decretorum* Severus Augustus dixit: 'etsi probaretur Titius in servitute patris sui natus, tamen, cum ex libera muliere sit procreatus, non prohibetur decurio fieri in sua civitate'.

§ 1. Non esse dubitandum, quin navicularii non debent decuriones creari.

10. MODESTINUS *libro primo responsorum* Herennius Modestinus respondit sola albi proscriptione minime decurionem factum, qui secundum legem decurio creatus non sit.

11 CALLISTRATUS *libro primo cognitionum* Non tantum qui tenerae aetatis, sed etiam qui grandes nati sunt decuriones fieri prohibentur. illi quasi inhabiles rem publicam tueri ad tempus excusantur, hi vero in perpetuum amoventur: non alias seniores, ne seniorum excusatione iuniores onerentur ad omnia munera publica suscipienda soli relictis. neque enim minores viginti quinque annis decuriones allegi nisi ex causa possunt, neque hi, qui annum quinquagensimum et quintum excesserunt. nonnumquam etiam longa consuetudo in ea re observata respicienda erit. quod etiam custodiendum principes nostri consulti de allegendis in ordine Nicomedensium huius aetatis hominibus rescripserunt.

7. ПАУЛ, из прве књиге изрека: Јавне функције и дужности не треба да се додељују по редоследу (избора), него по томе ко их више заслужује.

§ 1. Глуп и нем ако уопште не чује или не говори, ослобођен је вршења грађанских функција, али не и дужности.

§ 2. Онај, који није декурион, не може да обавља дуумвират или друге јавне функције, јер је плебејцима забрањено да обављају функције које припадају декурионима.

§ 3. Сматра се да се отац није сагласио са декурионатом сина, ако да супротну изјаву воље у присуству намесника или (чланова) сопственог реда или ако се успротиви на било који други начин.

8. ХЕРМОГЕНИЈАН, из прве књиге сажетика: Допуштено је да се декурионима који су остали без средстава додели издржавање, нарочито ако су имовину исцрпили великодушношћу према отаџбини.

9. ПАУЛ, из прве књиге декрета: Север Август каже: „иако је доказано да је Тиције рођен за време ропства свог оца, ипак, будући да је рођен од слободне жене, није забрањено да буде именован за декуриона у свом граду“.

§ 1. Не треба сумњати, да морнари не треба да буду произведени у декурионе.

10. МОДЕСТИН, из прве књиге одговора: Хереније Модестин је одговорио да се никако не може сматрати да је произведен у декуриона путем саме објаве у албуму, онај који није произведен у декуриона у складу са законом.

11 КАЛИСТРАТ, из прве књиге о коиниционим постојитељима: Не само они који су нејаког узраста, него исто тако они који су у поодмаклој доби не могу постати декуриони. Они су попут оних који нису у стању да се брину за јавну ствар привремено искључени, а ови пак трајно удаљени; старији само ако се искључењем старијих млађима не намеће терет свих јавних обавеза да их сами носе. Нити наиме малолетници испод двадесет пет година могу постати декуриони осим по (неком) основу, нити они, који који су прешли педесет и пету годину. Понекад исто тако стари обичај треба да буде поштован у ствари у питању. Што су исто тако наши принцепси одговорили у рескрипту да се о томе води рачуна кад су били упитани за савет од стране Никомеђана о примању у ред људи у тој доби.

12. IDEM *libro sexto cognitionum* Eos, qui utensilia negotiantur et vendunt, licet ab aedilibus caeduntur, non oportet quasi viles personas negligi. denique non sunt prohibiti huiusmodi homines decurionatum vel aliquem honorem in sua patria petere: nec enim infames sunt. sed ne quidem arcentur honoribus, qui ab aedilibus flagellis caesi sunt, quamquam iure suo ita aediles officio isto fungantur. inhonestum tamen puto esse huiusmodi personas flagellorum ictibus subiectas in ordinem recipi, et maxime in eis civitatibus, quae copiam virorum honestorum habeant: nam paucitas eorum, qui muneribus publicis fungi debeant, necessaria etiam hos ad dignitatem municipalem, si facultates habeant, invitat.

13. PAPIRIUS IUSTUS *libro secundo de constitutionibus* Imperatores Antoninus et Verus Augusti rescripserunt in tempus relegatos et reversos in ordinem allegi sine permissu principis non posse.

§ 1. Item rescripserunt relegatos non posse tempore finito in ordinem decurionum allegi, nisi eius aetatis fuerint, ut nondum decuriones creari possent, et dignitas certa spem eius honoris id faceret, ut princeps indulgere possit.

§ 2. Item rescripserunt eum, qui in relegatione natus est, non prohiberi honore decurionatus fungi.

§ 3. Item rescripserunt non admitti contradicere volentem, quod non recte quis sit creatus decurio, cum initio contradicere debuerit.

14. PAULUS *libro primo quaestionum* De decurione damnato non debere quaestionem haberi divus Pius rescripsit. unde etiam si desierit decurio esse, deinde damnetur, non esse torquendum in memoriam prioris dignitatis placet

D.50.2.12 ИСТИ, из прве књиге о коинционим постојаницима: Оне, који тргују животним потрепштинама и продају их, иако су шибани од стране едила, не треба презирати као да су нечасне особе. Уопште гледано оваквим људима није забрањено да се кандидују за декурионат или какву јавну функцију у својој отаџбини; ниту су наике инфамни. Али њима нису забрањене јавне дужности, ни ако су од стране едила кажњени бичевањем, који тако само на основу свог права врше дужност. Ипак сматрам да је нечасно особе подвргнуте ударцима бичева примити у ред, а понајпре у оним градовима, који имају мноштво часних људи; јер недостатак ових, који би требали вршити јавне дужности, нужно позива на муниципалне почасте и оне (остале), ако испуњавају услове.

13 ПАПИРИЈЕ ЈУСТ, из друге књиге о конституцијама: Императори Антонин и Вер, Августе, одговорили су у рескрипту да онај који је прогнан на одређено време и вратио се не може бити укључен у ред без принцепсовог одобрења

§ 1. Такође су одговорили у рескрипту да прогнаници не може по истеку рока бити примљени у ред декуриона, осим ако су оне доби, у којој се могу именовати за декурионе, и одређено достојанство (које су стекли) им даје наду за ту почаст, тако да им принцепс може опростити.

§ 2. Такође су одговорили у рескрипту да оне, који је рођен у прогонству, није забрањено да буде именован на функцију декуриона.

§ 3. Такође су одговорили у рескрипту да није допуштено оне, који је дао сагласност (на именовање другој особи за декуриона) да се (накладно) противи, тврдећи да неко није исправно именован за декуриона, јер је требало да се на почетку успротиви.

14. ПАУЛ, из прве књиге појашњавања: Божански Пије је одговорио у рескрипту да осуђени декурион не треба да буде испитиван (на мукама). Одатле се исто тако сматра да и ако је неко престао бити декурион, па после осуђен, не треба да буде мучен због успомене на раније достојанство.

Titulus III

DE ALBO SCRIBENDO

1. ULPIANUS *libro tertio de officio proconsulis* Decuriones in albo ita scriptos esse oportet, ut lege municipali praecipitur: sed si lex cessat, tunc dignitates erunt spectandae, ut scribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus est: puta qui duumviratum gesserunt, si hic honor prae-cellat, et inter duumvires antiquissimus quisqueprior: deinde hi, qui secundo post duumviratum honore in re publica functi sunt: post eos qui tertio et deinceps: mox hi qui nullo honore functi sunt, prout quisque eorum in ordinem venit.

§ 1. In sentiis quoque dicendis idem ordo spectandus est, quem in albo scribendo diximus.

2. IDEM *libro secundo opinionum* In albo decurionum in municipio nomina ante scribi oportet eorum, qui dignitates principis iudicio consecuti sunt, postea eorum, qui tantum municipalibus honoribus functi sunt.

О УПИСИМА У РЕГИСТАР

1. УЛПИЈАН, *из шреће књије о служби йроконзула*: Декурионе треба уписати у регистар тако, како предвиђа муниципални закон; а ако закон не постоји, онда треба водити рачуна о хијерархији, да буду уписани оним редом, како је свако од њих обављао највишу функцију у муниципији; на пример ко је обављао дуумвират, ако је то највиша функција, а међу дуумвиралима онај који јер први по времену има предност; затим они, који су обављали другу функцију у републици после дуумвирата; после њих они који су трећу и тако редом; на крају они који нису обављали никакву функцију, да би свако од њих био (*уписан*) по реду.

§ 1. Приликом изношења мишљења (*на већу*) такође треба поштовати исти поменути ред, који смо поменули у вези уписа у регистар.

2. ИСТИ, *из друје књије мишљења*: У регистру декуриона у муниципији најпре треба уписати имена оних, који су добили (*неки*) положај на који их је именовао принцепс, после њих оних, који су обављали само муниципалне функције.

Titulus IV

DE MUNERIBUS ET HONORIBUS

1. HERMOGENIANUS *libro primo epitomarum* Munerum civilium quaedam sunt patrimonii, alia personarum.

§ 1. Patrimonii sunt munera rei vehicularis, item navicularis: decemprimatus: ab istis enim periculo ipsorum exactiones sollemnium celebrantur.

§ 2. Personalia civilia sunt munera defensio civitatis, id est ut syndicus fiat: legatio ad census accipiendum vel patrimonium: scribatus: καμηλασία: annonae ac similium cura: praediorumque publicorum: frumenti comparandi: aquae ductus: equorum circensium spectacula: publicae viae mitiones: arcae frumentariae: calefactiones thermarum: annonae divisio et quaecumque aliae curae istis sunt similes. ex his enim, quae rettulimus, cetera etiam per leges cuiusque civitatis ex consuetudine longa intellegi potuerunt.

§ 3. Illud tenendum est generaliter personale quidem munus esse, quod corporibus labore cum sollicitudine animi ac vigilantia sollemniter extitit, patrimonii vero, in quo sumptus maxime postulatur.

§ 4. Aequae personale munus est tutela, cura adulti furiosive, item prodigi, muti, etiam ventris, etiam ad exhibendum cibum potum tectum et similia. sed et in bonis, cuius officio usucapiones interpellantur ac, ne debitores liberentur, providetur: item ex Carboniano edicto bonorum possessione petita, si satis non detur, custodiendis bonis curator datus personali fungitur munere. his similes sunt bonis dati curatores, quae fuerunt eius, qui ab hostibus captus est et reverti speratur: item custodiendis ab eo relictis, cui necdum quisquam civili vel honorario iure successit, curatores constituti.

2. ULPIANUS *libro vicensimo primo ad Sabinum* Quod ad honores pertinet, creditur in potestate filium habere etiam is, qui in patris potestate est.

О ЈАВНИМ ДУЖНОСТИМА И ФУНКЦИЈАМА

1. ХЕРМОГЕНИЈАН, из *прве књиге еџиџома*: Неке грађанске дужности су имовинске, друге личне.

§ 1. Имовинске дужности су оне које се односе на превоз, затим превоз бродом; терет бављења њиховим вршењем пада на првог по рангу међу декурионима у свечаном вршењу његове дужности.

§ 2. Личне грађанске дужности су грађанско правобранилаштво, односно да се буде адвокат; овлашћење за попис лица или имовине; (*јавно*) писарство; (*надзор над*) товарним животињама; надзор над службом снабдевања бесплатном храном и слично; над јавним земљиштима; прикупљањем плодова; водоводима; коњским тркама у циркусу; одржавању јавних путева; јавним складиштима; загревањем јавних купатила; поделом бесплатне хране и било какав надзор сличан томе. На основу оног наима, што смо набројали, могу се разумети исто тако остале (*дужности*) које су у било коме граду (*установљене*) путем закона и обичаја.

§ 3. Под личном дужношћу треба уопште подразумевати управо ону, која захтева телесни рад са марљивошћу духа и пажњом, а под имовинском, у којој се највише захтевају трошкови.

§ 4. Исто тако је лична дужност туторство, старатељство над одраслим умоболницима, затим над расипницима, немима, исто тако над нерођеним дететом, којима исто тако треба обезбедити храну, кров над главом и слично. Али и у погледу добара, њихова је дужност да пазе да се не захтевају по основу одржаја и да се дужници не ослобађају; затим ако је захтеван посед добара на основу Карбонијановог едикта, ако није дата гаранција, старатељ добара која треба чувати врши личну дужност. Њима су слични старатељи постављени над добрима, која су припадала онима, који су заробљени од непријатеља и надају се повратку; затим старатељи именовани на оним (*добрима*) која треба чувати која су остављена од онога, који још увек не може бити наслеђен ни по цивилном ни по хонорарном праву.

2. УЛПИЈАН, из *двадесет прве књиге о Сабину*: Што се тиче јавних функција, сматра се да има сина у власти и онај, који је (*и сам*) у очинској власти.

3. IDEM libro secundo opinionum Et qui originem ab urbe Roma habent, si alio loco domicilium constituerunt, munera eius sustinere debent.

§ 1. His, qui castris operam per militiam dant, nullum municipale munus iniungi potest. ceteri autem privati, quamvis militum cognati sunt, legibus patriae suae et provinciae oboedire debent.

§ 2. Si in metallum datus in integrum restitutus sit, perinde ac si nec damnatus fuisset, ad munera vel honores vocatur: nec opponet fortunam et casus tristiores suos ad hoc solum, ne patriae idoneus civis esse videatur.

§ 3. Corporalia munera feminis ipse sexus denegat.

§ 4. Quo minus honores aut munera iniungantur filio, si nullam habet excusationem, intercedere pater, in cuius potestate est, ius non habet.

§ 5. Quod pater non consensit honoribus sive muneribus filii, ne illius patrimonium oneri subiciatur, praestat defensionem, non civem patriae utilitatibus quatenus potest aufert.

§ 6. Quamvis maior annis septuaginta et quinque liberorum incolumium pater sit ideoque a muneribus civilibus excusetur, filii tamen eius suo nomine competentia munera adgnosce debent: ideo enim proprium praemium immunitatis propter filios patribus datum est, quod illi subibunt.

§ 7. Vitricus onera munerum civilium nomine privigni sui suscipere nulla iuris ratione cogitur.

§ 8. Liberti muneribus fungi debent apud originem patronorum, sed si sua patrimonia habent suffectura oneribus: res enim patronorum muneribus libertinorum subiecta non est.

§ 9. Quod pater in reatu criminis alicuius est, filiis impedimento ad honores esse non debet.

§ 10. Decaprotos etiam minores annis viginti quinque fieri, non militantes tamen, pridem placuit, quia patrimonii magis onus videtur esse.

3. ИСТИ, из *друге књије мишљења*: И ко има порекло у граду Риму, ако установи домицил у другом месту, мора да врши у њему јавне дужности.

§ 1. Ономе, који врши дужности у логору као војник, не може се наметнути никаква муниципална дужност. Остала међутим приватна лица, чак и ако су у крвном сродству са војником, морају да поштују законе своје отаџбине и провинције.

§ 2. Ако је неко осуђен на рад у руднику и у потпуности рехабилитован, као да није ни био осуђен, позива се на јавне дужности и функције; и његова несрећа и жалостан случај не треба да значе, да се сматра да он није пуноправни грађанин отаџбине.

§ 3. Жене сам њихов пол ослобађа јавних обавеза које укључују физички рад.

§ 4. Да забрани да син врши јавне функције или дужности, ако нема никакво оправдање, отац, у чијој је власти, нема право.

§ 5. Ако се отац није сагласио са јавном функцијом или дужношћу сина, да не би његова имовина претрпела терете, може да се брани, али не може да спречи да (*син*) као грађанин отаџбине одговара колико може (*иј. својом имовином*).

§ 6. Иако је онај који је старији од седамдесет година и отац петоро живе деце због тога ослобођен грађанских дужности, његова деца ипак у своје име треба да врше дужности које им припадају; наиме имунитет додељен оцу због деце, не њих се не протеже.

§ 7. Сматра се да нема ни једног правног разлога да очух сноси терет грађанске дужности у име свог пасторка.

§ 8. Ослобођеници треба да врше јавне дужности у месту порекла патрона, али ако је њихова имовина довољна да издржи терет; међутим имовина патрона није подвргнута дужностима ослобођеника.

§ 9. То што је отац извршио неки деликт, сину не треба да буде препрека за јавне функције.

§ 10. За декурионе се могу именовати и малолетници испод двадесет пет година, али не и војна лица, како се већ дуго сматра, јер се сматра да је то још већи терет за имовину.

§ 11. Exactionem tributorum onus patrimonii esse constat.

§ 12. Cura frumenti comparandi munus est, et ab eo aetas septuaginta annorum vel numerus quinque incolumium liberorum excusat.

§ 13. Eos milites, quibus supervenientibus hospitia praeberi in civitate oportet, per vices ab omnibus, quos id munus contingit, suscipi oportet.

§ 14. Munus hospitis in domo recipiendi non personae, sed patrimonii onus est.

§ 15. Praeses provinciae provideat munera et honores in civitatibus aequaliter per vices secundum aetates et dignitates, ut gradus munerum honorumque qui antiquitus statuti sunt, iniungi, ne sine discrimine et frequenter isdem oppressis simul viris et viribus res publicae destituantur.

§ 16. Si duo filii in patris potestate sint, eodem tempore munera eorum pater sustinere non compellitur.

§ 17. Si is, qui duos filios relinquebat, nihil de expediendis muneribus alterius filii ex communi patrimonio supremis suis cavit, propriis sumptibus is et munera et honores, qui ei iniunguntur, suscipere debet, quamvis pro altero vivus pater eiusmodi onera expedierit.

4. *IDEM libro tertio opinionum* Cura exstruendi vel reficiendi operis in civitate munus publicum est, a quo quinque liberorum incolumium pater excusatur: nec si per vim extortum munus fuerit, excusationem, quam habet ab aliis muneribus, auferet.

§ 1. Deficientium facultatibus ad munera vel honores qui indicuntur excusatio non perpetua, sed temporalis est: nam si ex voto honestis rationibus patrimonium incrementum acceperit, suo tempore, an idoneus sit aliquis ad ea, quae creatus fuerit, aestimabitur.

§ 2. Inopes onera patrimonii ipsa non habendi necessitate non sustinent, corpori autem indicta obsequia solvunt.

§ 3. Qui obnoxius muneribus suae civitatis fuit, nomen militiae defugiendi oneris municipalis gratia dedit: deteriore causam rei publicae facere non potuit.

§ 11. Утврђено је да је прикупљање пореза имовинска дужност.

§ 12. Старање о набавци жита је јавна дужност, и зато доб од седамдесет година или број од петоро живе деце ослобађа од ње.

§ 13. Оне војнике, које након доласка треба сместити у граду, по турнусима сви они, на које пада ова дужност, треба да приме.

§ 14. Дужност примања на смештај у кућу није лични, него имовински терет.

§ 15. Намесник провинције треба да предвиди дужности и функције у градовима правично по турнусима према животној доби и достојанству, да би се степен дужности и почаст које су у старини установљене, расподељивао, како не би насумице и често исти били њима притиснути и такође да не би република била лишена снаге и људи.

§ 16. Ако су двојица синова под очевом влашћу, отац не може бити присиљен да у исто време одговара за њихове дужности.

§ 17. Ако онај, који је оставио двојицу синова, није ништа предвидео у погледу сношења (*тјерети*) јавне дужности једног од њих, на његов трошак треба да падају и дужности и почаст, које је вршио, мада другоме отац док је жив може наметнути ове терете.

4. ИСТИ, из *тјерети* књије мишљења: Старање о радовима на изградњи и оправци у граду је јавна дужност, које се отац петоро живе деце ослобађа; али ако путем силе буде постигнуто вршење дужности, изговор, који је имао за остале јавне дужности, престаје да важи.

§ 1. Недостатак средстава за јавне дужности и функције који је истакнут као изговор није трајан, него привремен; јер ако поштеним средствима имовина буде увећана, у оно време, када се расправља да ли је неко подобан за оно за шта треба бити именован, узмеће се у обзир.

§ 2. Сиромашан не може да сноси терете на имовини коју нема, али може да врши физичким радом дужности на које је именован.

§ 3. Онај који је принуђен да врши јавне дужности у свом граду, па се представља као војник да би избегао муниципалне терете, не може тиме положај републике учинити горим.

5. SCAEVOLA *libro primo regularum* Navicularii et mercatores olearii, qui magnam partem patrimonii ei rei contulerunt, intra quinquennium muneris publici vacationem habent.

6. ULPIANUS *libro quarto de officio proconsulis* Rescripto divorum fratrum ad Rutilium Lupum ita declaratur: 'Constitutio, qua cautum est, prout quisque decurio creatus est, ut ita et magistratum apiscatur, totiens servari debet, quotiens idoneos et sufficientes omnes contingit. ceterum si ita quidam tenues et exhausti sunt, ut non modo publicis honoribus pares non sint, sed et vix de suo victum sustinere possint: et minus utile et nequaquam honestum est talibus mandari magistratum, praesertim cum sint qui convenienter ei et suae fortunae et splendori publico possint creari. sciant igitur locupletiores non debere se hoc praetextu legis uti et de tempore, quo quisque in curiam allectus sit, inter eos demum esse quaerendum, qui pro substantia sua capiant honoris dignitatem.'

§ 1. Debitores rerum publicarum ad honores invitari non posse certum est, nisi prius in id quod debetur rei publicae satisfecerint. sed eos demum debitores rerum publicarum accipere debemus, qui ex administratione rei publicae reliquantur: ceterum si non ex administratione sint debitores, sed mutuam pecuniam a re publica acceperint, non sunt in ea causa, ut honoribus arceantur. plane vice solutionis sufficit, ut quis aut pignoribus aut fideiussoribus idoneis caveat: et ita divi fratres Aufidio Herenniano rescripserunt. sed et si ex pollicitatione debeant, quae tamen pollicitatio recusari non potest, in ea sunt condicione, ut honoribus arceantur.

§ 2. Si quis accusatorem non habeat, non debet honoribus prohiberi, quemadmodum non debet is, cuius accusator destiterit. ita enim imperator noster cum divo patre suo rescripsit.

§ 3. Sciendum est quaedam esse munera aut personae aut patrimoniorum, itidem quosdam esse honores.

§ 4. Munera, quae patrimonii iniunguntur, vel intributiones talia sunt, ut neque aetas ea excuset neque numerus liberorum nec alia praerogativa, quae solet a personalibus muneribus exuere.

§ 5. Sed enim haec munera, quae patrimonii indicuntur, duplicia sunt: nam quaedam possessoribus iniunguntur, sive municipes sunt sive non sunt, quaedam non nisi municipibus vel incolis. intributiones, quae agris fiunt vel

5. СЦЕВОЛА, из прве књиге правних правила: Бродовласници и трговци уљем, који су велики део имовине уложили у тај посао, ослобођени су јавних дужности на пет година.

6. УЛПИЈАН, из четврте књиге о служби проконзула: Рескриптом божанске браће Рутилију Лупу је овако проглашено: 'Конституција, којом је предвиђено, да свако ко је именован за декуриона, може постати магистрат, треба у целости да буде поштована, кад год су сви у питању солвентни и испуњавају услове. А ако су тако сиромашни и исцрпљени, да не само да нису способни за јавне функције, него не могу ни сами себе да издржавају; и некорисно је и нечасно такве именовати за магистрате, посебно ако постоје они који су и по свом богатству и угледу прикладни. Стога нека богаташи знају да треба да се користе овом законском одредбом и да у време, у које су изабрани у курију, међу собом треба да истраже, ко по својој имовини заслужује достојанство јавне функције.'

§ 1. Јасно је да јавни дужници не могу бити позвани на јавне функције, осим ако прво не исплате оно што дугују републици. Али под таквим дужницима треба да подразумевамо само оне, који су нешто остали дужни по основу управе коју су вршили у републици; а ако нису дужници по основу вршења управе, већ су примили на зајам новац од републике, нису у том положају, да не могу вршити јавне функције. Наравно уместо исплате је довољно, да неко обезбеди или залогу или солвентног јемца; и тако су божанска браћа одговорила у рескрипту Ауфидију Херенијану. А и ако дугују по основу захтева, који пак захтев није могао бити одбијен, у том су положају, да не могу вршити јавне функције.

§ 2. Ако неко није тужен, не треба да му буду забрањене јавне функције, исто као што не треба ни ономе, чији је тужилац одустао. Тако је на име наш император са својим божанским оцем одговорио у рескрипту.

§ 3. Треба знати да су неке дужности или личне или имовинске, баш као и неке функције.

§ 4. Дужности, које терете имовину, односно порези су такве, да од њих не ослобађају нити доб нити број деце нити други прерогативи, који обично ослобађају личних дужности.

§ 5. Али на име оне јавне дужности, које се односе на имовину, су двоструке: јер неке се намећу поседницима, било да су муницепси било да нису, неке само муницепсима или становницима. Порези, који се односе на

aedificiis, possessoribus indicuntur: munera vero, quae patrimoniorum habentur, non aliis quam municipibus vel incolis.

7. MARCIANUS *libro secundo publicorum* Reus delatus etiam ante sententiam honores petere principalibus constitutionibus prohibetur: nec interest, plebeius an decurio fuerit. sed post annum, quam reus delatus est, petere non prohibetur, nisi per ipsum stetit, quo minus causa intra annum expediretur.

§ 1. Eum, contra quem propter honores appellatum est, si pendente appellatione honorem usurpaverit, coercendum divus Severus rescripsit. ergo et si is, qui honoribus per sententiam uti prohibitus est, appellaverit, abstinere interim petitione honoris debet.

8. ULPIANUS *libro undecimo ad edictum* Ad rem publicam administrandam ante vicensimum quintum annum, vel ad munera quae non patrimonii sunt vel honores, admitti minores non oportet. denique nec decuriones creantur vel creati suffragium in curia ferunt. annus autem vicensimus quintus coeptus pro pleno habetur: hoc enim in honoribus favoris causa constitutum est, ut pro plenis inchoatos accipiamus, sed in his honoribus, in quibus rei publicae quid eis non committitur. ceterum cum damno publico honorem ei committi non est dicendum, etiam cum ipsius perniciem minoris.

9. IDEM *libro tertio de officio consulis* Si quis magistratus in municipio creatus munere iniuncto fungi detrectet, per praesides munus adgnosce cogendus est remediis, quibus tutores quoque solent cogi ad munus quod iniunctum est adgnosendum.

10. MODESTINUS *libro quinto differentiarum* Honorem sustinenti munus imponi non potest: munus sustinenti honor deferri potest.

11. IDEM *libro undecimo pandectarum* Ut gradatim honores deferantur, edicto, et ut a minoribus ad maiores perveniatur, epistula divi Pii ad Titianum exprimitur.

§ 1. Etsi lege municipali caveatur, ut praeferantur in honoribus certae conditionis homines: attamen sciendum est hoc esse observandum, si idonei sint: et ita rescripto divi Marci continetur.

земљишта или зграде, намећу се поседницима; јавне дужности пак, које се односе на имовину, само муниципсима или становницима.

7. МАРЦИЈАН, *из седме књије о јавним постојуцима*: Оптуженом за деликт је такође пре пресуде конституцијама принцепса забрањено да се кандидује за јавне функције; и није од значаја, да ли је плебејац или декурион. Али након годину дана, од подизања оптужнице, није му забрањено да се кандидује, осим ако је он изазвао, да се случај отегне на више од годину дана.

§ 1. Божански Север је одговорио у рескрипту да онај, против чијег је избора на функцију уложена жалба, ако за време док поступак по жалби траје узурпира дужност, треба да буде кажњен. Дакле и ако онај, коме је вршење функције на тај начин забрањено, уложи жалбу, треба да се за то време уздржи да захтева функцију.

8. УЛПИЈАН, *из једанаесте књије о едиктима*: Да врше управу у републици пре двадесет пете године, или неимовинске јавне дужности или функције, малолетницима не треба допустити. Најзад (*не треба*) ни да буду именовани за декурионе или ако су именовани не могу да гласају у курији. Али кад почне двадесет пета година узима се као да је истекла; јер наиме утврђено је да кад се ради о функцијама треба узети оно што је повољније, те оно што је започело узима се за протекло, али у оним функцијама, у којима им ништа што се тиче републике није поверено. А не треба рећи да им треба поверити функцију на штету републике, као ни на зло самом малолетнику.

9. ИСТИ, *из треће књије о служби проконзула*: Ако неко ко је изабран за магистрата у муниципији одбије да врши дужност која му је одређена, од стране управника (*уровинције*) он може бити принуђен да се прихвати дужности истим средствима, којима је уобичајено да и татори бивају принуђени да се прихвате дужности која им је одређена.

10. МОДЕСТИН, *из четврте књије разлика у мишљењима*: Ономе који обавља јавну функцију не може се наметнути јавна дужност; ономе који обавља јавну дужност може се доделити јавна функција.

11. ИСТИ, *из једанаесте књије поандекта*: Да се јавне функције додељују по степенима, одређено је едиктом, а да следе од нижих ка вишима, епистулом божанског Пија упућеном Тицију.

§ 1. Иако је муниципалним законом предвиђено, да се за јавне функције предност даје људима одређеног статуса; ипак треба знати да ово треба примењивати, ако су солвентни; и тако је прописано у рескрипту божанског Марка.

§ 2. Quotiens penuria est eorum, qui magistratum suscipiunt, immunitas ad aliquid infringitur, sicuti divi fratres rescripserunt.

§ 3. Reprobari posse medicum a re publica, quamvis semel probatus sit, divus Magnus Antoninus cum patre rescripsit.

§ 4. Eos, qui primis litteris pueros inducunt, non habere vacationem divus Magnus Antoninus rescripsit.

12. IAVOLENUS *libro sexto ex Cassio* Cui muneris publici vacatio datur, non remittitur ei, ne magistratus fiat, quia id ad honorem magis quam ad munera pertinet. cetera omnia, quae ad tempus extra ordinem exiguntur, veluti munitio viarum, ab huiusmodi persona exigenda non sunt.

13. IDEM *libro quinto decimo ex Cassio* Vacatio itemque immunitas, quae liberis et posteris alicuius data est, ad eos dumtaxat pertinet, qui eius familiae sunt.

14. CALLISTRATUS *libro primo de cognitionibus* Honor municipalis est administratio rei publicae cum dignitatis gradu, sive cum sumptu sive sine erogatione contingens.

§ 1. Munus aut publicum aut privatum est. publicum munus dicitur, quod in administranda re publica cum sumptu sine titulo dignitatis subimus.

§ 2. Viarum mutiones, praediorum collationes non personae, sed locorum munera sunt.

§ 3. De honoribus sive muneribus gerendis cum quaeritur, in primis considerata persona est eius, cui defertur honor sive muneris administratio: item origo natalium: facultates quoque an sufficere iniuncto muneri possint: item lex, secundum quam muneribus quisque fungi debeat.

§ 4. Plebei filii familias periculo eius qui nominaverit tenebuntur, idque imperator noster Severus Augustus in haec verba rescripsit: 'Si in numero plebiorum filius tuus est, quamquam invitus honores ex persona filii suscipere cogi non debeas, tamen resistere, quo minus patriae obsequatur periculo eius qui nominavit, iure patriae potestatis non potes.'

§ 2. Кад год постоји недостатак оних, који се прихватају магистратура, имунитет се може понекад прекршити, како су божанска браћа одговорила у рескрипту.

§ 3. Лекар може бити поново подвргнут одобрењу од стране републике, иако је већ одобрен, одговорио је божански Велики Антонин са оцем у рескрипту.

§ 4. Они, који уводе децу у (учење) првих слова, не треба да буду изузети од јавних дужности, одговорио је божански Велики Антонин у рескрипту.

12. ЈАВОЛЕН, из шесте књиге по уводу на Касија: Они којима је дат имунитет од јавних дужности, нису ослобођени, да не постану магистрати, јер се то односи пре на почаст него на дужност. Све друго, што се ванредно захтева на одређено време, попут одржавања путева, од оваквих лица се не може тражити.

13. ИСТИ, из девете књиге по уводу на Касија: Невршење и имунитет од дужности, који су дати нечијој деци и потомцима, односи се само на оне, који су његова фамилија.

14. КАЛИСТРАТ, из прве књиге о коиниционим постојаницима: Муниципална функција је управљање републиком са титулом одређеног степена, било да је са трошковима или без обавезних давања.

§ 1. Дужност је или јавна или приватна. Јавна дужност кажу, за ону коју трпимо када управљамо републиком уз трошкове без почасне титуле.

§ 2. Одржавање путева, таксе на земљишта, нису личне, већ дужности везане за места.

§ 3. Када се поставља питање о јавним функцијама или дужностима, пре свега треба разматрати личност онога, коме је додељена функција или вршење дужности; затим порекло по рођењу; такође да ли су његова средства довољна да може обављати дужност која му је додељена; затим закон, према којем свако треба да врши дужности.

§ 4. За плебејца који је син у породици одговорност је на ризик онога ко га је именовао, и зато је наш император Север Август овим речима одговорио у рескрипту: 'Ако се твој син удраја у плебејце, иако не треба да будеш присиљен да одговараш за јавну функцију сина без своје сагласности, ипак по основу права очинске власти не можеш да се успротивиш, да онај који га је именовао сноси ризик за губитке које је претрпела отаџбина.'

§ 5. Gerendorum honorum non promiscua facultas est, sed ordo certus huic rei adhibitus est. nam neque prius maiorem magistratum quisquam, nisi minorem susceperit, gerere potest, neque ab omni aetate, neque continuare quisque honores potest.

§ 6. Si alii non sint qui honores gerant, eosdem compellendos, qui gesserint, conplurimis constitutionibus cavetur. divus etiam Hadrianus de iterandis muneribus rescripsit in haec verba: 'Illud consentio, ut, si alii non erunt idonei qui hoc munere fungantur, ex his, qui iam functi sunt, creentur.'

15. PAPINIANUS *libro quinto responsorum* Etsi filium pater decurionem esse voluit, tamen defuncto honores, qui filio decurioni congruentes post mortem patris obtigerunt, ad onus coheredis filii non pertinent, cum ei decurioni sufficientes facultates pater reliquerit.

16. PAULUS *libro primo sententiarum* Aestimationem honoris aut muneris in pecunia pro administratione offerentes audiendi non sunt.

§ 1. Qui pro honore pecuniam promisit, si solvere eam coepit, totam praestare operis inchoati exemplo cogendus est.

§ 2. Invitus filius pro patre rem publicam salvam fore cavere non cogitur.

§ 3. Defensionem rei publicae amplius quam semel suscipere nemo cogitur, nisi id fieri necessitas postulet.

17. HERMOGENIANUS *libro primo iuris epitomarum* Sponte provinciae sacerdotium iterare nemo prohibetur.

§ 1. Immunis ab honoribus et muneribus civilibus si decurioni creato filio, quem habet in potestate, consentiat, in muneribus et honoribus sumptus subministrare filio compellitur.

18. ARCADIUS CHARISIUS *libro singulari de muneribus civilibus* Munerum civilium triplex divisio est: nam quaedam munera personalia sunt, quaedam patrimoniorum dicuntur, alia mixta.

§ 5. Вршење јавних функција не врши се случајно, него се у овој ствари поштује одређени ред. Јер нити неко већу магистратуру пре, него што је стекао мању, може вршити, нити у свакој животној доби, нити неко може наставити (*да обавља исту*) функцију.

§ 6. Ако нема других који би вршили функцију, треба принудити оне, који су је вршили, прописано је путем више конституција. Божански Хадријан је исто тако о продужетку дужности одговорио у рескрипту овим речима: 'Сагласан сам са тиме, да, ако не би било солвентних који би могли да врше ову дужност, (*неки*) од оних, који су је већ обављали буду именовани.'

15. ПАПИНИЈАН, из *петте књиге одговора*: И ако отац да сагласност да син постане декурион, ипак након његове смрти (*дујови*) за јавне функције, које је син као декурион уз сагласност обављао после смрти оца, не падају на терет синовљевих санаследника, ако је њему као декуриону отац оставио довољно средстава.

16. ПАУЛ, из *прве књиге изрека*: Оне који нуде процењену вредност функције или јавне дужности у новцу уместо вршења (*исте*) не треба саслушати.

§ 1. Ко обећа уместо (*вршења*) функције новац, ако је почео да га исплаћује, треба све да изврши као онај који је започео јавне радове.

§ 2. Без своје сагласности син не може бити принуђен да одговара републици уместо оца.

§ 3. Нико не може бити принуђен да преузме јавно правобранилаштво више од једанпут, осим ако нужност не захтева да се то учини.

17. ХЕРМОГЕНИЈАН, из *прве књиге правних сажетика*: Нико не забрађује да се добровољно продужи свештеничка дужност у провинцији.

§ 1. Ако онај који је изузет од грађанских функција и дужности да сагласност да његов син којег има у власти, постане декурион, бива принуђен да гарантује за трошкове функција и дужности сина.

18. АРКАДИЈЕ ХАРИСИЈЕ из *једноимне књиге о грађанским дужностима*: Подела грађанских дужности је тројна: јер неке су личне, неке се зову имовинске, неке мешовите.

§ 1. Personalia sunt, quae animi provisione et corporalis laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento perpetrantur, veluti tutela vel cura, kalendarii quoque curatio.

§ 2. Et quaestura in aliqua civitate inter honores non habetur, sed personale munus est.

§ 3. Tironum sive equorum productio et si qua alia animalia necessario producenda vel res pervehendae sive persequendae sunt vel pecunia fiscalis sive annona vel vestis, personae munus est.

§ 4. Cursus vehicularis sollicitudo, item angariarum praebitio personale munus est.

§ 5. Cura quoque emendi frumenti olei (nam harum specierum curatores, quos σιτώνας et ἐλαιώνας appellant, creari moris est) inter personalia munera in quibusdam civitatibus numerantur: et calefactio publici balinei, si ex redditibus alicuius civitatis curatori pecunia subministratur.

§ 6. Sed et cura custodiendi aquae ductus personalibus muneribus adgregatur.

§ 7. Irenarchae quoque, qui disciplinae publicae et corrigendis moribus praeficiuntur: sed et qui ad faciendas vias eligi solent, cum nihil de proprio patrimonio in hoc munus conferant: item episcopi, qui praesunt pani et ceteris venalibus rebus, quae civitatum populis ad cotidianum victum usui sunt, personalibus muneribus funguntur.

§ 8. Qui annonam suscipit vel exigit vel erogat, et exactores pecuniae pro capitibus personalis muneris sollicitudinem sustinent.

§ 9. Sed et curatores, qui ad colligendos civitatum publicos redditus eligi solent, personali munere subiugantur.

§ 10. Hi quoque, qui custodes aedium vel archeotae vel logographi vel tabularii vel xenoparochi (ut in quibusdam civitatibus) vel limenarchae vel curatores ad extruenda vel reficienda aedificia publica sive palatia sive navalia vel mansiones destinantur, si tamen pecuniam publicam in operis fabricam erogent, et qui faciendis vel reficiendis navibus, ubi usus exigit, praeponuntur, muneribus personalibus adstringuntur.

§ 1. Личне су, оне које се врше употребом интелекта и коришћењем телесног рада без икаквог трошка за оног ко их врши, као што су таторство или старатељство, и надзор над финансијским регистрима (*kalendarii curatio*).

§ 2. И квестура у неком граду не спада међу јавне функције, него је лична дужност.

§ 3. Прикупљање регрута или коња или неких других животиња које су неопходне за транспорт или прикупљање фискалног новца или залиха хране или одеће, лична је дужност.

§ 4. Брига о путу којим пролазе возила, као и обезбеђивање курира лична је дужност.

§ 5. Такође старање о куповини жита и уља (јер за ове ствари уобичајено је именовати надзорнике који се зову снабдевачи житом и уљем) у неким градовима се убраја у личне дужности; и загревање јавних купатила, ако је новац надзорнику обезбеђен из прихода неког града.

§ 6. Али и брига о надзору над водоводом спада у личне дужности.

§ 7. Такође иренарси (*irenarchae*), који су именовани ради јавне дисциплине и исправљања обичаја; али и они који уобичајено бивају изабрани ради прављења путева, ако ништа за ову дужност не доприносе од своје имовине; затим надзорници, који воде рачуна о хлебу и другим животним намирницама, које се користе за свакодневну исхрану народа у градовима, убрајају се у личне дужности.

§ 8. Ко има надлежност да прикупља или дели јавне залихе, и прикупљачи новца за лични порез врше личну дужност.

§ 9. Али и надзорници, који се обично бирају да прикупљају јавне приходе градова, подвргнути су личној дужности.

§ 10. Такође они, који су чувари храмова или управници архива или писари говора или књиговође или магистрати задужени да утошћавају странце (*xenoparochi*) (као што је случај у неким градовима) или управници лука или надзорници градње или оправке јавних зграда било палата било спремишта за бродове или су одређени за путне станице, ако пак приликом извођења радова користе јавни новац, и који су постављени ради изградње или оправке бродова, где то обичај захтева, врше личну дужност.

§ 11. Camelasia quoque similiter personale munus est: nam ratione habita et alimentorum et camelorum certa pecunia camelariis dari debet, ut solo corporis ministerio obligentur. hos ex albi ordine vocari nec ulla excusatione liberari, nisi sola laesi et inutilis corporis et infirmitate, specialiter sit expressum.

§ 12. Legati quoque, qui ad sacrarium principis mittuntur, quia viaticum, quod legativum dicitur, interdum solent accipere, sed et nyctostrategi et pistrinorum curatores personale munus ineunt.

§ 13. Defensores quoque, quos Graeci syndicos appellant, et qui ad certam causam agendam vel defendendam eliguntur, laborem personalis muneris adgrediuntur.

§ 14. Iudicandi quoque necessitas inter munera personalia habetur.

§ 15. Si aliquis fuerit electus, ut compellat eos, qui prope viam publicam possident, sternere viam, personale munus est.

§ 16. Pari modo qui acceptandis sive suscipiendis censualibus professionibus destinantur, ad personalis muneris sollicitudinem animum intendunt.

§ 17. Mastigophori quoque, qui agonotheas in certaminibus comitantur, et scribae magistratus personali muneri serviunt.

§ 18. Patrimoniorum sunt munera, quae sumptibus patrimonii et damnis administrantis expediuntur.

§ 19. Elemporia et pratura apud Alexandrinos patrimonii munus existimatur.

§ 20. Susceptores quoque vini per provinciam Africam patrimonii munus gerunt.

§ 21. Patrimoniorum autem munera duplicia sunt. nam quaedam ex his muneribus possessionibus sive patrimoniis indicuntur, veluti agminales equi vel mulae et angariae atque veredi.

§ 11. Гоњење камила такође је слично томе лична дужност; јер по уобичајеном резону како за (*сойсѿивену*) исхрану тако и за камиле одређени новац треба бити дат гоничима камила, како би били обавезни да врше службу само физичким радом. Они би требали бити позивани на основу реда из регистра и не би требали бити ослобођени ни под једним изговором, осим због саме повреде и телесне неспособности и слабости, која је посебно изражена.

§ 12. Такође посланици, који се шаљу у принцепсову свету палату, будући да путне трошкове, који се зову посланичким дневницама, уобичајено за то примају, али и заповедници ноћних чувара и надзорници млинова врше личну дужност.

§ 13. Такође, јавни правобраниоци, које Грци зову синдицима (*syndicos*), и који бивају изабрани да буду тужиоци или браниоцу у одређеном спору, врше рад као личну дужност.

§ 14. Такође обавеза доношења пресуде спада у личне дужности.

§ 15. Ако је неко изабран, да принуди оне, који имају поседе уз јавни пут, да наспу пут, ради се о личној дужности.

§ 16. На исти начин ко је одређен да прихвати или преузме вршење ценза, сматра се да врши интелектуални рад као личну дужност.

§ 17. Такође надзорници са бичевима, који прате спортисте на такмичењима, и писари магистрата служе личну дужност.

§ 18. Имовинске су дужности, које се врше имовинским трошковима и издацима приликом управљања.

§ 19. Набавка уља (*elemptoria*) и поврћа (*pratura*) код александринаца се сматрају имовинском обавезом.

§ 20. Такође добављачи вина у провинцији Африка врше имовинску обавезу.

§ 21. Имовинске пак дужности су двоструке. Јер неке од њих се означавају као поседничке или имовинске обавезе, попут добављача коња или мазги за војну службу снабдевања и курирску службу.

§ 22. Huiusmodi igitur obsequia et hi, qui neque municipes neque incolae sunt, adgnoscerе coguntur.

§ 23. Sed et eos, qui faenus exercent, etsi veterani sint, tributiones eiusmodi adgnoscerе debere rescriptum est.

§ 24. Ab huiusmodi muneribus neque primipilaris neque veteranus aut miles aliusve, qui privilegio aliquo subnixus, nec pontifex excusatur.

§ 25. Praeterea habent quaedam civitates praerogativam, ut hi, qui in territorio earum possident, certum quid frumenti pro mensura agri per singulos annos praebeant: quod genus collationis munus possessionis est.

§ 26. Mixta munera decaprotiae et icosaprotiae, ut Herennius Modestinus et notando et disputando bene et optima ratione decrevit: nam decaproti et icosaproti tributa exigentes et corporale ministerium gerunt et pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta resarciunt, ut merito inter mixta hoc munus numerari debeat.

§ 27. Sed ea, quae supra personalia esse diximus, si hi qui funguntur ex lege civitatis suae vel more etiam de propriis facultatibus impensas faciant vel annonam exigentes desertorum praediorum damna sustineant, mixtorum definitione continebuntur.

§ 28. Haec omnia munera, quae trifariam divisimus, una significatione comprehenduntur: nam personalia et patrimoniorum et mixta munera civilia seu publica appellantur.

§ 29. Sive autem personalium dumtaxat sive etiam civilium munerum immunitas alicui concedatur, neque ab annona neque ab angariis neque a veredo neque ab hospite recipiendo neque a nave neque capitatione, exceptis militibus et veteranis, excusari possunt.

§ 30. Magistris, qui civilium munerum vacationem habent, item grammaticis et oratoribus et medicis et philosophis, ne hospitem reciperent, a principibus fuisse immunitatem indultam et divus Vespasianus et divus Hadrianus rescripserunt.

§ 22. Овакве такође морају да поштују и они, који нису нити муниципалитет нити становници.

§ 23. Али и они, који дају зајам са каматом, иако су ветерани, одговорено је у рескрипту да морају да плаћају порезе за то.

§ 24. Од таквих обавеза нити први центурион у легији нити ветеран или било какав други војник, који има какву привилегију, нити свештеник нису изузети.

§ 25. Поред тога неки градови имају привилегију, да им они, који на њиховој територији имају поседе, предају нешто жита према површини земљишта сваке године, која врста дажбине је поседничка обавеза.

§ 26. Мешовите обавезе (су) прикупљања новца и жита на име пореза, како је Хереније Модестин одредио одличним резом приметивши и расправивши; јер скупљачи новца и жита који прикупљају порез и врше службу физичким радом надокнађују фискалне губитке и за све преминуле особе, те с правом ова дужност треба убројати у мешовите.

§ 27. Али оне, за која смо горе рекли да су личне, ако они који их обављају на основу закона свога града плаћају трошкове из сопствених средстава или ако они који прикупљају јавне залихе трпе губитке на рачун неодржаних земљишта, биће обухваћене дефиницијом мешовитих.

§ 28. Све ове обавезе, које смо поделили у три врсте, обухваћене су једним значењем; јер личне и имовинске и мешовите обавезе се зову грађанске односно јавне.

§ 29. Било међутим да је неке додељен имунитет само од личних било исто тако од грађанских обавеза, он нити од службе јавног снабдевања нити службе војног снабдевања нити поштанске службе нити смештаја гостију нити од градње бродова нити прикупљања личног пореза, са изузетком војника и ветерана, не може бити изузет.

§ 30. Учитељима, који су ослобођени грађанских дужности, затим учитељима граматике и говорништва и лекарима и филозофима, да не морају да обезбеђују смештај гостима, додељена је привилегија у рескриптима како божанског Веспасијана тако и божанског Хадријана.

DE VACATIONE ET EXCUSATIONE MUNERUM

1. ULPIANUS *libro secundo opinionum* Omnis excusatio sua aequitate niti-
tur. sed si praetendentibus aliquod sine iudice credatur, aut passim sine temporis
praefinitione, prout cuique libuerit, permissum fuerit se excusare, non erunt, qui
munera necessaria in rebus publicis obeant. quare et qui liberorum incolumium
iure a muneribus civilibus sibi vindicant excusationem, appellationem interpone-
re debent: et qui tempora praefinita in ordine eiusmodi appellationum peragendo
non servaverint, merito praescriptione repelluntur.

§ 1. Qui excusatione aliqua utuntur, quotienscumque creati fuerint, etsi
iam ante absoluti sunt, necesse habent appellare. sed si per calumniam et saepius
idem adversarius vexandi gratia eius, quem scit perpetua vacatione subnixum, id
facere probatus erit, sumptus litis exemplo decretorum principalium praestare
iubeatur ei, quem sine causa saepius inquietavit.

§ 2. Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cum inter eos ad pri-
mos honores creari possint qui in civitate munerabantur, evitandorum maiorum
onerum gratia ad colonos praediorum se transtulerunt, ut minoribus subiciantur,
hanc excusationem sibi non paraverunt.

§ 3. Quamvis sexaginta quinque annorum aliquis sit et tres liberos incolu-
mes habeat, a muneribus tamen civilibus propter has causas non liberatur.

2. IDEM *libro tertio opinionum* Sextum decimum aetatis annum agentem
ad munus sitoniae vocari non oportet: sed si nihil proprie in patria servatur de
minoribus quoque annis viginti quinque ad munera sive honores creandi, iusta
aetas servanda est.

§ 1. Numerus liberorum aut septuaginta annorum ab honoribus aut muneribus
his cohaerentibus excusationem non praestat, sed a muneribus tantum civilibus.

§ 2. Adoptivi filii in numerum non proficiunt eorum liberorum, qui excu-
sare parentes solent.

О ОСЛОБОЂЕЊУ И ИЗУЗЕЊУ ОД ОБАВЕЗА

1. УЛПИЈАН, *из грује књије мишљења*: Свако изузеће базира се на сопственој правичности. Али ако би се некима који на њих претендују веровало без суда, или без реда без временског ограничења, како ко жели, да му се допусти изузеће, не би било, оних који би вршили неопходне дужности у републици. Због тога и ко по основу права живе деце за себе захтева изузеће од грађанских обавеза, треба да уложи жалбу; и они који у одређеном року нису уредно уложили жалбу којом треба да се користе, с правом бивају одбијени приговором.

§ 1. Они који користе неко изузеће, сваки пут кад буду именовани, чак и ако су раније већ ослобођени, нужно морају да уложе жалбу. А ако су злонамерно и често (*именовани*) ради шиканирања од стране оног супарника, који је знао да су подвргнути трајном ослобођењу, и то буде доказано, наређује се да трошкове поступка по узору на принципсове декрете плати онај, који га је без основа често узнемиравао.

§ 2. Они који ради обмане свога реда у погледу функција које треба да обављају, будући да су међу онима који могу бити именовани на највише функције које се врше у граду, да би избегли већи терет се преселе међу колоне на селу, да би били подвргнути мањим (*обавезама*), овим изговором се не могу ослободити.

§ 3. Иако неко има шездесет пет година и троје живе деце, он се ипак од грађанских дужности по том основу не ослобађа.

2. ИСТИ, *из њређе књије мишљења*: Онај који је у доби од шеснаест година не треба да буде позван на дужност набавке жита; а ако такође баш ништа у отаџбини није прописано о малолетницима до двадесет пет година у погледу именовања на дужности или функције, треба следити правом прописани узраст.

§ 1. Број деце или седамдесет година не пружа изузетак од функција или дужности које су обједињене, већ само од грађанских дужности.

§ 2. Усвојена деца не улазе у број оне деце, која уобичајено представљају основ за изузеће родитеља.

§ 3. Qui ad munera vocantur, vivorum se liberorum numerum habere tempore, quo propter eos excusari desiderant, probare debent: numerus enim liberorum postea impletus susceptis antea muneribus non liberat.

§ 4. Quae patrimoniorum onera sunt, numero liberorum non excusantur.

§ 5. Incolumes liberi, etiamsi in potestate patri suo desierint esse, excusationem a muneribus civilibus praestant.

§ 6. Minus audiens inmunitatem civilium munerum non habet.

§ 7. Quem ita senio et corporis inbecillitate vexari praeses animadverterit, ut muneri perferendae pecuniae non sufficiat, dimittat et alium constituat.

§ 7A. Corporis debilitas eorum munerum excusationem praestat, quae tantum corpore implenda sunt. ceterum quae consilio prudentis viri vel patrimonio sufficientis in homines obiri possunt, nisi certis et receptis probabilibus causis non remittuntur.

§ 8. Qui pueros primas litteras docent, inmunitatem a civilibus muneribus non habent: sed ne cui eorum id quod supra vires sit indicatur, ad praesidis religionem pertinet, sive in civitatibus sive in vicis primas litteras magistri doceant.

3. SCAEVOLA *libro tertio regularum* His, qui naves marinas fabricaverunt et ad annonam populi Romani praefuerint non minores quinquaginta milium modiorum aut plures singulas non minores decem milium modiorum, donec hae naves navigant aut aliae in earum locum, muneris publici vacatio praestatur ob navem. senatores autem hanc vacationem habere non possunt, quod nec habere illis navem ex lege Iulia repetundarum licet.

4. NERATIUS *libro primo membranarum* Tempus vacationis, quod datur eis qui rei publicae causa afuerunt, non ex eo die numerandum est, quo quis abesse desiit, sed cum quodam laxamento itineris: neque enim minus abesse rei publicae causa intellegendus est, qui ad id negotium vel ab eo revertitur. si quis tamen plus iusto temporis aut itinere aut in alio loco commoratus consumpserit, ita ea interpretanda erit, ut ex eo tempore vacationis dies incipiat ei cedere, quo iter ex commodo peragere potuisset.

§ 3. Они који су позвани на дужности, да имају (*огређени*) број живе деце у време, у које желе да буду изузети, треба (*ио и*) да докажу; наиме број деце која су после тога рођена не ослобађа од дужности које су раније прихваћене.

§ 4. Од оних терета који су имовински, не може се бити изузет по основу броја деце.

§ 5. Жива деца, чак и ако су престала бити у власти свога оца, обезбеђују изузеће од грађанских обавеза.

§ 6. Онај који слабије чује нема имунитет од грађанских обавеза.

§ 7. За кога намесник процени да је јако притиснут старошћу и телесном слабošћу, или да нема довољно новца да врши дужност, може га ослободити и именовати другог.

§ 7А. Телесна слабост пружа изузеће само од оних обавеза, које су везане само за физички рад. Од осталих које се мишљењем разумних људи или довољном имовином људи могу вршити, не ослобађају се другачије осим по извесним сигурним и прихваћеним основама.

§ 8. Они који уче децу првим словима, немају имунитет од грађанских дужности; Али то да (*иази да*) се ко од њих не приказује стручнијим него што јесте, спада у обавезе намесника, било да учитељи предају прва слова у градовима било у селима.

3. СЦЕВОЛА, из *прве књиге правних правила*: Онима, који изграде морске бродове и намене их за јавно снабдевање римског народа не испод педесет хиљада модија (*носивости*) или више појединачних не испод десет хиљада модија, докле год ти бродови плове или други уместо њих, додељује се имунитет од јавних обавеза. Али сенатори не могу имати овај имунитет, јер њима по Јулијевом закону о изнуђивању није допуштено да имају такве бродове.

4. НЕРАЦИЈЕ, из *прве књиге перјаменаја*: Истек рока имунитета, који се даје онима који су одсутни због ствари која се тиче републике, не треба бројати од оног дана, од којег је неко престао бити одсутан, већ тако да му се омогући да се одмори од пута; нити наиме мање треба сматрати да је био одсутан због ствари која се тиче републике, онај који је тамо (*иј. на иушу*) обављао неки посао или након повратка. А ако неко отежући потроши више времена било на путу било у другом месту, то треба тако тумачити, да му рок изузећа истиче од оног времена, кад је могао комотно завршити пут.

5. MACER *libro secundo de officio praesidis* A decurionatu, quamvis hic quoque honor est, ad alium honorem nullam vacationem tribuendam Ulpianus respondit.

6. PAPINIANUS *libro secundo quaestionum* Hi, qui muneris publici vacationem habent, ad ea, quae extra ordinem imperantur, compelli non solent.

7. IDEM *libro trigensimo sexto quaestionum* A muneribus, quae non patri-
monii indicuntur, veterani post optimi nostri Severi Augusti litteras perpetuo excusantur.

8. IDEM *libro primo responsorum* In honoribus delatis neque maior annis septuaginta neque pater numero quinque liberorum excusatur. sed in Asia sacerdotium provinciae suscipere non coguntur numero liberorum quinque subnixi: quod optimus maximusque princeps noster Severus Augustus decrevit ac postea in ceteris provinciis servandum esse constituit.

§ 1. Non alios fisci vectigalium redemptores a muneribus civilibus ac tutelis excusari placuit, quam eos, qui praesentes negotium exercerent.

§ 2. Vacationum privilegia non spectant liberos veteranorum.

§ 3. Qui muneris publici vacationem habet, per magistratus ex inproviso collationes indictas recte recusat: eas vero, quae e lege fiunt, recusare non debet.

§ 4. Philosophis, qui se frequentes atque utiles per eandem studiorum sectam contententibus praebent, tutelas, item munera sordida corporalia remitti placuit, non ea, quae sumptibus expediuntur: etenim vere philosophantes pecuniam contemnunt, cuius retinendae cupidine fictam adseverationem detegunt.

§ 5. Qui maximos principes appellavit et causam propriam acturus Romam profectus est: quoad cognitio finem accipiat, ab honoribus et civilibus muneribus apud suos excusatur.

5. МАЦЕР, из *групе књиге о служби намесника провинције*: Са декурионата, мада је и то јавна функција, (када је неко позван) на другу функцију не може се доделити имунитет одговара Улпијан.

6. ПАПИНИЈАН, из *групе књиге мишљања*: Они, који имају имунитет од јавних обавеза, на оне, које се наређују ванредно, није уобичајено да буду принуђени.

7. ИСТИ, из *тридесет шесте књиге мишљања*: Од обавеза, које нису означене као имовинске, ветерани су након писма нашег најбољег Августа Севера трајно изузети.

8. ИСТИ, из *прве књиге одговора*: Кад је неко именован на функцију не може бити изузет нити због тога што је старији од седамдесет година нити због тога што је отац петоро деце. Али у провинцији Азија због броја од петоро деце не принуђују се да прихвате; што је наш најбољи и највећи принцепс Август Север објавио у декрету и после тога установио да се то следи и у другим провинцијама.

§ 1. Сматра се да закупци фискалних прихода не могу другачије бити изузети од грађанских дужности и туторства, осим у случају, када лично обављају посао.

§ 2. Привилегија имунитета не припада деци ветерана.

§ 3. Они који имају имунитет од јавних обавеза, порезе који су им од стране магистрата изненада наметнути с правом могу да одбију; оне пак, који су установљени законом, не треба да одбију.

§ 4. Филозофи, који се труде често и корисно око студената њихових школа сматра се да су ослобођени туторства, затим непријатних јавних дужности са физичким радом, (али) не и оних, које се врше (новчаним) трошковима; јер наиме прави филозофи презиру новац, и разоткривају лажну озбиљност оних (лажних филозофа) који желе да га имају.

§ 5. Онај који уложи жалбу највећим принцепсима и због вођења сопственог судског спора оде у Рим; док његов поступак не буде окончан, бива изузет од функција и грађанских дужности код својих (суграђана).

9. PAULUS *libro primo responsorum* Eos, qui Romae profitentur, proinde in patria sua excusari muneribus oportere, ac si in patria sua profiterentur.

§ 1. Paulus respondit privilegium frumentariis negotiatoribus concessum etiam ad honores excusandos pertinere.

10. IDEM *libro primo sententiarum* Ab his oneribus, quae possessionibus vel patrimonio indicuntur, nulla privilegia praestant vacationem.

§ 1. Corpus mensurarum frumenti iuxta annonam urbis habet vacationem: in provinciis non idem.

§ 2. Angariorum praestatio et recipiendi hospitis necessitas et militi et liberalium artium professoribus inter cetera remissa sunt.

§ 3. Auctis post appellationem medio tempore facultatibus paupertatis optentu non excusantur.

§ 4. Defensores rei publicae ab honoribus et muneribus eodem tempore vacant.

11. HERMOGENIANUS *libro primo iuris epitomarum* Sunt munera, quae rei proprie cohaerent, de quibus neque liberi neque aetas nec merita militiae nec ullum aliud privilegium iure tribuit excusationem: ut sit praediorum collatio viae sternendae, angariorumve exhibitio, hospitis suscipiendi munus (nam nec huius quisquam excusationem praeter eos, quibus principali beneficio concessum est, habet) et si qua sunt praeterea alia huiusmodi.

12. PAULUS *libro primo sententiarum* Legato, qui publicum negotium tuitus sit, intra tempora vacationis praestituta rursum eiusdem negotii defensio mandari non potest.

§ 1. Comites praesidum et proconsulum procuratorumve Caesaris a muneribus vel honoribus et tutelis vacant.

13. ULPIANUS *libro vicensimo tertio ad edictum* Praetor eos, quoscumque intellegit operam dare non posse ad iudicandum, pollicetur se excusaturum: forte quod in perpetuum quis operam dare non potest, quod in eam valetudinem incidit, ut certum sit eum civilia officia subire non posse: aut si alio morbo laboret, ut

9. ПАУЛ, из прве књиге одговора: Оне, који су професори у Риму, због тога треба изузети од јавних дужности у њиховој отаџбини, као да су у својој отаџбини професори.

§ 1. Паул је одговорио да се привилегија која је додељена трговцима житом односи и на изузеће од јавних функција.

10. ИСТИ, из прве књиге изрека: Од оних терета, који се намећу на посед или имовину, ни једна привилегија не пружа имунитет.

§ 1. Корпорација размеривача жита за службу јавног снабдевања Града ужива имунитет; али у провинцијама не.

§ 2. Давања за поштанску службу и дужности примања гостију су поред осталих ослобођени и војници и професори слободних вештина.

§ 3. Жалиоци који су након улагања жалбе у међувремену поправили своје оскудно имовно стање не могу бити изузети.

§ 4. Јавни правобраниоци за то време (*док обављају дужности*) су ослобођени од функција и дужности.

11. ХЕРМОГЕНИЈАН, из прве књиге епитима: Постоје јавне обавезе, које се намећу на саму имовину, од којих нити деца нити животна доб нити војне заслуге нити било каква друга правна привилегија не пружају изузеће; као што су порези на земљишта, поплачавање путева, давања за поштанску службу, дужност смештања гостију (јер од њих нико нема изузеће осим оних, којима је оно додељено принципсовом повластицом) и ако има поред њих још која таква.

12. ПАУЛ, из прве књиге изрека: Опунмоћенику, којем је поверен јавни посао, у току утврђеног времена изузећа не може поново бити поверена одбрана по основу истог посла.

§ 1. Пратиоци Цезарових намесника и проконзула као и прокуратора ослобођени су јавних функција и туторства.

13. УЛПИЈАН, из двадесет прве књиге о едикту: Претор оне, за које се установи да не могу да обављају посао судије, обећава да ће изузети; на пример ко је трајно неспособан за обављање посла, због слабог здравља, тако да је сигурно да он не може вршити грађанске дужности; или ако нека

suis rebus superesse non possit: vel si quid sacerdotium nancti sint, ut discedere ab eo sine religione non possint. nam et hi in perpetuum excusantur.

§ 1. Duo genera tribuendae muneris publici vacationis sunt, unum plenius, cum et militiae datur, aliud exiguius, cum nudam muneris vacationem acceperint.

§ 2. Qui autem non habet excusationem, etiam invitus iudicare cogitur.

§ 3. Si post causam actam coeperit se excusare iudex, si quidem privilegio, quod habuit antequam susciperet iudicium, velit se excusare, nec audiendus est: semel enim adgnosendo iudicium renuntiat excusationi. quod si postea iusta causa incidit, ut iudex vel ad tempus excusetur, non debet in alium iudicium transferri, si cum captione id futurum est alterutrius. tolerabilius denique est interdum iudicem qui semel cognoverat tantisper exspectare, quam iudici novo rem rursum iudicandam committere.

14. MODESTINUS *libro septimo regularum* Ad excusationem munerum defunctus filius non prosit, praeterquam in bello amissus.

§ 1. Eodem tempore idem duas curas operis non administrabit.

друга болест узрокује, да не може да обавља своје ствари; или ако неки обављају свештеничку дужност, тако да их без повреде религијске обавезе не могу напустити. Јер и они су трајно изузети.

§ 1. Постоје две врсте имунитета од јавних обавеза који се додељује, један потпуни, који се даје и војницима, други ограничени, када неко добије само имунитет од неке обавезе.

§ 2. Ко пак нема изузеће, исто тако без своје сагласности бива принуђен да буде судија.

§ 3. Ако након што је преузео случај судија затражи изузеће, ако управо по основу привилегије, коју је имао пре него што је прихватио спор, хоће да буде изузет, не треба га саслушати; једном наиме преузет спор спречава изузеће. А ако се након тога појави правоваљани основ, по коме судија може бити привремено изузет, спор не треба пренети на другога, ако би то било на штету неке од странака. Подношљивије је на крају крајева причекати неко време судију који је једном обавио истрагу, него новом судији поново доделити предмет спора.

14. МОДЕСТИН, из седме књије *йравних йравила*: Синовљева смрт не доприноси изузећу од јавних обавеза, осим ако је изгубљен у рату.

§ 1. У исто време не може се обављати надзор над два грађевинска пројекта.

DE IURE IMMUNITATIS

1. ULPIANUS *libro tertio opinionum* Qui ob hoc tantum in navibus sint, ut in eis agendi causa operarentur, nulla constitutione immunitatem a muneribus civilibus habent.

§ 1. Personis datae immunitates heredibus non relinquuntur.

§ 2. Sed et generi posterisque datae custoditaeque ad eos, qui ex feminis nati sunt, non pertinent.

2. IDEM *libro quarto de officio proconsulis* Si qui certa condicione muneribus vel honoribus se adstrinxerunt, cum alias compelli non possent inviti suscipere istum honorem: fides eis servanda est condicioque, qua ad munera sive honores applicare se passi sunt.

3. IDEM *libro quarto de officio proconsulis* Impuberes, quamvis necessitas penuriae hominum cogat, ad honores non esse admittendos rescripto ad Venidium Rufum legatum Ciliciae declaratur.

4. IDEM *libro quinto de officio proconsulis* Maiores septuaginta annis a tutelis et muneribus personalibus vacant. sed qui ingressus est septuagensimum annum, nondum egressus, hac vacatione non utetur, quia non videtur maior esse septuaginta annis, qui annum agit septuagensimum.

5. MODESTINUS *libro sexto regularum* Immunitates generaliter tributae eo iure, ut ad posteros transmitterentur, in perpetuum succedentibus durant.

6. CALLISTRATUS *libro primo de cognitionibus* Semper in civitate nostra senectus venerabilis fuit: namque maiores nostri paene eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant. circa munera quoque municipalia subeunda idem honor senectuti tributus est. sed eum, qui in senectute locuples factus est et ante nullo publico munere functus est, dici potest non eximi ab hoc onere privilegio aetatis, maxime si non tam corporis habeat vexationem quam pecuniae

О ПРАВУ ИМУНИТЕТА

1. УЛПИЈАН, из *треће књиге мишљења*: Они који су на бродовима само зато, да би њима управљали, немају ни по једној конституцији имунитет од грађанских дужности.

§ 1. Имунитети који су дати (*одређеним*) особама не остављају се наследницима.

§ 2. Али ни они (*имуније*) који су дати рођацима и потомцима и резервисани (*за њих*) се не односе на оне, који су рођени од стране жена (*из те породице*).

2. ИСТИ, из *четврте књиге о служби проконзула*: Ако је неко обавезан да врши јавне дужности или функције под таквим условима, да не може бити принуђен да врши ту функцију без своје сагласности; код њих треба следити веру и услов, под којим су пристали да обављају дужности или функције.

3. ИСТИ, из *четврте књиге о служби проконзула*: Малолетнике, чак и ако нас на то принуђује нужност услед недостатка људи, не треба пуштати на јавне функције, проглашено је рескриптом упућеним Венидију Руфу, легату Киликије.

4. ИСТИ, из *пете књиге о служби проконзула*: Старији од седамдесет година уживају имунитет од туторства и личних дужности. Али онај који је ушао у седамдесету годину, а још је није напунио, не користи се овим имунитетом, јер не сматра се да има седамдесет година, онај који је у седамдесетој години.

5. МОДЕСТИН, из *шесте књиге јавних правила*: Имунитети који су уопште додељени по оном праву, да се преносе на потомке, трају докле год има наследника.

6. КАЛИСТРАТ, из *прве књиге о коиниционим поскупцима*: У нашој заједници грађана старост је увек била поштована; јер наши преци су старцима скоро исте почаст, као магистратима додељивали. Такође у погледу муниципалних дужности које треба вршити старости је додељена иста почаст. Али за онога, који се у старости обогатио а пре није вршио никакву јавну дужност, може се рећи да се не изузима од тог терета због привилегије

erogationem indicti muneris administratio, et ex ea sit civitate, in qua non facile sufficientes viri publicis muneribus inveniantur.

§ 1. Legem quoque respici cuiusque loci oportet, an, cum aliquas immunitates nominatim complecteretur, etiam de numero annorum in ea conmemoretur. idque etiam colligi potest ex litteris divi Pii, quas emisit ad Ennium Proculum proconsulem provinciae Africae.

§ 2. Demonstratur varie nec abscise numerum liberorum ad excusationem municipalium munerum prodesse ex rescriptis divi Helvii Pertinacis. namque Silvio Candido in haec verba rescripsit: Εἰ καὶ μὴ πασῶν λειτουργιῶν ἀφίησιν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀλλ' οὖν ἐπειδὴ ἐκκαίδεκα παῖδας ἔχειν διὰ τοῦ βιβλίου ἐδήλωσας, οὐκ ἔστιν ἄλογον, ὥστε συγχωρῆσαι σχολάζειν τῇ παιδοτροφίᾳ καὶ ἀνέσθαι σε τῶν λειτουργιῶν.

§ 3. Negotiatores, qui annonam urbis adiuvant, item navicularii, qui annonae urbis serviunt, immunitatem a muneribus publicis consequuntur, quamdiu in eiusmodi actu sunt. nam remuneranda pericula eorum, quin etiam exhortanda praemiis merito placuit, ut qui peregre muneribus et quidem publicis cum periculo et labore fungantur, a domesticis vexationibus et sumptibus liberentur: cum non sit alienum dicere etiam hos rei publicae causa, dum annonae urbis serviunt, abesse.

§ 4. Immunitati, quae naviculariis praestatur, certa forma data est: quam immunitatem ipsi dumtaxat habent, non etiam liberis aut libertis eorum praestatur: idque principalibus constitutionibus declaratur.

§ 5. Divus Hadrianus rescripsit immunitatem navium maritimarum dumtaxat habere, qui annonae urbis serviunt.

§ 6. Licet in corpore naviculariorum quis sit, navem tamen vel naves non habeat nec omnia ei congruant, quae principalibus constitutionibus cauta sunt, non poterit privilegio naviculariis indulto uti. idque et divi fratres rescripserunt in haec verba: Ἦσαν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπὶ προφάσει τῶν ναυκλήρων καὶ τὸν σίτον καὶ ἔλαιον ἐμπορευομένων εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὄντων ἀτελῶν ἀξιοῦντες τὰς λειτουργίας διαδιδράσκειν, μῆτε ἐπιπλέοντες μῆτε τὸ πλεον μέρος τῆς οὐσίας ἐν ταῖς ναυκληρίαις καὶ ταῖς ἐμπορίαις ἔχοντες. ἀφαιρεθῆτω τῶν τοιούτων ἡ ἀτέλεια

§ 7. Hoc circa vacationes dicendum est, ut, si ante quis ad munera municipalia vocatus sit, quam negotiari inciperet, vel antequam in collegium adsumeretur

животне доби, посебно ако се вршење дужности не обавља толико телесним радом колико трошењем новца, и ако је из таквог града, у којем није лако наћи довољно људи за јавне дужности.

§ 1. Такође треба узети у обзир закон сваког места, да ли се, ако су неки имунитети додељени поименично, исто тако нешто помиње о броју година. И то такође може да се закључи из писама божанског Пија, које је послао Енију Прокулу проконзулу провинције Африка.

§ 2. Показано је на различите начине и јасно да број деце користи за изузеће од муниципалних дужности на основу рескрипта божанског Хелвија Пертинакса. Јер Силвију Кандиду је одговорио овим речима: „Иако оца не ослобађа од свих јавних дужности то, што има много деце, ипак пошто смо из твог писма сазнали да их имаш шеснаесторо, неће бити неразумно, да те како би могао да их одгајиш ослободимо јавних дужности.“

§ 3. Трговцима, који помажу служби снабдевања Града, затим бродарима, који служе служби снабдевања Града, припада имунитет од јавних дужности, докле год су у том послу. Јер с правом се сматра да треба компензирати опасности којима се они излажу, као и да их треба подстаћи наградама, како би они који у туђини врше јавне дужности праћене опасношћу и радом, били ослобођени домаћих послова и трошкова; јер не би било необично рећи да су они одсутни због јавних послова, кад служе градској служби снабдевања.

§ 4. Иmunитетима, који се додељују бродарима, дат је одређени облик: овај имунитет искључиво имају само они, али не даје се и њиховој деци и ослобођеницима; што је проглашено конституцијама принцепса.

§ 5. Божански Хадријан је одговорио у рескрипту да имунитет по основу морских бродова имају само они, који служе служби снабдевања Града.

§ 6. Иако је неко у удружењу бродовласника, ако нема брод или бродове нити све што им је потребно, што је предвиђено принципсовим конституцијама, неће моћи да се користи привилегијом додељеном бродовласницима. Што су и божанска браћа одговорила у рескрипту овим речима: „Кад год неко тврди да због тога што допрема морем на тржнице жито или уље за добро римског народа треба да буде имун од јавних обавеза, а не бави се поморском трговином, и није уложио већи део имовине у поморство и робу, биће лишен имунитета.“

§ 7. У погледу имунитета треба рећи то, да, ако је неко позван на муниципалну дужност пре, него што је започео посао, или пре него што је

quod immunitatem pariat, vel antequam septuagenarius fieret. vel antequam publice profiteretur, vel antequam liberos susciperet, compellatur ad honorem gerendum.

§ 8. Negotiatio pro incremento facultatum exercenda est. alioquin si quis maiore pecuniae suae parte negotiationem exercebit, rursus locuples factus in eadem quantitate negotiationis perseveraverit, tenebitur muneribus, sicuti locupletes, qui modica pecunia comparatis navibus muneribus se publicis subtrahere temptant: idque ita observandum epistula divi Hadriani scripta est.

§ 9. Divus quoque Pius rescripsit, ut, quotiens de aliquo naviculario quaeratur, illud excutiat, an effugiendorum munerum causa imaginem navicularii induat.

§ 10. Conductores etiam vectigalium fisci necessitate subeundorum municipalium munerum non obstringuntur: idque ita observandum divi fratres rescripserunt. ex quo principali rescripto intellegi potest non honori conductorum datum, ne compellantur ad munera municipalia, sed ne extenuentur facultates eorum, quae subsignatae sint fisco. unde subsisti potest, an prohibendi sint a praeside vel procuratore Caesaris etiam si ultro se offerant municipalibus muneribus: quod propius est defendere, nisi si paria fisco fecisse dicantur.

§ 11. Coloni quoque Caesaris a muneribus liberantur, ut idoneiores praediis fiscalibus habeantur.

§ 12. Quibusdam collegiis vel corporibus, quibus ius coeundi lege permixsum est, immunitas tribuitur: scilicet eis collegiis vel corporibus, in quibus artificii sui causa unusquisque adsumitur, ut fabrorum corpus est et si qua eandem rationem originis habent, id est idcirco instituta sunt, ut necessariam operam publicis utilitatibus exhiberent. nec omnibus promiscue, qui adsumpti sunt in his collegiis, immunitas datur, sed artificibus dumtaxat. nec ab omni aetate allegi possunt, ut divo Pio placuit, qui reprobavit prolaxae vel inbecillae admodum aetatis homines. sed ne quidem eos, qui augeant facultates et munera civitatum sustinere possunt, privilegiis, quae tenuioribus per collegia distributis concessa sunt, uti posse plurifariam constitutum est.

§ 13. Eos, qui in corporibus allekti sunt, quae immunitatem praebent naviculariorum, si honorem decurionatus adgnoverint, compellendos subi-

примљен у удружење које подлеже имунитету, или пре него што је постао седамдесетогодишњак, или пре него што је то јавно објавио, или пре него што је добио децу, (он) бива принуђен да врши јавну функцију.

§ 8. Трговина треба да се води ради увећања имовине. Иначе ако неко буде већим делом свога новца обављао трговину, па када се обогати опет и даље истраје у трговини истим износом, подлегаће јавним обавезама, попут богаташа, који који купе за нешто новца бродове како би покушали да избегну јавне обавезе; да о томе треба водити рачуна написано је у епистули божанског Хадријана.

§ 9. Такође божански Пије је одговорио у рескрипту, да, кад год се поставља питање о неком бродовласнику, треба утврдити то, да није навукао маску бродовласника ради избегавања јавних обавеза.

§ 10. Такође закупци фискалних прихода нису принуђени да се подвргавају нужности муниципалних обавеза; да тако треба поступати божанска браћа су одговорила у рескрипту. Из ког рескрипта принцепса се може закључити да закупцима није дата почаст, да се не принуђавају на муниципалне обавезе, већ да оне не буду на терет њихове имовине, која је подређена фиску. На основу чега би се могло сумњати, да ли им треба забранити од стране намесника или цезаровог прокуратора и ако би се сами понудили за муниципалне дужности? Што је лакше бранити, осим ако не кажу да изравнају (*рачуне*) са фиском.

§ 11. И цезарови колони су ослобођени обавеза, да би лакше држали фискална имања.

§ 12. Неким колегијама и корпорацијама, којима је законом допуштено право удруживања, додељен је имунитет; наравно оним колегијама или корпорацијама, у које се свако прима по основу свога занимања, као што је корпорација занатлија и ако нека има исти разлог оснивања, то јест ако су установљене зато, да обављају нужне послове у јавну корист. Не даје се свима без разлике, који су примљени у те колегије, имунитет, већ само онима који се баве тим занатом. Не могу се укључити (*лица*) било које животне доби, како је сматрао божански Пије, који је одбијао људе сасвим позне или нејаке доби. А да се не могу они, који увећају имовину и могу да обављају градске дужности, привилегијама, које су сиромашнијима у колегији расподелом додељене, користити установљено је на више места.

§ 13. Оне, који су примљени у корпорације, који имају имунитет попут (*корпорације*) бродовласника, ако стекну звање декуриона, треба принудити

re publica munera accepi: idque etiam confirmatum videtur rescripto divi Pertinacis.

7. TARRUNTENUS PATERNUS *libro primo militarium* Quibusdam aliquam vacationem munerum graviorum condicio tribuit, ut sunt mensores, optio valetudinarii, medici, capsarii, et artifices et qui fossam faciunt, veterinarii, architectus, gubernatores, naupegi, ballistrarii, specularii, fabri, sagittarii, aerarii, bucularum structores, carpentarii, scandularii, gladiatores, aquilices, tubarii, cornuarii, arcuarii, plumbarii, ferrarii, lapidarii, et hi qui calcem cocunt, et qui silvam infidunt, qui carbonem caedunt ac torrent. in eodem numero haberi solent lani, venatores, victimarii, et optio fabricae, et qui aegris praesto sunt, librarii quoque qui docere possint, et horreorum librarii, et librarii depositorum, et librarii caducorum, et adiutores corniculariorum, et stratores, et polliones, et custodes armorum, et praeco, et bucinator. hi igitur omnes inter immunes habentur.

да прихвате јавне обавезе; и сматра се да је то исто тако потврђено рескриптом божанског Пертинакса.

7. ТАРУНТЕН ПАТЕРН, *из прве књије о војним сиварима*: Некима се додељује извештан имунитет од тежих јавних обавеза због њиховог положаја, као што су мерачи, инвалиди, лекари, носачи торби са књигама, и занатлије и они који копају ровове, ветеринари, архитекти, пилоти, бродски тесари, обрађивачи ратних направа, стаклари, занатлије, произвођачи стрела, обрађивачи бронзе, конструктори делова за катапулте, колари, црепари, гладијатори, произвођачи „орловских кљунова“, произвођачи цеви, произвођачи труба, произвођачи музичких инструмената, произвођачи лукова, обрађивачи олова, гвозђа и камена, и они који пеку креч, и они који секу шуму, који секу и спаљују (*дрва за*) угаљ. У њих се обично убрајају месари, ловци на звери, они који набављају животиње за жртву, и надзорници радионица, и они који се брину за болеснике, такође и књиговође које могу да се баве подучавањем, и књиговође складишта жита, и књиговође у спремиштима, и књиговође кадукарних добара, помоћници корникуларија, и курири, и коњушари, и полиони, и чувари оружја, и гласник, и трубач. Они дакле сви спадају у оне са имунитетом.

Titulus VII

DE LEGATIONIBUS

1. ULPIANUS *libro octavo ad Massurium Sabinum* Legatus municipalis si deseruerit legationem, poena adficietur extraordinaria, motus ordine, ut plerumque solet.

2. IDEM *libro secundo opinionum* Legatus contra rem publicam, cuius legatus est, per alium a principe quid postulare potest.

§ 1. Utrum quis deseruerit legationem an ex necessaria causa moram passus sit, ordini patriae suae probare debet.

§ 2. Cessatio unius legati ei, qui munus ut oportet obiit, non nocet.

3. IDEM *libro secundo opinionum* His, qui non gratuitam legationem susceperunt, legativum ex forma restituatur.

4. AFRICANUS *libro tertio quaestionum* Cum quaeritur, an in eum, qui in legatione sit, actio dari debeat, non tam interest, ubi quis aut crediderit aut dari stipulatus sit, quam illud, an id actum sit, ut legationis tempore solveretur.

5. MARCIANUS *libro duodecimo institutionum* Sciendum est debitorem rei publicae legatione fungi non posse: et ita divus Pius Claudio Saturnino et Faustino rescripsit.

§ 1. Sed et eos, quibus ius postulandi non est, legatione fungi non posse et ideo harena missum non iure legatum esse missum divi Severus et Antoninus rescripserunt.

§ 2. Debitores autem fisci non prohibentur legatione fungi.

§ 3. Si accusatio alicuius publice instituta sit, non est compellendus accusator ad eum legationem suscipere, qui se amicum vel domesticum dicit eius, qui accusatur: et ita divi fratres Aemilio Rufo rescripserunt.

О ПОСЛАНСТВИМА

1. УЛПИЈАН, *из осме књије о Мазурију Сабину*: Муниципални посланик ако напусти посланство, подлеже казни у ванредном поступку, и бива искључен из сталежа, како је углавном уобичајено.

2. ИСТИ, *из грује књије мишљења*: Посланик од заједнице грађана, чији је посланик, може нешто захтевати пред принцепсом путем другог.

§ 1. Било да неко напусти посланство или из нужног разлога закасни, треба да то докаже пред редом (*декуриона*) своје отаџбине.

§ 2. Напуштање (*дужности*) једног од посланика онеме, који се подвргава дужности као што треба, не штети.

3. ИСТИ, *из грује књије мишљења*: Онеме, који је прихватио посланство али не бесплатно, плаћа се посланичка плата на основу ранга.

4. АФРИКАН, *из треће књије мишљања*: Када се поставља питање, да ли против онога, који је у посланству, треба дати тужбу, није толико од значаја, да ли се обавезао да ће му нешто позајмити или дати, колико то, да ли је то тако учињено, да буде исплаћено за време посланства.

5. МАРЦИЈАН, *из дванаесте књије институција*: Треба знати да онај који нешто дугује републици не може учествовати у посланству; и тако је божански Пије одговорио у рескрипту Клаудију Сатурнину и Фаустину.

§ 1. Али и они, који немају право да улажу тужбе, не могу да учествују у посланству и зато су божански Север и Антонин одговорили у рескрипту да онај који је послат у арену није у складу са правом послат као посланик.

§ 2. Међутим дужницима фиска није забрањено да учествују у посланству.

§ 3. Ако је тужба против некога јавно подигнута, не треба принуђивати тужиоца да прихвати посланичку дужност онога, који каже да је пријатељ или укућанин онога, којег тужи; и тако су божанска браћа одговорила у рескрипту Емилију Руфу.

§ 4. Legati vicarios dare non alios possunt nisi filios suos.

§ 5. Ordine unusquisque munere legationis fungi cogitur: et non alias compellendus est munere legationis fungi, quam si priores, qui in curiam lecti sunt, functi sint. sed si legatio de primoribus viris desideret personas et qui ordine vocantur inferiores sint, non esse observandum ordinem divus Hadrianus ad Clazomenios rescripsit.

§ 6. Praecipitur autem edicto divi Vespasiani omnibus civitatibus, ne plures quam ternos legatos mittant.

6. SCAEVOLA *libro primo regularum* Legato tempus prodest, ex quo legatus creatus est, non ex quo Romam venit.

§ 1. Sed si non constat, legatus sit an non, Romae praetor de hoc cognoscit.

7. ULPIANUS *libro quarto de officio proconsulis* Filio propter patrem legationis vacatio ne concedatur, imperator noster cum patre Claudio Callisto rescripsit in haec verba: 'Quod desideras, ut propter legationem patris tui a legatione tu vaces, in intervallis honorum, qui sumptum habent, recte observatur: in impendiis legationum, quae solo ministerio obeuntur, diversa causa est.'

8. PAPINIANUS *libro primo responsorum* Filius decurio pro patre legationis officium suscepit. ea res filium, quo minus ordine suo legatus proficiscatur, non excusat: pater tamen biennii vacationem vindicare poterit, quia per filium legatione functus videtur.

9. PAULUS *libro primo responsorum* Respondit eum, qui legatione functus est, intra tempora vacationis praefinita non oportere compelli rursus ad defendendum publicum negotium, etiamsi de eadem causa litigetur.

§ 1. 'Imperatores Antoninus et Severus Augusti Germano Silvano. Legatione functis biennii vacatio conceditur: nec interest, utrum legatio in urbe an in provincia agentibus nobis mandata sit.'

§ 2. Paulus respondit eum, qui legatione fungitur, neque alienis neque propriis negotiis se interponere debere. in qua causa non videri eum quoque contineri, qui cum amico suo praetore gratis consilium participat.

§ 4. Легати не могу именовати друге заменике осим својих синова.

§ 5. Свако мора да кад на њега дође ред обавља посланичку дужност; али не може другачије бити принуђен да врши посланичку дужност, осим ако ранији, који су изабрани у курији, не обаве дужност. Али ако посланство захтева особе првокласног угледа а они који би били позвани по реду су нижег ранга, божански Хадријан је одговорио Клазоменејанима да се ред не мора поштовати.

§ 6. Предвиђено је међутим едиктом божанског Веспасијана (*ујуче-ном*) свим градовима, да не шаљу више од тројице посланика.

7. СЦЕВОЛА, из *прве књиге правних правила*: Посланику у корист иде време, од када је именован за посланика, а не од када је дошао у Рим.

§ 1. Али ако није утврђено, да ли је посланик или не, у Риму то треба да истражи претор.

7. УЛПИЈАН, из *четврте књиге о служби проконзула*: Да се сину не додељује имунитет због тога што је отац посланик, наш император је одговорио Клаудију Калисту у рескрипту овим речима: „То што желиш, да по основу посланства оца ти будеш ослобођен посланства, у периодима (*вршења*) функције, у којима постоје трошкови, с правом се примењује; у погледу трошкова посланстава, која се врше самом службом, ствари стоје другачије.“

8. ПАПИНИЈАН, из *прве књиге одговора*: Син који је декурион је преузео дужност за оца посланика. Ова ствар сина не изузима од дужности да буде посланик кад на њега дође ред; али отац може да захтева двогодишњи имунитет, јер се сматра да је путем синовљевог посланства обавио функцију.

9. ПАУЛ, из *прве књиге одговора*: Одговорио је да онога, који је обављао посланичку дужност, у одређеном року у коме има имунитет не треба поново принудити да се заузима за јавни посао, чак и ако се у погледу тога води спор.

§ 1. Императори Антонин и Север, август, Герману Силвану. Онима који су обављали посланичку дужност додељује се двогодишњи имунитет; и није од значаја, да ли је посланство послато у Град или нашим агентима у провинцији.

§ 2. Паул је одговорио ономе, који обавља посланичку дужност, да не треба да се при томе бави нити својим нити туђим пословима. У ком случају се не сматра да се у то убраја и, онај који бесплатно учествује у савету претора који му је пријатељ.

10. IDEM *libro tertio responsorum* Paulus respondit de eo damno, quod legationis tempore legatus passus est, posse eum etiam legationis tempore experiri.

11. IDEM *libro primo sententiarum* Legatus antequam officio legationis functus sit, in rem suam nihil agere potest, exceptis his quae ad iniuriam eius vel damnum parata sunt.

§ 1. Si quis in munere legationis, antequam ad patriam revertetur, decessit, sumptus, qui proficiscenti sunt dati, non restituuntur.

12. IDEM *libro singulari de iure libellorum* Si absenti iniuncta est legatio eaque gratuitam suscepit, potest quis et per alium legationem mittere.

§ 1. Qui legationis officio fungitur, licet suum negotium curare non potest, Magnus tamen Antoninus permisit ei pupillae nomine et instruere et defendere causam, licet legationi, quam suscepit, nondum renunciaverit, praecipue cum participem officii ipsius absentem esse dicebat.

13. SCAEVOLA *libro primo digestorum* Legatus creatus a patria sua suscepta legatione in urbem Romam venit et nondum perfecta legatione domum, quae erat in ipsius civitate Nicopoli, emit. quaesitum est, an in senatus consultum inciderit, quo prohibentur legati ante perfectam legationem negotiis vel privatis rebus obstringi. respondit non videri teneri.

14. PAPINIANUS *libro primo responsorum* Vicarius alieni muneris voluntate sua datus ordine suo legationem suscipere non admissa biennii praescriptione cogetur.

15. ULPIANUS *libro septuagesimo quarto ad edictum praetoris* Qui libera legatione abest, non videtur rei publicae causa abesse: hic enim non publici commodi causa, sed sui abest.

16. MODESTINUS *libro septimo regularum* Is, qui legatione fungitur, libellum sine permissu principis de aliis suis negotiis dare non potest.

10. ИСТИ, из *шреће књије одговора*: Паул је одговорио о оној штети, која се догодила посланицима за време трајања посланства, да се она може захтевати и док посланство још траје.

11. ИСТИ, из *прве књије изрека*: Посланик не може пре него што је извршио посланичку дужност, у погледу своје имовине ништа захтевати, изузев онога што се односи на инјурију или штету која му је учињена.

§ 1. Ако неко на дужности посланика, пре него што се вратио у отаџбину, премине, трошкови, који су му дати приликом поласка, се не враћају.

12. ПАУЛ, из *једноимне књије о праву њешиције*: Ако је некоме у одсуству одређено да буде посланик и он то бесплатно прихвати, он може послати неког другог као посланика.

§ 1. Ономе који врши посланичку дужност, иако не може да обавља свој посао, Велики Антонин је допустио да у име пупиле заступа и брани у спору, иако посланства, које је прихватио, још није разрешен, посебно када се каже да је вршилац саме дужности (*шуйора*) одсутан.

13. СЦЕВОЛА, из *прве књије дијесџа*: Посланик који је именован од стране своје отаџбине након што је прихватио да буде посланик дошао је у Рим и док посланство још није обавио купио је кућу, која се налазила у његовом граду Никопољу. Постављено је питање, да ли је тиме прекршена сенатска одлука, која забрањује посланику да пре обављања посланства не обавља приватне послове или ствари? Одговор је да се не сматра ће бити одговоран.

14. ПАПИНИЈАН, из *прве књије одговора*: Заменик који је својевољно прихватио да обавља туђу дужност мора да обавља посланичку дужност кад на њега дође ред јер не ужива двогодишње изузеће.

15. УЛПИЈАН, из *седамдесет четврте књије о преторском едикту*: Ко је одсутан након што је разрешен посланства, не сматра се да је одсутан због јавне дужности; он наима не одсуствује ради јавне користи, него своје.

16. МОДЕСТИН, из *седме књије правних правила*: Онај, који обавља посланичку дужност, не може да без сагласности принцепса преда петицију која се тиче његових или туђих послова.

17. IDEM *libro octavo regularum* Eundem plures legationes suscipere prohibitum non est praeterea, si et sumptus et itineris compendium suadeat.

§ 1. Ante legationem susceptam si cui negotium moveatur, etiam absens defendi debet: suscepta legatione non nisi iniuncto munere fungatur.

18. POMPONIUS *libro trigensimo septimo ad Quintum Mucium* Si quis legatum hostium pulsasset, contra ius gentium id commissum esse existimatur, quia sancti habentur legati. et ideo si, cum legati apud nos essent gentis alicuius, bellum cum eis indictum sit, responsum est liberos eos manere: id enim iuri gentium convenit esse. itaque eum, qui legatum pulsasset, Quintus Mucius dedi hostibus, quorum erant legati, solitus est respondere. quem hostes si non recepissent, quaesitum est, an civis Romanus maneret: quibusdam existimantibus manere, aliis contra, quia quem semel populus iussisset dedi, ex civitate expulsisse videretur, sicut faceret, cum aqua et igni interdiceret. in qua sententia videtur Publius Mucius fuisse. id autem maxime quaesitum est in Hostilio Mancino, quem Numantini sibi deditum non acceperunt: de quo tamen lex postea lata est, ut esset civis Romanus, et praeturam quoque gessisse dicitur.

17. ИСТИ, из осме књије љравних љравила: Осим тога истоме (лицу) није забрањено да обавља више посланстава у исто време, ако сам сноси и трошкове и путне дневнице.

§ 1. Ако је неко започео посао пре него што се прихватио посланства, и ако је одсутан треба да се брани; након прихватања посланства не осим приликом вршења дужности која му је додељена.

18. ПОМПОНИЈЕ, из љридесет седме књије о Квинљу Муљију: Ако неко удари непријатељског посланика, сматра се да је то учинио противно праву народа, јер легати се држе за свете. И зато ако, када су код нас посланици неког народа, против кога је проглашен рат, одговор је да они остају слободни; то је наиме у складу са правом народа. Стога онога, који би ударио посланика, Квинт Муљије одговара да је уобичајено предати непријатељима, чији су посланици били. Ако га непријатељи не приме, поставља се питање, да ли он остаје римски грађанин? Неки мисле да остаје, други су против, јер за кога је народ једном заповедио да буде предат, долази у такво стање, као да му је забрањена вода и ватра. Уз коју се изреку сматра да је био Квинт Муљије. То се пак питање највише постављало у погледу Хостилија Манљина, којег Нумантинљи нису прихватили кад им је био предат; за кога је међутим касније донет закон, да буде римски грађанин, и каже се да је обављао и претуру.

Titulus VIII

DE ADMINISTRATIONE RERUM AD CIVITATES PERTINENTIIUM

1. ULPIANUS *libro decimo disputationum* Quod ad certam speciem civitatis relinquatur, in alios usus convertere non licet.

2. IDEM *libro tertio opinionum* Non utique de exemplo posterioris locationis praeteritarum conductionum, quae suam legem habuerunt, rationem iniri oportet.

§ 1. Quod quis suo nomine exercere prohibetur, id nec per subiectam personam agere debet. et ideo si decurio subiectis aliorum nominibus praedia publica colat, quae decurionibus conducere non licet, secundum legem usurpata revocentur.

§ 2. Quod de frumentaria ratione in alium usum conversum est, sua causa cum incremento debito restituatur: idque etsi contra absentem pronuntiatum est, inanis est querella. ratio tamen administrationis secundum fidem acceptorum et datorum ponatur.

§ 3. Frumentariae pecuniae suo nomine debitor quam primum solvat: necessaria enim omnibus rebus publicis frumentaria pecunia moram solutionis accipere non debet: sed debitores, quos ex eadem causa habet, ad solutionem per praesidem provinciae compellantur.

§ 4. Ad frumenti comparisonem pecuniam datam restitui civitati, non compensari in erogata debet. sin autem frumentaria pecunia in alios usus, quam quibus destinata est, conversa fuerit, veluti in opus balneorum publicorum, licet ex bona fide datum probatur, compensari quidem frumentariae pecuniae non oportet, solvi autem a curatore rei publicae iubetur.

§ 5. Si indemnitas debiti frumentariae pecuniae cum suis usuris fit, immodicae et illicitae computationis modus non adhibetur: id est ne commodorum commoda et usurae usurarum incrementum faciant.

§ 6. Grani aestimationem per iniuriam post emptionem ablati, quae rationibus publicis refertur, curator rei publicae domino restitui iubeat.

О УПРАВЉАЊУ СТВАРИМА КОЈЕ ПРИПАДАЈУ ГРАДОВИМА

1. УЛПИЈАН, из *десејте књије расцрава*: Ономе што се оставља заједници грађана у одређену сврху, не може да буде промењена намена.

2. ИСТИ, из *шреће књије мишљења*: И свакако касније давање у закуп не треба да се угледа на раније узимање у закуп, које је имало сопствена правила.

§ 1. Што је некоме забрањено да предузме у своје име, то ни преко потчињене особе не треба да учини. И стога ако декурион на име других потчињених лица обрађује јавна земљишта, која декурионима није допуштено да узму у закуп, будући да су по закону узурпирана биће захтевана назад.

§ 2. Што је (*новца*) било намењено за снабдевање житом па пребачено у другу сврху, мора се о свом трошку вратити са каматама; и стога и ако је подигнута (*шужда*) против одсутнога, не вреди му жалба. Сматра се наиме као да је примљено и дато (*као јаранција*) за управу у складу са савесношћу.

§ 3. Новац за снабдевање житом у своје име дужник треба да плати што пре; неопходан, наиме, за све јавне ствари, новац за снабдевање житом не трпи закашњење у исплати; јер дужници, које (*неко*) по том основу има, бивају принуђени на исплату путем намесника провинције.

§ 4. Новац дат за набавку жита треба вратити граду, а не компензовати га за (*грује*) трошкове. Ако међутим новац за набавку жита у другу сврху, осим оне за коју је намењен, буде преусмерен, на пример за рад јавних купатила, иако је доказано да је дат у доброј вери, будући да не треба компензовати новац намењен за набавку жита, ипак се наређује да се исплати надзорнику републике (*curator rei publicae*).

§ 5. Ако одштета за дуг житног новца постоји са каматама, претерани и недозвољени начин рачунања се додаје; то јест не увећава се интерес на интерес ни камата на камату.

§ 6. Процену (*вредности*) жита бесправно одузетог после куповине, што је забележено у јавним рачунским регистрима, надзорник републике треба да врати власнику.

§ 7. Si eo tempore, quo nominatus est, idoneus, postea lapsus facultatibus damnum debitis rei publicae dederit: quia fortuitos casus nullum humanum consilium providere potest, creator hoc nomine nihil praestare debet.

§ 8. Ius rei publicae pacto mutari non potest, quo minus magistratus collegae quoque nomine convenientur in his speciebus, in quibus id fieri iure permisum est.

§ 9. Actio autem, quae propter ea in collegam decerni solet, ei qui pro altero dependit ex aequitate competit.

§ 10. Quod depensum pro collega in magistratu probabitur, solvi et ab heredibus eius praeses provinciae iubet.

3. IDEM *libro tertio opinionum* Conductore perficiendi operis punito fideiussor, qui pro eo intervenerat, idem opus exstruendum alii locaverat: nec a secundo redemptore opere perfecto usurarum praestationem heres fideiussoris recusare non debet, cum et prior causa in bonae fidei contractu in universum fideiussorem obligaverit, et posterior locatio, quia suum periculum agnovit, solidae praestationi rei publicae eum substituerit.

§ 1. Qui fideiusserint pro conductore vectigalis in universam conductionem, in usuras quoque iure conveniuntur, nisi proprie quid in persona eorum verbis obligationis expressum est.

§ 2. Sed si in locatione fundorum pro sterilitate temporis boni viri arbitrato in solvenda pensione cuiusque anni pacto comprehensum est, explorata lege conductionis fides bona sequenda est.

4. PAPINIANUS *libro primo responsorum* Curatores communis officii divisa pecunia, quam omnibus in solidum publice dari placuit, periculo vice mutua non liberantur. Ulpianus: prior tamen exemplo tutorum conveniendus est is qui gessit.

5. IDEM *libro primo responsorum* Praedium publicum in quinque annos idonea cautione non exacta curator rei publicae locavit. ceteris annis colonus si reliqua traxerit et de fructibus praedii mercedesque servari non potuerint, successor

§ 7. Ако у оно време, у које је именован, (*йлаїежно*) способан, након тога због губитка (*своје*) имовине причини штету републици путем дугова; будући да случај ни једно људско размишљање не може предвидети, странка по овом основу ништа не дугује.

§ 8. Право републике не може се мењати споразумом, да магистрат и његове колеге не одговарају лично у оним случајевима, у којима је то допуштено правом.

§ 9. Тужба наимае, која би требала да се подигне против колеге, даје се из разлога правичности против онога ко одговара за другог.

§ 10. Што је доказано да је потрошено у корист колеге у магистратури, намесник провинције наређује да се исплати (*ако йреба*) и од стране његових наследника.

3. ИСТИ, из *йреће књије мишљења*: Како је кондуктор кажњен због (*неуредної*) извршења дела јемац, који је за њега интервенисао, за извршење истог дела унајмио је другога; како ни од другог предузимача посао није завршен наследник јемца не може одбити плаћање камата, јер и пре свега по основу уговора у доброј вери јемац се обавезао на све (*in universum*), и другим најмом, будући да је њиме прихватио ризик на себе, заменио га је (*у йоїледу одіоворносїи*) на цели износ престације у корист републике.

§ 1. Ко јамчи за закупца јавних добара за цео закуп, одговара такође и за камате у складу с правом, осим ако речима облигације нешто није изричито речено у погледу њега лично.

§ 2. Али ако је приликом давања земљишта у закуп утврђено да се рате плаћају оних година кад је путем процене добрих људи то утврђено узимајући у обзир неродне сезоне, истраживши услове закупа треба следити добру веру.

4. ПАПИНИЈАН, из *йрве књије одіовора*: Вршиоци заједничке функције који су поделили новац, за који се сматра да је свима исплаћен солидарно, не ослобађају један другог ризика (*ако йлаїе*). Улпијан: пре наимае по угледу на туторе треба да одговара онај који је то учинио.

5. ИСТИ, из *йрве књије одіовора*: Надзорник републике је дао у закуп јавно земљиште на пет година не узевши адекватну гаранцију. Ако колон оставши више година продужи (*закуй*) и не буде могао да се користи плодовима и

qui locavit tenebitur. idem in vectigalibus non ita pridem constitutum est, scilicet ut sui temporis singuli periculum praestarent.

§ 1. In eum, qui administrationis tempore creditoribus rei publicae novatione facta pecuniam cavit, post depositum officium actionem denegari non oportet. diversa causa est eius, qui solvi constituit: similis etenim videtur ei, qui publice vendidit aut locavit.

§ 2. Filium pro patre curatore rei publicae creato cavere cogi non oportet. nec mutat, quod in eum pater emancipatum, priusquam curator constitueretur, partem bonorum suorum donationis causa contulit.

§ 3. Pro magistratu fideiussor interrogatus pignora quoque specialiter dedit. in eum casum pignora videntur data, quo recte convenitur: videlicet postquam res ab eo servari non potuerit, pro quo intercessit.

6. VALENS *libro secundo fideicommissorum* Legatam municipio pecuniam in aliam rem quam defunctus voluit convertere citra principis auctoritatem non licet. et ideo si unum opus fieri iusserit, quod Falcidiae legis interventu fieri non potest, permittitur summam, quae eo nomine debetur, in id, quod maxime necessarium rei publicae videatur, convertere: sive plures summae in plura opera legantur et legis Falcidiae interventu id quod relinquitur omnium operum exstructioni non sufficit, permittitur in unum opus, quod civitas velit, erogari. sed municipio pecuniam legatam, ut ex redditu eius venatio aut spectacula edantur, senatus in eas causas erogare vetuit: et pecuniam eo legatam in id, quod maxime necessarium municipibus videatur, conferre permittitur, ut in eo munificentia eius qui legavit inscriptione notetur.

7. PAULUS *libro primo sententiarum* Decuriones pretio viliori frumentum, quod annona temporalis est patriae suae, praestare non sunt cogendi.

§ 1. Nisi ad opus novum pecunia specialiter legata sit, vetera ex hac reficienda sunt.

8. ULPIANUS *libro primo ad edictum praetoris* Magistratus rei publicae non dolum solummodo, sed et latam negligentiam et hoc amplius etiam diligentiam debent.

приходима земљишта, биће одговоран следбеник оног који је дао у закуп. Исто је не тако давно установљено у погледу јавних прихода, наравно јер је у своје време свако сâм сносио ризик.

§ 1. Против онога, који је за време вршења дужности повериоцима републике гарантовао за новац учинивши новацију, након што преда функцију не треба одбацити тужбу. Другачији је положај онога, ко се сагласио да плати; јер наиме сматра се да је налик ономе, ко је јавно извршио продају или закуп.

§ 2. Сина не треба принудити да гарантује за свог оца надзорника републике. И то се не мења, ако њему отац након што га еманципује, а пре него што је именован за надзорника, пренесе део својих добара по основу поклона.

§ 3. Јемац је за магистрата на захтев дао и залог. У том случају се сматра да су залог дате, и да се за њих исправно одговара; наравно након што се од њега не буде могао надокнадити новац, за који је гарантовао.

6. ВАЛЕНС, из *друге књије о фидеикомисима*: Новцу остављеном муниципији путем легата није допуштено дати другу намену од оне коју је преминули желео без принципсовог одобрења. И стога ако је наредио да се (*с њим новцем*) направи нека грађевина, која након примене Фалцидијевог закона не може да се направи (*с преосталим новцем*), допуштено је суму, која се дугује по том основу, за оно, што се сматра да је републици најпотребније, пренаменити; и ако је више сума легирано за различите грађевине и оно што преостане након примене Фалцидијевог закона не буде довољно за градњу грађевина, допуштено је да се за једну грађевину, коју заједница грађана жели, потроши. Али новац легиран муниципији, да се од прихода од њега организује лов (*на звери*) или представа (*у арени*), сенат забрањује да се потроши у ту сврху; и тако легиран новац на оно, што се сматра да је муниципсима најпотребније, дозвољено је да се додели, тако да на томе (*и њим буде направљено*) дарежљивост онога ко је легирао буде уочљива путем натписа.

7. ПАУЛ, из *прве књије изрека*: Декуриони жито по нижој цени, него служба снабдевања у исто време, нису дужни да дају.

§ 1. Осим кад је новац изричито легиран за нову грађевину, њиме треба оправљати старе (*грађевине*).

8. УЛПИЈАН, из *прве књије о преторском едикту*: Магистрат републике не одговара само за злу намеру, него и грубу непажњу тим пре кад се захтева још и марљивост.

9. PAULUS *libro primo ad edictum praetoris* Si filius familias volente patre magistratum gesserit, Iulianus existimavit in solidum patrem teneri in id, quod eius nomine rei publicae abesset.

10. MODESTINUS *libro octavo regularum* Calculi erroris retractatio etiam post decenniū aut vicenniū tempora admittetur.

§ 1. Sed si gratiose expunctae dicentur, non retractabuntur.

11. PAPIRIUS IUSTUS *libro secundo de constitutionibus* Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt pecuniae, quae apud curatores remansit, usuras exigendas: eius vero, quae a redemptoribus operum exigi non potest, sortis dumtaxat periculum ad curatores pertinere.

§ 1. Item rescripserunt operum periculum etiam ad heredes curatorum pertinere.

§ 2. Item rescripserunt agros rei publicae retrahere curatorem civitatis debere, licet a bona fide emptoribus possideantur, cum possint ad auctores suos recurrere.

12. IDEM *libro secundo de constitutionibus* Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt operum exactionem sine cautione non oportere committi.

§ 1. Item rescripserunt curatores, si neglegenter in distrahendis bonis se gesserint, in simplum teneri, si per fraudem, in duplum: nec ad heredes eorum poenam descendere.

§ 2. Item rescripserunt pecuniam ad annonam destinatam distractis rebus curatorem exigere debere.

§ 3. Item rescripserunt sitonas indemnes esse oportere, qui non segniter officio suo functi sunt, secundum litteras Hadriani.

§ 4. Item rescripserunt a curatore kalendarii cautionem exigi non debere, cum a praeside ex inquisitione eligatur.

9. ПАУЛ, из прве књиге о њрејторском едикту: Ако син породице уз одобрење оца врши магистратуру, Јулијан цени да отац одговара у целини за оно, што по том основу република изгуби.

10. МОДЕСТИН, из осме књиге њравила: Исправка грешке у рачуну може се извршити и након рока од деценију или две.

§ 1. Али ако је речено да су (грешке) правилно уклоњене, не подлежу (њоновној) ревизији.

11. ПАПИРИЈЕ ЈУСТ, из друге књиге о констњиуцијама: Императори Антонин и Вер одговорили су у рескрипту да од новца, који је преостао код надзорника, треба извучити камате; од оног пак, који је код закупаца јавних радова не може се извучити, (а) дакако ризик за главницу пада на надзорнике.

§ 1. Такође су одговорили у рескрипту да ризик за градњу исто тако пада на наследнике надзорника.

§ 2. Такође су одговорили у рескрипту да надзорници треба да поврате заједници грађана јавна земљишта, чак и ако су она у поседу савесних купаца, уколико (они) могу да се обрате (за одњињу) онима од којих су их набили.

12. ИСТИ, из друге књиге о констњиуцијама: Императори Антонин и Вер одговорили су у рескрипту да вршење грађевинских радова не треба никоме допустити без гаранције.

§ 1. Такође су одговорили у рескрипту да надзорници, да ако надзорници немарно поступају приликом продаје (јавних) добара, одговарају на једноструки износ, а ако (њосњујају) преварно, на двоструки; и да казна не прелази на њихове наследнике.

§ 2. Такође су одговорили у рескрипту да надзорник треба да исплати новац намењен служби јавног снабдевања од продатих добара.

§ 3. Такође су одговорили у рескрипту да службеници задужени за набавку жита треба да буду ослобођени одговорности, уколико су марљиво обављали своју дужност, у складу са Хадријановим писмом.

§ 4. Такође су одговорили у рескрипту да од надзорника финансијских регистара не треба захтевати гаранцију, јер је он изабран од стране намењеника након испитивања.

§ 5. Item rescripserunt curatorem etiam nomine collegae teneri, si intervenire et prohibere eum potuit.

§ 6. Item rescripserunt nominum, quae deteriora facta sunt tempore curatoris, periculum ad ipsum pertinere: quia vero antequam curator fieret, idonea non erant, aequum videri periculum ad eum non pertinere.

13. IDEM *libro secundo de constitutionibus* Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt eum, qui pecuniam publicam magistratus sui tempore et post non pauco tempore detinuerat, usuras etiam praestare debere, nisi si quid adlegare possit, qua ex causa tardius intulisset.

§ 5 Такође су одговорили у рескрипту да надзорник одговара и у име колеге, ако је могао да интервенише и да га спречи.

§ 6. Такође су одговорили у рескрипту, да за оно што је у време док су били надзорници погоршано, ризик пада на њих; што пак пре него што је учињен надзорником, није било солвентно, сматра се правичним да за то ризик не пада на њега

13. ИСТИ, из *друге књиге о конституцијама*: Императори Антонин и Вер одговорили су у рескрипту ономе, ко је јавни новац док је био магистрат и након тога не мало времена задржао, да треба да плати и камате, осим ако не може да укаже на нешто, што је било разлог да касније исплати.

DE DECRETIS AB ORDINE FACIENDIS

1. ULPIANUS *libro tertio opinionum* Medicorum intra numerum praefinitum constituendorum arbitrium non praesidi provinciae commissum est, sed ordini et possessoribus cuiusque civitatis, ut certi de probitate morum et peritia artis eligant ipsi, quibus se liberosque suos in aegritudine corporum committant.

2. MARCIANUS *libro primo publicorum* Illa decreta, quae non legitimo numero decurionum coacto facta sunt, non valent.

3. ULPIANUS *libro tertio de appellationibus* Lege autem municipali cavetur, ut ordo non aliter habeatur quam duabus partibus adhibitis.

4. IDEM *libro singulari de officio curatoris rei publicae* Ambitiosa decreta decurionum rescindi debent, sive aliquem debitorem dimiserint sive largiti sunt.

§ 1. Proinde, ut solent, sive decreverint de publico alicuius vel praedia vel aedes vel certam quantitatem praestari, nihil valebit huiusmodi decretum.

§ 2. Sed et si salarium alicui decuriones decreverint, decretum id nonnumquam ullius erit momenti: ut puta si ob liberalem artem fuerit constitutum vel ob medicinam: ob has enim causas licet constitui salaria.

5. CALLISTRATUS *libro secundo de cognitionibus* Quod semel ordo decrevit, non oportere id rescindi divus Hadrianus Nicomedensibus rescripsit nisi ex causa: id est si ad publicam utilitatem respiciat rescissio prioris decreti.

6. SCAEVOLA *libro primo digestorum* Municipii lege ita cautum erat: εἰάν τις ἔξω τοῦ συνεδρίου δικάσῃται, τοῦ τε συνεδρίου εἰργέσθω καὶ προσαποτιννύτω δράχμας χιλίας. quaesitum est, an poenam sustinere debeat, qui ignorans adversus decretum fecit. respondit et huiusmodi poenas adversus scientes paratas esse.

О ДЕКРЕТИМА КОЈЕ ТРЕБА ДА ДОНОСИ РЕД (ДЕКУРИОНА)

1. УЛПИЈАН, *из треће књије мишљења*: Одлука о именовању лекара у оквиру предвиђеног броја не припада намеснику провинције, него Реду и поседницима сваког града, да их сигурни у моралну исправност и професионално знање бирају они сами, који им у болести поверавају своја и тела своје деце.

2. МАРЦИЈАН, *из прве књије о јавним (послушцима)*: Они декрети, који су донети без присуства законитог броја декуриона, не важе.

3. УЛПИЈАН, *из треће књије о жалбама*: Муниципалним пак законом је одређено, да се не сматра да се Ред састао осим ако су присутне две трећине.

4. ИСТИ, *из једноимне књије о служби надзорника републике*: Популистичке декрете декуриона треба поништити, било да укидају нечије дугове било да су расипнички.

§ 1. Стога, како је уобичајено, било да су донели декрет о отуђењу било јавних земљишта било зграда или одређене суме (*новца*), ништа неће важити такав декрет.

§ 2. Али ако декуриони донесу декрет о нечијој плати, тај декрет неће бити без икаквог дејства; рецимо ако је одређен у погледу слободних вештина или медицине; јер по тим наима основама допуштено је одредити плате.

5. КАЛИСТРАТ, *из друге књије о коиниционим послушцима*: Кад је једном Ред донео декрет, божански Хадријан је одговорио у рескрипту никомеђанима да то не треба поништити осим с разлогом; то јест ако се поништење ранијег декрета тиче јавне користи.

6. СЦЕВОЛА, *из прве књије Дијесца*: Законом муниципије је овако прописано: кад неко донесе одлуку без Већа, он треба да буде избачен из Већа или Реда, и треба да плати хиљаду драхми. Постављено је питање, да ли треба да претрпи казну, онај који је у незнању донео декрет? Одговор је да се овакве казне одређују против оних који су поступали свесно.

Titulus X

DE OPERIBUS PUBLICIS

1. *ULPIANUS libro secundo opinionum* Curator operum creatus praescriptione motus ab excusatione perferenda sicuti cessationis nomine, in qua quoad vivit moratus est, heredes suos obligatos reliquit, ita temporis, quod post mortem eius cessit, nullo onere eos obstrinxit.

§ 1. Curam operis aquae ductus in alio iam munere constitutus postea suscepit. praepostere visus est petere exonerari priore utrisque iam implicitus, quando, si alterum tantum sustinere eum oportuisse, ante probabilius impetrasset propter prius munus a sequenti excusationem.

2. *IDEM libro tertio opinionum* Qui liberalitate, non necessitate debiti, redditus suos interim ad opera finienda concessit, munificentiae suae fructum de inscriptione nominis sui operibus, si qua fecerit, capere per invidiam non prohibetur.

§ 1. Curatores operum cum redemptoribus negotium habent, res publica autem cum his, quos efficiendo operi praestituit. quatenus ergo et quis et cui obstrictus est, aestimatio praesidis provinciae est.

§ 2. Ne eius nomine, cuius liberalitate opus exstructum est, eraso aliorum nomina inscribantur et propterea revocentur similes civium in patrias liberalitates, praeses provinciae auctoritatem suam interponat.

3. *MACER libro secundo de officio praesidis* Opus novum privato etiam sine principis auctoritate facere licet, praeterquam si ad aemulationem alterius civitatis pertineat vel materiam seditionis praebeat vel circum theatrum vel amphitheatrum sit.

§ 1. Publico vero sumptu opus novum sine principis auctoritate fieri non licere constitutionibus declaratur.

§ 2. Inscribi autem nomen operi publico alterius quam principis aut eius, cuius pecunia id opus factum sit, non licet.

О ЈАВНИМ РАДОВИМА

1. УЛПИЈАН, *из друје књије мишљења*: Именовани надзорник радова уложио је приговор тражећи изузеће вршећи због отезања (*йосйуйка*) звање, у којем је остао до краја живота, оставивши наследнике обавезанима, (*йако*) да за оно време, за које се отезало после његове смрти, не пада на њих никакав терет.

§ 1. Надзор над градњом водовода преузео је неко ко је већ био именован на другу јавну дужности. Бесмислено делује захтевати да се разреши дужности онај који је већ именован на обадве, када, ако му је изгледало да треба да буде носилац само једне, вероватно би раније протестовао путем приговора у корист раније дужности а против касније.

2. ИСТИ, *из йреће књије мишљења*: Ко из великодушности, а не из нужде због дуга, пренесе своје приходе на одређено време ради завршетка (*јавних*) радова, не треба да из зависти буде спречен да добије награду за своје доброчинство у виду натписа на својим грађевинама, ако је коју направио.

§ 1. Надзорници (*јавних*) радова обављају посао са извршиоцима, (*а*) република пак са онима, који су дали гаранцију да ће радови бити извршени. До када дакле и ко и на шта је обавезан, намесник провинције треба да процени.

§ 2. Да се име онога, чијим доброчинством је дело извршено, не избрише да би се туђа имена уписала и тако одврате слична доброчинства грађана према (*својој*) отаџбини, намесник провинције (*йреба да*) пази у оквиру својих надлежности.

3. МАЦЕР, *из друје књије о служби намесника йпровинције*: Допуштено је приватним (*лицима*) сачинити нову грађевину и без принципсовог одобрења, осим ако се односи на ривалитет са другим градом или пружа материјал за побуну или ако се ради о циркусу, позоришту или амфитеатру.

§ 1. На јавни пак трошак није допуштено сачинити нову грађевину без принципсовог одобрења, како је у конституцијама проглашено.

§ 2. Уписати пак на јавну грађевину име било кога осим принципса или онога, чијим новцем је та грађевина направљена, није допуштено.

4. MODESTINUS *libro undecimo pandectarum* Nec praesidis quidem nomen licebit superscribere.

5. ULPIANUS *libro singulari de officio curatoris rei publicae* Si legatum vel fideicommissum fuerit ad opus relictum, usurae quae et quando incipiant deberi, rescripto divi Pii ita continetur. ‘Si quidem dies non sit ab his, qui statuas vel imagines ponendas legaverunt, praefinitus, a praeside provinciae tempus statuendum est: et nisi posuerint heredes, usuras leviores intra sex menses, si minus, semisses usuras rei publicae pendant. si vero dies datus est, pecuniam deponant intra diem, si aut non invenire se statuas dixerint aut loco controversiam fecerint: semisses protinus pendant.’

§ 1. Fines publicos a privatis detineri non oportet. curabit igitur praeses provinciae, si qui publici sunt, a privatis separare et publicos potius redditus augere: si qua loca publica vel aedificia in usus privatorum invenerit, aestimare, utrumne vindicanda in publicum sint an vectigal eis satius sit imponi, et id, quod utilius rei publicae intellexerit, sequi.

6. MODESTINUS *libro undecimo pandectarum* De operibus, quae in muris vel portis vel rebus publicis fiunt, aut si muri exstruantur, divus Marcus rescripsit praesidem aditum consulere principem debere.

7. CALLISTRATUS *libro secundo de cognitionibus* Pecuniam, quae in opera nova legata est, potius in tutelam eorum operum quae sunt convertendam, quam ad inchoandum opus erogandam divus Pius rescripsit: scilicet si satis operum civitas habeat et non facile ad reficienda ea pecunia inveniatur.

§ 1. Si quis opus ab alio factum adornare marmoribus vel alio quo modo ex voluntate populi facturum se pollicitus sit, nominis proprii titulo scribendo: manentibus priorum titulis, qui ea opera fecissent, id fieri debere senatus censuit. quod si privati in opera, quae publica pecunia fiant, aliquam de suo adiecerint summam, ita titulo inscriptionis uti eos debere isdem mandatis cavetur, ut quantum summam contulerint in id opus, inscribant.

4. МОДЕСТИН, *из једанаесѣе књиѣ ѿандекѣа*: Чак ни име намесника провинције није допуштено дописати.

5. УЛПИЈАН, *из једноѣомне књиѣ о служби надзорника реѿублике*: Ако је легат или фидеикомис остављен ради (*изѣрадње*) грађевине, које камате и када почињу да се дугују, овако је утврђено у рескрипту божанског Пија 'Ако рок стварно није од стране онога, који је легирао статуете или слике које треба да буду постављене, утврђен, рок треба да буде утврђен од стране намесника провинције; и ако (*их*) наследници не поставе, републици дугују ниже камате до (*исѣека рока од*) шест месеци, а ако ни тада (*их не ѿосѣаве*), камате од шест посто. Ако је међутим дат рок, нека депонују новац у року, а ако би рекли да нису успели пронаћи код себе статуете или направе нејасноћу око места; одмах их терети (*камаѣа од*) шест посто.'

§ 1. Јавне границе не треба да буду држане од стране приватних лица. Нека се побрине стога управник провинције, ако су нека места јавна, да буду раздвојена од приватних и да се радије повећају јавни приходи; ако пронађе да су нека јавна места или грађевине у приватној употреби, треба да процени, да ли да захтева да поново буду јавна или је разумније да им се наметне накнада за земљиште, и оно, што се закључи да је корисније за републику, треба следити.

6. МОДЕСТИН, *из једанаесѣе књиѣ ѿандекѣа*: О радовима, који се чине на зидинама или капијама (*ѣрадова*) или јавним стварима, или ако се зидине оправљају, божански Марко је одговорио у рескрипту да намесник (*ѿпровинције*) треба да консултује принцепса.

7. КАЛИСТРАТ, *из друѣе књиѣ о коѣниционим ѿосѣуѣцима*: Новац, који је легиран за нову грађевину, радије треба пренаменити за одржавање оних грађевина које (*већ*) постоје, него потрошити на грађевине које треба (*ѣек*) започети одговорио је божански Пије у рескрипту; наравно ако град има довољно грађевина а тај новац за оправку се не би лако нашао.

§ 1. Ако се обавеже на основу воље народа да грађевину сачињену од стране другогa жели да украси мермером или на други начин, с тим да напише на натпису своје име; сенат је донео мишљење да ако остави ранији натпис, онога који је грађевину сачинио, то може да учини. А ако приватна лица на грађевинама, које су сачињене јавним новцем, додају нешто сопственом сумом (*новца*), истим мандатима је утврђено да се они натписима тако требају користити, да напишу коликом су сумом (*новца*) допринели тој грађевини.

Titulus XI

DE NUNDINIS

1. MODESTINUS *libro tertio regularum* Nundinis impetratis a principe non utendo qui meruit decennii tempore usum amittit.

2. CALLISTRATUS *libro tertio de cognitionibus* Si quis ipsos cultores agrorum vel piscatores deferre utensilia in civitatem iusserit, ut ipsi ea distrahant, destituetur annonae praebitio, cum avocentur ab opere rustici: qui confestim ubi detulerint mercem, tradere eam et ad opera sua reverti debeant. denique summae prudentiae et auctoritatis apud Graecos Plato cum institueret, quemadmodum civitas bene beate habitari possit, in primis istos negotiatores necessarios duxit. sic enim libro secundo πολιτείας ait: δεῖ γὰρ πλειόνων ἄρα γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν καὶ τῶν ἄλλων διακόνων τῶν γε εἰσαζόντων καὶ ἐξαζόντων ἕκαστα· οὗτοι δὲ εἰσιν ἔμποροι. κομίσας δὲ ὁ γεωργὸς εἰς τὴν ἀγοράν τι ὧν ποιεῖ ἢ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἦκη τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀνταλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; οὐδαμῶς, ἢ δ' ὅς, ἀλλ' εἰσὶν οἱ τοῦτο ὀρώντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην.

О ПИЈАЧНИМ ДАНИМА

1. МОДЕСТИН, *из шреће књије шравила*: Онај који десет година не користи (*шраво*) одржавања пијачних дана на основу принципсовог одобрења, губи ту могућност.

2. КАЛИСТРАТ, *из шреће књије о коіниционим шосшуйцима*: Ако неко самим обрађивачима њива или рибарима нареди да донесу намирнице у град, да би их они сами дистрибуирали, ометаће (*на шшј начин*) опскрбу јавног снабдевања, јер ће их одвући од сеоских послова; они треба да чим ту донесу робу, исту предају и да се врате својим пословима. Стога врло велику мудрост и ауторитет (*је шказао*) код Грка Платон кад је устврдио, да би се у граду добро и блажено могло живети, пре свега треба довести те неопходне трговце. Тако наиме у другој књизи Политике каже: „граду су потребни многи земљорадници као и занатлије као и они који односе робу за продају; јер они су трговци. Када пак земљорадник доноси на трг нешто што је произвео или неки занатлија и не сретне за одређено време оног ко жели да тргује с њим, да ли он треба да остане на тргу све док не распрода робу? Никако, јер има оних који би видевши то понудили своје услуге да распродају робу».

DE POLLICITATIONIBUS

1. *ULPIANUS libro singulari de officio curatoris rei publicae* Si pollicitus quis fuerit rei publicae opus se facturum vel pecuniam daturum, in usuras non convenietur: sed si moram coeperit facere, usurae accedunt, ut imperator noster cum divo patre suo rescripsit.

§ 1. Non semper autem obligari eum, qui pollicitus est, sciendum est. si quidem ob honorem promiserit decretum sibi vel decernendum vel ob aliam iustam causam, tenebitur ex pollicitatione: sin vero sine causa promiserit, non erit obligatus. et ita multis constitutionibus et veteribus et novis continetur.

§ 2. Item si sine causa promiserit, coeperit tamen facere, obligatus est qui coepit.

§ 3. Coepisse sic accipimus, si fundamenta iecit vel locum purgavit. sed et si locus illi petenti destinatus est, magis est, ut coepisse videatur. item si apparatus sive impensam in publico posuit.

§ 4. Sed si non ipse coepit, sed cum certam pecuniam promississet ad opus rei publicae contemplatione pecuniae coepit opus facere: tenebitur quasi coepto opere.

§ 5. Denique cum columnas quidam promississet, imperator noster cum divo patre suo ita rescripsit: 'Qui non ex causa pecuniam rei publicae pollicentur, liberalitatem perficere non coguntur. sed si columnas Citiensibus promisisti et opus ea ratione sumptibus civitatis vel privatorum inchoatum est, deseri quod gestum est non oportet.'

§ 6. Si quis opus quod perfecit adsignavit, deinde id fortuito casu aliquid passum sit, periculum ad eum qui fecit non pertinere imperator noster rescripsit.

2. *IDEM libro primo disputationum* Si quis rem aliquam voverit, voto obligatur. quae res personam voventis, non rem quae vovetur obligat. res enim, quae vovetur, soluta quidem liberat vota, ipsa vero sacra non efficitur.

О ОБЕЋАЊИМА

1. УЛПИЈАН, из *једношомне књије о служби надзорника републике*: Ако неко обећа да ће обавити (*јавне*) радове у корист републике или дати новац, неће одговарати за камате; али ако западне у доцњу, камате ће расти, како је наш император са својим божанским оцем одговорио у рескрипту.

§ 1. Треба знати да онога, ко је обећао, не треба увек држати обавезним. Ако обећа баш на основу почасти која му је додељена или очекивана или по другом ваљаном основу, биће одговоран на основу обећања; а ако је без основа обећао, неће бити обавезан. И то је садржано у многим конституцијама како старим тако и новим.

§ 2. Затим ако без основа обећа, а почне да ради, онај који је започео обавезан је.

§ 3. Сматрамо да је започео, ако је поставио темеље или рашчистио плац. Али и ако му је одређен плац који је захтевао, пре ће бити, да се сматра да је започео. Затим ако је јавно издвојио опрему или новац за трошкове.

§ 4. А ако није сам започео, него је одређени новац обећао за градњу у корист републике сматра се да је понудом новца започео радове; биће обавезан као да је (*сам*) предузео радове.

§ 5. Затим ако је обећао некакве стубове, наш император са својим божанским оцем је овако одговорио у рескрипту: 'Ко без основа обећа новац републици, није обавезан да своју дарежљивост доведе до краја. Али ако си грађанима Китијума обећао стубове и ради те градње су причињени трошкови заједници грађана или приватним лицима, не треба одустати од онога што је учињено.'

§ 6. Ако неко додели (*грујоме*) градњу да је заврши, па онда се случано деси нека штета, наш император је одговорио у рескрипту да ризик не пада на онога ко је градио.

2. ИСТИ, из *прве књије расправа*: Ако неко заветом обећа неку ствар, завет га обавезује. У којој ствари бива обавезана личност онога ко се заветовао, а не сама ствар. Ствар наиме, која је заветована, када је исплаћена наравно ослобађа завета, али сама не постаје сакрална.

§ 1. Voto autem patres familiarum obligantur puberes sui iuris: filius enim familias vel servus sine patris dominive auctoritate voto non obligantur.

§ 2. Si decimam quis bonorum vovit, decima non prius esse in bonis desinit, quam fuerit separata. et si forte qui decimam vovit decesserit ante sepositionem, heres ipsius hereditario nomine decimae obstrictus est: voti enim obligationem ad heredem transire constat.

3. IDEM *libro quarto disputationum* Pactum est duorum consensus atque conventio, pollicitatio vero offerentis solius promissum. et ideo illud est constitutum, ut, si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. sed et coeptum opus, licet non ob honorem promissum, perficere promissor eo cogetur, et est constitutum.

§ 1. Si quis quam ex pollicitatione tradiderat rem municipibus vindicare velit, repellendus est a petitione: aequissimum est enim huiusmodi voluntates in civitates collatas paenitentia non revocari. sed et si desierint municipes possidere, dicendum erit actionem eis concedendam.

4. MARCIANUS *libro tertio institutionum* Propter incendium vel terrae motum vel aliquam ruinam, quae rei publicae contingit, si quis promiserit, tenetur.

5. ULPIANUS *libro primo responsorum* Charidemo respondit ex epistula, quam muneris edendi gratia absens quis emisit, compelli eum ad editionem non posse.

6. IDEM *libro quinto de officio proconsulis* Totiens locum habet deminutio pollicitationis in persona heredis, quotiens non est pollicitatio ob honorem facta. ceterum si ob honorem facta sit, aeris alieni loco habetur et in heredum persona non minuitur.

§ 1. Si quis pecuniam ob honorem promiserit coeperitque solvere, eum debere quasi coepo opere imperator noster Antoninus rescripsit.

§ 2. Non tantum masculos, sed etiam feminas, si quid ob honores pollicitatae sunt, debere implere sciendum est: et ita rescripto imperatoris nostri et divi patris eius continetur.

§ 1. Заветом међутим очеви породица обавезују одрасла својевласна лица; син, наиме, породице или рођ без очинске власти или одобрења не обавезују се заветом.

§ 2. Ако неко заветује десетину добара, десетина неће пре престати бити у добрима, него што буде одвојена. И ако на пример онај који је заветовао десетину премине пре одвајања, наследник сам по основу наслеђа бива обавезан на десетину; утврђено је наиме да облигација из завета прелази на наследника.

3. ИСТИ, из четврте књиге расправа: Пакт је сагласност воља и споразум два лица, а обећање само обавезивање онога који нуди. И стога је утврђено ово, да ако обећање буде учињено због почасте, да се захтева као да је дуг. Али и ако је започето, чак и ако није обећано због почасте, онај који се обавезао бива принуђен да то доврши, и то је утврђено.

§ 1. Ако неко ко је предао по основу обећања ствар муниципији жели да је захтева тужбом, захтев ће му бити одбијен; веома је правично наиме да се воља да се нешто преда заједници грађана не опозове (*иротийим*) кајањем. Али ако муниципија престане да поседује (*иу сивар*), треба рећи да му треба дати тужбу.

4. МАРЦИЈАН, из треће књиге Инстиниуција: Због пожара, земљотреса или неког рушења, које погоди републику, што је неко обећао, обавезан је.

5. УЛПИЈАН, из прве књиге одговора: Харидем је одговорио да на основу писма, које је ради обећања (*иј. прихватања*) јавне дужности неко ко је био одсутан послао, он не може бити принуђен да је прихвати.

6. ИСТИ, из пете књиге о служби проконзула: Тада има места умањењу обећања у корист личности наследника, када обећање није учињено због јавне функције. А ако је због јавне функције учињено, рачуна се међу остале дугове и не умањује се у корист личности наследника.

§ 1. Ако неко обећа новац по основу јавне функције и почне да га исплаћује, он дугује као да је започео градњу (*како је*) наш император Антонин одговорио у рекрипту.

§ 2. Не само мушкарци, него и жене, ако су се на нешто једнострано обавезале због јавне функције, треба знати да то морају да испуне; и таква је садржина рескрипта нашег императора и његовог божанског оца.

§ 3. Si cui res publica necessitatem imposuerit statuarum principi ponendarum, qui non promisit, non esse ei necesse obtemperare rescriptis imperatoris nostri et divi patris eius continetur.

7. PAULUS *libro primo de officio proconsulis* Ob casum, quem civitas passa est, si quis promiserit se quid facturum: etsi non inchoaverit, omnimodo tenetur, ut divus Severus Dioni rescripsit.

8. ULPIANUS *libro tertio de officio consulis* De pollicitationibus in civitatem factis iudicum cognitionem esse divi fratres Flavio Celso in haec verba rescripserunt: 'Probe faciet Statius Rufinus, si opus proscaeni, quod se Gabinis exstructurum promisit, quod tandem adgressus fuerat, perficiat. nam etsi adversa fortuna usus in triennio a praefecto urbis relegatus esset, tamen gratiam muneris, quod sponte optulit, minuere non debet, cum et absens per amicum perficere opus istud possit. quod si detrectat, actores constituti, qui legitime pro civitate agere possint, nomine publico adire adversus eum iudices poterunt: qui cum primum potuerint, priusquam in exilium proficiscatur, cognoscent et, si opus perfici ab eo debere constituerint, oboedire eum rei publicae ob hanc causam iubebunt, aut prohibebunt distrahi fundum, quem in territorio Gabiniorem habet.'

9. MODESTINUS *libro quarto differentiarum* Ex pollicitatione, quam quis ob honorem apud rem publicam fecit, ipsum quidem omnimodo in solidum teneri: heredem vero eius ob honorem quidem facta promissione in solidum, ob id vero, quod opus promissum coeptum est, si bona liberalitati solvendo non fuerint, extraneum heredem in quintam partem patrimonii defuncti, liberos in decimam teneri divi Severus et Antoninus rescripserunt. sed et ipsum donatorem pauperem factum ex promissione operis coepti quintam partem patrimonii sui debere divus Pius constituit.

10. IDEM *libro decimo responsorum* Septicia certamen patriae suae pollicendo sub hac condicione pollicita est, uti sors apud eam remaneat et ipsa usuras semissales ad praemia certantium resolvat, in haec verba: Φιλοτιμοῦμαι καὶ καθιερῶ ἀγῶνα τετραετηρικὸν ἀπὸ μυριάδων τριῶν, τὸ τοῦ κεφαλαίου αὐτῇ κατέχουσα ἀργύριον καὶ ἀσφαλιζομένη παρὰ τοῖς δεκαπρώτοις ἀξιοχρέως ἐπὶ τῷ τελεῖν με τὸν ἐξ ἔθους τριῶν μυριάδων τόκον, ἀγνοηθευόντος καὶ προκαθεζομένου τοῦ ἀνδρός μου, ἐπ' αὐθις δὲ τῶν ἐξ ἐμοῦ γεννηθησομένων τέκνων. χωρήσει δὲ ὁ τόκος εἰς τὰ ἄλλα τῶν θυμελικῶν, καθὼς ἂν ἐφ' ἐκάστου ἀθλήματος ἡ βουλὴ ὀρίσῃ. quaero, an possunt iniuriam pati filii Septiciae, quo minus ipsi praesiderent certamini secundum verba condicionemque pollicitationis. Herennius

§ 3. Ако некоме република наметне обавезу да постави статуе принцепса, што он није обећао, он није дужан да послуша што је садржано у рескрипту нашег императора и његовог божанског оца.

7. ПАУЛ, из прве књиге о служби проконзула: По основу несреће, који се догодила граду, ако је неко обећао да ће нешто учинити; и ако није започео, свеједно је обавезан, како је божански Север одговорио у рескрипту Диону.

8. УЛПИЈАН, из прве књиге о служби конзула: О једностраним обавезивањима учињеним у корист градова судије треба да знају да су божанска браћа Флавију Целзу одговорила у рескрипту овим речима: 'Исправно је учинио Стације Руфин, ако је градњу предњег дела сцене (у позоришту), коју је обећао Габинијанима да ће изградити, (и) која је најзад започета, завршио. Јер иако је претрпео ударац судбине да буде од стране градског префекта прогнан, ипак великодушност јавних дужности, којих се добровољно прихватио, не треба да умањује, јер и у одсуству преко пријатеља може да заврши ту градњу. А ако одбије, утврђени тужиоци, који на основу закона могу да туже, по јавном основу ће моћи да приступе судијама; који што пре буду могли, пре него што оде у изгнанство, треба да истраже (сипар) и, ако утврде да он треба да заврши грађевину, да му нареду да се по том основу покори (вољи) републике, или да му забране да отуђује земљиште, које има на габинској територији.

9. МОДЕСТИН, из четврте књиге разлика у мишљењима: На основу једностраног обавезивања, које је неко учинио због јавне функције у корист републике, исти дакако на сваки начин одговара на цео износ; и његов наследник по основу обећања које је учињено баш због вршења јавне функције одговара на цео износ; за оно пак, кад је обећања градња започета, ако не буду довољна добра добровољно остављена за исплату, наследник ван породице одговара петим делом имовине преминулог, деца десетим како су божански Север и Антонин одговорили у рескрипту. Али божански Пије је установио да и сам донатор који је осиромашео због обећања градње која је започета треба да дугује (само) пети део имовине.

10. ИСТИ, из десете књиге одговора: Септиција се обавезала у вези такмичења у својој отаџбини под овим условом, да главница остане код ње а да се шестопостотне камате од исте троше на награде такмичара, овим речима: „Дајем и легирам тридесет хиљада златника за игре које се одржавају сваке четврте године, под условом да такмичењем председава мој будући муж, као и моја деца која евентуално буду рођена. Камате на поменути новац треба да буду потрошене на награде такмичара, за које судије одлуче да су били најбољи на одређеном такмичењу.“ Постављам питање, да ли могу Септицијина деца претрпети неправду, ако не би председавала такмичењима према речима услова и једностраног обавезивања? Хереније Модестин је одговорио, (га) у

Modestinus respondit, quo casu certaminis editio licita est, formam pollicitationi datam servandam esse.

11. IDEM *libro nono pandectarum* Si quis ob honorem vel sacerdotium pecuniam promiserit et antequam honorem vel magistratum ineat, decedet, non oportere heredes eius conveniri in pecuniam, quam is ob honorem vel magistratum promiserat, principalibus constitutionibus cavetur, nisi forte ab eo vel ab ipsa re publica eo vivo opus fuerit inchoatum.

12. IDEM *libro undecimo pandectarum* In privatis operibus invitis his qui fecerunt statuas aliis ponere non possumus, ut rescripto divi Severi continetur.

§ 1. Cum quidam, ne honoribus fungeretur, opus promisisset: honores subire cogendum quam operis instructionem divus Antoninus rescripsit.

13. PAPIRIUS IUSTUS *libro secundo de constitutionibus* Imperatores Antoninus et Verus Augusti rescripserunt opera extruere debere eos, qui pro honore polliciti sunt, non pecunias pro his inferre cogi.

§ 1. Item rescripserunt condiciones donationibus adpositas, quae in rem publicam fiunt, ita demum ratas esse, si utilitatis publicae interest: quod si damnosae sint, observari non debere. et ideo non observandum, quod defunctus certa summa legata vetuit vectigal exerceri. esse enim tolerabilia, quae vetus consuetudo comprobatur.

14. POMPONIUS *libro sexto epistularum et variarum lectionum* Si quis sui alienive honoris causa opus facturum se in aliqua civitate promiserit, ad perficiendum tam ipse quam heres eius ex constitutione divi Traiani obligatus est. sed si quis ob honorem opus facturum se civitate aliqua promiserit atque inchoaverit et priusquam perficeret, decesserit: heres eius extraneus quidem necesse habet aut perficere id aut partem quintam patrimonii relictum sibi ab eo, qui id opus facere instituerat, si ita mallet, civitati, in qua id opus fieri coeptum est, dare: is autem, qui ex numero liberorum est, si heres exstitit, non quintae partis, sed decimae concedendae necessitate adficitur. et haec divus Antoninus constituit.

15. ULPIANUS *libro singulari de officio curatoris rei publicae* Inter liberos nepotem quoque ex filia contineri divus Pius rescripsit.

случају када је одржавање такмичења дозвољено, (улов) дат приликом једностраног обавезивања мора бити поштован.

11. ИСТИ, из *деветије књије њандекџа*: Ако неко обећа новац по основу јавне функције или свештеничке дужности и пре него што приступи функцији или магистратури, премине, његови наследници не треба да буду обавезни на новац, који је он обећао по основу јавне функције или магистратуре, утврђено је у конституцијама принцепса, осим ако је од његове стране или од стране републике за његовог живота градња била започета.

12. ИСТИ, из *једанаестије књије њандекџа*: На грађевинама саграђеним од стране приватних лица без (*сајласности*) оних који су их сачинили не можемо постављати туђе статуе, како је садржано у рескрипту божанског Севера.

§ 1. Када неко, да не би вршио јавну функцију, обећа да ће нешто изградити; божански Антонин је одговорио у рескрипту да треба да буде принуђен како да сноси функцију тако и да изгради грађевину.

13. ПАПИРИЈЕ ЈУСТ, из *друје књије о конституцијама*: Императори Антонин и Вер, Август, одговорили су у рескрипту да грађевине треба да изграде они, који су се (*на њо*) једнострано обавезали по основу јавне функције, (*али да*) нису обавезни да за то обезбеде новац.

§ 1. Затим су одговорили у рескрипту да услови постављени за поклоне, који су учињени републици, само онда имају правну снагу, кад су учињени у интересу републике; а ако су на штету, не треба их поштовати. И стога не треба поштовати, ако је преминули по основу легата одређене суме забранио прикупљање накнаде за земљиште. Више наиме треба трпети, оно што стари обичај потврђује.

14. ПОМПОНИЈЕ, из *шестије књије њисама и разних лекција*: Ако неко по основу своје или туђе јавне функције обећа да ће направити грађевину у неком граду, да је заврше обавезни су како он сам тако и његов наследник на основу конституције божанског Трајана. Али ако неко због јавне функције обећа да ће направити грађевину у неком граду и започне је па пре него што је заврши, премине; његов наследник ван породице свакако мора или да то заврши или пети део имовине која му је остављена онеме, којег је задужио да направи ту грађевину, ако то (*сам*) није желео, граду, у коме је ту грађевину започео да прави, да да; онај пак, који се убраја у децу, ако постане наследник, не пети део, већ десети дива принуђен да приложи. И то је божански Антонин установио.

15. УЛПИЈАН, из *једношомне књије о служби надзорника републике*: Божански Пије је одговорио у рескрипту да се међу „децу“ убраја и унук од ћерке.

Titulus XIII

DE VARIIS ET EXTRAORDINARIIS COGNITIONIBUS ET SI IUDEX LITEM SUAM FECISSE DICETUR.

1. ULPIANUS *libro octavo de omnibus tribunalibus* Praeses provinciae de mercedibus ius dicere solet, sed praeceptoribus tantum studiorum liberalium. liberalia autem studia accipimus, quae Graeci [™]leuqšria appellant: rhetores continebuntur, grammatici, geometrae.

§ 1. Medicorum quoque eadem causa est quae professorum, nisi quod iustior, cum hi salutis hominum, illi studiorum curam agant: et ideo his quoque extra ordinem ius dici debet.

§ 2. Sed et obstetricem audiant, quae utique medicinam exhibere videtur.

§ 3. Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicuius partis corporis vel certi doloris sanitatem pollicentur: ut puta si auricularius, si fistulae vel dentium. non tamen si incantavit, si inprecatus est, si, ut vulgari verbo impostorum utar, si exorcizavit: non sunt ista medicinae genera, tametsi sint, qui hos sibi profuisse cum praedicatione adfirment.

§ 4. An et philosophi professorum numero sint? et non putem, non quia non religiosa res est, sed quia hoc primum profiteri eos oportet mercennariam operam spernere.

§ 5. Proinde ne iuris quidem civilis professoribus ius dicent: est quidem res sanctissima civilis sapientia, sed quae pretio nummario non sit aestimanda nec dehonestanda, dum in iudicio honor petitur, qui in ingressu sacramenti offerri debuit. quaedam enim tametsi honeste accipiantur, inhoneste tamen petuntur.

§ 6. Ludi quoque litterarii magistris licet non sint professores, tamen usurpatum est, ut his quoque ius dicatur: iam et librariis et notariis et calculatoribus sive tabulariis.

§ 7. Sed ceterarum artium opificibus sive artificibus, quae sunt extra litteras vel notas positae, nequaquam extra ordinem ius dicere praeses debet.

О РАЗНИМ И ВАНРЕДНИМ ИСТРАЖНИМ ПОСТУПЦИМА И АКО СЕ КАЖЕ ДА ЈЕ СУДИЈА УЧИНИО СПОР СВОЈИМ

1. УЛПИЈАН, из осме књиџе о свим судовима: Уобичајено је да наме-
сник провинције изриче пресуде о зарадама, али само учитељима слобод-
них студија. Као слободне пак студије прихватамо, оне које Грци зову *елеу-
терија*: садрже реторику, граматику и геометрију.

§ 1. Исти је основ и лекара као и професора, ако не и праведнији, јер
ови се брину о здрављу људи, они о студијама; и стога и њима треба да из-
риче пресуде у ванредном поступку.

§ 2. Али и бабице треба саслушати, за које се такође сматра да се баве
медицином.

§ 3. Понеко као лекаре прихвата и оне, који се брину о лечењу одре-
ђених делова тела или болова; на пример лекар за уши, фистулу или зубе.
Али не ако баје, ако проклиње, ако, да употребимо прости израз, истерује
духове; то у област медицине не спада, па све и ако има оних, који хвалећи
се да им је то помогло уверавају (*у суиројно*).

§ 4. Али да ли се и филозофи убрајају у професоре? И не мислим (*да је
ишако*), не због тога што је то ствар која није у складу са религијом, већ зато
што би они пре свега требали да презиру добит од најамничког рада.

§ 5. Стога свакако не изриче право професорима грађанског права;
наиме знање грађанског (*права*) је веома света ствар, али која не треба да
буде процењива у новчаној цени нити обешчашћена, тако што се пред су-
дом захтева хонорар, који на почетку треба да буде обећан заклетвом. По-
нешто наиме мада је часно да се прими, није часно да се захтева тужбом.

§ 6. Учитељима одгоја и писмености мада нису професори, ипак је (*од
сйране уйравника йровинције*) прихваћено, да и њима изриче пресуде; као
и књижарима, нотарима, рачуновођама или архиваторима.

§ 7. Али практичарима или познаваоцима осталих вештина, које не спа-
дају у књижевне или нотарске, намесник нипошто не треба да изриче пресуде.

§ 8. Sed et si comites salarium petant, idem iuris est, quod in professoribus placet.

§ 9. Sed et adversus ipsos omnes cognoscere praeses debet, quia ut adversus advocatus adeantur, divi fratres rescripserunt.

§ 10. In honorariis advocatorum ita versari iudex debet, ut pro modo litis proque advocati facundia et fori consuetudine et iudicii, in quo erat acturus, aestimationem adhibeat, dummodo licitum honorarium quantitas non egrediatur: ita enim rescripto imperatoris nostri et patris eius continetur. verba rescripti ita se habent: ‘Si Iulius Maternus, quem patronum causae tuae esse voluisti, fidem susceptam exhibere paratus est, eam duntaxat pecuniam, quae modum legitimum egressa est, repetere debes.’

§ 11. Advocatos accipere debemus omnes omnino, qui causis agendis quoquo studio operantur: non tamen qui pro tractatu, non adfuturi causis, accipere quid solent, advocatorum numero erunt.

§ 12. Si cui cautum est honorarium vel si quis de lite pactus est, videamus, an petere possit. et quidem de pactis ita est rescriptum ab imperatore nostro et divo patre eius: ‘Litis causa malo more pecuniam tibi promissam ipse quoque profiteris. sed hoc ita est, si suspensa lite societatem futuri emolumenti cautio pollicetur. si vero post causam actam cauta est honoraria summa, peti poterit usque ad probabilem quantitatem, etsi nomine palmarii cautum sit: sic tamen, ut computetur id quod datum est cum eo quod debetur neutrumque compositum licitam quantitatem excedat.’ licita autem quantitas intellegitur pro singulis causis usque ad centum aureos.

§ 13. Divus Severus ab heredibus advocati mortuo eo prohibuit mercedem repeti, quia per ipsum non steterat, quo minus causam ageret.

§ 14. Ad nutricia quoque officium praesidis vel praetoris devenit: namque nutrices ob alimoniam infantium apud praesides quod sibi debetur petunt. sed nutricia eo usque producemus, quoad infantes uberibus aluntur: ceterum post haec cessant partes praetoris vel praesidis.

§ 8. Али и ако помоћник захтева плату, сматра се да је исто право, као код (*самих*) професора.

§ 9. Али и против њих самих треба намесник да спроведе истрагу, јер и против адвоката се то допушта, одговорила су божанска браћа у рескрипту.

§ 10. У погледу хонорара адвоката овако судија треба да одлучи, да у зависности од карактера спора као и вештине адвоката и обичаја суда и спора, у којем је поступао, направи процену, тако да се законита висина хонорара не прекорачи; тако је наиме садржано у рескрипту нашег императора и његовог оца. Речи рескрипта овако гласе: „Ако је Јулије Матерн, за којег хоћеш да буде заступник у твом спору, показао јасно добром вољом да је спреман да га се прихвати, само онај новац, који прелази закониту меру, можеш захтевати назад“.

§ 11. Као адвокате треба да прихватимо баш све, који било каквим напором доприносе вођењу спора; али неће се и они који ради (*ѿоједине*) расправе, у име оних који нису присутни, нешто уобичајено приме, убрајати у адвокате.

§ 12. Ако је некоме зајамчен хонорар или ако је неко споразумом обавезан да води спор, да видимо, да ли може да га захтева судским путем. И о самим споразумима овако је одговорено у рескрипту од стране нашег императора и његовог божанског оца: ‘Новац који ти је по основу лошег обичаја обећан по основу спора и сам по основу истог (*лошеї обичаја*) захтеваш. Али то је тако, ако се једнострано обећа док спор није започет захтева по основу гаранције на основу ортаклука будуће користи (*societatem futuri emolumenti cautio*). А ако је након почетка спора гарантована сума хонорара, моћи ћеш захтевати до разумног износа, чак и ако је то на име онога што ће се добити у спору гарантовано; ово међутим, само ако након што је обрачунато оно што је дато са оним што се дугује не прелази дозвољени износ.’ Под дозвољеним пак износом се подразумева до сто златника по спору.

§ 13. Божански Север је забранио да се од наследника адвоката након његове смрти захтевају назад хонорари, јер није до њега, што је престао да води спор.

§ 14. И (*сїорови*) поводом накнада за дојење спадају у надлежност намесника или претора; јер дојиље могу да захтевају оно што им се дугује за неговање деце пред намесником. Али сматрамо да је дојење само дотле, док се деца хране дојкама; остало после тога престаје да буде надлежност претора или намесника.

§ 15. Haec omnia si apud praesides petantur, videamus an de mutuis petitionibus possunt praesides cognoscere. et putem debere admitti.

2. IDEM *libro primo opinionum* De usu aquae, de rivis novis inciviliter institutis, item de equis alienis a sciente possessis fetuque earum, et de damno dato per immissos in praedium suum universos homines eos, qui in plurium praedia distribui debuerunt, si modo id non ex auctoritate eius qui iubere potuit factum est, praesidem provinciae doceri oportere responsum est, ut is secundum rei aequitatem et iurisdictionis ordinem convenientem formam rei det.

3. IDEM *libro quinto opinionum* Si medicus, cui curandos suos oculos qui eis laborabat commiserat, periculum amittendorum eorum per adversa medicamenta inferendo compulit, ut ei possessiones suas contra fidem bonam aeger venderet: incivile factum praeses provinciae coerceat remque restitui iubeat.

4. PAULUS *libro quarto ad Plautium* Divus Antoninus Pius rescripsit iuris studiosos, qui salaria petebant, haec exigere posse.

5. CALLISTRATUS *libro primo de cognitionibus* Cognitionum numerus cum ex variis causis descendat, in genera dividi facile non potest, nisi summatim dividatur. numerus ergo cognitionum in quattuor fere genera dividi potest: aut enim de honoribus sive muneribus gerendis agitur, aut de re pecuniaria disceptatur, aut de existimatione alicuius cognoscitur, aut de capitali crimine quaeritur.

§ 1. Existimatio est dignitatis inlaesae status, legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro auctoritate legum aut minuitur aut consumitur.

§ 2. Minuitur existimatio, quotiens manente libertate circa statum dignitatis poena plectimur: sicuti cum relegatur quis vel cum ordine movetur vel cum prohibetur honoribus publicis fungi vel cum plebeius fustibus caeditur vel in opus publicum datur vel cum in eam causam quis incidit, quae edicto perpetuo infamiae causa enumeratur.

§ 3. Consumitur vero, quotiens magna capitis minutio intervenit, id est cum libertas adimitur: veluti cum aqua et igni interdicatur, quae in persona deportatorum

§ 15. Ако се све ово може (*иуждом*) захтевати пред намесником, да видимо да ли о узајамним захтевима намесник може да врши истрагу. И мислим да би требало допустити.

2. ИСТИ, из *прве књиге мишљења*: О коришћењу воде, о новим водотоковима установљеним супротно грађанском (*праву*), затим о туђим коњима у поседу оних који знају (*да немају право да их поседују*) и њиховом приплоду, и о штети учињеној од стране оних људи којима је предато земљиште, када земљиште треба да се расподели између више њих, под условом да је то учињено без одобрења онога ко (*ио*) може да нареди, ваља одговорити да треба обавестити намесника провинције, да у складу са правишношћу ствари и правосудним поретком да ствари одговарајућу форму.

3. ИСТИ, из *двех књиге мишљења*: Ако лекар, коме је неко поверио да му лечи очи, (*ио особу*) претњом да ће их изгубити због лека са супротним дејством који му је ставио принуди, да му све у свом поседу противно доброј вери јефтино прода; оно што је учињено противно грађанском (*праву*) намесник провинције треба да нареди да се принуди да врати имовину.

4. ПАУЛ, из *четврте књиге о Плауцију*: Божански Антонин Пије одговорио је у рескрипту правним стручњацима, који су (*судски*) захтевали плате, да могу да их наплате.

5. КАЛИСТРАТ, из *прве књиге о испражним постојаницима*: Број истражних поступака будући да из различитих основа потиче, не може се лако поделити на врсте, осим ако се не подели отприлике. Број дакле истражних поступака у приближно четири врсте се може поделити: или се наиме тужи због јавних функција или дужности, или у некој имовинској ствари постоји несагласност, или се о нечијем угледу спроводи истрага, или се истражује о капиталном злочину.

§ 1. Углед (*existimatio*) је достојанство ненарушеног статуса, законима и обичајима потврђена, која се на основу деликта на основу наше одлуке законом или смањује или нестаје.

§ 2. Смањује се углед, кад год задржавши слободу у погледу статуса достојанства подносимо казну; рецимо ако је неко релегиран или када је удаљен из staleжа или када је забрањено да обавља јавне функције или када плебејац бива тучен батином или послат на јавне радове или када неко потпадне под онај основ, који се у вечитом едикту убраја у разлоге за губитак грађанске части.

§ 3. Нестаје пак, кад наступи велики губитак статуса, то јест кад буде одузета слобода; на пример кад се забрањује ватра и вода, што се дешава личности

evenit, vel cum plebeius in opus metalli vel in metallum datur: nihil enim refert, nec diversa poena est operis et metalli, nisi quod refugae operis non morte, sed poena metalli subiciuntur.

6. GAIUS *libro tertio rerum cottidianarum sive aureorum* Si iudex litem suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus videtur: sed quia neque ex contractu obligatus est et utique peccasse aliquid intellegitur, licet per imprudentiam, ideo videtur quasi ex maleficio teneri in factum actione, et in quantum de ea re aequum religioni iudicantis visum fuerit, poenam sustinebit.

онога који је депортован, или кад плебејац бива послат у на рад у руднике (*opus metalli*) или у рудник (*in metallum*); нема наике значаја, нити се разликују казне (*принудној*) рада и (*слања у*) руднике, осим што (*се сматра да*) код (*казне принудној*) рада не подлежу смртној казни, а код казне слања у руднике подлежу.

6. ГАЈ, из *пређе књије о свакодневним или вредним стварима*: Ако би судија учинио спор својим не сматра се да је у правом смислу обавезан на основу деликта; али будући да није обавезан ни на основу контракта и ипак се сматра да је на неки начин згрешио, макар и због незнања, зато се сматра да је скоро као из деликта (*quasi ex maleficio*) одговоран по основу тужбе из чињеничног стања (*in factum actione*), и претрпеће казну на онолико колико се поводом те ствари буде учинило правично ономе ко пресуђује на основу (*добре*) вере.

Titulus XIV

DE PROXENETICIS

§ 1. ULPIANUS *libro quadragensimo secundo ad Sabinum* Proxenetica iure licito petuntur.

2, IDEM *libro trigensimo primo ad edictum* Si proxeneta intervenerit faciendi nominis, ut multi solent, videamus an possit quasi mandator teneri. et non puto teneri, quia hic monstrat magis nomen quam mandat, tametsi laudet nomen. idem dico, et si aliquid philanthropi nomine acceperit: nec ex locato conducto erit actio. plane si dolo et calliditate creditorum circumvenerit, de dolo actione tenebitur.

3. IDEM *libro octavo de omnibus tribunalibus* De proxenetico, quod et sordidum, solent praesides cognoscere: sic tamen, ut et in his modis esse debeat et quantitatis et negotii, in quo operula ista defuncti sunt et ministerium qualequale accommodaverunt. facilius quod Graeci ἐρμηνευτικὸν appellant, peti apud eos poterit, si quis forte condicionis vel amicitiae vel adsessurae vel cuius alterius huiuscemodi proxeneta fuit: sunt enim huiusmodi hominum (ut in tam magna civitate) officinae. est enim proxenetarum modus, qui emptionibus venditionibus, commerciis, contractibus licitis utiles non adeo improbabili more se exhibent.

О ПОСРЕДНИЦИМА

1. УЛПИЈАН, из *четирдесет̃ дру̃е књи̃е о Садину*: Оно што се дугује посредницима правом је допуштено да се захтева (*и̃ред судом*).

2. ИСТИ, из *и̃ридесет̃ и̃рве књи̃е о едикт̃у*: Ако се посредник ангажује да би унео писмену облигацију (*потен*) у пословну књигу, као што многи уобичајавају, да видимо да ли може да одговара као налогопримац? И мислим да не може да одговара, то указује пре на писмену облигацију (*потен*) него на дати налог, све и ако високо цени писмену облигацију. Исто кажем, и ако нешто прихвати по основу добротинства; неће постојати тужба по основу уговора о делу. Наравно ако преваром и обманом оштети повериоца, биће одговоран по основу тужбе због преваре.

3. ИСТИ, из *осме књи̃е о свим судовима*: О посредницима, и ако је то (*занимање*) нечасно, уобичајено је да намесници врше истрагу; то зато, што код њих треба да постоји мера како у износима (*накнада*) тако и у (*самим*) пословима, којима се те ситне трансакције свршавају и којекакве услуге пружају. Оно што Грци једноставније зову *hermeneuticon* (*накнада за и̃осредовање*), може се пред њима захтевати, ако неко на пример због околности или пријатељства или придобијања наклоности или нечег другог те врсте буде посредник; постоје наиме уреди таквих људи (*и̃оседно у великим и̃радовима*). Наиме под термин посредник спадају они, који нуде своје услуге приликом купопродаја, трговине, и дозвољених и са обичајем сагласних уговора.

DE CENSIBUS

1. ULPIANUS *libro primo de censibus* Sciendum est esse quasdam colonias iuris Italici, ut est in Syria Phoenice splendidissima Tyriorum colonia, unde mihi origo est, nobilis regionibus, serie saeculorum antiquissima, armipotens, foederis quod cum Romanis percussit tenacissima: huic enim divus Severus et imperator noster ob egregiam in rem publicam imperiumque Romanum insignem fidem ius Italicum dedit:

§ 1. Sed et Berytensis colonia in eadem provincia Augusti beneficiis gratiosa et (ut divus Hadrianus in quadam oratione ait) Augustana colonia, quae ius Italicum habet.

§ 2. Est et Heliupolitana, quae a divo Severo per belli civilis occasionem Italicae coloniae rem publicam accepit.

§ 3. Est et Laodicena colonia in Syria Coele, cui divus Severus ius Italicum ob belli civilis merita concessit. Ptolemaeensium enim colonia, quae inter Phoenicen et Palaestinam sita est, nihil praeter nomen coloniae habet.

§ 4. Sed et Emisenae civitati Phoenices imperator noster ius coloniae dedit iurisque Italici eam fecit.

§ 5. Est et Palmyrena civitas in provincia Phoenice prope barbaras gentes et nationes collocata.

§ 6. In Palaestina duae fuerunt coloniae, Caesariensis et Aelia Capitolina, sed neutra ius Italicum habet.

§ 7. Divus quoque Severus in Sebastenam civitatem coloniam deduxit.

§ 8. In Dacia quoque Zernensium colonia a divo Traiano deducta iuris Italici est.

§ 9. Zarmizegetusa quoque eiusdem iuris est: item Napocensis colonia et Apulensis et Patavissensium vicus, qui a divo Severo ius coloniae impetravit.

О ПОРЕСКИМ РЕГИСТРИМА

1. УЛПИЈАН, из *прве књиџе о пореским регистрима*: Треба знати да постоје одређене колоније са италским правом, као што је у Феничанској Сирији величанствена колонија Тир, одакле ја водим порекло, племенита међу областима, по следу векова најстарија, моћна по оружју, по савезима склопљеним са Римљанима највернија; њој је наиме божански Север и наш император због изузетне оданости републици и империји Римљана доделио италско право.

§ 1. Али и колонија Берит (*Бејруџ*) у истој провинцији је почаствована Августовим повластицама и (како је божански Хадријан у неком говору рекао) (*носи наслов*) Августовска колонија, која има италско право.

§ 2. Ту је и (*колонија*) Хелиополис, која је република од стране божанског Севера приликом грађанског рата примила (*синаџус*) италске колоније.

§ 3. Постоји и колонија Лаодикеја (*Лаџакија*) у Коиле Сирији, којој је божански Север доделио италско право због заслуга у грађанском рату. Међутим колонија Пролемаида, која је смештена између Феникије и Палестине, нема ништа осим наслова колоније.

§ 4. Али и граду Емеса у Феникији наш император је доделио право колоније и учинио да има италско право.

§ 5. Постоји и град Палмира у провинцији Феникији смештена међу варварским народима и нацијама.

§ 6. У Палестини су биле две колоније, Цезареја и Елија Капитолина, али ни једна нема италско право.

§ 7. Такође божански Север је уздигао град Севастеју у колонију.

§ 8. У Дакији такође колонија Зерненсија од стране божанског Трајана подведена је под италско право.

§ 9. Сармизегетуза је такође истог права; затим колонија Напока и Апулеја и село Патавија, коме је од стране божанског Севера додељено право колоније.

§ 10. Est et in Bithynia Apamena et in Ponto Sinopen sis.

§ 11. Est et in Cilicia Selinus et Traianopolis.

2. IDEM *libro vicensimo octavo ad Sabinum* Vitia priorum censuum editis novis professionibus evanescent.

3. IDEM *libro secundo de censibus* Aetatem in censendo significare necesse est, quia quibusdam aetas tribuit, ne tributo onerentur: veluti in Syriis a quattuordecim annis masculi, a duodecim feminae usque ad sexagensimum quintum annum tributo capitis obligantur. aetas autem spectatur censendi tempore.

§ 1. Rebus concessam immunitatem non debere intercidere rescripto imperatoris nostri ad Pelignianum recte expressum est: quippe personis quidem data immunitas cum persona extinguitur, rebus numquam extinguitur.

4. IDEM *libro tertio de censibus* Forma censuali cavetur, ut agri sic in censum referantur. nomen fundi cuiusque: et in qua civitate et in quo pago sit: et quos duos vicinos proximos habeat. et arvum, quod in decem annos proximos satum erit, quot iugerum sit: vinea quot vites habeat: olivae quot iugerum et quot arbores habeant: pratum, quod intra decem annos proximos sectum erit, quot iugerum: pascua quot iugerum esse videantur: item silvae caeduae. omnia ipse qui defert aestimet.

§ 1. Illam aequitatem debet admittere censor, ut officio eius congruat relevari eum, qui in publicis tabulis delato modo frui certis ex causis non possit. quare et si agri portio chasmate perierit, debebit per censitorem relevari. si vites mortuae sint vel arbores aruerint, iniquum eum numerum inseri censui: quod si exciderit arbores vel vites, nihilo minus eum numerum profiteri iubetur, qui fuit census tempore, nisi causam excidendi censori probaverit.

§ 2. Is vero, qui agrum in alia civitate habet, in ea civitate profiteri debet, in qua ager est: agri enim tributum in eam civitatem debet levare, in cuius territorio possidetur.

§ 10. Ту је и Апамеја у Битинији и Синопа на Понту.

§ 11. Ту су и Селинунт и Трајанополис у Киликији.

2. ИСТИ, из *двадесет осме књиге о Сабину*: Грешке у ранијим пореским регистрима исправљају се издавањем нових на основу примедба.

3. ИСТИ, из *друге књиге о пореским регистрима*: Приликом прављења пореског регистра неопходно је назначити старосну доб, јер понегде животна доб доприноси, да не буду оптерећени порезом; на пример у Сирији мушкарци од четрнаест година, жене од дванаест па до шездесет пете године обавезни су на лични порез. Узима се међутим у обзир животна доб у време када је прављен порески регистар.

§ 1. Да ствари којима је додељен имунитет не требају да буду опорезоване исправно је констатовано рескриптом нашег императора Пелигнијанима; јер када је самим особама дат имунитет он са (*самом*) особом нестаје (*иј. њеном смрћу*), а на стварима никад не нестаје.

4. ИСТИ, из *треће књиге о пореским регистрима*: Формом пореских регистара је предвиђено, да се земљишта овако бележе у порески регистар. Назив сваког земљишта; и у којем граду и у којем котару се налази; и која су му два суседна најближа (*земљишта*). И ораница, која је у последњих десет година била засејана, колико јутера има; виноград колико има чокота; маслињак колико јутера и колико стабала има; ливада, која је у току последњих десет година била кошена, колико јутера; пашњак колико се јутера сматра да има; затим шуме за сечу. Све то нека процени сам онај који подноси пријаву.

§ 1. Ону правичност треба да допусти порезник, да се у складу са његовом надлежношћу олакша терет ономе, који не може из неких разлога да користи оно што је пријављено у јавне регистре (*као његово*). Стога и ако део земљишта пропадне услед земљотреса, треба да му буде олакшан терет од стране порезника. Ако су чокоти изумрли или се стабла осушила, није праведно уврстити га у порески регистар; а ако би исекао стабла или чокоте, наређује се да не треба да пријави ништа мање од оног броја (*стабала или чокоћа*), који буде у време прављења регистра, осим ако не докаже порезнику (*ваљани*) разлог сече.

§ 2. Онај пак, који има земљиште у другом граду, у оном граду треба да га пријави, у којем је земљиште; наиме порез на земљиште треба прикупљати у оном граду, на чијој се територији поседује.

§ 3. Quamquam in quibusdam beneficia personis data immunitatis cum persona extinguantur, tamen cum generaliter locis aut cum civitatibus immunitas sic data videtur, ut ad posteros transmittatur.

§ 4. Si, cum ego fundum possiderem, professus sim, petitor autem eius non fuerit professus, actionem illi manere placet.

§ 5. Ulpianus libro tertio de censibus In servis deferendis observandum est, ut et nationes eorum et aetates et officia et artificia specialiter deferantur.

§ 6. Lacus quoque piscatorios et portus in censum dominus debet deferre.

§ 7. Salinae si quae sunt in praediis, et ipsae in censum deferendae sunt.

§ 8. Si quis inquilinum vel colonum non fuerit professus, vinculis censualibus tenetur.

§ 9. Quae post censum editum nata aut postea quaesita sint, intra finem operis consummati professionibus edi possunt.

§ 10. Si quis veniam petierit, ut censum sibi emendare permittatur, deinde post hoc impetratum cognoverit se non debuisse hoc petere, quia res emendationem non desiderabat: nullum ei praeiudicium ex eo quod petiit, ut censum emendaret, fore saepissime rescriptum est.

5. PAPINIANUS *libro nono decimo responsorum* Cum possessor unus expediendi negotii causa tributorum iure conveniretur, adversus ceteros, quorum aequae praedia tenentur, ei qui conventus est actiones a fisco praestantur, scilicet ut omnes pro modo praediorum pecuniam tributi conferant. nec inutiliter actiones praestantur, tametsi fiscus pecuniam suam recipaverit, quia nominum venditorum pretium acceptum videtur.

§ 1. Qui non habita ratione tributorum ex causa fideicommissi praedia restituant, actionem ex divi Pii Antonini litteris habent, quam legato quoque soluto locum habere voluit.

§ 2. Pro pecunia tributi, quod sua die non est redditum, quo minus praedium iure pignoris distrahatur, oblata moratoria cautio non admittitur: nec audie-

§ 3. Иако у погледу неких привилегија имунитет дат особи нестаје са (самом) особом, ипак када је уопште (насељеним) местима или када је градовима дат имунитет сматра се да је тако дат, да се преноси на следбенике.

§ 4. Ако, када ја поседујем земљиште, њега пријавим (у рејистар), а тужилац који га захтева га не пријави, сматра се да њему остаје тужба.

§ 5. Приликом пријављивања робова треба водити рачуна, да се посебно пријаве њихова националност, животна доб, дужност (коју обављају) и вештине.

§ 6. Језеро као и рибњак и вештачко језеро власник треба да пријави у порески регистар.

§ 7. Ако на имањима постоје солане, такође треба да се пријаве у порески регистар.

§ 8. Ако неко закупца или колона не пријави, биће (сам) обавезан по основу пореског регистра.

§ 9. Све што је непосредно након сачињавања пореског регостра рођено или након тога прибављено, треба да буде пријављено.

§ 10. Када неко захтева одобрење, да му буде допуштено да исправи свој порески регистар, а онда након што у томе успе схвати да није требао то да захтева, јер ствар није захтевала исправку; никаква претходна пресуда (не треба да буде донесена), често је веома разумно одговорено у рескриптима.

5. ПАПИНИЈАН, из деветнаесте књиге одговора: Кад један поседник због извршења неког (правног) посла буде одговарао по пореском праву, против осталих, који такође држе земљишта, ономе који је одговарао тужба бива пренета од стране фиска, наравно да би сви у складу са величином земљишта допринели новцу за порез. И нису без разлога тужбе пренете, иако је фиск примио свој новац, јер се сматра да је прихваћена исплата цене у име продавца.

§ 1. Они који без уобичајеног разлога по основу фидеикомиса враћају земљишта, имају тужбу по основу писама божанског Антонина Пија, којом је прописано да има места (да захтевају) оно што је легирано и исплаћено (по основу пореза).

§ 2. За новац на име пореза, који није исплаћан у предвиђеном року, не прихвата се гаранција понуђена да би се спречило отуђење земљишта по

tur legatarius contradicens ob tributa praeteriti temporis, quod heres solvendo sit et is, qui tributis recipiendis praepositus fuerat.

6. CELSUS *libro vicensimo quinto digestorum* Colonia Philippensis iuris Italici est.

7. GAIUS *libro sexto ad legem Iuliam et Papiam* Iuris Italici sunt Troas Berytus Dyrrachium.

8. PAULUS *libro secundo de censibus* In Lusitania Pacenses et Emeritenses iuris Italici sunt. idem ius Valentini et Licitani habent: Barcinonenses quoque ibidem immunes sunt.

§ 1. Lugdunenses Galli, item Viennenses in Narbonensi iuris Italici sunt.

§ 2. In Germania inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt.

§ 3. Laodicia in Syria et Berytos in Phoenice iuris Italici sunt et solum earum.

§ 4. Eiusdem iuris et Tyrriorum civitas a divis Severo et Antonino facta est.

§ 5. Divus Antoninus Antiochenses colonos fecit salvis tributis.

§ 6. Imperator noster Antoninus civitatem Emisenorum coloniam et iuris Italici fecit.

§ 7. Divus Vespasianus Caesarienses colonos fecit non adiecto, ut et iuris Italici essent, sed tributum his remisit capitis: sed divus Titus etiam solum immune factum interpretatus est. similes his Capitulenses esse videntur.

§ 8. In provincia Macedonia Dyrracheni, Cassandrenses, Philippenses, Dienses, Stobenses iuris Italici sunt.

основу права залог; нити ће бити саслушан легатар који би протествовао због пореза из ранијег периода, које би наследник требао да плати и онај, који је задужен за пријем пореза.

6. ЦЕЛЗ, из двадесетих књига Дијесца: Колонија Филипи има италско право.

7. ГАЈ, из шесте књиге о Јулијевом и Папијевом закону: Италско право имају Троја, Берит (Бејрути) и Дирахијум (Драч).

8. ПАУЛ, из друге књиге о јореским рејисцима: У Лузитанији Паценс (Пакс Јулија) и Емерит (Мерида) имају италско право. Исто право имају Валенсија и Лицитанија (Бурјос); такође у том крају имунитет има и Барцина (Барселона).

§ 1. Гали из Лугдунума (Лиона), као и становници Вијене у Нарбонској (Галији) имају италско право.

§ 2. У Доњој Германији (Колонија) Агрипина (Келн) има италско право.

§ 3. Лаодикеја у Сирији и Берит у Феникији имају италско право као и њихова територија.

§ 4. Исто право је додељено и граду Тиру од стране божанских Севера и Антонина.

§ 5. Божански Антонин је грађане Антиохије учинио колонима и узео их од пореза.

§ 6. Наш император Антонин учинио је град Емесу колонијом и (*gogelio* јој) италско право.

§ 7. Божански Веспасијан је грађане Цезареје учинио колонима а да није додао, да добијају и италско право, али их је ослободио личног пореза; али протумачено је да их је божански Тит такође ослободио и пореза на земљиште. Сматра се да су они у сличном положају као грађани (Елије) Капитолине.

§ 8. У провинцији Македонији становници Дирахијума, Касандре, Филипа, Диона и Стобија имају италско право.

§ 9. In provincia Asia duae sunt iuris Italici, Troas et Parium.

§ 10. In Pisidia eiusdem iuris est colonia Antiochensium.

§ 11. In Africa Carthago, Utica, Leptis magna a divis Severo et Antonino iuris Italici factae sunt.

§ 9. У провинцији Азији два су (*īraga*) са италским правом, Троја и Парос.

§ 10. У Пизидији истог је права колонија Антиохија.

§ 11. У Африци је Картагини, Утици, и Лептис Магни додељено од стране божанских Севера и Антонина италско право

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

1. ULPIANUS *libro primo ad edictum* Verbum hoc ‘si quis’ tam masculos quam feminas complectitur.

2. PAULUS *libro primo ad edictum* ‘Urbis’ appellatio muris, ‘Romae’ autem continentibus aedificiis finitur, quod latius patet.

§ 1. ‘Cuiusque diei maior pars’ est horarum septem primarum diei, non supremarum.

3. ULPIANUS *libro secundo ad edictum* ‘Itinere faciendo viginti milia passuum in dies singulos peragenda’ sic sunt accipienda, ut, si post hanc dinumerationem minus quam viginti milia supersint, integrum diem occupent. veluti viginti unum milia sunt passus: biduum eis adtribuetur. quae dinumeratio ita demum facienda erit, si de die non conveniat.

§ 1. Eius, qui apud hostes decessit, dici hereditas non potest, quia servus decessit.

4. PAULUS *libro primo ad edictum* ‘Nominis’ appellatione rem significari Proculus ait.

5. IDEM *libro secundo ad edictum* ‘Rei’ appellatio latior est quam ‘pecuniae’, quia etiam ea, quae extra computationem patrimonii nostri sunt, continet, cum pecuniae significatio ad ea referatur, quae in patrimonio sunt.

§ 1. ‘Opere locato conducto’: his verbis Labeo significari ait id opus, quod Graeci ἀποτέλεσμα vocant, non ἔργον, id est ex opere facto corpus aliquod perfectum.

6. ULPIANUS *libro tertio ad edictum* ‘Nominis’ et ‘rei’ appellatio ad omnem contractum et obligationem pertinet.

§ 1. Verbum ‘ex legibus’ sic accipiendum est: tam ex legum sententia quam ex verbis.

О ЗНАЧЕЊУ РЕЧИ

1. УЛПИЈАН, *из њрве књије о едикџу*: Овај израз ‘ако неко’ обухвата како мушкарце тако и жене.

2. ПАУЛ, *из њрве књије о едикџу*: Појам ‘Града’ омеђен је зидинама, а ‘Рима’ зградама које га чине, што трпи шире (*џумачење*).

§ 1. „Већи део одређеног дана’ су првих седам сати дана, не последњих.

3. УЛПИЈАН, *из грује књије о едикџу*: „Путујући прећи двадесет хиљада корака (*џј. двадесет миља*) у једном дану’ овако треба протумачити, да, ако после таквог рачунања преостану мање од двадесет миља, оне обухватају читав дан. На пример треба прећи двадесет једну миљу; даје се два дана. Које рачунање само онда треба прихватити, ако у погледу рока ништа није уговорено.

§ 1. Онај, који умре код непријатеља, не може да остави наслеђе, јер умире као роб.

4. ПАУЛ, *из њрве књије о едикџу*: Прокул каже да израз ‘упис у пословне књиге (*noten*)’ значи новац.

5. ИСТИ, *из грује књије о едикџу*: Израз ‘ствар (*res*)’ има шире (значење) него ‘новац (*resciniae*)’, јер и оно, што се не урачунава у нашу имовину, обухвата, док се значење новца на оно односи, што је у нашој имовини.

§ 1. ‘Најам радне снаге’: Лабеон каже да овај израз означава оно дело, које Грци зову *айоџелезма*, не *ерјон*, то јест кад обављањем посла буде направљен неки предмет.

6. УЛПИЈАН, *из џређе књије о едикџу*: Изрази ‘упис’ у пословне књиге (*noten*)’ и „ствар (*res*)’ односе се на сваки контракт и облигацију.

§ 1. Израз „на основу закона’ овако треба тумачити: како на основу смисла закона тако и на основу речи.

7. PAULUS *libro secundo ad edictum* ‘Sponsio’ appellatur non solum quae per sponsus interrogationem fit, sed omnis stipulatio promissioque.

8. IDEM *libro tertio ad edictum* Verbum ‘oportebit’ tam praesens quam futurum tempus significat.

§ 1. ‘Actionis’ verbo non continetur exceptio.

9. ULPIANUS *libro quinto ad edictum* Marcellus apud Iulianum notat verbo ‘perisse’ et scissum et fractum contineri et vi raptum.

10. IDEM *libro sexto ad edictum* ‘Creditores’ accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacumque actione vel persecutione, vel iure civili sine ulla exceptionis perpetuae remotione vel honorario vel extraordinario, sive pure sive in diem vel sub condicione. quod si natura debeatur, non sunt loco creditorum. sed si non sit mutua pecunia, sed contractus, creditores accipiuntur:

11. GAIUS *libro primo ad edictum provinciale* ‘creditorum’ appellatione non hi tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt, sed omnes, quibus ex qualibet causa debetur:

12. ULPIANUS *libro sexto ad edictum* ut si cui ex empto vel ex locato vel ex alio ullo debetur. sed et si ex delicto debeatur, mihi videtur posse creditoris loco accipi. quod si ex populari causa, ante litis contestationem recte dicetur creditoris loco non esse, postea esse.

§ 1. Minus solvit, qui tardius solvit: nam et tempore minus solvitur.

13. IDEM *libro septimo ad edictum* ‘Mulieris’ appellatione etiam virgo viripotens continetur.

§ 1. Res ‘abesse’ videntur (ut Sabinus ait et Pedius probat) etiam hae, quarum corpus manet, forma mutata est: et ideo si corruptae redditae sint vel transfiguratae, videri abesse, quoniam plerumque plus est in manus pretio, quam in re.

7. ПАУЛ, из *друге књиге о едиктџу*: „Спонзијом’ зову не само оно што настаје на основу спонзалног упита, него на основу сваке стипулације и обећања.

8. ИСТИ, из *треће књиге о едиктџу*: Израз „биће потребно’ означава како садашње тако и будуће време.

§ 1. Изразом ‘тужба’ није обухваћен приговор.

9. УЛПИЈАН, из *четве књиге о едиктџу*: Марцел примећује да код Јулијана реч ‘пропало’ обухвата и покидано и сломљено и силом отето.

10. ИСТИ, из *шесте књиге о едиктџу*: Под ‘повериоцима’ треба подразумевати оне, којима се дугује на основу било какве тужбе или правног захтева, било по цивилном праву без икаквог приговора који би трајно уклонио (*тужбу*) било по хонорарном (*праву*) или екстраординарном (*по-сџујку*), било просто било са роком или под условом. А ако им се природно дугује, нису у положају поверилаца. Али ако не (*захтевају*) по основу зајма новца, него (*по основу*) уговора, сматрају се повериоцима.

11. ГАЈ, из *прве књиге о провинцијском едиктџу*: Под појам ‘поверилаца’ не подводе се само они, који су поверили новац, већ сви, којима се по било којем основу дугује;

12. УЛПИЈАН, из *шесте књиге о едиктџу*: као ако се некеме дугује на основу куповине или на основу најма или на основу нечег другог. Али и ако би му се на основу деликта дуговало, мени се чини да се може прихватити да има положај повериоца. А ако на основу јавне (*тужбе; actio popularis*), исправно се каже да пре установљења спора нема положај повериоца, а после има.

§ 1. Мање плаћа, ко са закашњењем плаћа; јер и у времену (*је моћуће да*) се мање плаћа.

13. ИСТИ, из *седме књиге о едиктџу*: Израз ‘жена’ обухвата и девојку зрелу за удају.

§ 1. Сматра се да је „изгубљена’ (како Сабин каже а Педије доказује) и за ону ствар, чије је тело остало, (*а*) облик је промењен; и стога ако су враћене покварене или промењеног облика, треба их сматрати изгубљеним, јер углавном је већа вредност обраде, него (*саме*) ствари.

§ 2. ‘Desinere’ autem ‘abesse’ res tunc videtur, cum sic redit in potestatem, ne amittere eius possessionem possimus.

§ 3. Ob hoc, quod furto pridem subtracta est, abest et ea res, quae in rebus humanis non est.

14. PAULUS *libro septimo ad edictum* Labeo et Sabinus existimant, si vestimentum scissum reddatur vel res corrupta reddita sit, veluti scyphi collisi aut tabula rasa pictura, videri rem ‘abesse’, quoniam earum rerum pretium non in substantia, sed in arte sit positum. item si dominus rem, quae furto sibi aberat, ignorans emerit, recte dicitur res abesse, etiamsi postea id ita esse scierit, quia videtur res ei abesse, cui pretium abest.

§ 1. ‘Rem amisisse’ videtur, qui adversus nullum eius persequendae actionem habet.

15. ULPIANUS *libro decimo ad edictum* Bona civitatis abusive ‘publica’ dicta sunt: sola enim ea publica sunt, quae populi Romani sunt.

16. GAIUS *libro tertio ad edictum provinciale* Eum qui vectigal populi Romani conductum habet, ‘publicanum’ appellamus. nam ‘publica’ appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit: civitates enim privatorum loco habentur.

17. ULPIANUS *libro decimo ad edictum* Inter ‘publica’ habemus non sacra nec religiosa nec quae publicis usibus destinata sunt: sed si qua sunt civitatum velut bona. sed peculia servorum civitatum procul dubio publica habentur.

§ 1. ‘Publica’ vectigalia intellegere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit: quale est vectigal portus vel venalium rerum, item salinarum et metallorum et picariarum.

18. PAULUS *libro nono ad edictum* ‘Munus’ tribus modis dicitur: uno donum, et inde munera dici dari mittive: altero onus, quod cum remittatur, vacationem militiae munerisque praestat inde immunitatem appellari. tertio officium, unde munera militaria et quosdam milites munificos vocari: igitur municipes dici, quod munera civilia capiant.

§ 2. Сматра се да ‘престаје бити’ пак ‘изгубљена’ ствар тада, када не можемо изгубити посед над њом.

§ 3. Као оно, што нам је некада било одузето крађом, изгубљена је и она ствар, која више није међу стварима које припадају људима.

14. ПАУЛ, из *седме књије о едикџу*: Лабеон и Сабин сматрају, ако је одећа враћена поцепана или је ствар враћена покварена, на пример окрњене чаше или плоча са које је обрисана слика, да треба сматрати да је ствар ‘нестала’, јер вредност тих ствари није у материји, већ у вештини. Такође ако власник ствар, коју је изгубио путем крађе, не знајући купи, исправно се каже да је ствар нестала, чак и ако после тога за то сазна, јер се сматра да је изгубио ствар онај, који је изгубио њену вредност.

§ 1. Сматра се да је ‘остао без ствари’ онај, који нема ни против кога тужбу којом би могао да је захтева.

15. УЛПИЈАН, из *десетје књије о едикџу*: За градска добра неисправно се каже да су ‘јавна’; само су наиме она јавна, која припадају римском народу.

16. ГАЈ, из *шрећа књије о провинцијском едикџу*: Онога који прикупља порез за римски народ, називамо ‘публиканом’. Јер назив ‘јавна’ у више случајева се односи на римски народ; градови наиме имају положај приватних лица.

17. УЛПИЈАН, из *десетје књије о едикџу*: Међу ‘јавна’ не убрајамо ни сакрална ни религијска нити она која су намењена за јавну употребу; него ако су нека рецимо добра градова. Али пекулијуме градских робова без сумње убрајамо у јавна (*добра*).

§ 1. Под ‘јавном’ даждином треба да подразумевамо, ону по основу које фиск убира даждину; какве су лучке дажбине или оне за продају ствари, затим на солане, руднике и производњу смоле.

18. ПАУЛ, из *деветје књије о едикџу*: ‘Дужност (*munus*)’ се каже на три начина: једно поклон, и од тога се каже ‘дати оно што смо дужни (*munera dari*)’ или ‘послати (*mitti*)’; друго терет, којег кад је неко ослобођен, то доноси са собом ослобођење од војне службе и (*јавних*) дужности (*munera*) одакле се зове имунитет (*immunitas*). Трећи функција, по којој су назване војничке дужности (*munera militaria*) и поједини војници су названи дужносницима (*munificos*); зато се каже да су муниципси (*municipes*), они који заузимају грађанске дужности (*munera civilia*).

19. ULPIANUS *libro undecimo ad edictum* Labeo libro primo praetoris urbani definit, quod quaedam 'agantur', quaedam 'gerantur', quaedam 'contrahantur': et actum quidem generale verbum esse, sive verbis sive re quid agatur, ut in stipulatione vel numeratione: contractum autem ultro citroque obligationem, quod Graeci συνάλλαγμα vocant, veluti emptionem venditionem, locationem conductionem, societatem: gestum rem significare sine verbis factam.

20. IDEM *libro duodecimo ad edictum* Verba 'contraxerunt' 'gesserunt' non pertinent ad testandi ius.

21. PAULUS *libro undecimo ad edictum* Princeps 'bona' concedendo videtur etiam obligationes concedere.

22. GAIUS *libro quarto ad edictum provinciale* Plus est in restitutione, quam in exhibitione: nam 'exhibere' est praesentiam corporis praebere, 'restituere' est etiam possessorem facere fructusque reddere: pleraque praeterea restitutionis verbo continentur.

23. ULPIANUS *libro quarto decimo ad edictum* 'Rei' appellatione et causae et iura continentur.

24. GAIUS *libro sexto ad edictum provinciale* Nihil est aliud 'hereditas' quam successio in universum ius quod defunctus habuit.

25. PAULUS *libro vicensimo primo ad edictum* Recte dicimus eum fundum totum nostrum esse, etiam cum usus fructus alienus est, quia usus fructus non dominii pars, sed servitutis sit, ut via et iter: nec falso dici totum meum esse, cuius non potest ulla pars dici alterius esse. hoc et Iulianus, et est verius.

§ 1. Quintus Mucius ait partis appellatione rem pro indiviso significari: nam quod pro diviso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Servius non ineleganter partis appellatione utrumque significari.

26. ULPIANUS *libro sexto decimo ad edictum* Partum non esse partem rei furtivae Scaevola libro undecimo quaestionum scribit.

27. IDEM *libro septimo decimo ad edictum* 'Ager' est locus, qui sine villa est.

19. УЛПИЈАН, из једанаесте књије о едикту: Лабеон у првој (књизи) о (едикту) градског претора дефинише, да се некада 'поступа (*agantur*)', некада 'чини (*gerantur*)', некада 'уговара (*contrahantur*)'; и поступати (*actum*) је заправо општи израз, било да се поступа речима било делом, као у stipулацији или исплати новца; уговорити (*contractum*) пак је шире и општије од облигације, коју Грци зову синалагма, на пример купопродају, закуп и најам, ортаклук; 'чинити (*gestum*)' значи ствар која је учињена без речи.

20. ИСТИ, из дванаесте књије о едикту: Речи 'уговорили су', 'учинили су' не односе се на право тестирања.

21. ПАУЛ, из једанаесте књије о едикту: Сматра се да принцепс додељујући (некоме) 'добра' додељује исто тако и (припадајуће) обавезе.

22. ГАЈ, из четврте књије о провинцијском едикту: Више је обухваћено повраћајем (*restitutio*), него изношењем на увид (*exhibitione*). Јер 'изнети на увид (*exhibere*)' значи обезбедити присуство ствари, вратити (*restituere*) значи и учинити (некога) поседником и вратити плодове; у изразу 'повраћај' садржано је још штошта поред тога.

23. УЛПИЈАН, из четрнаесте књије о едикту: У називу 'ствари' (иј. имовина) садржани су и основи (за покрећане стора) и права.

24. ГАЈ, из шесте књије о провинцијском едикту: Ништа није друго 'наслеђе' него сукцесија у свим правима која је преминули имао.

25. ПАУЛ, из двадесет прве књије о едикту: Исправно кажемо да је у потпуности наше неко земљиште, чак и кад је плодуживање туђе, јер плодуживање није део власништва, него службености, као (право) пута и (право) пролаза; нити је неисправно рећи да је у потпуности моје, оно (земљиште) за које се не може рећи да је неки део туђ. Ово и Јулијан (каже), и то исправно.

§ 1. Квинт Муције каже да израз 'део ствари' значи (део) у неподељеној (ствари); јер што је постало наше путем деобе, то није у делу, него у целини (наше). Сервије не без елеганције (каже да се) изразом „део" могу означавати обе ситуације.

26. УЛПИЈАН, из шеснаесте књије о едикту: Сцевола у једанаестој књизи питања пише да пород није део украдене ствари.

27. ИСТИ, из седмнаесте књије о едикту: 'Њива' је терен, који је без виле.

§ 1. 'Stipendium' a stipe appellatum est, quod per stipes, id est modica aera, colligatur. idem hoc etiam 'tributum appellari Pomponius ait. et sane appellatur ab intributione tributum vel ex eo quod militibus tribuatur.

28. PAULUS *libro vicensimo primo ad edictum* 'Alienationis' verbum etiam usucapionem continet: vix est enim, ut non videatur alienare, qui patitur usucapi. eum quoque alienare dicitur, qui non utendo amisit servitutes. qui occasione acquirendi non utitur, non intellegitur alienare: veluti qui hereditatem omittit aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur.

§ 1. Oratio, quae neque coniunctionem neque disiunctionem habet, ex mente pronuntiantis vel disiuncta vel coniuncta accipitur.

29. IDEM *libro sexagensimo sexto ad edictum* Coniunctionem enim nonnumquam pro disiunctione accipi Labeo ait: ut in illa stipulatione 'mihi heredique meo te heredemque tuum'.

30. GAIUS *libro septimo ad edictum provinciale* 'Silva caedua' est, ut quidam putant, quae in hoc habetur, ut caederetur. Servius eam esse, quae succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur.

§ 1. 'Stipula illecta' est spicae in messe deiectae necdum lectae, quas rustici cum vacaverint colligunt.

§ 2. 'Novalis' est terra praecisa, quae anno cessavit, quam Graeci νέασιν vocant.

§ 3. 'Integra' autem est, in quam nondum dominus pascendi gratia pecus immisit.

§ 4. 'Glans caduca' est, quae ex arbore cecidit.

§ 5. 'Pascua silva' est, quae pastui pecudum destinata est.

31. ULPIANUS *libro octavo decimo ad edictum* 'Pratum' est, in quo ad fructum percipiendum falce dumtaxat opus est: ex eo dictum, quod paratum sit ad fructum capiendum.

§ 1. 'Плата' (*stipendium*) потиче од новчића (*сѣиис*), јер се у новчићима, то јест ситним бакрењацима, прикупља. Помпоније каже да се од тога исто тако назива „порез“ (*tributum*). И наравно зове се од додељивања (*intributione*) порез (*tributum*) односно по томе што се даје војницима.

28. ПАУЛ, из двадесет њрве књије о едикѣу: Под изразом «отуђење» подразумева се и узупапија; мало је вероватно на име, да се не сматра да отуђење, онај који трпи да буде узупапирано. И за оног се каже да отуђење, који је изгубио службености не користећи их. Ко не користи прилику да (*неишѣо*) стекне, не сматра се да отуђење; на пример ко пропусти наслеђе или не примени могућност избора у оквиру одређеног рока који је дат.

§ 1. Изјава (*сѣранке*), која не садржи нити везник нити речцу која раздваја реченицу, на основу намере онога ко је изговара тумачи се или повезано или одвојено.

29. ИСТИ, из шездесет шесте књије о едикѣу: Лабен каже да везник понекад треба тумачити као речцу која раздваја реченицу, као у овој стипулацији „мени и мом наследнику теби и твојм наследнику“.

30. ГАЈ, из седме књије о њровинцијском едикѣу 'Шума за сечу' је, како неки мисле, она која одређена за то, да буде посечена. Сервије (*мисли*) да је и она, која је након што је посечена поново порасла из пањева или корења.

§ 1. 'Неприкупљено класје' су влати које су пале између (*осѣалих*) и остаје тамо, која сељаци скупљају после жетве.

§ 2. 'Нова' је пожњевена земља, која се одмарала годину дана, коју Грци зову *неасин*.

§ 3. 'Девичанска' пак је она, на коју власник још није пустио стоку ради испаше.

§ 4. 'Опали жир' је, онај који отпадне са дрвета..

§ 5. 'Шума за испашу' је, она која је одређена за испашу стоке.

31. УЛПИЈАН, из осамнаесте књије о едикѣу: 'Ливада' је, (*земљишѣе*) на којем је за прикупљање плодова довољан само срп; каже се на основу тога, што је спремно (*paratum*) за прикупљање плодова.

32. PAULUS *libro vicensimo quarto ad edictum* 'Minus solutum' intellegitur etiam si nihil esset solutum.

33. ULPIANUS *libro vicensimo primo ad edictum* 'Palam' est coram pluribus.

34. PAULUS *libro vicensimo quarto ad edictum* 'Actionis' verbo etiam persecutio continetur.

35. IDEM *libro septimo decimo ad edictum* 'Restituere' autem is intellegitur, qui simul et causam actori reddit, quam is habiturus esset, si statim iudicii accepti tempore res ei reddita fuisset, id est et usucapionis causam et fructuum.

36. ULPIANUS *libro vicensimo tertio ad edictum* 'Litis' nomen omnem actionem significat, sive in rem sive in personam sit.

37. PAULUS *libro vicensimo sexto ad edictum* Verbum 'oportere' non ad facultatem iudicis pertinet, qui potest vel pluris vel minoris condemnare, sed ad veritatem refertur.

38. ULPIANUS *libro vicensimo quinto ad edictum* 'Ostentum' Labeo definit omne contra naturam cuiusque rei genitum factumque. duo genera autem sunt ostentorum: unum, quotiens quid contra naturam nascitur, tribus manibus forte aut pedibus aut qua alia parte corporis, quae naturae contraria est: alterum, cum quid prodigiosum videtur, quae Graeci φαντάσματα vocant.

39. PAULUS *libro quinquagensimo tertio ad edictum* 'Subsignatum' dicitur, quod ab aliquo subscriptum est: nam veteres subsignationis verbo pro adscriptioe uti solebant.

§ 1. 'Bona' intelleguntur cuiusque, quae deducto aere alieno supersunt.

§ 2. 'Detestari' est absenti denuntiare.

§ 3. 'Incertus possessor' est, quem ignoramus.

40. ULPIANUS *libro quinquagensimo sexto ad edictum* 'Detestatio' est denuntiatio facta cum testatione.

32. ПАУЛ, из двадесет четири књиге о едиктима: 'Мање исплаћено' може да значи и да ништа није исплаћено.

33. УЛПИЈАН, из двадесет прве књиге о едиктима: 'Јавно' значи пред очима неколицине.

34. ПАУЛ, из двадесет четири књиге о едиктима: Израз 'тужба' обухвата и захтев (*persecutio*).

35. ИСТИ, из седмнаест књиге о едиктима: Сматра се пак да је извршио реституцију онај, који преда тужиоцу оно, што би добио, да му је ствар враћена по донетој пресуди, тј. како по основу узрокапије тако и плодова.

36. УЛПИЈАН, из двадесет треће књиге о едиктима: Термином 'спор' означава се свака тужба, како стварна тако и лична.

37. ПАУЛ, из двадесет шест књиге о едиктима: Израз 'требати' не тиче се овлашћења судије, који може да осуди на више или мање, него се односи на истинитост.

38. УЛПИЈАН, из двадесет пет књиге о едиктима: 'Чудо' Лабеон дефинише као оно што је постало или створено противно природи неке ствари. Постоје пак две врсте чуда: једна, кад се нешто роди противно природи, на пример са три руке или стопала или неког другог дела тела, што је противно природи; друга, када се сматра да је нешто натприродно, што Грци зову привиђења (*фантазма*).

39. ПАУЛ, из десет треће књиге о едиктима: 'Потписано' се каже за оно, што је неко потписао; јер стари су израз потписивање уобичајено користили за потпис.

§ 1. 'Добрима' подразумевају све, што преостане након одбитка онога што се дугује другима.

§ 2. 'Позвати ради сведочења' значи обавестити одсутног.

§ 3. 'Непознати поседник' је онај, за којег не знамо ко је.

40. УЛПИЈАН, из десет шест књиге о едиктима: 'Позив ради сведочења' је позивање у присуству сведока.

§ 1. 'Servi' appellatio etiam ad ancillam refertur.

§ 2. 'Familiae' appellatione liberi quoque continentur.

§ 3. Unicus servus familiae appellatione non continetur: ne duo quidem familiam faciunt.

41. GAIUS *libro vicensimo primo ad edictum provinciale* 'Armorum' appellatio non utique scuta et gladios et galeas significat, sed et fustes et lapides.

42. ULPIANUS *libro quinquagensimo septimo ad edictum* 'Probrum' et obprobrium idem est. probra quaedam natura turpia sunt, quaedam civiliter et quasi more civitatis. ut puta furtum, adulterium natura turpe est: enimvero tutelae damnari hoc non natura probrum est, sed more civitatis: nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incidere.

43. IDEM *libro quinquagensimo octavo ad edictum* Verbo 'victus' continentur, quae esui potuique cultuique corporis quaeque ad vivendum homini necessaria sunt. vestem quoque victus habere vicem Labeo ait:

44. GAIUS *libro vicensimo secundo ad edictum provinciale* et cetera, quibus tuendi curandive corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significantur.

45. ULPIANUS *libro quinquagensimo octavo ad edictum* In 'stratu' omne vestimentum contineri quod iniciatur Labeo ait: neque enim dubium est, quin stragula vestis sit omne pallium, περίστρωμα. in victu ergo vestem accipiemus non stragulam, in stratu omnem stragulam vestem.

46. IDEM *libro quinquagensimo nono ad edictum* 'Pronuntiatum' et 'statutum' idem potest: promiscue enim et pronuntiasse et statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi.

§ 1. 'Matrem familias' accipere debemus eam, quae non inhoneste vixit: matrem enim familias a ceteris feminis mores discernunt atque separant. proinde nihil intererit, nupta sit an vidua, ingenua sit an libertina: nam neque nuptiae neque natales faciunt matrem familias, sed boni mores.

47. PAULUS *libro quinquagensimo sexto ad edictum* 'Liberationis' verbum eandem vim habet quam solutionis.

§ 1. Израз ‘роб’ користи се и за робинју.

§ 2. Израз ‘фамилија’ обухвата и децу.

§ 3. Један једини роб не означава се термином фамилија; ни два роба не чине фамилију.

41. ГАЈ, из *двадесет прве књиге о провинцијском едикту*: Израз ‘оружје’ не означава само штитове и мачеве и шлемове, него и батине и камење.

42. УЛПИЈАН, из *десет седме књиге о едикту*: ‘Нечасност’ је исто што и срамота. Нечасно нешто може бити некад због своје ружне природе, а некад по грађанском праву па чак и по обичајима заједнице грађана. На пример крађа, прељуба су ружни по природи; али осудити некога да обавља дужност татора није по природи нечасно, већ по обичајима заједнице грађана; јер не може бити нечасно оно, што се може догодити исправном човеку.

43. ИСТИ, из *десет осме књиге о едикту*: Реч ‘издржавање’ обухвата храну, пиће, телесну негу, и све друго што је потребно за живот човека. Лабенон каже да и одећа спада у издржавање;

44. ГАЈ, из *двадесет друге књиге о провинцијском едикту*: и остало, што користимо ради заштите или неге нашег тела, означавамо овим термином.

45. УЛПИЈАН, из *десет осме књиге о едикту*: Под ‘покривањем’ (*шела*) Лабенон каже да се подразумева сва одећа; и нема наима сумње, да се под одећом за покривање (*шела*) подразумева сваки огртач и било каква одећа. Не сматрамо дакле да издржавање обухвата постељину, него сву гардеробу која служи за одевање.

46. ИСТИ, из *десет девете књиге о едикту*: ‘Изречено’ и ‘утврђено’ значе исто; јер уобичајено је да без разлике кажемо да изричу и утврђују они, који имају право да врше судски претрес.

§ 1. Под ‘мајком породице’ треба да сматрамо ону, која не живи нечасно; наима мајку породице морал одликује и издаја од других жена. Зато нема никаквог значаја, да ли је удата или удовица, слободно рођена или ослобођеница; јер мајка породице се не постаје ни браком ни рођењем, већ добрим моралом.

47. ПАУЛ, из *десет шесте књиге о едикту*: Израз ‘ослобођење’ (*од обавезе*) има исту (*правну*) снагу као исплата.

48. GAIUS *libro ad edictum praetoris urbani titulo qui neque sequantur neque ducantur* ‘Solutum’ non intellegimus eum, qui, licet vinculis levatus sit, manibus tamen tenetur: ac ne eum quidem intellegimus solutum, qui in publico sine vinculis servatur.

49. ULPIANUS *libro quinquagensimo nono ad edictum* ‘Bonorum’ appellatio aut naturalis aut civilis est. naturaliter bona ex eo dicuntur, quod beant, hoc est beatos faciunt: beare est prodesse. in bonis autem nostris computari sciendum est non solum, quae dominii nostri sunt, sed et si bona fide a nobis possideantur vel superficiaria sint. aequae bonis adnumerabuntur etiam, si quid est in actionibus petitionibus persecutionibus: nam haec omnia in bonis esse videntur.

50. IDEM *libro sexagensimo primo ad edictum* ‘Nurus’ appellatio etiam ad pronurum et ultra porrigenda est.

51. GAIUS *libro vicensimo tertio ad edictum provinciale* Appellatione ‘parentis’ non tantum pater, sed etiam avus et proavus et deinceps omnes superiores continentur: sed et mater et avia et proavia.

52. ULPIANUS *libro sexagensimo primo ad edictum* ‘Patroni’ appellatione et patrona continentur.

53. PAULUS *libro quinquagensimo nono ad edictum* Saepe ita comparatum est, ut coniuncta pro disiunctis accipiantur et disiuncta pro coniunctis, interdum soluta pro separatis. nam cum dicitur apud veteres ‘adgnatorum gentiliumque’, pro separatione accipitur. at cum dicitur ‘super pecuniae tutelaeve suae’, tutor separatim sine pecunia dari non potest: et cum dicimus ‘quod dedi aut donavi’, utraque continemus. cum vero dicimus ‘quod eum dare facere oportet’, quodvis eorum sufficit probare. cum vero dicit praetor, ‘si donum munus operas redemerit’, si omnia imposita sunt, certum est omnia redimenda esse, ex re ergo pro coniunctis habentur:

§ 1. si quaedam imposita sunt, cetera non desiderabuntur.

§ 2. Item dubitatum, illa verba ‘ope consilio’ quemadmodum accipienda sunt, sententiae coniugentium aut separantium. sed verius est, quod et Labeo ait, separatim accipienda, quia aliud factum est eius qui ope, aliud eius qui consilio furtum facit: sic enim alii condici potest, alii non potest. sane post veterum auctoritatem eo perventum est, ut nemo ope videatur fecisse, nisi et

48. ГАЈ, из књије о едиктѹ градској прејшора, из појавља о онима који нишѹ моју бишѹ позовани нишѹ доведени (на суд): 'Пуштеним' не сматрамо онога, који, мада су му скинути окови, бива држан рукама; као што не сматрамо пуштеним онога, који служи (казну) у јавном (зајвору) без окова.

49. УЛПИЈАН, из њедесетѹ деветѹ књије о едиктѹ: Израз 'добра' обухвата како природна тако и грађанска. Природна добра се каже тако на основу тога, што су добра, то јест чине срећнима; чинити срећним значи користити. Међутим треба знати да у наша добра не треба урачунати само оно, што је у нашем власништву, већ и ако не нешто у доброј вери поседујемо или имамо по основу права грађења. Такође се у добра убраја и оно, што је предмет тужбе, тужбеног захтева или спора; јер све ово се сматра да је у добрима.

50. ИСТИ, из шездесетѹ прве књије о едиктѹ: Израз 'снаја' треба да се протеже и на унукову супругу и даље.

51. ГАЈ, из двадесетѹ треће књије о провинцијском едиктѹ: Изразом 'родитељи' означава се не само отац, него и деда и прадеда и сви други преци; као и мајка и баба и прабаба.

52. УЛПИЈАН, из шездесетѹ прве књије о едикту: Израз 'патрон' обухвата и патронку.

53. ПАУЛ, из њедесетѹ деветѹ књије о едиктѹ: Често се саставни (везници) узимају за раставне и раставни за саставне, а понекада неvezано за то (и) за штогод друго. Јер кад се каже код старих 'агната и гентила', узима се за раставни. А када се каже 'ради његове имовине и туторства над њиме', тутор не може бити именован одвојено, без имовине; а кад кажемо 'што сам дао или покљонио', обухватили смо и једно и друго. А када међутим кажемо 'пто он треба да да или чини', довољно је доказати једно од та два. Када пак претор каже, 'ако изврши дужност, поклон, дужност, радове', ако је све то неком одређено, наравно да све треба да изврши, на основу (саме) ствари дакле сматрају се за саставне;

§ 1. а ако је само нешто од тога одређено, друго не треба захтевати.

§ 2. Затим постоји сумња, на који начин оне речи 'уз помоћ и савет' треба схватити, као саставни или раставни израз? Али исправније је, што и Лабенон каже, да се сматра да су раставне, јер једно је када је нешто учињено уз нечију помоћ, а друго је када неко учини крађу по туђем наговору; тако наиме од једног се може (сшвар) захтевати кондикцијом, од другог не може.

consilium malignum habuerit, nec consilium habuisse noceat, nisi et factum secutum fuerit.

54. ULPIANUS *libro sexagensimo secundo ad edictum* Condicionales creditores dicuntur et hi, quibus nondum competit actio, est autem competitura, vel qui spem habent, ut competat.

55. PAULUS *libro sexto decimo brevis edicti* Creditor autem is est, qui exceptione perpetua summoverti non potest: qui autem temporalem exceptionem timet, similis est condicionali creditori.

56. ULPIANUS *libro sexagensimo secundo ad edictum* ‘Cognoscere instrumenta’ est relegere et recognoscere: ‘dispungere’ est conferre accepta et data.

§ 1. ‘Liberorum’ appellatione continentur non tantum qui sunt in potestate, sed omnes qui sui iuris sunt, sive virilis sive feminini sexus sunt exve feminini sexus descendentes.

57. PAULUS *libro quinquagensimo nono ad edictum* Cui praecipua cura rerum incumbit et qui magis quam ceteri diligentiam et sollicitudinem rebus quibus praesunt debent, hi ‘magistri’ appellantur. quin etiam ipsi magistratus per derivationem a magistris cognominantur. unde etiam cuiuslibet disciplinae praeceptores magistros appellari a monendo vel monstrando.

§ 1. ‘Persequi’ videtur et qui satis accepit.

58. GAIUS *libro vicensimo quarto ad edictum provinciale* Licet inter ‘gesta’ et ‘facta’ videtur quaedam esse subtilis differentia, attamen καταχρηστικῶς nihil inter factum et gestum interest.

§ 1. Paternos liberos recte videmur dicere nostros liberos: liberorum liberos non recte nostros liberos dicimus.

59. ULPIANUS *libro sexagensimo octavo ad edictum* ‘Portus’ appellatus est conclusus locus, quo importantur merces et inde exportantur: eaque nihilo minus statio est conclusa atque munita. inde ‘angiportum’ dictum est.

И наравно следећи старе ауторитете дошло се до тога, да се не сматра да ико може пружити помоћ (*у извршењу дела*), ако није и злонамерно наговарао, нити да наговарање шкоди, ако из њега није произашло дело.

54. УЛПИЈАН, *из шездесет друк књиге о едиктима*: Каже се да су условни повериоци и они, којима још не припада тужба, али ће им припасти, или који очекују, да ће им припасти.

55. ПАУЛ, *из шеснаест књиге скраћеног едикта*: Поверилац је пак онај, који не може бити одбијен трајним приговором; ко је пак угрожен временски ограниченим приговором, у сличном је положају као поверилац.

56. УЛПИЈАН, *из шездесет друк књиге о едиктима*: 'Извршити ревизију (књиговодствене) евиденције' значи пажљиво је прочитати и прегледати; 'сравнити' значи упоредити уплате и исплате.

§ 1. Појмом 'деце' обухваћени су не само они који су под влашћу, већ и сви који су својевласни, било да су мушког било женског пола, као и потомци по женској линији.

57. ПАУЛ, *из десет девет књиге о едиктима*: Они којима припада надлежност да се старају о (*огрећеним*) пословима и који више него остали имају дужност да у пословима показују пажњу и марљивост, називају се 'управницима'. И исто тако сам (*израз*) магистрат потиче од управника. Одатле се и учитељи било које вештине називају магистрима по томе што опомињу или показују

§ 1. Сматра се да је 'онај који има право да захтева' и онај који је примио гаранцију.

58. ГАЈ, *из двадесет четврт књиге о провинцијском едиктима*: Иако се сматра да између 'дела' и 'чинидбе' постоји нека суптилна разлика, ипак у суштини нема битне разлике између чинидбе и дела.

§ 1. Исправно је да сматрамо да су ослобођеници наших родитеља наши ослобођеници; није исправно да за ослобођенике наше деце кажемо да су наши.

59. УЛПИЈАН, *из шездесет осме књиге о едиктима*: 'Луком' се назива заштићено место, где се роба довози и затим одвози; оваква станица је како заштићена него и ограђена. Одатле се каже 'уски пролаз' (*angiportum*).

60. IDEM *libro sexagensimo nono ad edictum* ‘Locus’ est non fundus, sed portio aliqua fundi: ‘fundus’ autem integrum aliquid est. et plerumque sine villa ‘locum’ accipimus: ceterum adeo opinio nostra et constitutio locum a fundo separat, ut et modicus locus possit fundus dici, si fundi animo eum habuimus. non etiam magnitudo locum a fundo separat, sed nostra affectio: et quaelibet portio fundi poterit fundus dici, si iam hoc constituerimus. nec non et fundus locus constitui potest: nam si eum alii adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur.

§ 1. Loci appellationem non solum ad rustica, verum ad urbana quoque praedia pertinere Labeo scribit.

§ 2. Sed fundus quidem suos habet fines, locus vero latere potest, quatenus determinetur et definiatur.

61. PAULUS *libro sexagensimo quinto ad edictum* ‘Satisfactionis’ appellatione interdum etiam repromissio continebitur, qua contentus fuit is, cui satisfactio debebatur.

62. GAIUS *libro vicensimo sexto ad edictum provinciale* ‘Tigni’ appellatione in lege duodecim tabularum omne genus materiae, ex qua aedificia constant, significatur.

63. ULPIANUS *libro septuagensimo primo ad edictum* ‘Penes te’ amplius est quam ‘apud te’: nam apud te est, quod qualiterqualiter a te teneatur, penes te est, quod quodam modo possidetur.

64. PAULUS *libro sexagensimo septimo ad edictum* ‘Intestatus’ est non tantum qui testamentum non fecit, sed etiam cuius ex testamento hereditas adita non est.

65. ULPIANUS *libro septuagensimo secundo ad edictum* ‘Heredis’ appellatio non solum ad proximum heredem, sed et ad ulteriores refertur: nam et heredis heres et deinceps heredis appellatione continetur.

66. IDEM *libro septuagensimo quarto ad edictum* ‘Mercis’ appellatio ad res mobiles tantum pertinet.

60. ИСТИ, из *шездесетї деветїе књиїе о едиктїу*: ‘Парцела’ није земљиште, већ део неког земљишта; ‘земљиште’ је пак нешто цело. И најчешће сматрамо да на ‘парцели’ нема зграде; али искључиво наше мишљење и оно што смо установили разликују парцелу од земљишта, јер се и за малу парцелу може рећи да је земљиште, ако имамо намеру да га за такво сматрамо. Такође парцела се не разликује од земљишта по величини, већ по нашој оцени; и може се за било који део земљишта рећи да је земљиште, као ако смо то већ утврдили. А и земљиште може да постане парцела; јер ако му придружимо друго земљиште, земљиште се претвара у парцелу.

§ 1. Лабевон пише да се израз парцела не односи се само на сеоска, него и на градска имања.

§ 2. Земљиште међутим има своје границе, а парцела може бити неодређена, док се (*њене іранице*) не одреде и не дефинишу.

61. ПАУЛ, из *шездесетї њрве књиїе о едиктїу*: Под изразом ‘задовољење’ понекад се подразумева и гаранција, ако ће њоме бити задовољан онај, који задовољење тражи.

62. ГАЈ, из *двадесетї шестїе књиїе о ѡровинцијском едиктїу*: Израз ‘гредат’ у Закону дванаест таблица означава сваку врсту материјала, од којег се грађевине састоје.

63. УЛПИЈАН, из *седамдесетї њрве књиїе о едиктїу*: ‘При теби’ има шире значење него ‘код тебе’: јер код тебе је оно, што по неком основу држиш, а при теби је оно, што на било који начин имаш у поседу.

64. ПАУЛ, из *шездесетї седме књиїе о едиктїу*: ‘Без тестаментат’ је не само онај који није сачинио тестамент, него и онај по чијем тестаменту није дошло до наслеђивања.

65. УЛПИЈАН, из *седамдесетї друкїе књиїе о едиктїу*: Израз ‘наследник’ не односи се само на најближег наследника, него и на даље; јер и наследников наследник и тако даље спадају под појам наследника.

66. ИСТИ, из *седамдесетї четїврїе књиїе о едиктїу*: Израз ‘роба’ односи се само на покретне ствари.

67. IDEM *libro septuagensimo sexto ad edictum* 'Alienatum' non proprie dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: 'venditum' tamen recte dicitur.

§ 1. 'Donationis' verbum simpliciter loquendo omnem donationem comprehendisse videtur, sive mortis causa sive non mortis causa fuerit.

68. IDEM *libro septuagensimo septimo ad edictum* Illa verba 'arbitratu Lucii Titii fieri' ius significant et in servum non cadunt.

69. IDEM *libro septuagensimo octavo ad edictum* Haec verba 'cui rei dolus malus aberit afuerit' generaliter comprehendunt omnem dolum, quicumque in hanc rem admissus est, de qua stipulatio est interposita.

70. PAULUS *libro septuagensimo tertio ad edictum* Sciendum est heredem etiam per multas successiones accipi. nam paucis speciebus 'heredis' appellatio proximum continet, veluti in substitutione impuberis 'quisquis mihi heres erit, idem filio heres esto', ubi heredis heres non continetur, quia incertus est. item in lege Aelia Sentia filius heres proximus potest libertum paternum ut ingratum accusare, non etiam si heredi heres exstiterit. idem dicitur in operarum exactione, ut filius heres exigere possit, non ex successione effectus. verba haec 'is ad quem ea res pertinet' sic intelleguntur, ut qui in universum dominium vel iure civili vel iure praetorio succedit, contineatur.

71. ULPIANUS *libro septuagensimo nono ad edictum* Aliud est 'capere', aliud 'accipere'. capere cum effectum accipitur: accipere, et si quis non sic accepit, ut habeat. ideoque non videtur quis capere, quod erit restitutus: sicut pervenisse proprie illud dicitur, quod est remansurum.

§ 1. Haec verba 'his rebus recte praestari' hoc significant, ne quid periculum vel damnum ex ea re stipulator sentiret.

72. PAULUS *libro septuagensimo sexto ad edictum* Appellatione 'rei' pars etiam continetur.

73. ULPIANUS *libro octogensimo ad edictum* Haec verba in stipulatione posita 'eam rem recte restitui' fructus continent: 'recte' enim verbum pro viri boni arbitrio est.

67. ИСТИ, из *седамдесетих шестих књије о едиктѹ*: Не каже се баш да је ‘отуђено’, оно што и даље остаје у власништву продавца; исправно се међутим каже да је ‘продато’.

§ 1. Реч ‘поклон’ једноставно говорећи сматра се да обухвата сваки поклон, било да је учињен за случај смрти било да није.

68. ИСТИ, из *седамдесетих седме књије о едиктѹ*: Ове речи ‘учинити по процени Луција Тиција’ означавају право и не односе се на роба.

69. ИСТИ, из *седамдесетих осме књије о едиктѹ*: Ове речи ‘у којој ствари зла намера не постоји и не сме постојати’ генерално обухватају сваку злу намеру, како год да је настала у тој ствари, о којој је стипулација уговорена.

70. ПАУЛ, из *седамдесетих ширеће књије о едиктѹ*: Треба знати да се наследником означавају исто тако различити сукцесори. Јер у малом броју случајева израз ‘наследник’ означава најближег, на пример код субституције малолетника ‘ко год био мој наследник, нека исти буде наследник мог сина’, где није садржан наследников наследник, јер је непознат. Исто тако у закону Елија Сенција син ако је најближи наследник може очевог ослобођеника тужити за незахвалност, али не и ако је наследников наследник. Исто се каже за захтевање радова (*од ослобођеника*), да их син-наследник може захтевати, а не и онај који је искључен из наслеђа. Ове речи ‘онај коме ова ствар припадне’ тумаче се тако, да се односе на онога који наследи сво власништво било по цивилном праву било по преторском праву.

71. УЛПИЈАН, из *седамдесетих деветих књије о едиктѹ*: Једно је ‘стећи’, а друго ‘примити’. Сматра се да се стиче кад се то чини по неком основу; прима се, чак и ако неко не прими тако, да би имао. И зато не сматра се да је узео неко, ко ће морати да врати; и тако се каже да је неком припало оно, што ће му и остати.

§ 1. Ове речи ‘за ове ствари правоваљано гарантујем’ значе то, да стипулатор по основу те ствари неће имати никакав ризик нити штету.

72. ПАУЛ, из *седамдесетих шестих књије о едиктѹ*: Изразом ‘ствар’ означава се и део.

73. УЛПИЈАН, из *осамдесетих књије о едиктѹ*: Ове речи употребљене у стипулацији ‘ту ствар правоваљано вратити’ обухватају плод; реч ‘правоваљано’ наиме значи у складу са проценом добрих грађана.

74. PAULUS *libro secundo ad edictum aedilium curulium* Signatorius anulus ‘ornamenti’ appellatione non continetur.

75. IDEM *libro quinquagensimo ad edictum* ‘Restituere’ is videtur, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controversia ei facta non esset.

76. IDEM *libro quinquagensimo primo ad edictum* ‘Dedisse’ intellegendus est etiam is, qui permutavit vel compensavit.

77. IDEM *libro quadragensimo nono ad edictum* ‘Frugem’ pro reditu appellari, non solum frumentis aut leguminibus, verum et ex vino, silvis caeduis, cretifodinis, lapidicinis capitur, Iulianus scribit. ‘fruges’ omnes esse, quibus homo vescatur, falsum esse: non enim carnem aut aves ferasve aut poma fruges dici. ‘frumentum’ autem id esse, quod arista se teneat, recte Gallum definisse: lupinum vero et fabam fruges potius dici, quia non arista, sed siliqua continentur. quae Servius apud Alfenum in frumento contineri putat.

78. IDEM *libro tertio ad Plautium* Interdum proprietatem quoque verbum ‘possessionis’ significat: sicut in eo, qui possessiones suas legasset, responsum est.

79. IDEM *libro sexto ad Plautium* ‘Impensae necessariae’ sunt, quae si factae non sint, res aut peritura aut deterior futura sit.

§ 1. ‘Utiles impensas’ esse Fulcinius ait, quae meliorem dotem faciant, non deteriore esse non sinant, ex quibus redditus mulieri adquiratur: sicuti arbusti pastinationem ultra quam necesse fuerat, item doctrinam puerorum. quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel invitam non oportet, ne cogatur fundo aut mancipiis carere. in his impensis et pistrinum et horreum insulae dotali adiectum plerumque dicemus.

§ 2. ‘Voluptariae’ sunt, quae speciem dumtaxat ornant, non etiam fructum augent: ut sint viridia et aquae salientes, incrustationes, loricationes, picturae.

80. IDEM *libro nono ad Plautium* In generali repetitione legatorum etiam datae libertates continentur ex mente legis duodecim tabularum.

81. IDEM *libro decimo ad Plautium* Cum praetor dicat ‘ut opus factum restitatur’, etiam damnum datum actor consequi debet: nam verbo ‘restitutionis’ omnis utilitas actoris continetur.

74. ПАУЛ, из *друје књије о едикџу курулских едила*: Печатни прстен не спада под појам 'накита'.

75. ИСТИ, из *йедесетје књије о едикџу*: Сматра се да 'враћа' онај, који враћа оно, што би тужилац имао, да око тога није било контроверзе.

76. ИСТИ, из *йедесетј йрве књије о едикџу*: Сматра се да је 'дао' и онај, који је нешто дао у замену или као компензацију.

77. ИСТИ, из *четјрдесетј деветје књије о едикџу*: 'Плодом' у смислу дохотка се назива, не само оно што се добија од житарица или поврћа, него и од лозе, шума за сечу, налазишта креде и каменолома, пише Јулијан. Да је 'плод' све оно, чиме се људи хране, није тачно; не може се наиме рећи за месо или птице и дивље животиње и воћке да су плодови. 'Житарица' је пак оно, што је у класју, како је исправно дефинисао Аристон; за лупину пак и доб пре се може рећи да су плодови, јер нису у класју, већ у махунама. За које је Сервије у коментару на Алфена сматрао да спадају у житарице.

78. ИСТИ, из *йреће књије о Плауџију*: Понекад реч својина означава и 'посед'; како је одговорено у случају онога, који је легирао свој посед.

79. ИСТИ, из *шестје књије о Плауџију*: 'Нужни трошкови' су они, који ако се не учине, ствар у будућности или пропада или долазио у горе стање.

§ 1. 'Корисни трошкови' су, каже Фулциније, они који мираз чине бољим, и не смеју погоршавати оно, из чега жена остварује приход; као што би била садња стабала преко оног што је потребно, те (*нейотјредно*) образовање робова. По којем основу не треба теретити жену која то није знала нити је дала одобрење, нити је принудити да се одрекне земљишта или робова. Међу оваквим трошковима већина каже да су и додавање млина и силоса на миразно имање.

§ 2. 'Луксузни' су они, који нешто само украшавају, али не увећавају плодове; као што су жбуње и водоскоци, рељефни украси, таписерије, слике.

80. ИСТИ, из *деветје књије о йлауџију*: Генерално гледано захтевање легата обухвата и подарене слободе (*робова*) у складу са духом Закона дванаест таблица.

81. ИСТИ, из *десетје књије о Плауџију*: Кад претор каже 'да учињено дело врати у претходно стање', тужиоцу треба да припадне и штета која му је начињена; јер изразом 'повраћај у пређашње стање' обухваћена је свака корист тужиоца.

82. IDEM *libro quarto decimo ad Plautium* Verbum ‘amplius’ ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur: sicuti ex contrario ‘minus’ solutum videtur etiam, si nihil esset exactum.

83. IAVOLENUS *libro quinto ex Plautio* Proprie ‘bona’ dici non possunt, quae plus incommodi quam commodi habent.

84. PAULUS *libro secundo ad Vitellium* ‘Fili’ appellatione omnes liberos intellegimus.

85. MARCELLUS *libro primo digestorum* Neratius Priscus tres facere existimat ‘collegium’, et hoc magis sequendum est.

86. CELSUS *libro quinto digestorum* Quid aliud sunt ‘iura praediorum’ quam praedia qualiter se habentia: ut bonitas, salubritas, amplitudo?

87. MARCELLUS *libro duodecimo digestorum* Ut Alfenus ait, ‘urbs’ est ‘Roma’, quae muro cingeretur, ‘Roma’ est etiam, qua continentia aedificia essent: nam Romam non muro tenus existimari ex consuetudine cotidiana posse intellegi, cum diceremus Romam nos ire, etiamsi extra urbem habitarem.

88. CELSUS *libro octavo decimo digestorum* Propemodum tantum quisque pecuniae relinquit, quantum ex bonis eius refici potest: sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in praediis ceterisque similibus rebus habeat. non idem est in fundo alieno legato, quamquam is hereditaria pecunia parari potest. neque quisquam eum, qui pecuniam numeratam habet, habere dicit quidquid ex ea parari potest.

89. POMPONIUS *libro sexto ad Sabinum* Boves magis ‘armentorum’ quam ‘iumentorum’ generis appellantur.

§ 1. Hoc sermone ‘dum nupta erit’ primae nuptiae significantur.

§ 2. Inter ‘edere’ et ‘reddi rationes’ multum interest: nec is, qui edere iussus sit, reliquum reddere debet: nam et argentarius edere rationem videtur, etiamsi quod reliquum sit apud eum, non solvat.

82. ИСТИ, из *четрнаесте књије о Плаутију*: Израз ‘више’ се односи и на онога, коме се ништа не дугује; као што с друге стране сматра се исто тако да је исплаћено ‘мање’, ако ништа није добијено.

83. ЈАВОЛЕН, из *петте књије о Плаутију*: Не може се баш рећи ‘добра’ за она, која доносе више тешкоћа него користи.

84. ПАУЛ, из *друе књије о Виџелију*: Под изразом ‘синови’ подразумевамо сву децу.

85. МАРЦЕЛ, из *прве књије дијесџа*: Нерације Приск је сматрао да тројица чине ‘колегију’, и то углавном треба следити.

86. ЦЕЛЗ, из *петте књије дијесџа*: Шта су друго ‘права коришћења земљишта’ него имати за себе оно што земљиште поседује; као што су плодност, здравље, простор?

87. МАРЦЕЛ, из *дванаесте књије дијесџа*: Како Алфен каже, ‘град’ значи ‘Рим’, који је омеђен зидом, али ‘Рим’ је и оно, докле се простиру зграде; јер на основу оног што је у свакодневном животу уобичајено може се закључити да Рим није одређен зидом, јер кажемо да идемо у Рим, чак и ако живимо изван града.

88. ЦЕЛЗ, из *осамнаесте књије дијесџа*: Свако практично оставља толико ноца, колико би се од његових добара могло добити (*ирогајом*); тако кажемо да је имао сто златника, ко је толико имао у земљиштима и другим сличним стварима. Није исто у случају када је легирано туђе земљиште, иако он то може набавити наслеђеним новцем. И нека нико за онога, који има новац у готовини, каже да има било шта што би се могло њиме купити.

89. ПОМПОНИЈЕ, из *шесте књије о Садину*: Волови се пре означавају општим појмом ‘стоке’ него ‘животиња за вучу’.

§ 1. Овај израз ‘кад буде венчана’ означава први брак.

§ 2. Између ‘издати (*разлику*)’ и ‘положити рачуне’ велика је разлика; нити онај, којем је наређено да положи (*рачун*), треба да врати разлику; јер сматра се да и банкар полаже рачуне, чак и када разлику која остаје код њега, не исплаћује.

90. ULPIANUS *libro vicensimo septimo ad Sabinum* Qui ‘uti optimaе maximaеque sunt’ aedes tradit, non hoc dicit servitutem illis debere, sed illud solum ipsas aedes liberas esse, hoc est nulli servire.

91. PAULUS *libro secundo fideicommissorum* ‘Meorum’ et ‘tuorum’ appellatione actiones quoque contineri dicendum est.

92. IDEM *libro septimo quaestionum* ‘Proximus’ est, quem nemo antecedit: ‘supremus’ est, quem nemo sequitur.

93. CELSUS *libro nono decimo digestorum* ‘Moventium’, item ‘mobiliū’ appellatione idem significamus: si tamen apparet defunctum animalia dumtaxat, quia se ipsa moverent, moventia vocasse. quod verum est.

94. IDEM *libro vicensimo digestorum* Verbum ‘reddendi’ quamquam significatum habet retro dandi, recipit tamen et per se dandi significationem.

95. MARCELLUS *libro quarto decimo digestorum* Potest ‘reliquorum’ appellatio et universos significare.

96. CELSUS *libro vicensimo quinto digestorum* Litus est, quousque maximus fluctus a mari pervenit: idque Marcum Tullium aiunt, cum arbiter esset, primum constituisse.

§ 1. Praedia dicimus aliquorum esse non utique communiter habentium ea, sed vel alio aliud habente.

97. IDEM *libro trigensimo secundo digestorum* Cum stipulamur ‘quanta pecunia ex hereditate Titii ad te pervenerit’, res ipsas quae pervenerunt, non pretia earum spectare videmur.

98. IDEM *libro trigensimo nono digestorum* Cum bisextum kalendis est, nihil refert, utrum priore an posteriore die quis natus sit, et deinceps sextum kalendas eius natalis dies est: nam id biduum pro uno die habetur. sed posterior dies intercalatur, non prior: ideo quo anno intercalatum non est sexto kalendas natus, cum bisextum kalendis est, priorem diem natalem habet.

90. УЛПИЈАН, из *двадесет седме књије о Сабину*: Ко 'ради најбољег и максималног коришћења' предаје зграде, не каже да установљава службеност на њима, већ само то да су саме зграде слободне, то јест да нико на њима нема службеност.

91. ПАУЛ, из *друје књије о фидеикомисима*: Треба рећи да изрази 'моје' и 'твоје' садрже и тужбе.

92. ИСТИ, из *седме књије поштовања*: 'Најближи' (*proximus*) је, онај коме нико не претходи; 'најдаљи' је, онај коме нико не следи.

93. ЦЕЛЗ, из *деветнаесте књије дигестија*: 'Покретности', и израз 'покретнине' значе исто; осим ако изгледа да је преминули само животиње, које се саме покрећу, назвао 'покретностима'. Што је тачно.

94. ИСТИ, из *двадесет књије дигестија*: Израз 'повратити' мада има значење дати назад, попримио је ипак и значење дати само по себи.

95. МАРЦЕЛ, из *четрнаесте књије дигестија*: Израз 'вишак' може да значи и све (*omnino* је *inter omnino*).

96. ЦЕЛЗ, из *двадесет пете књије дигестија*: Обала је, докле морски таласи максимално допиру; кажу да је то Марко Тулије, кад је био арбитар, први установио.

§ 1. Кажемо за земљишта да су аликвотна не само када их (*inter omnes*) држе заједнички, него и када свако држи свој део.

97. ИСТИ, из *тридесет друје књије дигестија*: Када уговоримо 'колико новца ти припадне од Тицијевог наслеђа', сматра се да смо имали у виду саме ствари које су припале, а не њихове вредности.

98. ИСТИ, из *тридесет девете књије дигестија*: Ако је неко рођен на преступне календе, нема значаја, да ли је претходног или следећег дана, и стога му је рођендан шестог (*sextus*) календа; јер се та два дана сматрају за један. Али каснији дан је преступни, не ранији; и ко је рођен шестог (*sextus*) календа у години која није преступна, кад преступни дан пада на календе, има рођендан претходног дана.

§ 1. Cato putat mensem intercalarem additiciū esse: omnesque eius dies pro momento temporis observat extremoque diei mensis Februarii adtribuit Quintus Mucius.

§ 2. Mensis autem intercalaris constat ex diebus viginti octo.

99. ULPIANUS *libro primo de officio consulis* 'Notionem' accipere possumus et cognitionem et iurisdictionem.

§ 1. 'Continentes provincias' accipere debemus eas, quae Italiae iunctae sunt, ut puta Galliam: sed et provinciam Siciliam magis inter continentes accipere nos oportet, quae modico freto Italia dividitur.

§ 2. 'Instrumentorum' appellatione quae compraeherentur, perquam difficile erit separare: quae enim proprie sint instrumenta, propter quae dilatio danda sit, inde dinoscemus.

§ 3. Si in praesentiam personae, quae instruere possit, dilatio petatur (puta qui actum gessit, licet in servitute, vel qui actor fuit constitutus), putem videri instrumentorum causa peti dilationem.

100. IDEM *libro secundo de officio consulis* 'Speciosas personas' accipere debemus clarissimas personas utriusque sexus, item eorum, quae ornamentis senatoriis utuntur.

101. MODESTINUS *libro nono differentiarum* Inter 'stuprum' et 'adulterium' hoc interesse quidam putant, quod adulterium in nuptam, stuprum in viduam committitur. sed lex Iulia de adulteriis hoc verbo indifferenter utitur.

§ 1. 'Divortium' inter virum et uxorem fieri dicitur, 'repudium' vero sponsae remitti videtur. quod et in uxoris personam non absurde cadit.

§ 2. Verum est 'morbum' esse temporalem corporis inbecillitatem, 'vitium' vero perpetuum corporis impedimentum, veluti si talum excussit: nam et luscus utique vitiosus est.

§ 3. Servis legatis etiam ancillas deberi quidam putant, quasi commune nomen utrumque sexum contineat.

§ 1. Катон је сматрао да треба додати (*йосебан*) преступни месец; а Квинт Муције је све његове дане од тренутка кад почиње до последњег дана додавао месецу фебруару.

§ 2. Преступни пак месец се састоји од двадесет осам дана.

99. УЛПИЈАН, *из прве књије о служби конзула*: Под 'истрагом' можемо сматрати и истражни и судски поступак.

§ 1. Као 'граничне провинције' требамо прихватити оне, које су повезане са Италијом, као што је Галија; али и провинцију Сицилија пре требамо прихватити међу граничне, јер је од Италије одваја мали мореуз.

§ 2. Шта све обухвата назив 'исправе', веома ће тешко бити разграничити; стога треба да знамо разлику, шта су наиме у правом смислу исправе, на основу којих се даје одлагање.

§ 3. Ако се ради присуства особе, која може да презентује доказе, захтева одлагање (на пример онога који је извршио дело, чак и ако је у ропству, или ко је био именован за вршиоца), мислим да треба сматрати да се одлагање захтева ради исправа.

100. ИСТИ, *из друге књије о служби конзула*: Под 'угледним особама' треба да сматрамо преславне особе оба пола, као и оне, који користе сенаторска знамења.

101. МОДЕСТИН, *из девете књије разлика*: Неки мисле да је разлика између 'недозвољеног полног општења' и 'прељубе' у томе, што се прељуба чини у браку, а недозвољено полно општење са удовицом. Али Јулијев закон о прељуби овај израз користи без разлике.

§ 1. Каже се да се 'развод' чини између мужа и жене, док се сматра да се 'раскид' врши отпуштањем невесте. Под шта не без разлога потпада и личност супруге.

§ 2. Тачно је да је 'болест' привремена слабост тела, 'мана' пак трајна телесна неспособност, на пример уганут чланак; јер и једноок је исто тако онај који има ману.

§ 3. Неки мисле да се ако су легирани робови дугују исто тако и робинје, као да заједнички назив обухвата оба пола.

102. IDEM *libro septimo regularum* 'Derogatur' legi aut 'abrogatur'. derogatur legi, cum pars detrahitur: abrogatur legi, cum prorsus tollitur.

102. IDEM *libro octavo regularum* Licet 'capitalis' Latine loquentibus omnis causa existimationis videatur, tamen appellatio capitalis mortis vel amissionis civitatis intellegenda est.

104. IDEM *libro secundo excusationum* Ἡ τῶν τέκνων προσήγορία καὶ ἐπὶ τοὺς ἐγγόνους ἐκτείνεται.

105. IDEM *libro undecimo responsorum* Modestinus respondit his verbis 'libertis libertabusque meis' libertum libertae testatoris non contineri.

106. IDEM *libro singulari de praescriptionibus* 'Dimissoriae litterae' dicuntur, quae volgo apostoli dicuntur. dimissoriae autem dictae, quod causa ad eum qui appellatus est dimittitur.

107. IDEM *libro tertio pandectarum* 'Adsignare libertum' hoc est testificari, cuius ex liberis libertum eum esse voluit.

108. IDEM *libro quarto pandectarum* 'Debitor' intellegitur is, a quo invito exigi pecunia potest.

109. IDEM *libro quinto pandectarum* 'Bonae fidei emptor' esse videtur, qui ignoravit eam rem alienam esse, aut putavit eum qui vendidit ius vendendi habere, puta procuratorem aut tutorem esse.

110. IDEM *libro sexto pandectarum* 'Sequester' dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controversia est, deposuerunt: dictus ab eo, quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur.

111. IAVOLENUS *libro sexto ex Cassio* 'Censere' est constituere et praecipere. unde etiam dicere solemus 'censeo hoc facias' et 'semet aliquid censuisse'. inde censoris nomen videtur esse tractum.

112. IDEM *libro undecimo ex Cassio* Litus publicum est eatenus, qua maxime fluctus exaestuatur. idemque iuris est in lacu, nisi is totus privatus est.

102. ИСТИ, из седме књије њравних њравила: Закон се или ‘дерогира’ или ‘аброгира’. Дерогира се закон, када његов део престане да важи; аброгира се закон, када се у целости укида.

103. ИСТИ, из осме књије њравних њравила: Мада ‘капитални’ говорницима латинског звучи као да се ради о нечем значајном по било којем основу, ипак израз капитални треба схватати као смрт или губитак грађанства.

104. ИСТИ, из друје књије о извињавајућим основама: Израз ‘деца’ односи се и на унуке.

105. ИСТИ, из једанаесте књије одговора: Модестин је одговорио да овим речима ‘мојим ослобођеницима и ослобођеницама’ ослобођеник ослобођенице тестатора није обухваћен.

106. ИСТИ, из једноштомне књије о ѡрескрипцијама: ‘Одашиљућа писма’ се каже за она, која се просто зову жалбе. Каже се пак одашиљућа, јер се вођење спора одашиље ономе коме је изјављена жалба.

107. ИСТИ, из треће књије ѡандекѡа: ‘Додељивати ослобођеника’ је објавити то, којег од његове деце жели да он буде ослобођеник.

108. ИСТИ, из четврте књије ѡандекѡа: ‘Дужником’ се сматра онај, од којег се може захтевати новац без његове воље.

109. ИСТИ, из пете књије ѡандекѡа: Сматра се да је ‘купац у доброј вери’ онај, који није знао да је ствар туђа, или је мислио да онај који је продао има право да је прода, на пример као заступник или тутор.

110. ИСТИ, из шесте књије ѡандекѡа: ‘Секвестар’ се каже за оног, код којег су више њих исту ствар, око које се води спор, депоновали; каже се одатле, што је брзо или скоро одмах предаје онима који се споре.

111. ЈАВОЛЕН, из шесте књије ѡо уѡледу на Касија: ‘Сматрати’ значи установити нешто и створити правило. Одакле је и уобичајено да се каже ‘сматрам да то треба да урадиш’ и ‘он и сам то сматра’. Одатле се сматра да је изведена именица цензор.

112. ИСТИ, из једанаесте књије ѡо уѡледу на Касија: Морска обала је јавна дотле, докле највише таласи заплускују. Исто је право и у погледу језера, осим ако је оно у целости приватно

113. IDEM *libro quarto decimo ex Cassio* 'Morbus santicus' est, qui cuique rei nocet.

114. IDEM *libro quinto decimo ex Cassio* Solvendo esse nemo intellegitur, nisi qui solidum potest solvere.

115. IDEM *libro quarto epistularum* Quaestio est, fundus a possessione vel agro vel praedio quid distet. 'fundus' est omne, quidquid solo tenetur. 'ager' est, si species fundi ad usum hominis comparatur. 'possessio' ab agro iuris proprietate distat: quidquid enim adprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus: possessio ergo usus, ager proprietas loci est. 'praedium' utriusque supra scriptae generale nomen est: nam et ager et possessio huius appellationis species sunt.

116. IDEM *libro septimo epistularum* 'Quisquis mihi alius filii filiusve heres sit': Labeo non videri filiam contineri, Proculus contra. mihi Labeo videtur verborum figuram sequi, Proculus mentem testantis. respondit: non dubito, quin Labeonis sententia vera non sit.

117. IDEM *libro nono epistularum* Non potest videri 'minus solvisse' is, in quem amplioris summae actio non competit.

118. POMPONIUS *libro secundo ad Quintum Mucium* 'Hostes' hi sunt, qui nobis aut quibus nos publice bellum decrevimus: ceteri latrones aut praedones sunt.

119. IDEM *libro tertio ad Quintum Mucium* 'Hereditatis' appellatio sine dubio continet etiam damnosam hereditatem: iuris enim nomen est sicuti bonorum possessio.

120. IDEM *libro quinto ad Quintum Mucium* Verbis legis duodecim tabularum his 'uti legassit suae rei, ita ius esto' latissima potestas tributa videtur et heredis instituendi et legata et libertates dandi, tutelas quoque constituendi. sed id interpretatione coangustatum est vel legum vel auctoritate iura constituentium.

121. IDEM *libro sexto ad Quintum Mucium* Usura pecuniae, quam percipimus, in fructu non est, quia non ex ipso corpore, sed ex alia causa est, id est nova obligatione.

113. ИСТИ, из четрнаесте књије по уледу на Касија: 'Озбиљна болест' је она, која шкоди у сваком погледу.

114. ИСТИ, из петнаесте књије по уледу на Касија: Нико се не сматра солвентним, ако не може да исплати све што дугује.

115. ИСТИ, из четврте књије ијсама: Питање је, на који се начин разликује земљиште од њиве или поседа? 'Земљиште' је све, што се на било који начин сматра површином земље. 'Њива' је, када је врста земљишта прилагођена људској употреби. 'Посед' се од њиве разликује по праву својине: што год наине држимо, а да нам на томе својина не припада нити може припасти, то зовемо посед; посед је дакле употреба, њива својина над неким местом. 'Имање' је општи назив за и једно и друго што смо горе написали; јер и њива и посед су посебни облици овог термина.

116. ИСТИ, из седме књије ијсама: 'Нека било које дете мог детета буде наследник': Лабеон сматра да то не обухвата ћерку, а Прокул супротно. Мени се чини да Лабеон следи облик речи, а Прокул вољу тестатора. Одговорио сам: не сумњам, да Лабеонова изрека није исправна.

117. ИСТИ, из девете књије ијсама: Не може се сматрати да је 'мање исплатио' онај, против кога се не може подићи тужба на већу суму.

118. ПОМПОНИЈЕ, из друге књије о Квинтију Муцију: 'Непријатељи' су они, који су нама или којима смо ми јавно објавили рат; остали су разбојници или бандити.

119. ИСТИ, из треће књије о Квинтију Муцију: Израз 'наслеђе' без сумње обухвата и презадужено наслеђе; правни термин је наине и државина добара.

120. ИСТИ, из пете књије о Квинтију Муцију: Овим речима Закона два-наест таблица: 'како је легирао своје ствари, такво нека буде право' сматра се да су додељена веома широка овлашћења како именовања наследника тако и легирања и давања слободе, као и установљења тусторстава. Али су она ограничена путем тумачења, било законом било мишљењима познавалаца права.

121. ИСТИ, из шесте књије о Квинтију Муцију: Камата на новац, који смо примили, не улази у плодове, јер не настаје из саме ствари, већ из другог основа, то јест нове облигације.

122. IDEM *libro octavo ad Quintum Mucium* Servius ait, si ita scriptum sit: 'filio filiisque meis hosce tutores do', masculis dumtaxat tutores datos, quoniam a singulari casu hoc 'filio' ad pluralem videtur transisse continentem eundem sexum, quem singularis prior positus habuisset. sed hoc facti, non iuris habet quaestionem: potest enim fieri, ut singulari casu de filio senserit, deinde plenius omnibus liberis prospexisse in tutore dando voluerit. quod magis rationabile esse videtur.

123. IDEM *libro vicensimo sexto ad Quintum Mucium* Verbum 'erit' interdum etiam praeteritum nec solum futurum tempus demonstrat. quod est nobis necessarium scire et cum codicilli ita confirmati testamento fuerint: 'quod in codicillis scriptum erit', utrumne futuri temporis demonstratio fiat an etiam praeteriti, si ante scriptos codicillos quis relinquat. quod quidem ex voluntate scribentis interpretandum est. quemadmodum autem hoc verbum 'est' non solum praesens, sed et praeteritum tempus significat, ita et hoc verbum 'erit' non solum futurum, sed interdum etiam praeteritum tempus demonstrat. nam cum dicimus 'Lucius Titius solutus est ab obligatione', et praeteritum et praesens significamus: sicut hoc 'Lucius Titius alligatus est'. et idem fit, cum ita loquimur 'Troia capta est': non enim ad praesentis facti demonstrationem refertur is sermo, sed ad praeteritum.

124. PROCULUS *libro secundo epistularum* Haec verba 'ille aut ille' non solum disiunctiva, sed etiam subdisiunctivae orationis sunt. disiunctivum est, veluti cum dicimus 'aut dies aut nox est', quorum posito altero necesse est tolli alterum, item sublato altero poni alterum. ita simili figuratione verbum potest esse subdisiunctivum. subdisiunctivi autem genera sunt duo: unum, cum ex propositis finibus ita non potest uterque esse, ut possit neuter esse, veluti cum dicimus 'aut sedet aut ambulat': nam ut nemo potest utrumque simul facere, ita aliquis potest neutrum, veluti is qui accumbit. alterius generis est, cum ex propositis finibus ita non potest neuter esse, ut possit utrumque esse, veluti cum dicimus 'omne animal aut facit aut patitur': nullum est enim quod nec faciat nec patiatur: at potest simul et facere et pati.

125. IDEM *libro quinto epistularum* Nepos Proculo suo salutem. Ab eo, qui ita dotem promisit: 'cum commodum erit, dotis filiae meae tibi erunt aurei centum', putasne protinus nuptiis factis dotem peti posse? quid si ita promisset: 'cum potuero, doti erunt?' quod si aliquam vim habeat posterior obligatio, 'possit' verbum quomodo interpretaris, utrum aere alieno deducto an extante? Proculus: cum dotem quis ita promisit: 'cum potuero, doti tibi erunt centum', existimo ad id quod actum est interpretationem redigendam esse: nam qui ambigue loquitur, id loquitur, quod ex his quae significantur sensit. propius est tamen, ut hoc eum sensisse existimem 'deducto aere alieno potero'. potest etiam

122. ИСТИ, из осме књије о Квиниу Муцију: Сервије каже, ако је овако написано: 'свом сину и својој деци именујем тог и тог за татора', сматра се да су само мушкој (*деци*) именовани татори, јер се сматра да се када се од једине 'син' пређе на множину има у виду исти пол, који је раније поменут у једини. Али ово је чињенично, а не правно питање; може се наине десити, да се у једини мисли на сина, а онда се у множини именовање татора хтелo проширити на сву децу. Што се сматра рационалнијим.

123. ИСТИ, из двадесет шесте књије о Квиниу Муцију: Глагол 'био' понекад означава и прошло а не само будуће време. Што треба да знамо и када су кодицили овако потврђени тестаментом: 'што би било написано у кодицилима', да то указује како на будуће време тако и на прошло, ако је пре него што су написани кодицили нешто остављено. Што пак треба протумачити на основу воље онога који га је написао. На исти начин наине као што глагол 'је' означава не само садашње, већ и прошло време; тако и глагол 'био' указује не само на будуће, него понекад и прошло време. Јер кад кажемо 'Луције Тиције је ослобођен облигације', означавамо и прошлост и садашњост; тако и ово 'Луције Тиције је обавезан'. И исто се дешава, када (*кажемо*) овако 'Троја је заузета': не односи се наине на указивање на садашње догађаје овај израз, него на прошле.

124. ПРОКУЛ, из друје књије йисама: Ове речи 'ове или оне' припадају не само рашчлањујућем, него подрашчлањујућем говору. Рашчлањујуће је, као кад кажемо 'или је дан или је ноћ', где постојање једног нужно искључује друго, а такође искључење једног значи постојање другог. У облику сличном овоме реч може бити подрашчлањујућа. Постоје међутим две врсте подрашчлањујућих: једне, кад од предложених могућности како није могуће да обе заједно постоје, тако је и могуће да не постоји ни једна, као кад кажемо 'или седи или хода': јер као што нико не може и једно и друго да ради истовремено, тако је могуће да неко може (*да не ради*) ни једно, на пример онај који лежи. Друга врста постоји, када од предложених могућности како није могуће да ниједна не постоји, тако је могуће да постоје обе, као кад кажемо 'свака животиња или (*нешто*) чини или (*нешто*) трпи': не постоји ни једна наине која нити чини нити трпи; а може такође и да чини и да трпи.

125. ИСТИ, из седме књије йисама: Унук поздравља својега (*gedu*) Прокула. Од онога, ко би овако обећао мираз: 'када ми буде згодно, даћу ти као мираз за моју кћер сто златника', да ли мислиш да одмах након закључења брака може захтевати мираз? Шта ако је овако обећао: 'кад будем могао, даћу мираз?' Ако касније поменута облигација има икакву снагу, ма на који начин би протумачио реч 'могао', да ли након исплате новца који се другима дугује или пре тога? Прокул: ако је мираз овако обећао: 'кад будем могао, даћу ти сто на име мираза', сматрам да тумачење треба усмерити на оно што је (*зайраво*) учињено; јер ко се нејасно изражава, каже оно, што сматра да

illa accipi significatio 'cum salva dignitate mea potero': quae interpretatio eo magis accipienda est, si ita promissum est 'cum commodum erit', hoc est 'cum sine incommodo meo potero'.

126. IDEM *libro sexto epistularum* Si, cum fundum tibi darem, legem ita dixi 'uti optimus maximusque esset' et adieci 'ius fundi deterius factum non esse per dominum, praestabitur', amplius eo praestabitur nihil, etiamsi prior pars, qua scriptum est 'ut optimus maximusque sit' liberum esse significat eoque, si posterior pars adiecta non esset, liberum praestare deberem. tamen inferiore parte satis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud praestare debeam, quam ius fundi per dominum deterius factum non esse.

127. CALLISTRATUS *libro quarto de cognitionibus* 'Vestis' appellatione tam virilis quam muliebris et scaenica, etiamsi tragica aut citharoedica sit, continetur.

128. ULPIANUS *libro primo ad legem Iuliam et Papiam* Spadonum generalis appellatio est: quo nomine tam hi, qui natura spadones sunt, item thlibiae thlasi-ae, sed et si quod aliud genus spadonum est, continentur.

129. PAULUS *libro primo ad legem Iuliam et Papiam* Qui mortui nascuntur, neque nati neque procreati videntur, quia numquam liberi appellari potuerunt.

130. ULPIANUS *libro secundo ad legem Iuliam et Papiam* Lege obvenire hereditatem non inproprie quis dixerit et eam, quae ex testamento defertur, quia lege duodecim tabularum testamentariae hereditates confirmantur.

131. IDEM *libro tertio ad legem Iuliam et Papiam* Aliud 'fraus' est, aliud 'poena': fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse non potest. poena est noxae vindicta, fraus et ipsa noxa dicitur et quasi poenae quaedam praeparatio.

§1. Inter 'multam' autem et 'poenam' multum interest, cum poena generale sit nomen omnium delictorum coercitio, multa specialis peccati, cuius animadversio hodie pecuniaria est: poena autem non tantum pecuniaria, verum

из тога може да се закључи да значи. Боље је међутим, да се сматра да је он мислио 'након исплате новца другима ћу моћи'. Може међутим да има и ово значење 'кад будем могао а да не угрозим своје достојанство'; које тумачење треба тим пре прихватити, ако је обећано овако 'када ми буде згодно', то јест 'кад будем могао без неугодности по себе'.

126. ПРОКУЛ, из шесте књиге йисама: Ако, кад ти дам земљиште, кажем да ће бити овакво правило 'тако да (йраво) буде најбоље и најшире' и додам 'право на земљишту није умањено од стране власника, гарантујем', ништа му се више не гарантује, чак и ако први део, у којем је написано 'тако да (йраво) буде најбоље и најшире' значи да је (земљиште) слободно (од йерейша) и такође, да потоњи део није био додат, да бих гарантовао да је слободно. Па ипак сматрам да ми је по основу доњег дела довољно да бих био ослобођен, што се права тиче, да будем дужан да гарантујем само то, да право на земљишту није умањено од стране власника (йј. мене).

127. КАЛИСТРАТ, из четврте књиге о коиниционим йосйуйцима: Под називом 'одећа' подразумева се како мушка тако и женска и сценска, било трагичка или китародска.

128. УЛПИЈАН, из прве књиге о Јулијевом и Пайијевом закону: Назив евнуса је општи; како они, који су евнуса по природи, затим они који су то постали услед (неке несреће у виду) нагњечења или притиска, али и ако постоји каква друга врста евнуха, обухваћени су тим називом.

129. ПАУЛ, из прве књиге о Јулијевом и Пайијевом закону: Који су мрворођени, не сматрају се нити рођенима нити зачетима, јер никада нису могли бити називани децом.

130. УЛПИЈАН, из друге књиге о Јулијевом и Пайијевом закону: Није неприкладно рећи да је по закону припало и за оно наслеђе, које је стечено на основу тестаментa, јер Закон дванаест таблица даје снагу тестаментарним наслеђима.

131. ИСТИ, из треће књиге о Јулијевом и Пайијевом закону: Једно је 'превара', друго 'казна': превара наима без казне може постојати, казна без преваре не може постојати. Казна се захтева тужбом по основу деликта, за превару се каже и за сам деликт и она је на неки начин као припрема за казну.

§ 1. Између 'глобе' пак и 'казне' велика је разлика, јер казна је општи назив за казне за све деликте, глоба за посебне деликте, за које је казна данас новчана; казна пак није само новчана, него су уобичајене и капиталне

capitis et existimationis irrogari solet. et multa quidem ex arbitrio eius venit, qui multam dicit: poena non irrogatur, nisi quae quaque lege vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est: quin immo multa ibi dicitur, ubi specialis poena non est imposita. item multam is dicere potest, cui iudicatio data est: magistratus solos et praesides provinciarum posse multam dicere mandatis permissum est. poenam autem unusquisque inrogare potest, cui huius criminis sive delicti exsecutio competit.

132. PAULUS *libro tertio ad legem Iuliam et Papiam* ‘Anniculus’ amittitur, qui extremo anni die moritur. et consuetudo loquendi id ita esse declarat: ‘ante diem decimum kalendarum’, ‘post diem decimum kalendarum’: neutro enim sermone undecim dies significantur.

§ 1. Falsum est eam peperisse, cui mortuae filius exsectus est.

133. ULPIANUS *libro quarto ad legem Iuliam et Papiam* Si quis sic dixerit ‘ut intra diem mortis eius aliquid fiat’, ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.

134. PAULUS *libro secundo ad legem Iuliam et Papiam* ‘Anniculus’ non statim ut natus est, sed trecentesimo sexagensimo quinto die dicitur, incipiente plane, non exacto die, quia annum civiliter non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

135. ULPIANUS *libro quarto ad legem Iuliam et Papiam* Quaeret aliquis si portentosum vel monstrosum vel debilem mulier ediderit vel qualem visu vel vagitu novum, non humanae figurae, sed alterius, magis animalis quam hominis, partum, an, quia enixa est, prodesse ei debeat? et magis est, ut haec quoque parentibus prosint: nec enim est quod eis imputetur, quae qualiter potuerunt, statutis obtemperaverunt, neque id quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet.

136. IDEM *libro quinto ad legem Iuliam et Papiam* ‘Generi’ appellatione et neptis et proneptis tam ex filio quam ex filia editorum ceterarumque maritos contineri manifestum est.

137. IDEM *libro secundo ad legem Iuliam et Papiam* ‘Ter enixa’ videtur etiam quae trigeminos pepererit.

и статусне. И глоба бива одмерена на основу процене онога, који глобу изриче; казна се не изриче, осим ако није каквим законом или каквим другим правом прописана; док се глоба изриче тамо, где посебна казна није прописана. Затим глобу може да изрекне онај, којем је дата судска власт: само магистратима и намесницима провинција је (*царским*) мандатима дозвољено да изричу глобе. Било какву међутим казну може изрећи, онај коме припада право да спроводи поступке за недозвољена дела или деликте.

132. ПАУЛ, из *шреће књије о Јулијевом и Папијевом закону*: 'Оним који је живео годину дана' сматра се, ко је умро у року од годину дана. И у складу са уобичајеним начином говора то се овако проглашава: 'пре десетог дана Календа', 'након десетог дана календа': ниједним наиме изразом се не означава једанаести дан.

§ 1. Није исправно сматрати да је родила она, из које је дете исечено кад је већ била мртва.

133. ИСТИ, из *четврће књије о Јулијевом и Папијевом закону*: Ако неко овако каже: 'да до дана своје смрти нешто уради', рачуна се и сам дан, када је неко умро.

134. ИСТИ, из *друје књије о Јулијевом и Папијевом закону*: 'Старим годину дана' не назива се чим је рођен, већ тристо шездесет петог дана, чим је започео, а не кад је завршен дан, јер цивилну годину не бројимо од тренутка у времену, већ од (*одређеној*) дана.

135. УЛПИЈАН, из *четврће књије о Јулијевом и Папијевом закону*: Неко поставља питање ако жена донесе на свет нешто чудовишно, монструозно или дефектно или роди нешто чије лице лице или крици до сада нису виђени, и нема људски облик, већ другачији, пре животињски него људски, да ли, будући да је поднела напор (*шрудноће*), она од тога може да има неку (*йравну*) корист? И пре ће бити, да и ово може родитељима донети корист; јер не треба наиме ништа њима стављати на терет, јер су се колико су могли, покоравали ономе што је установљено (*йравом*), нити оно што се догоди несрећним случајем, треба да мајци нанесе штету.

136. ИСТИ, из *йеће књије о Јулијевом и Папијевом закону*: Очигледно је да су називом 'зет' обухваћени мужеви и од унуке и од праунуке, како оне која потиче од сина тако и оне од кћери, и од осталих (*йошмака*).

137. ПАУЛ, из *друје књије о Јулијевом и Папијевом закону*: 'Оном која се трипут породила' сматра се и она која је родила тројке.

138. IDEM *libro quarto ad legem Iuliam et Papiam* 'Hereditatis' appellatione bonorum quoque possessio continetur.

139. ULPIANUS *libro septimo ad legem Iuliam et Papiam* Aedificia 'Romae' fieri etiam ea videntur, quae in continentibus Romae aedificiis fiant.

§ 1. 'Perfecisse' aedificium is videtur, qui ita consummavit, ut iam in usu esse possit.

140. PAULUS *libro sexto ad legem Iuliam et Papiam* 'Cepisse' quis intellegitur, quamvis alii adquisiit.

141. ULPIANUS *libro octavo ad legem Iuliam et Papiam* Etiam ea mulier cum moreretur creditur filium habere, quae exciso utero edere possit. nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quem mortis tempore non habuit, ut puta eum qui ab hostibus remeabit.

142. PAULUS *libro sexto ad legem Iuliam et Papiam* Triplici modo coniunctio intellegitur: aut enim re per se coniunctio contingit, aut re et verbis, aut verbis tantum. nec dubium est, quin coniuncti sint, quos et nominum et rei complexus iungit, veluti 'Titius et Maevius ex parte dimidia heredes sunt', vel ita 'Titius Maeviusque heredes sunt', vel 'Titius cum Maevio ex parte dimidia heredes sunt'. videamus autem, ne etiam si hos articulos detrahas 'et' 'que' 'cum', interdum tamen coniunctos accipi oporteat, veluti 'Lucius Titius, Publius Maevius ex parte dimidia heredes sunt', vel ita 'Publius Maevius, Lucius Titius heredes sunt. Sempronius ex parte dimidia heres esto', ut Titius et Maevius veniant in partem dimidiam et re et verbis coniuncti videantur. 'Lucius Titius ex parte dimidia heres esto. Seius ex parte, qua Lucium Titium heredem institui, heres esto. Sempronius ex parte dimidia heres esto'. Iulianus dubitari posse, tres semisses facti sint an Titius in eundem semissem cum Gaio Seio institutus sit. sed eo, quod Sempronius quoque ex parte dimidia scriptus est, verisimilius esse in eundem semissem duos coactos et coniunctim heredes scriptos esse.

143. ULPIANUS *libro nono ad legem Iuliam et Papiam* Id 'apud se' quis 'habere' videtur, de quo habet actionem: habetur enim quod peti potest.

144. PAULUS *libro decimo ad legem Iuliam et Papiam* Libro memorialium Massurius scribit 'pellicem' apud antiquos eam habitam, quae, cum uxor

138. ИСТИ, из четвртој књиге о Јулијевом и Папијевом закону: Израз ‘наслеђе’ обухвата и државину добара.

139. УЛПИЈАН, из седме књиге о Јулијевом и Папијевом закону: Сматра се да је направио зграду ‘у Риму’ и онај, који је направи у близини грађевина Рима.

§ 1. Сматра се да је ‘завршио’ грађевину онај, који ју је тако довршио, да она може бити у употреби.

140. ПАУЛ, из шесте књиге о Јулијевом и Папијевом закону: Сматра се да је неко ‘стекао’ (нешио), и ако је прибавио за другог.

141. УЛПИЈАН, из осме књиге о Јулијевом и Папијевом закону: Сматра се да има дете и она жена која је умрла, ако је оно рођено путем расецања материце. И у другим случајевима жена може да има дете, које у време смрти није имала, на пример оно које се врати од непријатеља.

142. ПАУЛ, из шесте књиге о Јулијевом и Папијевом закону: У три случаја се сматра да су заједно (именовани за наследнике): или наиме веза постоји на основу саме ствари, или ствари и речи, или само речи. Нема сумње, да су повезани они, које повезује склоп како речи тако и ствари, на пример ‘Тиције и Мевије нека буду наследници на једнаке делове’, или ‘Тиције са Мевијем нека буде наследник на једнак део’. Да видимо међутим, да ли и ако уклонимо речце ‘и’, ‘шта’, ‘са’, и тада ипак треба прихватити да су повезани, на пример ‘Луције Тиције, Публије Мевије нека буду наследници на једнаке делове’, или овако ‘Публије Мевије, Луције Тиције нека буду наследници. Семпроније нека буде наследник на једнак део’, да видимо да ли Тицију и Мевију припада подједнак део и да ли су повезани и стварима и речима? ‘Луције Тиције нека буде наследник на једнак део. Сеј на део, на који смо Луција Тиција именовали за наследника, нека буде наследник. Семпроније нека буде наследник на једнак део’. По Јулијану могла би да постоји недоумица, да ли су (именовани) на три једнака дела или је Тиције именован на једнак део као Гај Сеј. Али на основу тога, што је и Семпроније дописан на једнак део, вероватније је да су њих двојица уписани као наследници заједно и тако да деле на једнаке делове (њихов део наслеђа).

143. УЛПИЈАН, из девете књиге о Јулијевом и Папијевом закону: То да неко ‘код себе’ нешто ‘има’ сматра се, ако има тужбу у погледу тога; има се наиме оно што се може захтевати тужбом.

144. ПАУЛ, из десете књиге о Јулијевом и Папијевом закону: Масурије пише у књизи успомена да се под ‘вандрачном женом’ код старих подразумевала она,

non esset, cum aliquo tamen vivebat: quam nunc vero nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de iure Papiriano scribit pellicem nunc volgo vocari, quae cum eo, cui uxor sit, corpus misceat: quosdam eam, quae uxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam παλλακῆν Graeci vocant.

144. ULPIANUS *libro decimo ad legem Iuliam et Papiam* ‘Virilis’ appellatione interdum etiam totam hereditatem contineri dicendum est.

146. TERENTIUS CLEMENS *libro secundo ad legem Iuliam et Papiam* ‘Soceri’ ‘socrus’ appellatione avum quoque et aviam uxoris vel mariti contineri respondetur.

147. IDEM *libro tertio ad legem Iuliam et Papiam* Qui in continentibus urbis nati sunt, ‘Romae’ nati intelleguntur.

148. GAIUS *libro octavo ad legem Iuliam et Papiam* Non est sine liberis, cui vel unus filius unave filia est: haec enim enuntiatio ‘habet liberos’ ‘non habet liberos’ semper plurativo numero profertur, sicut et pugillares et codicilli:

149. IDEM *Gaius libro decimo ad legem Iuliam et Papiam* nam quem sine liberis esse dicere non possumus, hunc necesse est dicamus liberos habere.

150. IDEM *Gaius libro nono ad legem Iuliam et Papiam* Si ita a te stipulatus fuero: ‘quanto minus a Titio consecutus fuero, tantum dare spondes?’, non solet dubitari, quin, si nihil a Titio fuero consecutus, totum debeas quod Titius debuerit.

151. TERENTIUS CLEMENS *libro quinto ad legem Iuliam et Papiam* ‘Delata’ hereditas intellegitur, quam quis possit adeundo consequi.

152. GAIUS *libro decimo ad legem Iuliam et Papiam* ‘Hominis’ appellatione tam feminam quam masculum contineri non dubitatur.

153. TERENTIUS CLEMENS *libro undecimo ad legem Iuliam et Papiam* Intellegendus est mortis tempore fuisse, qui in utero relictus est.

154. MACER *libro primo ad legem vicensimam* Mille passus non a miliario urbis, sed a continentibus aedificiis numerandi sunt.

која, иако није супруга, ипак живи са неким; која се сада назива дружбањом, мање часно конкудином. Граније Флак у књизи о папиријанском праву (*каже*) да се ванбрачном женом сада у простом говору назива она, која са оним, који има супругу, ступа у телесну везу; понеки пак (*и тако називају*) ону, која живи као супруга у кући, коју Грци називају *йалакин*.

145. УЛПИЈАН, *из десетих књига о Јулијевом и Пайијевом закону*: Треба рећи да се под изразом 'вирилно' понекад подразумева и читаво наслеђе.

146. ТЕРЕНЦИЈЕ КЛЕМЕНС, *из друге књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Треба одговорити да назив 'свекар' и 'таст' обухватају такође и дедове мужа или жене.

147. ИСТИ, *из треће књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Они који су рођени у предграђима Града, сматра се да су рођени 'у Риму'.

148. ГАЈ, *из осме књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Није без деце, онај који има једног сина или једну кћер: овај наиме израз 'има деце' 'нема деце' увек се наводи у плуралу, као и таблице за писање и кодицили:

149. ИСТИ, *из десетих књига о Јулијевом и Пайијевом закону*: јер за онога за кога не можемо рећи да је без деце, морамо рећи да има деце.

150. ИСТИ, *из деветих књига о Јулијевом и Пайијевом закону*: Ако са тобом стипулишем овако: 'колико не успем да наплатим од Тиција, обавезујеш ли се да ћеш ми толико дати?', није уобичајено сумњати, да, ако ништа не успем да наплатим од Тиција, дугујеш све што је Тиције дуговао.

151. ТЕРЕНЦИЈЕ КЛЕМЕНС, *из четврте књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Сматра се да је до 'делације' наслеђа дошло, кад неко може да га стекне уласком у посед.

152. ГАЈ, *из десетих књига о Јулијевом и Пайијевом закону*: Нема сумње да се под називом 'човек' подразумева како жена тако и мушкарац.

153. ТЕРЕНЦИЈЕ КЛЕМЕНС, *из једанаесте књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Треба сматрати да је (*већ*) постојао у време нечије смрти, онај који је још био у мајчиној утроби.

154. МАЦЕР, *из прве књиге о дванаестинама (наслеђа)*: Миље треба бројати не од путоказа Града, већ од последњих зграда.

155. LICINNIUS RUFINUS *libro septimo regularum* ‘Proximi’ appellatione etiam ille continetur, qui solus est.

156. IDEM *libro decimo regularum* ‘Maiore parte anni’ possedissee quis intellegitur, etiamsi duobus mensibus possederit, si modo adversarius eius aut paucioribus diebus aut nullis possederit.

157. AELIUS GALLUS *libro primo de verborum quae ad ius pertinent significatione* ‘Paries’ est, sive murus sive maceria est.

§ 1. Item ‘via’ est, sive semita sive iter est.

158. CELSUS *libro vicensimo quinto digestorum* In usu iuris frequenter uti nos Cascellius ait singulari appellatione, cum plura generis eiusdem significare vellemus: nam ‘multum hominem venisse Romam’ et ‘piscem vilem esse’ dicimus. item in stipulando satis habemus de herede cavere ‘si ea res secundum me heredemve meum iudicata erit’ et rursus ‘quod ob eam rem te heredemve tuum’: nempe aequae plures heredes sint, continentur stipulatione.

159. ULPIANUS *libro primo ad Sabinum* Etiam aureos nummos ‘aes’ dicimus.

160. IDEM *libro secundo ad Sabinum* ‘Ceterorum’ et ‘reliquorum’ appellatione etiam omnes continentur, ut Marcellus dixit circa eum, cui optio servi legata est, ceteri Sempronio: nam temptat, si non optet, omnes ad Sempronium pertinere.

§ 1. Non est ‘pupillus’, qui in utero est.

162. POMPONIUS *libro secundo ad Sabinum* In vulgari substitutione, quae ei qui ‘supremus’ morietur heres substituitur, recte substitutus etiam unico intellegitur, exemplo duodecim tabularum, ex quibus ‘proximus’ agnatus et solus habetur.

§ 1. Si quis ita in testamento scripserit ‘si quid filio meo acciderit, Dama servus meus liber esto’, mortuo filio Dama liber erit. licet enim ‘accidunt’ et vivis, sed vulgi sermone etiam mors significatur.

163. PAULUS *libro secundo ad Sabinum* Illa verba ‘optimus maximusque’

155. ЛИЦИНИЈЕ РУФИН, из *седме књије љравних љравила*: Термином ‘најближи’ означава се и онај (сродник), који је једини.

156. ИСТИ, из *десетје књије љравила*: ‘У току већег дела године’ сматра се да је поседовао и онај, који је поседовао само два месеца, ако је противна страна (љоседовала) мање дана или није поседовала уопште.

157. ЕЛИЈЕ ГАЛ, из *љрве књије о речима које се односе на љраво*: ‘Зид’ постоји, било да је сазидан било направљен слагањем цигала.

§ 1. Такође ‘пут’ постоји, било да је утабан било поплочан.

158. ЦЕЛЗ, из *двадесет љетје књије Дијесџа*: Касцелије каже да је у праву често уобичајено да термине користимо у једнини, када желимо да означимо више њих исте врсте; јер кажемо ‘многи човек је дошао у Рим’ и ‘риба је покварена’. Затим приликом стипулације довољно нам је да за наследника уговоримо ‘ако у тој ствари буде пресуђено у корист мене или мог наследника’ и обрнуто ‘што у вези те ствари тебе или твог наследника (се буде џиџа-ло)’; и ако наравно буде више наследника, они су обухваћени стипулацијом.

159. УЛПИЈАН, из *љрве књије о Сабину*: И за златне новчиће кажемо ‘новац’.

160. УЛПИЈАН, из *друје књије о Сабину*: Називом ‘остали’ и ‘преостали’ обухваћени су исто тако сви, како Марцел каже о ономе, коме је легиран избор робова, (џиако да) остали (љриџагну) Семпронију; јер сматра, да ако не изврши избор, сви припадају Семпронију.

§ 1. Није ‘пупила’, онај који је у мајчиној утроби.

162. ПОМПОНИЈЕ, из *друје књије о Сабину*: У вулгарној субституцији, када наследника замењује онај који ‘последњи’ умре, исправно се сматра субститутом и ако је једини, по узору на Дванаест таблица, у којима се под ‘најближим’ агнатом подразумева и једини.

§ 1. Ако неко овако напише у тестаменту ‘ако се мом сину нешто догоди, нека мој роб Дамант буде слободан’, Дамант ће бити слободан након смрти сина. Иако наиме ‘нешто може да се догоди’ и живима, ипак у обичном говору означава и смрт.

163. ПАУЛ, из *друје књије о Сабину*: Ове речи ‘најбољи и највећи’ могу

vel in eum cadere possunt, qui solus est. sic et circa edictum praetoris 'supremae tabulae' habentur et solae.

§ 1. 'Pueri' appellatione etiam puella significatur: nam et feminas puerperas appellant recentes ex partu et Graece παιδίον on communiter appellatur.

164. ULPIANUS *libro quinto decimo ad Sabinum* Nomen 'filiarum' et in postumam cadere quaestionis non est, quamvis 'postumae' non cadere in eam, quae iam in rebus humanis sit, certum sit.

§ 1. 'Partitionis' nomen non semper dimidium significat, sed prout est adiectum. potest enim iuberi aliquis et maximam partiri: posse et vicensimam et tertiam et prout libuerit. sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur.

§ 2. 'Habere' sicut pervenire cum effectum accipiendum est.

165. POMPONIUS *libro quinto ad Sabinum* Venisse ad heredem nihil intelligitur nisi deducto aere alieno.

166. IDEM *libro sexto ad Sabinum* 'Urbana familia' et 'rustica' non loco, sed genere distinguitur: potest enim aliquis dispensator non esse servorum urbanorum numero: veluti is, qui rusticarum rerum rationes dispenset ibique habitet. non multum abest a vilico insularius: autem urbanorum numero est. videndum tamen est, ipse dominus quorum loco quemque habuerit: quod ex numero familiae et vicariis apparebit.

§ 1. 'Pernoctare extra urbem' intellegendus est, qui nulla parte noctis in urbe est: 'per' enim totam noctem significat.

167. ULPIANUS *libro vicensimo quinto ad Sabinum* 'Carbonum' appellatione materiam non contineri: sed an 'lignorum'? et fortassis quis dicet nec lignorum: non enim lignorum gratia habuit. sed et titiones et alia ligna cocta ne fumum faciant utrum ligno an carboni an suo generi adnumerabimus? et magis est, ut proprium genus habeatur. sulphurata quoque de ligno aeque eandem habebunt definitionem. ad faces quoque parata non erunt lignorum appellatione comprehensa, nisi haec fuit voluntas. idem et de nucleis olivarum, sed et de balanis est, vel si qui alii nuclei. de pinu autem integri strobili ligni appellatione continebuntur.

се односити и на онога, који је једини. Тако се и у преторском едикту под ‘последњим таблицама’ подразумевају и једине.

§ 1. Израз ‘деца’ означава и девојчице: јер и за жене које су се недавно породиле се каже имају децу и на грчком се уобичајено зову *йедон*.

164. УЛПИЈАН, из *йейнаесѿе књије о Сабину*: Да се у појам ‘ћерки’ убрајају и посмрчад у то нема никакве сумње, а сигурно је и да се (израз) ‘посмртно рођена ћерка’ не примењује на ону, која је већ донета на свет.

§ 1. Израз ‘подела’ не значи увек на једнаке делове, већ на онолико колико је одређено. Може наине неке да се остави и највећи удео; може и двадесетина и трећина или колико жели. А ако није додат удео, дугује се једнак део.

§ 2. Треба прихватити да ‘имати’ (*значи*) да је нешто припало у складу с правом.

165. ПОМПОНИЈЕ, из *йейѿе књије о Сабину*: Не сматра се да је ишта припало наследнику осим када се одбије туђи новац.

166. ИСТИ, из *шесѿе књије о Сабину*: ‘Градска дружина робова’ и ‘сеоска’ се разликују не местом, него по врсти: може наине неки благајник да не буде убројан у градске робове; на пример онај, који плаћа рачуне сеоских имања и станује тамо. Не разликује се много управник стамбене зграде од управника виле; па ипак се убраја у градске. Ипак треба видети, у којем месту сам господар станује; што је јасно на основу броја дружине робова и њихових помагача.

§ 1. Треба сматрати да је ‘преноћио ван Града’ онај, који ни један део ноћи није био у граду; ‘пре-’ наима означава читаву ноћ.

167. УЛПИЈАН, из *двадесетѿи йейѿе књије о Сабину*: Израз ‘угаљ’ не спада у грађевински материјал; али да ли ‘дрва’ спадају? И можда би неко рекао да не спадају ни дрва; није му наине дато у сврху дрвета (за *йрадњу*). Али да ли и угарке и друга дрва која су изгорела тако да не праве дим треба да убројимо у дрво или у угаљ или у посебну категорију? И пре ће бити, да треба да буду у посебној категорији. Такође насумпорисани (*йроизводи*) од дрвета треба да буду дефинисани на исти начин. Такође треба сматрати да се на бакље не примењује израз дрва, осим ако то није била воља (*сѿѿранке*). Исто је и са семенкама маслина, али и са жиревима, или са било којим другим семењем. Међутим борове шишарке спадају под појам дрвета ако су целе.

168. PAULUS *libro quarto ad Sabinum* Pali et perticae in numerum materiae redigendi sunt, et ideo 'lignorum' appellatione non continentur.

169. IDEM *libro quinto ad Sabinum* Non tantum in traditionibus, sed et in emptionibus et stipulationibus et testamentis adiectio haec 'uti optimus maximusque est' hoc significat, ut liberum praestetur praedium, non ut etiam servitutes ei debeantur.

170. ULPIANUS *libro trigensimo tertio ad Sabinum* 'Heredis' appellatione omnes significari successores credendum est, etsi verbis non sint expressi.

171. POMPONIUS *libro sexto decimo ad Sabinum* 'Pervenisse ad te' recte dicitur, quod per te ad alium pervenerit, ut in hereditate a liberto per patronum filium familias patri eius adoptivo adquisita responsum est.

172. ULPIANUS *libro trigensimo octavo ad Sabinum* 'Liberti' appellatione etiam libertam contineri placuit.

173. ULPIANUS *libro trigensimo nono ad Sabinum* 'Collegarum' appellatione hi continentur, qui sunt eiusdem potestatis.

§ 1. Qui extra continentia urbis est, 'abest': ceterum usque ad continentia non abesse videbitur.

174. IDEM *libro quadragesimo secundo ad Sabinum* Aliud est promittere 'furem non esse', aliud 'furto noxaeque solutum': qui enim dicit furem non esse, de hominis proposito loquitur, qui furtis noxaeque solutum, nemini esse furti obligatum promittit.

175. POMPONIUS *libro vicensimo secundo ad Sabinum* 'Faciendi' verbo reddendi etiam causa continetur.

176. ULPIANUS *libro quadragesimo quinto ad Sabinum* 'Solutionis' verbo satisfactionem quoque omnem accipiendam placet. 'solvere' dicimus eum, qui fecit quod facere promisit.

177. IDEM *libro quadragesimo septimo ad Sabinum* Natura cavillationis, quam Graeci σοπίτην appellaverunt, haec est, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quae evidenter falsa sunt, perducatur.

168. ПАУЛ, из четвртог књиго о Сабину: Колци и мотке треба да се убрајају у (прагевински) материјал, и стога не спадају под појам 'дрва'.

169. ИСТИ, из петог књиго о Сабину: Не само у традицијама, него и у куповинама и стипулацијама и тестаментима овај додатак 'како је најбоље и најповољније' значи то, да се земљиште преда без терета, али не и да му се дугују још и службености.

170. УЛПИЈАН, из шездесетог књиго о Сабину: Треба сматрати да израз 'наследик' означава све сукцесоре, иако нису изричито поменути.

§ 1. Исправно се каже 'стечено преко тебе', за оно што је преко тебе стечено од стране другог, као што треба одговорити у погледу наслеђа стеченог преко патрона који је син у породици а у корист његовог адоптивног оца.

172. ИСТИ, из шездесетог осмог књиго о Сабину: Сматра се да израз 'ослобођеник' обухвата и ослобођеницу.

173. ИСТИ, из шездесетог деветог књиго о Сабину: Израз 'колеге' обухвата оне, који имају једнака овлашћења.

§ 1. Ко се налази ван предграђа Града, 'одсутан је'; а док се год налази у предграђима не сматра се одсутним.

174. ИСТИ, из четрдесетог другог књиго о Сабину: Једно је гарантовати да 'није лопов', а друго 'не одговара за крађу или преступ'; ко наиме каже да није лопов, говори о гаранцији за роба, а ко (каже) да не одговара за крађу или преступ, никоме не гарантује да ће одговарати за крађу.

175. ПОМПОНИЈЕ, из двадесетог другог књиго о Сабину: Реч 'учинити' обухвата и оно што је (учињено) приликом предаје.

176 УЛПИЈАН, из четрдесетог петог књиго о Сабину: Сматра се да реч 'исплата' обухвата било какво извршење које је прихваћено. Кажемо да је 'платио' за оног, који је учинио што је обећао да ће учинити.

177. ИСТИ, из четрдесетог седмг књиго о Сабину: Природа досетке, коју Грци зову парадокс гомиле, је таква, да расправу од евидентних истина путем врло кратких измена своди на оно, што је евидентно неистинито.

178. IDEM *libro quadragesimo nono ad Sabinum* ‘Pecuniae’ verbum non solum numeratam pecuniam complectitur, verum omnem omnino pecuniam, hoc est omnia corpora: nam corpora quoque pecuniae appellatione contineri nemo est qui ambiget.

§ 1. ‘Hereditas’ iuris nomen est, quod et accessionem et decessionem in se recipit: hereditas autem vel maxime fructibus augetur.

§ 2. ‘Actionis’ verbum et speciale est et generale. nam omnis actio dicitur, sive in personam sive in rem sit petitio: sed plerumque ‘actiones’ personales solemus dicere. ‘petitionis’ autem verbo in rem actiones significari videntur fideicommissorum et si quae aliae sunt, quae non habent iuris ordinarii executionem.

§ 3. Hoc verbum ‘debuit’ omnem omnino actionem comprehendere intelligitur, sive civilis sive honoraria sive fideicommissi fuit persecutio.

179. IDEM *libro quinquagesimo primo ad Sabinum* Inter haec verba ‘quanti ea res erit’ vel ‘quanti eam rem esse paret’ nihil interest: in utraque enim clausula placet veram rei aestimationem fieri.

180. POMPONIUS *libro trigensimo ad Sabinum* ‘Tugurii’ appellatione omne aedificium, quod rusticae magis custodiae convenit quam urbanis aedibus, significatur.

§ 1. Ofilius ait tugurium a tecto tamquam tegularium esse dictum, ut toga, quod ea tegamur.

181. IDEM *libro trigensimo quinto ad Sabinum* Verbum illud ‘pertinere’ latissime patet: nam et eis rebus petendis aptum est, quae dominii nostri sint, et eis, quas iure aliquo possideamus, quamvis non sint nostri dominii: pertinere ad nos etiam ea dicimus, quae in nulla eorum causa sint, sed esse possint.

182. ULPIANUS *libro vicensimo septimo ad edictum* Pater familias liber ‘peculium’ non potest habere, quemadmodum nec servus ‘bona’.

183. IDEM *libro vicensimo octavo ad edictum* ‘Tabernae’ appellatio declarat omne utile ad habitandum aedificium, non ex eo quod tabulis cluditur.

178. ИСТИ, из *четирдесет девет књије о Сабину*: Реч ‘имовина’ не обухвата само готовину, него целокупну и сваку имовину, то јест све телесне ствари; јер у то да телесне ствари такође потпадају под израз имовина нико не сумња.

§ 1. ‘Наслеђем’ се у праву назива, оно што може како да се увећа тако и умањити; наслеђе се наине може знатно повећати плодовима.

§ 2. Појам ‘тужба’ може бити поседни и општи, Јер за све се каже тужба, било да је захтев стварни или лични; али пре је за личне уобичајено да се каже да су ‘тужбе’. Изгледа међутим да се изразом ‘захтев’ означавају стварне тужбе. Израз ‘(судско) гоњење’ мислим да се односи на гоњење у екстраординарном поступку, на пример за фидеикомисе и ако постоји нешто друго, што се не може (судски) извршити по редовном праву.

§ 3. Треба сматрати да је овим изразом ‘дугује’ обухваћена свака тужба, било цивилна било хонорарна било да је у питању захтевање фидеикомиса.

179. ИСТИ, из *десет прве књије о Сабину*: Између ових речи ‘колико та ствар вреди’ и ‘колико та ствар изгледа да вреди’ нема никакве разлике; у обе наине клаузуле сматра се да треба учинити праву процену вредности ствари.

180. ПОМПОНИЈЕ, из *десет књије о Сабину*: Израз ‘колиба’ означава сваку зграду, која је више налик сеоским склоништима него градским зградама.

§ 1. Офилије каже да је (израз) колиба изведен од крова и црепова, као и тога, јер се њоме покривамо.

181. ИСТИ, из *десет девет књије о Сабину*: Овај израз ‘припадати’ трпи широко (*шумачење*): јер повезан је и са оним стварима које захтевамо тужбом, које су у нашем власништву, и онима, које по неком праву поседујемо, иако нису наше власништво; такође кажемо да нам припада оно, што није (*наше*) ни по једном основу, али би могло да постане.

182. УЛПИЈАН, из *десет седме књије о едикту*: Слободни отац породице не може да има ‘пекулијум’, као што ни роб не може ‘добра’.

183. ИСТИ, из *десет осме књије о едикту*: Називом ‘таберна’ означава се свака зграда која се може користити за становање, по томе што се затварају (*према улици*) капцима.

184. PAULUS *libro trigensimo ad edictum* Inde tabernacula et contubernales dicti sunt.

185. ULPIANUS *libro vicensimo octavo ad edictum* ‘Instructam’ autem tabernam sic accipiemus, quae et rebus et hominibus ad negotiationem paratis constat.

186. IDEM *libro trigensimo ad edictum* ‘Commendare’ nihil aliud est quam deponere.

187. IDEM *libro trigensimo secundo ad edictum* Verbum ‘exactae pecuniae’ non solum ad solutionem referendum est, verum etiam ad delegationem.

188. PAULUS *libro trigensimo tertio ad edictum* ‘Habere’ duobus modis dicitur, altero iure dominii, altero optinere sine interpellatione id quod quis emerit.

§ 1. ‘Cautum’ intellegitur, sive personis sive rebus cautum sit.

189. IDEM *libro trigensimo quarto ad edictum* ‘Facere oportere’ et hanc significationem habet, ut abstineat quis ab eo facto, quod contra conventionem fieret, et curaret ne fiat.

190. ULPIANUS *libro trigensimo quarto ad edictum* ‘Provinciales’ eos accipere debemus, qui in provincia domicilium habent, non eos, qui ex provincia oriundi sunt.

191. PAULUS *libro trigensimo quinto ad edictum* Inter ‘divortium’ et ‘repudium’ hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest, non recte autem sponsa divortisse dicitur, quod divortium ex eo dictum est, quod in diversas partes eunt qui discedunt.

192. ULPIANUS *libro trigensimo septimo ad edictum* Haec adiectio ‘plurisve’ non infinitam pecuniam continet, sed modicam, ut taxatio haec ‘solidos decem plurisve’ ad minutulam summam referatur.

193. IDEM *libro trigensimo octavo ad edictum* Haec verba ‘quanti eam rem paret esse’ non ad quod interest, sed ad rei aestimationem referuntur.

184. ПАУЛ, из *тридесетих* књиго о едикти: Отуда се каже табернакл (*аутурски шатор*) и контуберналис (*онај који спава у истом просторији, „цимер“*).

185. УЛПИЈАН, из *двадесетих* осме књиго о едикти: ‘Опремљеном’ пак таберном сматрамо такву, која је снабдевена и стварима и људством спремним за пословну делатност.

186. ИСТИ, из *тридесетих* књиго о едикти: ‘Поверити’ није ништа друго него депоновати.

187. ИСТИ, из *тридесетих* друге књиго о едикти: Израз ‘примљеног новца’ не односи се само на исплату, него и на уступање (*ипраждине*).

188. ПАУЛ, из *тридесетих* треће књиго о едикти: ‘Имати’ се каже на два начина, једно по праву власништва, друго захтевати без приговора оно што је неко купио

§ 1. ‘Гарантовано’ подразумева, било да је гарантовано путем лично-сти било путем ствари.

189. ИСТИ, из *тридесетих* четврте књиго о едикти: ‘Треба учинити’ има и ово значење, да се неко уздржи од оног чињења, које би учинио супротно уговору, и да води рачуна да то не учини.

190. УЛПИЈАН, из *тридесетих* четврте књиго о едикти: Под ‘провинцијалцима’ треба да сматрамо оне, који имају домицил у провинцији, а не оне, који потичу из провинције.

191. ПАУЛ, из *тридесетих* пете књиго о едикти: Између ‘развода’ и ‘раскида’ ова је разлика, што се раскинути може и будући брак, не каже се међутим исправно да је вереница разведена, јер се развод каже од тога, што они који се растају иду на различите стране

192. УЛПИЈАН, из *тридесетих* седме књиго о едикти: Овај додатак ‘и више’ не подразумева неограничену суму новца, већ умерену, као што се овакво одређење ‘десет солида и више’ односи на мању суму.

193. ИСТИ, из *тридесетих* осме књиго о едикти: Ове речи ‘колико ова ствар изгледа да вреди’ не односи се на онолико колики је имовински интерес, него на процену вредности саме ствари.

194. IDEM *libro quadragensimo sexto ad edictum* Inter ‘donum’ et ‘munus’ hoc interest, quod inter genus et speciem: nam genus esse donum Labeo a donando dictum, munus speciem: nam munus esse donum cum causa, ut puta natalicium, nuptalici-um.

195. IDEM *libro quadragensimo sexto ad edictum* Pronuntiatio sermonis in sexu masculino ad utrumque sexum plerumque porrigitur.

§ 1. ‘Familiae’ appellatio qualiter accipiatur, videamus. et quidem varie accepta est: nam et in res et in personas deducitur. in res, ut puta in lege duodecim tabularum his verbis ‘adgnatus proximus familiam habeto’. ad personas autem refertur familiae significatio ita, cum de patrono et liberto loquitur lex: ‘ex ea familia’, inquit, ‘in eam familiam’: et hic de singularibus personis legem loqui constat.

§ 2. Familiae appellatio refertur et ad corporis cuiusdam significationem, quod aut iure proprio ipsorum aut communi universae cognationis continetur. iure proprio familiam dicimus plures personas, quae sunt sub unius potestate aut natura aut iure subiectae, ut puta patrem familias, matrem familias, filium familias, filiam familias quique deinceps vicem eorum sequuntur, ut puta nepotes et neptes et deinceps. pater autem familias appellatur, qui in domo dominium habet, recteque hoc nomine appellatur, quamvis filium non habeat: non enim solam personam eius, sed et ius demonstramus: denique et pupillum patrem familias appellamus. et cum pater familias moritur, quotquot capita ei subiecta fuerint, singulas familias incipiunt habere: singuli enim patrum familiarum nomen subeunt. idemque eveniet et in eo qui emancipatus est: nam et hic sui iuris effectus propriam familiam habet. communi iure familiam dicimus omnium adgnatorum: nam etsi patre familias mortuo singuli singulas familias habent, tamen omnes, qui sub unius potestate fuerunt, recte eiusdem familiae appellabuntur, qui ex eadem domo et gente proditi sunt.

§ 3. Servitutium quoque solemus appellare familias, ut in edicto praetoris ostendimus sub titulo de furtis, ubi praetor loquitur de familia publicanorum. sed ibi non omnes servi, sed corpus quoddam servorum demonstratur huius rei causa paratum, hoc est vectigalis causa. alia autem parte edicti omnes servi continentur: ut de hominibus coactis et vi bonorum raptorum, item redhibitoria, si deterior res reddatur emptoris opera aut familiae eius, et interdicto unde vi familiae appellatio omnes servos comprehendit. sed et filii continentur.

194. ИСТИ, из *чеїргесетї шестїе књиїе о едикїу*: Између ‘поклона’ и ‘давања по дужности’ разлика је таква, као између врсте и посебног облика; јер Лабееон каже да је поклон врста и да се тако каже од поклањати, а давање по дужности да је посебан облик, јер давање по дужности је поклон по неком основу, на пример поводом рођења, свадбе.

195. ИСТИ, из *чеїргесетї шестїе књиїе о едикїу*: Изрази изговорени у мушком роду се углавном протежу на оба рода.

§ 1. Да видимо, шта се подразумева под изразом ‘фамилија’? И заиста се подразумева много тога: јер се под то подводе и ствари и лица. Што се ствари тиче, на пример у Закону дванаест таблица овим речима ‘најближем агнату нека припадне фамилија’. Што се лица пак тиче значење фамилије се односи тако, као кад закон говори о патрону и ослобођенику: ‘од те фамилије’, каже, ‘у ту фамилију’; и тако закон стално говори о појединачним лицима.

§ 2. Израз фамилија односи се и на групе у том значењу, да су обједињене или по њиховом сопственом праву или по заједничком општем крвном сродству. По сопственом праву кажемо да су фамилија више лица, које су потчињене под једном влашћу или по природи или по праву, као рецимо отац породице, мајка породице, син породице, ћерка породице као и сви они који од њих буду потицали, као рецимо унуци и унукe и тако даље. Оцем породице се пак зове, онај који има власт у кући, и исправно се зове овим именом, иако нема деце; не указујемо на име само на његову линост, него и на право; најзад и пупилу зовемо оцем породице. И кад отац породице умре, све главе које су му биле потчињене, почињу да имају посебне породице; сваки понаособ на име стиче назив оца породице. Исто се дешава и са оним који је еманципован; јер и он тиме што је постао својевластан има своју фамилију. По заједничком праву кажемо да су фамилија сви агнати; јер иако након смрти оца породице сви имају своје породице, ипак сви они, који су били под једном влашћу, бивају исправно називани истом фамилијом, који воде порекло из исте куће и рода.

§ 3. Групе робова такође уобичајено називамо фамилијама, као што можемо показати у едикту претора у поглављу о крађама, где претор говори о фамилији која припада публиканима. Али овде се не указује на све робове, већ само на групу оних робова који су одређени за ту сврху, то јест за прикупљање пореза. У другом делу едикта међутим обухвата све робове; као у (*ѿоїлављима*) о принуди против робова и о силом отетим добрима, затим о редхипиторном интердикту, ако ствар буде враћена у горем стању због чињења купца или његове фамилије, и о интердикту због оног што је учињено силом термин фамилија подразумева све робове. Али обухвата и децу.

§ 4. Item appellatur familia plurium personarum, quae ab eiusdem ultimi genitoris sanguine proficiscuntur (sicuti dicimus familiam Iuliam), quasi a fonte quodam memoriae.

§ 5. Mulier autem familiae suae et caput et finis est.

196. *GAIUS libro sexto decimo ad edictum provinciale* Familiae appellatione et ipse princeps familiae continetur.

§ 1. Feminarum liberos in familia earum non esse palam est, quia qui nascuntur, patris familiam sequuntur.

197. *ULPIANUS libro quinquagesimo ad edictum* ‘Indicasse’ est detulisse: ‘arguisse’ accusasse et convicisse.

198. *IDEM libro secundo de omnibus tribunalibus* ‘Urbana praedia’ omnia aedificia accipimus, non solum ea quae sunt in oppidis, sed et si forte stabula sunt vel alia meritoria in villis et in vicis, vel si praetoria voluptati tantum deservientia: quia urbanum praedium non locus facit, sed materia. proinde hortos quoque, si qui sunt in aedificiis constituti, dicendum est urbanorum appellatione contineri. plane si plurimum horti in reditu sunt, vinearii forte vel etiam holitorii, magis haec non sunt urbana.

199. *IDEM libro octavo de omnibus tribunalibus* ‘Absentem’ accipere debemus eum, qui non est eo loci, in quo loco petitur: non enim trans mare absentem desideramus: et si forte extra continentia urbis sit, abest. ceterum usque ad continentia non abesse videbitur, si non latitet.

§ 1. Abesse non videtur, qui ab hostibus captus est, sed qui a latronibus detinetur.

200. *IULIANUS libro secundo digestorum* Haec stipulatio ‘noxis solutum praestari’ non existimatur ad eas noxas pertinere, quae publicam exercitationem et coercionem capitalem habent.

201. *IDEM libro octagensimo primo digestorum* Iusta interpretatione recipiendum est, ut appellatione ‘filii’, sicuti filiam familias contineri saepe respondebimus, ita et nepos videatur comprehendi, et ‘patris’ nomine avus quoque demonstrari intellegatur.

§ 4. Затим зове се фамилијом више лица, која по крви потичу од истог заједничког претка (тако кажемо фамилија Јулија), као сећање на њихово порекло.

§ 5. Жена је пак и почетак и крај своје породице.

196. ГАЈ, из шеснаесте књије о провинцијско едикту: Израз фамилија обухвата и оног ко је поглавар фамилије.

§ 1. Јасно је да деца жена не спадају у њихову породицу, јер онај који се рађа, следи породицу оца.

197. УЛПИЈАН, из ђедесет књије о едикту: 'Потказати' значи пријавити; 'водити спор', оптужити и довести до осуде.

198. ИСТИ, из грује књије о свим судовима: Под 'градским имањима' подразумевамо све зграде, не само оне које су у градовима, већ и ако постоје штале и друге економске зграде при фармама и у селима, као и виле које служе само за задовољство; јер није место оно што чини земљиште градским, већ материја. Зато и вртови, ако постоје уз зграде, треба рећи да спадају под појам градских. Наравно ако су вртови више намењени стицању прихода, рецимо виногради или исто тако маслињаци, пре ће бити да они нису градска (имања).

199. ИСТИ, из осме књије о свим судовима: Треба прихватити да је 'одсутан' онај, који није у оном месту, у којем је месту подигнута тужба; не треба наиме да захтевамо да је преко мора да би био одсутан; и ако је само ван предграђа Града, одсутан је. А докле год је унутар предграђа не сматра се одсутним, ако се не крије.

§ 1. Одсутним се не сматра онај, који је заробљен од стране непријатеља, али (се сматра) онај који је отет од стране разбојника.

200. ЈУЛИЈАН, из грује књије гујесџа: Ова стипулација 'обавезати се на предају (рода) ослобођеног одговорности за деликт' не сматра се да се односи на оне деликте, које се гоне у јавним поступцима и носе капиталну казну.

201. ИСТИ, из осамдесет прве књије гујесџа: На основу исправног тумачења треба прихватити, да под изразом 'деца', како у погледу ћерке породице често одговарамо, на исти начин треба сматрати да се подразумева и унук, а под називом 'отац' треба сматрати да се указује и на деду.

202. ALFENUS VARUS *libro secundo digestorum* Cum in testamento scriptum esset, ut heres in funere aut in monumento 'dumtaxat aureos centum' consumeret, non licet minus consumere: si amplius vellet, licet, neque ob eam rem contra testamentum facere videtur.

203. IDEM *libro septimo digestorum* In lege censoria portus Siciliae ita scriptum erat: 'servos, quos domum quis ducet suo usu, pro is portorium ne dato'. quaerebatur, si quis a Sicilia servos Romam mitteret fundi instruendi causa, utrum pro his hominibus portorium dare deberet nec ne. respondit duas esse in hac scriptura quaestiones, primam quid esset 'domum ducere', alteram, quid esset 'suo usu ducere'. igitur quaeri soleret, utrum, ubi quisque habitaret sive in provincia sive in Italia, an dumtaxat in sua cuiusque patria domus esse recte dicitur. Sed de ea re constitutum esse eam domum unicuique nostrum debere existimari, ubi quisque sedes et tabulas haberet suarumque rerum constitutionem fecisset. quid autem esset 'usu suo', magnam habuisse dubitationem. et magis placet, quod victus sui causa paratum est, tantum contineri. itemque de servis eadem ratione quaeri, qui eorum usus sui causa parati essent? utrum dispensatores, insularii, vilici, atrienses, textores, operarii quoque rustici, qui agrorum colendorum causa haberentur, ex quibus agris pater familias fructus caperet, quibus se toleraret, omnes denique servos, quos quisque emisset, ut ipse haberet atque eis ad aliquam rem uteretur, neque ideo emisset, ut venderet? et sibi videri eos demum usus sui causa patrem familias habere, qui ad eius corpus tuendum atque ipsius cultum praepositi destinatique essent, quo in genere iunctores, cubicularii, coci, ministratores atque alii, qui ad eiusmodi usum parati essent, numerarentur.

204. PAULUS *libro secundo epitomarum Alfeni* 'Pueri' appellatio tres significationes habet: unam, cum omnes servos pueros appellaremus: alteram, cum puerum contrario nomine puellae diceremus: tertiam, cum aetatem puerilem demonstraremus.

205. IDEM *libro quarto epitomarum Alfeni* Qui fundum vendidit, 'pomum' recepit: nuces et ficos et uvas dumtaxat duracinas et purpureas et quae eius generis essent, quas non vini causa haberemus, quas Graeci σωρίτην appellarent, recepta videri.

206. IULIANUS *libro sexto ex Minicio* 'Vinaria' vasa proprie vasa torcularia esse placet: dolia autem et serias tamdiu in ea causa esse, quamdiu vinum haberent, cum sine vino esse desinerent, in eo numero non esse, quoniam ad alium usum transferri possent, veluti si frumentum in his addatur. eandem causam

202. АЛФЕН ВАР, из *друје књије дијесџа*: Кад је у тестаменту написано, да наследник на сахрану или на споменик треба да потроши 'тачно сто златника', не сме да потроши мање; ако хоће више, може. И у том случају не сматра се да је поступио супротно тестаменту.

203. ИСТИ, из *седме књије дијесџа*: У цензорском закону о лукама Сицилије је овако било написано: 'на оне робове, које неко води кући за сопствену употребу, не плаћа се царина'. Постављено је питање, ако неко са Сицилије пошаље робове у Рим ради обраде земље, да ли за те људе треба дати царину или не? Одговорено је да у овом писму постоје два питања, прво шта значи 'водити кући', друго, шта значи 'водити за сопствену употребу'. Зато је уобичајено поставити питање, да ли се исправно говори о кући као оној где неко станује било у провинцији било у Италији, или само о оној у својој отаџбини? Али у тој ствари треба утврдити да треба сматрати као нашу само ону кућу, где неко има седиште и рачуне и где обавља своје послове. Шта значи међутим 'за сопствену употребу', било је врло спорно. И већина мисли, да колико је неопродно за његово издржавање, толико обухвата. Затим је у погледу робова постављен проблем, који од њих су одређени за сопствену употребу? Да ли благајници, управници зграда за издавање, управници вила, кућна послуга, израђивачи текстила, и пољски радници, које има ради обрађивања поља, са којих поља отац породице прикупља плодове, које држи за себе, сви дакле робови, које је неко купио, да би их имао за себе и да би их користио за неку ствар, а није их купио зато, да би их продао? И треба сматрати да отац породице има за сопствену употребу само оне, који су одређени и намењени за бригу о његовом телу и потребама, у коју врсту се убрајају личне слуге, собари, куварари, послужитељи и други, који су намењени за такву употребу.

204. ПАУЛ, из *друје књије Алфенових ејиџа*: Назив 'момак' има три значења: прво, када све робове зовемо момцима; друго, када момка зовемо супротним називом од девојке да би смо их разликовали; треће, када желимо да укажемо на нечију младу доб.

205. ИСТИ, из *четврте књије Алфенових ејиџа*: Ко прода земљиште, (*задржава њраво да*) добија 'воће'; треба сматрати да добија орахе и смокве и грожђе али само тврдо и црвенкасто и које је такве врсте, да га не узгајамо ради вина, које су Грци назвали стоним.

206. ЈУЛИЈАН, из *шесте књије о Миницију*: Под 'винским' посудама се у ужем смислу сматрају посуде које се користе уз пресе; цистерне пак и друго се сматра да су у овој категорији само онда, када садрже вино, јер без вина престају, да се убрајају у њих, јер се могу пренаменити у другу сврху,

amphorarum esse, ut, cum vinum habeant, tum in vasis vinariis, cum inanes sint, tum extra numerum vinariorum sint, quia aliud in his addi possit.

207. AFRICANUS *libro tertio quaestionum* ‘Mercis’ appellatione homines non contineri Mela ait: et ob eam rem mangones non mercatores sed venaliciarios appellari ait, et recte.

208. IDEM *libro quarto quaestionum* ‘Bonorum’ appellatio, sicut hereditatis, universitatem quandam ac ius successionis et non singulas res demonstrat.

209. FLORENTINUS *libro decimo institutionum* ‘Coram Titio’ aliquid facere iussus non videtur praesente eo fecisse, nisi is intellegat: itaque si furiosus aut infans sit aut dormiat, non videtur coram eo fecisse. scire autem, non etiam velle is debet: nam et invito eo recte fit quod iussum est.

210. MARCIANUS *libro septimo institutionum* Is, qui natus est ex Mancipiiis urbanis et missus est in villam nutriendus, in urbanis servis constituetur.

211. FLORENTINUS *libro octavo institutionum* ‘Fundi’ appellatione omne aedificium et omnis ager continetur. sed in usu urbana aedificia ‘aedes’, rustica ‘villae’ dicuntur. locus vero sine aedificio in urbe ‘area’, rure autem ‘ager’ appellatur. idemque ager cum aedificio ‘fundus’ dicitur.

212. ULPIANUS *libro primo de adulteriis* ‘Praevaricatores’ eos appellamus, qui causam adversariis suis donant et ex parte actoris in partem rei concedunt: a varicando enim praevaricatores dicti sunt.

213. IDEM *libro primo regularum* ‘Cedere diem’ significat incipere deberi pecuniam: ‘venire diem’ significat eum diem venisse, quo pecunia peti possit. ubi pure quis stipulatus fuerit, et cessit et venit dies: ubi in diem, cessit dies, sed nondum venit: ubi sub condicione, neque cessit neque venit dies pendente adhuc condicione.

§ 1. ‘Aes alienum’ est, quod nos aliis debemus: ‘aes suum’ est, quod alii nobis debent.

на пример ако се у њих успе жито. У истој су категорији амфоре, које, када садрже вино, онда се убрајају у винске посуде, када су празне, онда се не убрајају у винске посуде, јер се у њих може устати нешто друго.

207. АФРИКАН, из *шесте књиге инстинција*: Мела каже да се робови не убрајају у појам 'робе'; и каже, и то исправно, да се због тога трговци робовима не требају звати трговцима него препродавцима.

208. ИСТИ, из *четврте књиге инстинција*: Појмом 'добра', код наслеђа, означава се нека целокупна имовина као и право наслеђа а не појединачне ствари.

209. ФЛОРЕНТИН, из *десете књиге инстинција*: Ако је некоме наређено да уради нешто 'пред очима Тиција' не сматра се да то значи (*про-сиро*) у његовом присуству, осим ако се не подразумева; зато ако је он умно болестан или дете или спава, не сматра се да је урадио пред његовим очима. Треба међутим знати, да није неопходно и да је он сагласан са тим; јер и без његове сагласности исправно чини оно што му је наређено.

210. МАРЦИЈАН, из *седме књиге инстинција*: Онај, који је рођен од градских робова и послат да буде одгајан на фарми, убраја се у градске робове.

211. ФЛОРЕНТИН, из *осме књиге инстинција*: Под називом 'некретнина' подразумева се свака зграда и свако земљиште. Али за зграде у градској употреби се каже 'зграде', а за оне у сеоској 'фарме'. Међутим место без зграда се у граду зове 'плац', а на селу 'земљиште'. И зато се за земљиште са зградом каже 'некретнина'.

212. УЛПИЈАН, из *прве књиге о прељубама*: 'Преварантима (у судском *инстинцију*)' називамо оне, који помажу противној страни и мада су на страни тужиоца помажу туженоме; наиме преваранти је изведено од седети на две столице (*varicando*).

213. ИСТИ, из *прве књиге правила*: 'Почео је да тече рок' значи да је неко почео да дугује новац; 'наступио је рок' значи да је наступио онај дан, од којег се новац може захтевати тужбом. Кад се неко просто обавезе (*без рока*), рок је (*огмах*) и почео да тече и наступио; ако (*се обавезе*) с роком, рок је почео да тече, али још није наступио; а ако (*се обавезе*) под условом, рок нити је почео да тече нити је наступио док услов још није испуњен.

§ 1. 'Туђи новац' је, оно што дугујемо другима; 'наш новац' је, оно што други нама дугују.

§ 2. ‘Lata culpa’ est nimia negligentia, id est non intellegere quod omnes intellegunt.

214. MARCIANUS *libro primo publicorum iudiciorum* ‘Munus’ proprie est, quod necessarie obimus lege more imperiove eius, qui iubendi habet potestatem. ‘dona’ autem proprie sunt, quae nulla necessitate iuris officiis et sponte praestantur: quae si non praestentur, nulla repraehensio est et, si praestentur, plerumque laus inest. sed in summa in hoc ventum est, ut non quodcumque munus, id et donum accipiatur, at quod donum fuerit, id munus recte dicatur.

215. PAULUS *libro singulari ad legem Fufiam Caniniam* ‘Potestatis’ verbo plura significantur: in persona magistratuum imperium: in persona liberorum patria potestas: in persona servi dominium. at cum agimus de noxae deditione cum eo qui servum non defendit, praesentis corporis copiam facultatemque significamus. in lege Atinia in potestatem domini rem furtivam venisse videri, et si eius vindicandae potestatem habuerit, Sabinus et Cassius aiunt.

216. ULPIANUS *libro primo ad legem Aeliam Sentiam* Verum est eum, qui in carcere clusus est, non videri neque ‘vinctum’ neque ‘in vinculis’ esse, nisi corpori eius vincula sint adhibita.

217. IAVOLENUS *libro primo ex posterioribus Labeonis* Inter illam conditionem ‘cum fari potuerit’ et ‘postquam fari potuerit’ multum interest: nam posteriorem scripturam uberiores esse constat, ‘cum fari potuerit’ artiores et id tantummodo tempus significari, quo primum fari possit.

§ 1. Item ita data condicione ‘illud facito in diebus’, si nihil praeterea fuisset adiectum, in biduo condicionem impleri oportet.

218. PAPINIANUS *libro vicensimo septimo quaestionum* Verbum ‘facere’ omnem omnino faciendi causam complectitur dandi, solvendi, numerandi, iudicandi, ambulandi.

219. IDEM *libro secundo responsorum* In conventionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit. cum igitur ea lege fundum vectigalem municipes locaverint, ut ad heredem eius qui suscepit pertineret, ius heredum ad legatarium quoque transferri potuit.

§ 2. 'Труби нехат' је тешки немар, то јест не водити рачуна о ономе о чему сви воде рачуна.

214. МАРЦИЈАН, из прве књије о јавним постојаницима: 'Јавна дажба' у правом смислу је, оно што смо дужни да дамо по закону или обичају или на основу власти оних, који имају овлашћење да издају наређења. 'Донација' пак у правом смислу је, оно што дајемо без икакве принуде права или дужности и од своје воље; за које ако се не плате, никакве се последице не носе а, ако се плате, тим пре доносе похвалу. Али све у свему се своди на то, да ко год (прими) јавну дажбину, он је примио и донацију, а оно што је било донација, за то се исправно каже да је јавна дажба.

215. ПАУЛ, из једноимне књије о Фуфијевом и Канинијевом закону: Израз 'овлашћење' има више значења; код личности магистрата власт; код личности деце очинску власт; код личности роба власништво. А када тужимо ради ноксалне предаје онога који не брани роба, означавамо (шине) више ствари које неко може да изврши и могућност избора. У Атинијевом закону се сматра да је украдена ствар доспела под власт власника, и ако он има могућност да је захтева власничком тужбом, како кажу Сабин и Касије.

216. УЛПИЈАН, из прве књије о Елијевом и Сеницијевом закону: Истина је да онога, ко је затворен у затвору, не треба сматрати нити 'окованим' нити 'у оковима', осим ако окови нису причвршћени за његово тело.

217. ЈАВОЛЕН, из прве књије о Ладеоновим следбеницима: Између овог услова 'кад буде могао закључити (јосао)' и 'након што буде могао закључити (јосао)' велика је разлика; јер се уочава да други текст има шире значење, 'кад буде могао закључити (јосао)' уже и означава само онај тренутак, кад први пут буде могао закључити (јосао).

§ 1. Затим овако дат услов 'нека то учини у одређеном броју дана', ако ништа осим тога није додато, треба сматрати да услов треба бити испуњен у року од два дана.

218. ПАПИНИЈАН, из двадесет седме књије њишања: Израз 'чинити' обухвата све оно што се на било који начин чини путем давања, испуњења, исплате, пресуде, путовања.

219. ИСТИ, из друге књије одговора: Сматра се да у споразумима треба пре водити рачуна о вољи него о речима уговорних страна. Када стога земљиште буде издато у трајни закуп по оном правилу, да припадне наследнику онога ко га је започео, право наследника се може пренети и на легатара.

220. CALLISTRATUS *libro secundo quaestionum* ‘Liberorum’ appellatione nepotes et pronepotes ceterique qui ex his descendunt continentur: hos enim omnes suorum appellatione lex duodecim tabularum comprehendit. totiens enim leges necessariam ducunt cognationem singulorum nominibus uti (veluti filii, nepotes, pronepotis ceterorumve qui ex his descendunt), quotiens non omnibus, qui post eos sunt, praestitum voluerint, sed solis his succurrent, quos nominatim enumerent. at ubi non personis certis, non quibusdam gradibus praestatur, sed omnibus, qui ex eodem genere orti sunt, liberorum appellatione comprehenduntur.

§ 1. Sed et Papirius Fronto libro tertio responsorum ait praedio cum vilico et contubernali eius et filiis legato nepotes quoque ex filiis contineri, nisi voluntas testatoris aliter habeat: filii enim appellatione saepe et nepotes accipi multifariam placere.

§ 2. Divus quoque Marcus rescripsit non videri sine liberis defunctum, qui nepotem suum heredem reliquit.

§ 3. Praeter haec omnia natura nos quoque docet parentes pios, qui liberorum procreandorum animo et voto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes qui ex nobis descendunt continere: nec enim dulciore nomine possumus nepotes nostros quam filii appellare. etenim idcirco filios filiasve concipimus atque edimus, ut ex prole eorum earumve diuturnitatis nobis memoriam in aevum relinquamus.

221. PAULUS *libro decimo responsorum* Paulus respondit falsum tutorem eum vere dici, qui tutor non est, sive habenti tutor datus est sive non: sicut falsum testamentum, quod testamentum non est, et modius iniquus, qui modius non est.

222. HERMOGENIANUS *libro secundo iuris epitomarum* ‘Pecuniae’ nomine non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli quam mobiles et tam corpora quam iura continentur.

223. PAULUS *libro secundo sententiarum* Latae culpaе finis est non intellegere id quod omnes intellegunt.

§ 1 ‘Amicos’ appellare debemus non levi notitia coniunctos, sed quibus fuerint in iura cum patre familias honestis familiaritatis quaesita rationibus.

220. КАЛИСТРАТ, из *друге књиге њишања*: Називом ‘деца’ обухваћени су унuci и праунuci и други који од њега потичу; њих наиме све Закон два-наест таблица обухвата називом своји (*наследници*). Колико год пута наиме закони сматрали потребним да користе посебне називе за крвно сродство (као што су деца, унuci, праунuci и други који од њега потичу), ипак се не желе створити (*називи*) за све оне, који долазе после њих, већ само за оне, који су поименце набројани. Али када се стварају (*називи*) за неименована лица, која нису у тим степенима (*сродства*), већ за све, који потичу од истог рода, они бивају обухваћени називом деца.

§ 1. Али и Папирије Фронтон у трећој књизи одговора каже да земљишно имање које је легирано заједно са управником имања и његовим сугарницима и децом обухвата и унукe од деце, осим ако воља тестатора није садржала нешто друго; углавном се наиме сматра да израз деца обухвата и унукe.

§ 2. И божански Марко је одговорио у рескрипту да се не сматра да је преминуо без деце, онај који је оставио унука као свог наследника.

§ 3. Уз све то природа нас учи да родитељи, који са намером и заветом да створе децу доводе супруге, из љубави све који од нас потичу убрајају у децу; и не можемо наиме лепшим именом звати наше унукe него децом. И наиме због тога синове и кћери зачињемо и подижемо, да би путем потомства једних и других себи оставили трајну успомену за вечност.

221. ПАУЛ, из *десетог књиге одговора*: Паул је одговорио да треба рећи да је доиста лажни тутор онај, који није тутор, било да је онеме чији је подељен као тутор или није; тако је и са лажним тестаментом, који није тестамент, и са лажном мерицом, која није мерица.

222. ХЕРМОГЕНИЈАН, из *друге књиге њравних епитима*: Израз ‘имовина’ обухвата не само готов новац, него све ствари како непокретне тако и покретне и како телесне тако и права.

223. ПАУЛ, из *друге књиге изрека*: Суштина грубог нехата је не водити рачуна о томе о чему сви воде рачуна.

§ 1. ‘Пријатељима’ не треба да називамо оне са којима нас повезује само површно познанство, него оне који су исправно били са оцем породице по основу часне присности у односу поштовања.

224. VENULEIUS *libro septimo stipulationum* ‘Vinculorum’ appellatione vel privata vel publica vincula significant, ‘custodiae’ vero tantum publicam custodiam.

225. TRYPHONINUS *libro primo disputationum* ‘Fugitivus’ est non is, qui solum consilium fugiendi a domino suscepit, licet id se facturum iactaverit, sed qui ipso facto fugae initium mente deduxerit. nam et furem adulterum aleatorem quamquam aliqua significatione ex animi propositione cuiusque sola quis dicere posset, ut etiam is, qui numquam alienam rem invito domino subtraxerit, numquam alienam matrem familias corruperit, si modo eius mentis sit, ut occasione data id commissurus sit, tamen oportere eadem haec crimina adsumpto actu intellegi. et ideo fugitivum quoque et erronem non secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu intellegi constat.

226. PAULUS *libro primo manualium* Magna negligentia culpa est: magna culpa dolus est.

227. IDEM *libro secundo manualium* Ex illa parte edicti ‘tum quem ei heredem esse oportet’ heredis heredibus bonorum possessio non defertur.

§ 1. Item in substitutione his verbis ‘quisquis mihi heres erit’ proximus heres tantum significatur: immo non tantum proximus heres, sed etiam scriptus.

228. IDEM *libro singulari de cognitionibus* ‘Municipes’ intellegendi sunt et qui in eodem municipio nati sunt.

229. IDEM *libro singulari de tacitis fideicommissis* ‘Transacta finitave’ intellegere debemus non solum quibus controversia fuit, sed etiam quae sine controversia sint possessa:

230. IDEM *libro singulari ad senatus consultum Orfitianum* ut sunt iudicio terminata, transactione composita, longioris temporis silentio finita.

231. IDEM *libro singulari Tertullianum* Quod dicimus eum, qui nasci speratur, pro superstite esse, tunc verum est, cum de ipsius iure quaeritur: aliis autem non prodest nisi natus.

224. ВЕНУЛЕЈ, из *седне књије о сѣиулацијама*: Израз ‘окови’ означава како приватне тако и јавне окове, ‘затвор’ пак само јавни затвор.

225. ТРИФОНИН, из *прве књије расправа*: ‘Одбегли роб’ није онај, који је само сковао план да побегне од господара, све и да виче на сав глас да ће то да уради, већ онај који је почео да остварује саму замисао о бекству. Јер за неког се може рећи и да је лопов или прељубник или коцкар само на основу некакве манифестације воље, па и за оног, који никад није потајно однео ствар без снага власника, никада имао недозвољени однос са туђом мајком породице, само ако је његова намера, да чим се пружи прилика то учини, али ипак треба сматрати да је неопходно да он својом радњом почини та дела да би постојао преступ. И стога треба сматрати да неко не може бити означен као бегунац или луталица на основу саме намере, по основу неког чињења.

226. ПАУЛ, из *прве књије приручника*: Велики немар је нехат; велики нехат је зла намера.

227. ИСТИ, из *друге књије приручника*: На основу овог одељка едикта ‘ономе који треба да буде његов наследник’ не преноси се посед добара на наследнике наследника.

§ 1. Затим у субституцији овим речима ‘ко год буде мој наследник’ означава се само најближи наследник; штавише не само најближи (*инџе-сѣијски*) наследник, него и писмено именован (*у џесѣаменту*).

228. ИСТИ, из *једнојомне књије о крвном сродству*: Под ‘муницепси-ма’ треба подразумевати и оне који су рођени у тој муниципији.

229. ИСТИ, из *једнојомне књије о прегућним фидеикомисима*: Под ‘оним што је било предмет трансакције и што је завршено’ треба да подразумевамо не само оно око чега је било нејасноће, него и оно што је у поседу без нејасноће;

230. ИСТИ, из *једнојомне књије о Орфицијановој (сенатској одлуци)*: као што је оно што је окончано пресудом, учињеном трансакцијом, окончањем застарелости дугог времена.

§ 1. Што кажемо за онога, за кога се надамо да ће се родити, да се сматра да је дошао на свет, истина је онда, када се поставља питање о његовом праву; другима пак не користи осим ако није рођен.

232. *GAIVS libro primo de verborum obligationibus* Haec enuntiatio ‘quae sunt pluris aureorum triginta’ simul et quantitatis et aestimationis significativa est.

233. *IDEM libro primo ad legem duodecim tabularum* ‘Si calvitur’: et moretur et frustretur. inde et calumniatores appellati sunt, quia per fraudem et frustrationem alios vexarent litibus: inde et cavillatio dicta est.

§ 1. Post kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.

§ 2. ‘Telum’ volgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur, quod mittitur manu: ita sequitur, ut et lapis et lignum et ferrum hoc nomine contineatur: dictumque ab eo, quod in longinquum mittitur, Graeca voce figuratum ἀπὸ τοῦ τηλοῦ. et hanc significationem invenire possumus et in Graeco nomine: nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant: ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. admonet nos xenophon, nam ita scribit: καὶ τὰ βέλη ὁμοσε ἐφέρετο, λόγχοι τοξεύματα σφενδόναι, πλείστοι δὲ καὶ λίθοι. et id, quod ab arcu mittitur, apud Graecos quidem proprio nomine τόξευμα vocatur, apud nos autem communi nomine telum appellatur.

234. *IDEM libro secundo ad legem duodecim tabularum* Quos nos hostes appellamus, eos veteres ‘perduelles’ appellabant, per eam adiectionem indicantes cum quibus bellum esset.

§ 1. ‘Locuples’ est, qui satis idonee habet pro magnitudine rei, quam actor restituendam esse petit.

§ 2. Verbum ‘vivere’ quidam putant ad cibum pertinere: sed Ofilius ad Atticum ait his verbis et vestimenta et stramenta contineri, sine his enim vivere neminem posse.

235. *IDEM libro tertio ad legem duodecim tabularum* ‘Ferri’ proprie dicimus, quae quis suo corpore baiulat: ‘portari’ ea, quae quis iumento secum ducit: ‘agi’ ea, quae animalia sunt.

§ 1. ‘Fabros tignarios’ dicimus non eos dumtaxat, qui tigna dolarent, sed omnes qui aedificarent.

232. ГАЈ, из прве књиге о вербалним облиацијама: Овај исказ 'који вреде више од тридесет златника' означава како количину тако и процену.

233. ИСТИ, из прве књиге о Закону дванаест таблица: 'Ако прави сплетке'; и отеже и вара. По томе се називају и потказивачи, јер путем изигравања и преваре других врше шикану путем судских спорова; одатле потиче и назив за лажне аргументе.

§ 1. Трећег дана након Јануарских календа се дају завети за царово здравље.

§ 2. 'Проектилом' обично зову само оно, што бива испаљено из лука; али у ништа мањој мери означава, оно што се баца руком; из тога следи, да су и камен и комад дрвета или гвозђа обухваћени тим називом; каже се тако по томе, што се баца у даљину, што Грци зову оним што служи за бацање. И такво значење можемо пронаћи и у грчком називу: јер што ми зовемо проектилом, они зову стрелом: од бити бачен. О чему нас обавештава Ксенофонт, јер овако пише: *донели су сиреле, коџа, лукове, праћке и мноштво камења*. И оно, што се испаљује из лука, код Грка се управо сопственим именом зове стрела, док се код нас назива општим именом проектил.

234. ГАЈ, из друге књиге о Закону дванаест таблица: Оне које ми називамо непријатељима, њих су стари називали 'издајницима', овим изразом указујући на оне са којима би постојао рат.

§ 1. 'Солвентан' је, онај који има сасвим довољно за целокупну ствар, за коју тужилац тражи да буде плаћена.

§ 2. Неки сматрају да се реч 'трошкови живота' односе само на храну; али Офилије и Атик кажу да то обухвата и одећу и смештај, јер без њих нико не може живети.

235. ИСТИ, из треће књиге о Закону дванаест таблица: 'Носити' у правом смислу кажемо, за оно што неко натовари на своје тело; 'преносити' за оно, што превози на товарним животињама које води са собом; 'гонити' за оно, што представља (само) животиње.

§ 1. 'Дрводеље' кажемо не само за оне, који тешу греде, него све који граде.

236. IDEM *libro quarto ad legem duodecim tabularum* Qui ‘venenum’ dicit, adicere debet, utrum malum an bonum: nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum esset, mutat. cum id quod nos venenum appellamus, Graeci φάρμακον dicunt, apud illos quoque tam medicamenta quam quae nocent, hoc nomine continentur: unde adiectione alterius nomine distinctio fit. admonet nos summus apud eos poetarum Homerus: nam sic ait: φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

§ 1. ‘Glandis’ appellatione omnis fructus continetur, ut Iavolenus ait, exemplo Graeci sermonis, apud quos omnes arborum species ἀκρόδρυά appellantur.

237. IDEM *libro quinto ad legem duodecim tabularum* Duobus negativis verbis quasi permittit lex magis quam prohibuit: idque etiam Servius animadvertit.

238. IDEM *libro sexto ad legem duodecim tabularum* ‘Plebs’ est ceteri cives sine senatoribus.

§ 1. ‘Detestatum’ est testatione denuntiatum.

§ 2. ‘Pignus’ appellatum a pugno, quia res, quae pignori dantur, manu traduntur. unde etiam videri potest verum esse, quod quidam putant, pignus proprie rei mobilis constitui.

§ 3. ‘Noxae’ appellatione omne delictum continetur.

239. POMPONIUS *libro singulari enchiridii* ‘Pupillus’ est, qui, cum impubes est, desiit in patris potestate esse aut morte aut emancipatione.

§ 1. ‘Servorum’ appellatio ex eo fluxit, quod imperatores nostri captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent.

§ 2. ‘Incola’ est, qui aliqua regione domicilium suum contulit: quem Graeci πάροικον appellant. nec tantum hi, qui in oppido morantur, incolae sunt, sed etiam qui alicuius oppidi finibus ita agrum habent, ut in eum se quasi in aliquam sedem recipiant.

§ 3. ‘Munus publicum’ est officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos universosque cives remque eorum imperio magistratus extraordinarium pervenit.

236. ИСТИ, из четвртог књиго о Закону дванаестѣ таблица: Ко каже ‘отров’, треба да дода, да ли шкодљив или добар: јер и лекови су отрови, будући да је тим називом обухваћено све оно, што мења дату природу онога, коме се даје. Јер за оно што ми зовемо отровом, Грци кажу *фармакон*, што код њих под овим именом обухвата како лекове тако оно што може да шкоди; због чега се разлика врши по додатном називу. На то нас подсећа њихов највећи песник Хомер; јер овако каже: *има многа врста фармакона, од којих су неки добри, а неки лоши*.

§ 1. Назив ‘коштуњаво воће’ обухвата сво воће, како Јаволен каже, по угледу на говор Грка, који све врсте стабала зову коштуницама

237. ИСТИ, из петог књиго о закону дванаестѣ таблица: Двоструким негативним изразима закон као да пре допушта него што забрањује; што и Сервије примећује

238. ИСТИ, из шестог књиго о закону дванаестѣ таблица: ‘Плебс’ су (сви) остали грађани осим сенатора.

§ 1. ‘Позивање на сведочење’ значи на давање сведочења.

§ 2. ‘Залога’ се тако зове по песници, јер се ствар, која се даје у залог, предаје шаком. На основу чега се може видети да је тачно, што неки мисле, да се залога у правом смислу установљава на покретним стварима.

§ 3. Назив ‘ноксија’ обухвата све деликте.

239. ПОМПОНИЈЕ, из једног књиго уриручника: ‘Пупила’ је, онај који је, док је још малолетан, престао бити под очинском влашћу било смрћу или еманципацијом.

§ 1. Назив ‘робови’ потиче од тога, што су наши заповедници обично продавали заробљенике и тако би их сачували уместо да их убију.

§ 2. ‘Становник’ је, онај који је установио свој домицил у некој области; што Грци зову *ипарокон*. И становници нису само они, који бораве у граду, него и они који имају земљу на ободу неког града, и повлаче се у њега као у седиште.

§ 3. ‘Јавна дужност’ је служба приватних лица, од које користи припадају како појединцима тако и свим грађанима и њиховој имовини по основу магистратске власти ових (лица).

§ 4. 'Advena' est, quem Graeci ἄποικον appellant.

§ 5. 'Decuriones' quidam dictos aiunt ex eo, quod initio, cum coloniae deducerentur, decima pars eorum qui ducerentur consilii publici gratia conscribi solita sit.

§ 6. 'Urbs' ab urbo appellata est: urbare est aratro definire. et Varus ait urbem appellari curvaturam aratri, quod in urbe condenda adhiberi solet.

§ 7. 'Oppidum' ab ope dicitur, quod eius rei causa moenia sint constituta.

§ 8. 'Territorium' est universitas agrorum intra fines cuiusque civitatis: quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus eius loci intra eos fines terrendi, id est summovendi ius habent.

§ 9. Verbum 'suum' ambiguum est, utrum de toto an de parte significat. et ideo qui iuret suum non esse, adicere debet neque sibi communem esse.

240. PAULUS *ex libri sex libro primo imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum* Cum quaerebatur, an verbum 'soluta matrimonio dotem reddi' non tantum divortium, sed et mortem contineret, hoc est an de hoc quoque casu contrahentes sentirent, et multi putabant hoc sensisse, et quibusdam aliis contra videbatur: secundum: hoc motus imperator pronuntiavit id actum eo pacto, ut nullo casu remaneret dos apud maritum.

241. QUINTUS MUCIUS SCAEVOLA *libro singulari ὅρων* In 'rutis caesis' ea sunt, quae terra non tenentur quaeque opere structili tectoriove non continentur.

242. IAVOLENUS *libro secundo ex posterioribus Labeonis* Malum navis esse partem, artemonem autem non esse Labeo ait, quia pleraeque naves sine malo inutiles essent, ideoque pars navis habetur: artemo autem magis adiectamento quam pars navis est.

§ 1. Inter 'proiectum' et 'immissum' hoc interesse ait Labeo, quod proiectum esset id quod ita proveheretur ut nusquam requiesceret, qualia maeniana et suggrundae essent: immissum autem, quod ita fieret, ut aliquo loco requiesceret, veluti tigna trabes quae immitteretur.

§ 4. ‘Досељеник’ је, оно што Грци зову *αἰοικον*.

§ 5. ‘Декуриони’ се тако зову по томе, што би на почетку, кад су бивали довођени у колонију, десети део оних који би били доведени обично био уписиван у јавни савет.

§ 6. ‘Град’ се тако назива по (речи) *urbo*; *urbare* је означити границе плугом. И Варон каже да се *urbum* назива закривљени део плуга, који се уобичајено користи приликом оснивања градова.

§ 7. ‘Утврђени град’ се каже по богатству, јер ради те ствари (*μῆρ, ἥνεα* *μακροῖσι*) су створени одбрамбени бедеми.

§ 8. ‘Територија’ је скуп земљишта унутар граница неког града; за шта неки кажу да се тако каже по томе, што магистрати у свом месту унутар тих граница имају право застрашивања, тј. хапшења.

§ 9. Израз ‘његов’ је неодређен, може да означава све или део. И стога онај који се куне да (*οὐκ ἔστιν*) није његово, треба да дода да нема ни удео.

240. ПАУЛ, *прва од шест књига о царским пресудама донетим у концизионим постојаницима*: Кад је постављено питање, да ли израз ‘вратити мираз у случају окончања брака’ обухвата не само развод, него и смрт, то јест да ли су се уговорне стране сагласиле и о овом случају, једни су мислили да су се сагласили, а неки други су сматрали супротно; затим је тим поводом император пресудио да је тим споразумом утврђено то, да ни у једном случају мираз не остаје код мужа.

241. КВИНТ МУЦИЈЕ СЦЕВОЛА, *из једноимне књиге дефиниција*: У ‘покретне ствари’ спадају оне, које нису везане за земљу и које не спадају у грађевине или друге конструкције.

242. ЈАВОЛЕН, *из друге књиге о Лабеоновим следбеницима*: Лабеон каже да је јарбол део брода, а једро није, јер би углавном бродови без јарбола били бескорисни, па се због тога сматрају делом брода; једро је пак пре додатак броду него његов део.

§ 1. Лабеон каже да је разлика између онога што се ‘простира изнад’ и онога што је ‘уметнуто’ у томе, што оно што се простира изнад се надноси тако да се ни на шта не ослања, као што су балкони и кровови; уметнуто (*εἰς*) пак, што је направљено тако, да има ослонац на неком месту, као што су греде и балвани који се умећу.

§ 2. Plumbum, quod tegulis poneretur, aedificii esse ait Labeo: sed id, quod hypaethri tegendi causa poneretur, contra esse.

§ 3. 'Viduam' non solum eam, quae aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quae virum non habuisset, appellari ait Labeo: quia vidua sic dicta est quasi vecors, vesanus, qui sine corde aut sanitate esset: similiter viduam dictam esse sine duitate.

§ 4. Straturam loci alicuius ex tabulis factis, quae aestate tollerentur et hieme ponerentur, aedium esse ait Labeo, quoniam perpetui usus paratae essent: neque ad rem pertinere, quod interim tollerentur.

243. SCAEVOLA *libro octavo decimo digestorum* Scaevola respondit: semper acceptum est, ut libertorum appellatione etiam hi contineri intellegantur, qui eodem testamento vel posteriore loco manumitterentur, nisi manifeste is, a quo peteretur, contra defuncti voluntatem doceret peti.

244. LABEO *libro quarto pithanon a Paulo epitomatorum* Si qua poena est, multa est: si qua multa est, poena est. Paulus: utrumque eorum falsum est. namque harum rerum dissimilitudo ex hoc quoque apparet, quod de poena provocatio non est: simul atque enim victus quis est eius maleficij, cuius poena est statuta, statim ea debetur. at multae provocatio est, nec ante debetur, quam aut non est provocatum aut provocator victus est: nec aliter quam si is dixit, cui dicere licet. ex hoc quoque earum rerum dissimilitudo apparere poterit, quia poenae certae singulorum peccatorum sunt, multae contra, quia eius iudicis potestas est, quantam dicat, nisi cum lege est constitutum quantam dicat.

245. POMPONIUS *libro decimo epistularum* Statuae adfixae basibus strutilibus aut tabulae religatae catenis aut erga parietem adfixae aut si similiter cohaerent lychni, non sunt aedium: ornatus enim aedium causa parantur, non quo aedes perficiantur. idem Labeo ait.

§ 1. Prothyrum, quod in aedibus iterum qui fieri solet, aedium est.

246. IDEM *libro sexto decimo epistularum* Apud Labeonem pithanon ita scriptum est: exhibet, qui praestat eius de quo agitur praesentiam. nam etiam qui sistit, praestat eius de quo agitur praesentiam, nec tamen eum exhibet: et qui

§ 2. Лабеон каже да олово, које се поставља као цреп, припада згради; али за оно, које се поставља као цреп на надстрешницу на отвореном, важи супротно.

§ 3. Лабеон каже да 'удовицом' треба да називамо не само ону, која је некада била венчана, него и ону жену, која није имала мужа; јер удовица се тако каже слично као луд, умоболан, за онога ко је лишен ума или здраве памети; слично се удовица каже за ону која није у (брачној) вези.

§ 4. За надстрешницу изнад неког места направљену од дасака, која се лети скида а зими поставља, Лабеон каже да спада у зграде, јер је погодна за сталну употребу; и нема значаја, што се повремено скида.

243. СЦЕВОЛА, из осамнаесте књије *дијесџа*: Сцевола је одговорио: увек треба прихватити, да су појмом ослобођеника обухваћени и они, који су ослобођени истим тестаментом или касније сачињеним, осим ако се не докаже, од стране оног од кога су захтевани тужбом, да треба сматрати да се захтевају супротно вољи преминулога.

244. ЛАБЕОН, из четврте књије о извесним *ијџањима* скраћене од *стиране Паула*: Ако је нешто казна, онда је и глоба; ако је нешто глоба, онда је и казна; Паул: обе ове (*изреке*) су нетачне. Јер разлика између ових ствари пристиче из тога, што на казну није могуће уложити жалбу; и стога на име онај који је изгубио спор за преступ, за који је утврђена казна, одмах дугује исту. А на глобу је могуће уложити жалбу, и она се не дугује пре, него што или не буде употребљена жалба (*у року*) или жалилац изгуби спор; нити може бити другачије него што пресуди онај, који је овлашћен да пресуди. Из тога такође може да се уочи разлика између ових ствари, да су казне тачно утврђене за поједине преступе, а глобе не, јер у тим поступцима судији припада овлашћење, да пресуди на одређени износ, осим ако законом није установљено на колико треба да пресуди.

245. ПОМПОНИЈЕ, из десете књије *ијсама*: Статуте причвршћене за темеље грађевина или слике везане или причвршћене за њихове зидове, не припадају грађевини; намењене су на име за украшавање грађевина, а не да буду њихов део. Исто каже и Лабеон.

§ 1. Зид, који се обично прави испред улаза у зграде, припада згради.

246. ИСТИ, из шеснаесте књије *ијсама*: Код Лабеона је у књизи о извесним стварима овако написано: износи на увид, онај који доведе онога чије је присуство захтевано тужбом. Јер и онај који се појави (*ијед судом*),

mutum aut furiosum aut infantem exhibet, non potest videri eius praestare praesentiam: nemo enim ex eo genere praesens satis apte appellari potest.

§ 1. Restituit non tantum, qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem condicionemque reddita causa praestet: et tota restitutio iuris est interpretatio.

иако је довео онога чије је присуство захтевано тужбом, не мора да значи да га је изнео на увид; и ко изведе на увид немог или умоболника или дете, не може се сматрати да је обезбедио његово присуство, ни за кога наиме од те врсте не може се на сасвим задовољавајући начин рећи да је присутан.

§ 1. Враћа у пређашње стање не само онај, који (*враћти*) само физичку ствар, него и онај који обезбеди да се цела ствар и њено стање врате у пређашње стање; и треба тумачити да се ради о потпуном повраћају права.

DE DIVERSIS REGULIS IURIS ANTIQUI

1. PAULUS *libro sexto decimo ad Plautium* Regula est, quae rem quae est breviter enarrat. non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat. per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, et, ut ait Sabinus, quasi causae coniectio est, quae simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

2. ULPIANUS *libro primo ad Sabinum* Feminae ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotae sunt et ideo nec iudices esse possunt nec magistratum gerere nec postulare nec pro alio intervenire nec procuratores existere.

§ 1. Item impubes omnibus officiis civilibus debet abstinere.

3. IDEM *libro tertio ad Sabinum* Eius est nolle, qui potest velle.

4. IDEM *libro sexto ad Sabinum* Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.

5. PAULUS *libro secundo ad Sabinum* In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum qui dari possunt, quamvis actum rei non intellexerent: nam furiosus nullum negotium contrahere potest, pupillus omnia tutore auctore agere potest.

6. ULPIANUS *libro septimo ad Sabinum* Non vult heres esse, qui ad alium transferre voluit hereditatem.

7. POMPONIUS *libro tertio ad Sabinum* Ius nostrum non patitur eundem in paganis et testato et intestato decessisse: earumque rerum naturaliter inter se pugna est 'testatus' et 'intestatus'.

8. IDEM *libro quarto ad Sabinum* Iura sanguinis nullo iure civili dirimi possunt.

О РАЗНИМ ПРАВИЛИМА СТАРОГ ПРАВА

1. ПАУЛ, из шеснаесте књије о Плауџију: Правило (*regula*) је оно што ствар на коју се односи укратко излаже. Право се не изводи из правила, већ из права настаје оно што чини правило. Путем правила се, према томе, ствари саопштавају укратко, и, како каже Сабин, оно готово да представља закључак у једном случају, који, истовремено, уколико у другом (*случају*) не важи, губи своју снагу.

2. УЛПИЈАН, из прве књије о Сабину: Жене су удаљене од свих грађанских односно јавних дужности, и стога нити могу бити судије, нити радити или поступати као магистрати, нити интервенисати за другог, нити бити заступници у спору.

§ 1. Такође, малолетник треба да се уздржава од свих грађанских дужности.

3. ИСТИ, из треће књије о Сабину: Ко може нешто да предузме, има право да то не жели.

4. ИСТИ, из шесте књије о Сабину: Не сматра се да је сагласан, онај који је подређен власти оца или господара.

5. ПАУЛ, из друге књије о Сабину: Приликом закључивања послова, један је положај умоболних, а други оних који не могу да делују (*тј. малолетника*), мада (*ни једни ни други*) не могу да разумеју оно што чине; јер умоболник не може да закључи ни један посао, а пупила може да закључује све уз сагласност татора.

6. УЛПИЈАН, из седме књије о Сабину: Не жели да буде наследник, онај који је хтео да пренесе наслеђе на другог.

7. ПОМПОНИЈЕ, из треће књије о Сабину: Наше право не дозвољава да исто цивилно лице премине и са тестаментом и без тестаментa; и у тим стварима природно међусобно конкуришу „тестаментарно“ и „интестатски“.

8. ПОМПОНИЈЕ, из четврте књије о Сабину: Права по основу крви не могу се укинути никаквим грађанским правом.

9. ULPIANUS *libro quinto decimo ad Sabinum* Semper in obscuris quod minimum est sequimur.

10. PAULUS *libro tertio ad Sabinum* Secundum naturam est commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequentur incommoda.

11. POMPONIUS *libro quinto ad Sabinum* Id quod nostrum est sine facto nostro ad alium transferri non potest.

12. PAULUS *libro tertio ad Sabinum* In testamentis plenius voluntates testantium interpretamur.

13. ULPIANUS *libro nono decimo ad Sabinum* Non videtur cepisse, qui per exceptionem a petitione removetur.

14. POMPONIUS *libro quinto ad Sabinum* In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur.

15. PAULUS *libro quarto ad Sabinum* Is, qui actionem habet ad rem recipiendam, ipsam rem habere videtur.

16. ULPIANUS *libro vicensimo primo ad Sabinum* Imaginaria venditio non est pretio accedente.

17. IDEM *libro vicensimo tertio ad Sabinum* Cum tempus in testamento adicitur, credendum est pro herede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicuti in stipulationibus promissoris gratia tempus adicitur.

18. POMPONIUS *libro sexto ad Sabinum* Quae legata mortuis nobis ad heredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus: aliter atque quod stipulati sumus. nam et sub condicione stipulantes omnimodo eis adquirimus, etiamsi liberatis nobis potestate domini condicio existat.

19. ULPIANUS *libro vicensimo quarto ad Sabinum* Qui cum alio contrahit, vel est vel debet esse non ignarus condicionis eius: heredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit.

§ 1. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

9. УЛПИЈАН, из *десетине књиге о Сабину*: У ономе што је нејасно треба увек да следимо оно што је најмање.

10. ПАУЛ, из *требене књиге о Сабину*: Природно је да погодности по основу неке ствари припадају ономе, коме припадају и терети.

11. ПОМПОНИЈЕ, из *десетине књиге о Сабину*: Оно што је наше не може без нашег чињења бити пренето на другога.

12. ПАУЛ, из *требене књиге о Сабину*: У тестаментима треба да вољу тестатора тумачимо што шире.

13. УЛПИЈАН, из *десетине књиге о Сабину*: Не сматра се да је стекао, онај који је приговором спречен да тужи.

14. ПОМПОНИЈЕ, из *десетине књиге о Сабину*: У свим облигацијама, у којима није одређен рок, дугује се исти дан (*кад су закључене*).

15. ПАУЛ, из *четврте књиге о Сабину*: Онај, који има тужбу за повраћај ствари, сматра се да има саму ствар.

16. УЛПИЈАН, из *двадесет прве књиге о Сабину*: Продаја није имагинарна ако је утврђена цена.

17. ИСТИ, из *двадесет треће књиге о Сабину*: Ако је у тестаменту дат рок, треба сматрати да је дат у корист наследника, изузев ако намера тестатора није била другачија; као што се у стипулацијама рок даје ради промисора.

18. ПОМПОНИЈЕ, из *шесте књиге о Сабину*: Од легата који нашом смрћу прелазе на нашег наследника, корист се путем нас (*као наследника*) у овом случају прибавља онима у чијој смо власти; и то другачије него кад учинимо стипулацију. Јер и ако стипулишемо под условом, у сваком случају прибављамо њима, чак и ако се услов испуни након што смо ослобођени власти господара.

19. УЛПИЈАН, из *двадесет четврте књиге о Сабину*: Ко уговара са другим, или јесте или треба да буде упознат са његовим стањем; наследнику се, међутим, ово не може приписати у кривицу, јер не уговара са легатарима својом вољом.

§ 1. Није уобичајено да приговор преваре штети онима, који нису искључени вољом тестатора.

20. POMPONIUS *libro septimo ad Sabinum* Quotiens dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit.

21. ULPIANUS *libro vicensimo septimo ad Sabinum* Non debet, cui plus licet, quod minus est non licere.

22. IDEM *libro vicensimo octavo ad Sabinum* In personam servilem nulla cadit obligatio.

§ 1. Generaliter probandum est, ubicumque in bonae fidei iudiciis conferitur in arbitrium domini vel procuratoris eius condicio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

23. IDEM *libro vicensimo nono ad Sabinum* Contractus quidam dolum malum dumtaxat recipiunt, quidam et dolum et culpam. dolum tantum: depositum et precarium. dolum et culpam mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis datio, tutelae, negotia gesta: in his quidem et diligentiam. societas et rerum communio et dolum et culpam recipit. sed haec ita, nisi si quid nominatim convenit (vel plus vel minus) in singulis contractibus: nam hoc servabitur, quod initio convenit (legem enim contractus dedit), excepto eo, quod Celsus putat non valere, si convenerit, ne dolus praestetur: hoc enim bonae fidei iudicio contrarium est: et ita utimur. animalium vero casus mortisque, quae sine culpa accidunt, fugae servorum qui custodiri non solent, rapinae, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus praedonum a nullo praestantur.

24. PAULUS *libro quinto ad Sabinum* Quatenus cuius intersit, in facto, non in iure consistit.

25. POMPONIUS *libro undecimo ad Sabinum* Plus cautionis in re est quam in persona.

26. ULPIANUS *libro trigensimo ad Sabinum* Qui potest invitis alienare, multo magis et ignorantibus et absentibus potest.

27. POMPONIUS *libro sexto decimo ad Sabinum* Nec ex praetorio nec ex sollemni iure privatorum conventionem quicquam immutandum est, quamvis obligationum causae pactione possint immutari et ipso iure et per pacti conventi exceptionem: quia actionum modus vel lege vel per praetorem introduc-

20. ПОМПОНИЈЕ, из *седме књије о Сабину*: Кад год је тумачење ослобођења нејасно, треба одговорити у корист слободе.

21. УЛПИЈАН, из *двадесет седме књије о Сабину*: Ономе коме је допуштено више, не треба да буде недопуштено мање.

22. ИСТИ, из *двадесет осме књије о Сабину*: Личност роба не потпада ни под једну облигацију.

§ 1. Уопште, треба сматрати да, кад год се у споровима који се заснивају на добру и правичности додаје услов о коме треба да одлуче власник или његов заступник, то треба да буде учињено са просуђивањем доброг грађанина.

23. ИСТИ, из *двадесет девет књије о Сабину*: Код неких контраката од значаја је само зла намера, код неких и зла намера и нехат. Зла намера код ових: остава и прекаријум. Зла намера и нехат код налога, послуге, продаје, прихватања залогa, закупа, такође давања мираза, туторства, незваног вршења туђег посла; код ових још (*се захтева*) и нарочита пажња. Код ортаклука и заједнице ствари (*од значаја су*) и зла намера и нехат. Али, ово је тако само ако нешто у појединачним контрактима није изричито уговорено (било више, било мање); јер тада ће се примењивати оно, што се на почетку уговори (контрактом се, наиме, одређује правило), изузев онога, за шта Целз сматра да не важи, ако се уговори да се не одговара за злу намеру; ово је, наиме, у супротности са тужбама које се заснивају на добру и правичности. И тога се придржавамо. За несреће, пак, и смрти животиња, које се дешавају без кривице, декства робова који обично нису чувани, плачке, немире, пожаре, поплаве и нападе разбојника нико не одговара.

24. ПАУЛ, из *пет књије о Сабину*: Колики је нечији интерес, састоји се (*ишћење*) у чињеницама а не у праву.

25. ПОМПОНИЈЕ, из *једанаест књије о Сабину*: Више је сигурности у ствари, него у личности.

26. УЛПИЈАН, из *шездесет књије о Сабину*: Ко може да отуђи против воље других, тим пре може и без њиховог знања и присуства.

27. ПОМПОНИЈЕ, из *шеснаест књије о Сабину*: Нити од преторског, нити од свечаног (*шј. цивилној*) права, ништа не треба да буде промењено приватним споразумима, мада се каузе облигација могу мењати споразумом, и по самом праву, и путем приговора закљученог споразума; јер начин

tus privatorum pactionibus non infirmatur, nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos convenit.

28. ULPIANUS *libro trigensimo sexto ad Sabinum* Divus Pius rescripsit eos, qui ex liberalitate conveniuntur, in id quod facere possunt condemnandos.

29. PAULUS *libro octavo ad Sabinum* Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

30. ULPIANUS *libro trigensimo sexto ad Sabinum* Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

31. IDEM *libro quadragensimo secundo ad Sabinum* Verum est neque pacta neque stipulationes factum posse tollere: quod enim impossibile est, neque pacto neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem aut factum efficere possit.

32. IDEM *libro quadragensimo tertio ad Sabinum* Quod attinet ad ius civile, servi pro nullis habentur: non tamen et iure naturali, quia, quod ad ius naturale attinet, omnes homines aequales sunt.

33. POMPONIUS *libro vicensimo secundo ad Sabinum* In eo, quod vel is qui petit vel is a quo petitur lucri facturus est, durior causa est petitoris.

34. ULPIANUS *libro quadragensimo quinto ad Sabinum* Semper in stipulationibus et in ceteris contractibus id sequimur, quod actum est: aut, si non pareat quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in regione in qua actum est frequentatur. quid ergo, si neque regionis mos appareat, quia varius fuit? ad id, quod minimum est, redigenda summa est.

35. IDEM *libro quadragensimo octavo ad Sabinum* Nihil tam naturale est quam eo genere quidque dissolvere, quo colligatum est. ideo verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur.

36. POMPONIUS *libro vicensimo septimo ad Sabinum* Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.

тужбе који је уведен законом или путем претора не ставља се ван снаге споразумима приватних лица, осим тада, када су закључени међу њима након што је уложена тужба.

28. УЛПИЈАН, из *тридесет шесте књиге о Сабину*: Божански Пије је описао онима, који одговарају по доброделином основу, да треба да буду осуђени на онолико колико могу да изврше.

29. ПАУЛ, из *осме књиге о Сабину*: Оно што од почетка има недостатак, не може оснажити протеклом временом.

30. УЛПИЈАН, из *тридесет шесте књиге о Сабину*: Брак не ствара заједница живота, већ сагласност воља.

31. ИСТИ, из *четрдесет друге књиге о Сабину*: Тачно је да ни споразуми ни стипулације не могу поништити чињеницу; оно, наиме, што је немогуће, не може ни споразумом ни стипулацијом бити установљено тако, да произведе тужбу из разлога корисности или на основу чињеничног стања (*in factum*).

32. ИСТИ, из *четрдесет треће књиге о Сабину*: Што се тиче грађанског права, робови као да не постоје (*као личности*); али не и по природном праву, јер, што се тиче природног права, сви људи су једнаки.

33. ПОМПОНИЈЕ, из *двадесет друге књиге о Сабину*: У ономе (*сјору*), у коме корист треба да припадне или ономе који тужи или оном који је тужен, тужиочева кауза је слабија.

34. УЛПИЈАН, из *четрдесет пете књиге о Сабину*: У стипулацијама и другим контрактима увек следимо оно што је уговорено; или, ако није јасно шта је уговорено, последица тога ће бити, да следимо оно, што је уобичајено у региону у коме је (*контракт*) закључен. Шта међутим, ако се не уочава ни обичај региона, јер је различит? Износ треба свести на најмањи могући.

35. ИСТИ, из *четрдесет осме књиге о Сабину*: Ништа није тако природно као да се све разрешава на онај начин, како је повезано. Зато се вербална облигација гаси речима; облигација настала голом сагласношћу воља се разрешава супротном сагласношћу воља.

36. ПОМПОНИЈЕ, из *двадесет седме књиге о Сабину*: Онај, који се умеша у ствар која га се не тиче, крив је.

37. ULPIANUS *libro quinquagensimo primo ad Sabinum* Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

38. POMPONIUS *libro vicensimo nono ad Sabinum* Sicuti poena ex delicto defuncti heres teneri non debeat, ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

39. IDEM *libro trigensimo secundo ad Sabinum* In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium morae sit, quo minus fiat.

40. IDEM *libro trigensimo quarto ad Sabinum* Furiosi vel eius, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

41. ULPIANUS *libro vicesimo sexto ad edictum* Non debet actori licere, quod reo non permittitur.

§ 1. In re obscura melius est favere repetitioni quam adventicio lucro.

42. GAIUS *libro nono ad edictum provinciale* Qui in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiae, an id quod peteretur deberetur. fideiussores quoque non minus quam heredes iustam ignorantiam possunt allegare. haec ita de herede dicta sunt, si cum eo agetur, non etiam si agat: nam plane qui agit, certus esse debet, cum sit in potestate eius, quando velit experiri, et ante debet rem diligenter explorare et tunc ad agendum procedere.

43. ULPIANUS *libro vicensimo octavo ad edictum* Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impedit.

§ 1. Quotiens concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine, una quis experiri debet.

44. IDEM *libro vicensimo nono ad edictum* Totiens in heredem damus de eo quod ad eum pervenit, quotiens ex dolo defuncti convenitur, non quotiens ex suo.

45. IDEM *libro trigensimo ad edictum* Neque pignus neque depositum neque precarium neque emptio neque locatio rei suae consistere potest.

37. УЛПИЈАН, из *десетих прве књиге о Сабину*: Свако, ко може да осуди, може и да ослободи.

38. ПОМПОНИЈЕ, из *десетих девете књиге о Сабину*: Како наследник не треба да подлеже казни за деликт преминулог, тако не треба ни да стекне корист, ако му је од те ствари нешто припало.

39. ИСТИ, из *тридесетих друге књиге о Сабину*: У свим случајевима се сматра као да је учињено, оно што је спречено пропустом друге стране.

40. ИСТИ, из *тридесетих четврте књиге о Сабину*: Умоболни, или онај којем је забрањено да располаже добрима, нема вољу.

41. УЛПИЈАН, из *десетих шесте књиге о едикту*: Тужиоцу не треба допустити оно што није дозвољено туженом.

§ 1. У нејасној ствари боље је дати предност захтеву за повраћај, него будућој користи.

42. ГАЈ, из *девете књиге о провинскијском едикту*: Они који наслеђују на место другог, имају ваљани основ да не знају, да ли је оно што је захтевано (*уједно и*) дуговано. Фидејусорима, такође, не мање него наследницима, се може приписати праведно незнање. Ово тако треба рећи за наследника ако је тужен, а не и ако тужи; јер, наравно, ко тужи, треба да буде сигуран, јер је то у његовој моћи, када хоће да поступа, и најпре треба да ствар пажљиво испита и после да покрене поступак.

43. УЛПИЈАН, из *десетих осме књиге о едикту*: Никоме од оних, који негирају да дугују, није забрањено да користи и другачију одбрану, изузев ако то закон не дозвољава.

§ 1. Кад год више тужби конкуришу на име исте ствари, треба подићи једну од њих.

44. ИСТИ, из *десетих девете књиге о едикту*: Против наследника дајемо (*тужбу*) по основу онога што му је припало на толико, колико одговара за злу намеру преминулог, а не колико (*одговара*) за своју.

45. ИСТИ, из *тридесетих књиге о едикту*: Не може постојати нити залога, нити остава, нити прекаријум, нити куповина, нити закуп сопствене ствари.

§1. Privatorum conventio iuri publico non derogat.

46. GAIUS *libro decimo ad edictum provinciale* Quod a quoquo poenae nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

47. ULPIANUS *libro trigensimo ad edictum* Consilii non fraudulentum nulla obligatio est: ceterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit.

§ 1. Socii mei socius meus socius non est.

48. PAULUS *libro trigensimo quinto ad edictum* Quidquid in calore iracundiae vel fit vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuit iudicium animi fuisse. ideoque brevi reversa uxor nec divortisse videtur.

49. ULPIANUS *libro trigensimo quinto ad edictum* Alterius circumventio alii non praebet actionem.

50. PAULUS *libro trigensimo nono ad edictum* Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest.

51. GAIUS *libro quinto decimo ad edictum provinciale* Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

52. ULPIANUS *libro quadragensimo quarto ad edictum* Non defendere videtur non tantum qui latitat, sed et is qui praesens negat se defendere aut non vult suscipere actionem.

53. PAULUS *libro quadragensimo secundo ad edictum* Cuius per errorem dati repetitio est, eius consulto dati donatio est.

54. ULPIANUS *libro quadragensimo sexto ad edictum* Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.

55. GAIUS *libro secundo de testamentis ad edictum urbicum* Nullus videtur dolo facere, qui suo iure utitur.

56. IDEM *libro tertio de legatis ad edictum urbicum* Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt.

§ 1. Споразум приватних лица не дерогира јавно право.

46. ГАЈ, из *десетих књиго о провинцијском едикту*: Када је нешто оглобљено по основу неке казне, нико не наређује да му се то врати.

47. УЛПИЈАН, из *тридесетих књиго о едикту*: На основу добронамерног савета не настаје облигација; а ако постоји зла намера и лукавство, даје се тужба због преваре.

§ 1. Ортак мог ортака није мој ортак.

48. ПАУЛ, из *тридесетих књиго о едикту*: Шта год је учињено или речено у напраситости или љутњи, нема снагу пре него што се на основу истрајности не утврди одлука воље. И зато, не сматра се да је била разведена супруга која се брзо вратила.

49. УЛПИЈАН, из *тридесетих књиго о едикту*: Ако је неко преварен, други због тога не стиче тужбу.

50. ПАУЛ, из *тридесетих деветих књиго о едикту*: Није крив онај који зна, али не може да спречи.

51. ГАЈ, из *петнаестих књиго о провинцијском едикту*: Не сматра се да је неко стекао оно што мора да врати другоме.

52. УЛПИЈАН, из *тридесетих четвртих књиго о едикту*: Сматра се да се не брани не само онај који се крије (*од суда*), већ и онај који, иако је присутан, неће да се брани или не жели да прихвати тужбу.

53. ПАУЛ, из *четрдесетих групо књиго о едикту*: Ако неко да у заблуди, постоји захтев за повраћај; ако да својом вољом, постоји поклон.

54. УЛПИЈАН, из *четрдесетих шестих књиго о едикту*: Нико не може пренети на другог више права, него што је сам имао.

55. ГАЈ, из *групо књиго о шестнаестима у градском едикту*: Не сматра се да поступа злонамерно, онај који користи своје право.

56. ИСТИ, из *пређе књиго о шестнаестима у градском едикту*: У случају нејасноће треба увек дати предност оном (*шумачењу*) које је блаже.

57. IDEM *libro octavo decimo ad edictum provinciale* Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

58. ULPIANUS *libro secundo disputationum* Ex poenalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari.

59. IDEM *libro tertio disputationum* Heredem eiusdem potestatis iurisque esse, cuius fuit defunctus, constat.

60. IDEM *libro decimo disputationum* Semper qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. sed et si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.

61. IDEM *libro tertio opinionum* Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo ius non habet.

62. IULIANUS *libro sexto digestorum* Hereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius quod defunctus habuerit.

63. IDEM *libro septimo decimo digestorum* Qui sine dolo malo ad iudicium provocat, non videtur moram facere.

64. IDEM *libro vicensimo nono digestorum* Ea, quae raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

65. IDEM *libro quinquagensimo quarto digestorum* Ea est natura cavillationis, quam Graeci σωρίτην appellant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quae evidenter falsa sunt, perducatur.

66. IDEM *libro sexagensimo digestorum* Marcellus. Desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam nec ab aequitate naturali abhorrentem.

67. IDEM *libro octagensimo septimo* Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipitur, quae rei gerendae aptior est.

68. PAULUS *libro singulari de dotis repetitione* In omnibus causis id observatur, ut, ubi personae condicio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium

57. ИСТИ, из осамнаесте књиге о провинцијском едикту: Савесност не допушта (примији) извршење истог два пута.

58. УЛПИЈАН, из друге књиге расправа: Није уобичајено да се тужба из пекулијума даје против оца по пеналним основама.

59. ИСТИ, из треће књиге расправа: Сматра се да наследник има сва овлашћења и права која је имао преминули.

60. ИСТИ, из десете књиге расправа: Увек се сматра да је дао налог онај који није забранио да се за њега интервенише. А и ако је (накнадно) дао снагу нечему што је учињено, обавезан је по тужби из налога.

61. ИСТИ, из треће књиге мишљења: Свако има право да оправи своју кућу, само ако то не ради против воље (власника) на туђем (земљишту), на коме нема никакво право.

62. ЈУЛИЈАН, из шесте књиге дијесџа: Наслеђе није ништа друго, него ступање у сва права која је имао преминули.

63. ИСТИ, из седамнаесте књиге дијесџа: Ко се без зле намере обрати суду, не сматра се да је у доцњи.

64. ИСТИ, из двадесет девете књиге дијесџа: Оно што се ретко догађа, не треба предвидети приликом закључења послова.

65. ИСТИ, из ђедесет четврте књиге дијесџа: Таква је природа софизма, који грци зову *sofisten* ("концизни силоизам"), да расправу од очигледних истина своди, путем незнатних измена, на оно што је очигледно нетачно.

66. ИСТИ, из шездесет књиге дијесџа: МАРЦЕЛ: Престао је да буде дужник онај, који је снабдевен приговором који је правоваљан и који није противан природној правичности.

67. ИСТИ, из осамдесет седме књиге дијесџа: Кад год једна изјава изражава два значења, пре треба прихватити оно, које више погодује ствари коју треба обавити.

68. ПАУЛ, из једношомне књиге о захтевању повраћаја мираза: У свим случајевима води се рачуна о томе, да, где статус личности доноси повластицу,

quoque deficiat, ubi vero genus actionis id desiderat, ibi ad quemvis persecutio eius devenerit, non deficiat ratio auxilii.

69. IDEM *libro singulari de adsignatione libertorum* Invito beneficium non datur.

70. ULPIANUS *libro primo de officio proconsulis* Nemo potest gladii potestatem sibi datam vel cuius alterius coercitionis ad alium transferre.

71. IDEM *libro secundo de officio proconsulis* Omnia, quaecumque causae cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

72. IAVOLENUS *libro tertio ex posterioribus Labeonis* Fructus rei est vel pignori dare licere.

73. QUINTUS MUCIUS SCAEVOLA *libro singulari ὅρων* Quo tutela redit, eo et hereditas pervenit, nisi cum feminae heredes intercedunt.

§ 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam nisi ei, quem in suis heredibus cum moritur habuit habiturusve esset, si vixisset.

§ 2. Vi factum id videtur esse, qua de re quis cum prohibetur, fecit: clam, quod quisque, cum controversiam haberet habiturumve se putaret, fecit.

§ 3. Quae in testamento ita sunt scripta, ut intellegi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent.

§ 4. Nec paciscendo nec legem dicendo nec stipulando quisquam alteri cavere potest.

74. PAPINIANUS *libro primo quaestionum* Non debet alteri per alterum iniqua condicio inferri.

75. IDEM *libro tertio quaestionum* Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

76. IDEM *libro vicensimo quarto quaestionum* In totum omnia, quae animi destinatione agenda sunt, non nisi vera et certa scientia perfici possunt.

ту са његовим нестанком нестаје и повластица; где, међутим, врста тужбе то допушта, ту било ко може да је захтева, и основ за предност остаје.

69. ИСТИ, из једногласне књије о одређивању ослобођеника: Корист се не даје ономе ко је неће.

70. УЛПИЈАН, из прве књије о служби проконзула: Нико не може да овлашћење изрицања смртне или било какве друге казне пренесе на другога.

71. ИСТИ, из друге књије о служби проконзула: Све, што по било ком основу захтева истрагу, не може се обавити путем писаног поднеска.

72. ЈАВОЛЕН, из треће књије о Лабеовим следбеницима: Постоји плод од ствари и када је дозвољено дати у залогу.

73. КВИНТ МУЦИЈЕ СЦЕВОЛА, из једногласне књије правила: Ко обавља туторство, њему припада и наслеђе, изузев уколико му се испрече женски наследници.

§ 1. Нико не може именовати татора било коме осим оном, кога је у време смрти имао међу својим наследницима, или би га имао, да је био жив.

§ 2. Треба сматрати да је учињено силом оно, што неко учини иако је забрањено; преваром, што ма ко учини иако зна да око тога постоји или ће постојати спор.

§ 3. Што је у тестаменту написано тако да се не може разумети, исто је као да није написано.

§ 4. Нити уговарајући споразум, нити установљавајући обавезу, нити уговарајући стипулацију, нико не може обавезати треће лице.

74. ПАПИНИЈАН, из прве књије вишњања: Један не треба да другоме намеће неправичан услов.

75. ИСТИ, из треће књије вишњања: Нико не може да измени своју одлуку на туђу штету.

76. ИСТИ, из двадесет четири књије вишњања: Уопште, све што настаје изјавом воље, не може се спровести без истинитог и сигурног сазнања о томе.

77. IDEM *libro vicesimo octavo quaestionum* Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel condicionem, veluti emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel condicionis adiectionem. nonnumquam tamen actus supra scripti tacite recipiunt, quae aperte comprehensa vitium adferunt. nam si acceptum feratur ei, qui sub condicione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intellegitur, si obligationis condicio exstiterit: quae si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

78. IDEM *libro trigensimo primo quaestionum* Generaliter cum de fraude disputatur, non quid non habeat actor, sed quid per adversarium habere non poterit, considerandum est.

79. IDEM *libro trigensimo secundo quaestionum* Fraudis interpretatio semper in iure civili non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

80. IDEM *libro trigensimo tertio quaestionum* In toto iure generi per speciem derogatur et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

81. IDEM *libro tertio responsorum* Quae dubitationis tollendae causa contractibus inseruntur, ius commune non laedunt.

82. IDEM *libro nono responsorum* Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.

83. IDEM *libro secundo definitionum* Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit.

84. PAULUS *libro tertio quaestionum* Cum amplius solutum est quam debebatur, cuius pars non invenitur quae repeti possit, totum esse indebitum intellegitur manente pristina obligatione.

§ 1. Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.

85. IDEM *libro sexto quaestionum* In ambiguis pro dotibus respondere melius est.

77. ИСТИ, из *двадесет осме књије пописања*: Законски (иј. цивилни) акти који не трпе рок или услов, као што су еманципација, акцептилација, прихватање наслеђа, избор роба и именовање татора, у целини постају неважећи додавањем рока или услова. Понекад, међутим, горе наведени акти се прећутно прихватају, док јавно изражени изазивају неважност. Јер ако је утврђено да онај, који се обавезао под условом, може да прими акцептилацију само ако се испуни услов облигације, ако је то изричито изражено речима акцептилације, оно што је учињено је неважеће.

78. ИСТИ, из *тридесет прве књије пописања*: Уопште, кад се расправља о изигравању, треба водити рачуна не о ономе што тужилац нема, већ (о ономе) што због противне стране није могао стећи.

79. ИСТИ, из *тридесет друге књије пописања*: Изигравање у грађанском праву увек треба тумачити не само на основу догађаја, већ и намере.

80. ИСТИ, из *тридесет треће књије пописања*: У целом праву, оно што је опште дерогира се посебним, и за најважније се сматра оно што се односи на посебно.

81. ИСТИ, из *треће књије одговора*: Оно што се уноси у контракте ради отклањања нејасноћа не штети општим правним правилима.

82. ИСТИ, из *девете књије одговора*: Сматра се да је поклоњено оно што је уступљено без правне обавезе.

83. ИСТИ, из *друге књије дефиниција*: Не сматра се да је изгубио ствар онај, чија није ни била.

84. ПАУЛ, из *треће књије пописања*: Када је исплаћено више него што је дуговано, и утврди се да се тај део не може захтевати назад, сматра се да је све (исплаћено као) недуговано, с тим што ранија облигација остаје.

§ 1. Природно дугује онај, који треба да да по праву народа, у чију се част уздамо.

85. ИСТИ, из *шесте књије пописања*: У случају нејасноће боље је одговорити у корист мираза.

§ 1. Non est novum, ut quae semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus exstiterit, a quo initium capere non potuerunt.

§ 2. Quotiens aequitatem desiderii naturalis ratio aut dubitatio iuris moratur, iustis decretis res temperanda est.

86. IDEM *libro septimo quaestionum* Non solet deterior condicio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quam si non essent, sed plerumque melior:

87. IDEM *libro tertio decimo quaestionum* nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. denique post litem contestatam heredi quoque prospiceretur et heres tenetur ex omnibus causis.

88. SCAEVOLA *libro quinto quaestionum* Nulla intellegitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

89. PAULUS *libro decimo quaestionum* Quamdiu possit valere testamentum, tamdiu legitimus non admittitur.

90. IDEM *libro quinto decimo quaestionum* In omnibus quidem maxime tamen in iure aequitas spectanda est.

91. IDEM *libro septimo decimo quaestionum* Quotiens duplici iure defertur alicui successio, repudiato novo iure quod ante defertur, supererit vetus.

92. SCAEVOLA *libro quinto responsorum* Si librarius in transscribendis stipulationis verbis errasset, nihil nocere, quo minus et reus et fideiussor teneretur.

93. MARCIANUS *libro primo fideicommissorum* Filius familias neque retinere neque recipere neque apisci possessionem rei peculiaris videtur.

94. ULPIANUS *libro secundo fideicommissorum* Non solent quae abundant vitare scripturas.

95. IDEM *libro sexto fideicommissorum* Nemo dubitat solvendo videri eum qui defenditur.

§ 1. Није ново да оно што је једанпут било установљено из разлога корисности наставља да траје, и да га је допуштено проширити и на такав случај на који се у почетку није могло односити.

§ 2. Кад год се тежња за правичношћу противи природном разуму или правном разматрању, ствар треба да буде ублажена праведним решењем.

86. ИСТИ, из *седме књије иишања*: Није уобичајено да положај оних који су претрпели установљење спора буде гори, него (*ишо би био*) да нису (*узели учешће у сиору*), већ пре бољи;

87. ИСТИ, из *иринаесје књије иишања*: нико, наиме, тужећи не чини свој положај горим, већ бољим. Уопште, после установљења спора и наследник стиче (*право на иужду*), а и наследник одговара по свим основама.

88. СЦЕВОЛА, из *ије књије иишања*: Не сматра се да постоји доцња тамо где нема захтева (*за исилаиом*).

89. ПАУЛ, из *десете књије иишања*: Докле год тестамент може да важи, дотле се законски наследник не пушта (*на наслеђе*).

90. ИСТИ, из *ијинаесје књије иишања*: У свему, наравно, треба водити рачуна о правичности, али највише у праву.

91. ИСТИ, из *седамнаесје књије иишања*: Кад год некоме припада наслеђе по два права, ако ново право, које је прво понуђено, буде одбачено, старо остаје.

92. СЦЕВОЛА, из *ије књије одговора*: Ако је преписивач приликом преписивања речи стипулације погрешно, дужник и јемац тиме нису ослобођени одговорности.

93. МАРЦИЈАН, из *прве књије о фидеикомисима*: Јасно је да син породице нити задржава, нити повраћа, нити стиче државину на стварима из пекулијума.

94. УЛПИЈАН, из *друје књије о фидеикомисима*: Није уобичајено да писмена чини мањкавим оно што их допуњава.

95. ИСТИ, из *шесте књије о фидеикомисима*: Нико не сматра да треба сматрати да је солвентан онај који се брани.

96. MARCIANUS *libro duodecimo fideicommissorum* In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.

97. HERMOGENIANUS *libro tertio iuris epitomarum* Ea sola deportationis sententia aufert, quae ad fiscum perveniunt.

98. IDEM *libro quarto iuris epitomarum* Quotiens utriusque causa lucri ratio vertitur, is praefendus est, cuius in lucrum causa tempore praecedit.

99. VENULEIUS *libro duodecimo stipulationum* Non potest improbus videri, qui ignorat, quantum solvere debeat.

100. GAIUS *libro primo regularum* Omnia, quae iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

101. PAULUS *libro singulari de cognitionibus* Ubi lex duorum mensum fecit mentionem, et qui sexagensimo et primo die venerit, audiendus est: ita enim et imperator Antoninus cum divo patre suo rescripsit.

102. ULPIANUS *libro primo ad edictum* Qui vetante praetore fecit, hic adversus edictum fecisse proprie dicitur.

§ 1. Eius est actionem denegare, qui possit et dare.

103. PAULUS *libro primo ad edictum* Nemo de domo sua extrahi debet.

104. ULPIANUS *libro secundo ad edictum* Si in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est, praeponenda est causa existimationis. ubi autem aequiperant, famosa iudicia, etsi summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt.

105. PAULUS *libro primo ad edictum* Ubicumque causae cognitio est, ibi praetor desideratur.

106. IDEM *libro secundo ad edictum* Libertas inaestimabilis res est.

107. GAIUS *libro primo ad edictum provinciale* Cum servo nulla actio est.

96. МАРЦИЈАН, из дванаесте књиге о фидеикомисима: У двосмисленим изјавама треба првенствено водити рачуна о намери оног који их је дао.

97. ХЕРМОГЕНИЈАН, из прве књиге правних сажењака: По основу саме осуде на депортацију губе се она (добра) која припадају фиску.

98. ИСТИ, из четврте књиге правних сажењака: Кад год двојица нешто захтевају из лукративног разлога, треба да има предност онај, који је по лукративном основу ранији у времену.

99. ВЕНУЛЕЈ, из дванаесте књиге стипендијација: Не може се сматрати непоштеним онај који не зна колико треба да исплати.

100. ГАЈ, из прве књиге правила: Све што се закључује по праву, гаси се по супротном праву.

101. ПАУЛ, из прве књиге о судским пословицима: Где закон помиње (рок од) два месеца, и ко дође шездесет и првог дана, треба да буде саслушан; тако је, наиме, и император Антонин са својим божанским оцем отписао.

102. УЛПИЈАН, из прве књиге о едикту: Ко учини нешто упркос преторовој забрани, каже се да је учинио против самог едикта.

§ 1. Тужбу може да ускрати онај, који је може и дати.

103. ПАУЛ, из прве књиге о едикту: Нико не треба да буде избачен из своје куће.

104. УЛПИЈАН, из друге књиге о едикту: Ако је у двама тужбама у једној претеран износ (који се захтева), а у другој постоји нечастан захтев, треба дати предност на основу процене. Где су, међутим, обе тужбе једнако срамне, а и имају једнак износ, треба их обе прихватити.

105. ПАУЛ, из прве књиге о едикту: Из којег год разлога да постоји спор, ту је потребан претор.

106. ИСТИ, из друге књиге о едикту: Слобода је непроцењива ствар.

107. ГАЈ, из прве књиге о провинцијском едикту: Роб не може бити тужен.

108. PAULUS *libro quarto ad edictum* Fere in omnibus poenalibus iudiciis et aetati et imprudentiae succurritur.

109. IDEM *libro quinto ad edictum* Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere potest.

110. IDEM *libro sexto ad edictum* In eo, quod plus sit, semper inest et minus.

§ 1. Nemo alienae rei expromissor idoneus videtur, nisi si cum satisfactione.

§ 2. Pupillus pati posse non intellegitur.

§ 3. Ubi verba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum.

§ 4. Mulieribus tunc succurrendum est, cum defendantur, non ut facilius calumnientur.

111. GAIUS *libro secundo ad edictum provinciale* Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse et furandi et iniuriae faciendae.

§ 1. In heredem non solent actiones transire, quae poenales sunt ex maleficio, veluti furti, damni iniuriae, vi bonorum raptorum, iniuriarum.

112. PAULUS *libro octavo ad edictum* Nihil interest, ipso iure quis actionem non habeat an per exceptionem infirmetur.

113. GAIUS *libro tertio ad edictum provinciale* In toto et pars continetur.

114. PAULUS *libro nono ad edictum* In obscuris inspicere solere, quod verisimilius est aut quod plerumque fieri solet.

115. IDEM *libro decimo ad edictum* Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse.

§ 1. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summo-

108. ПАУЛ, из четвртог књиго о едикту: Скоро у свим пеналним поступцима води се рачуна и о узрасту и о неразумности.

109. ИСТИ, из петог књиго о едикту: Не трпи деликт онај који га не спречи, иако може да га спречи.

110. ИСТИ, из шестог књиго о едикту: У ономе што је веће, увек је садржано и мање.

§ 1. Сматра се да нико није способан да буде експромисор у туђој ствари, осим уз гаранцију.

§ 2. Сматра се да пупила не може да трпи (шесту од закљученог поглавља).

§ 3. Кад речи (облигације) нису повезане, довољно је да је учињено једно од та два.

§ 4. Женама треба помоћи онда када се бране, а не да би лакше неосновано оптуживале.

111. ГАЈ, из другог књиго о провинцијском едикту: Пупила који је близу зрелости способан је да учини и крађу и инјурију.

§ 1. Није уобичајено да на терет наследника пређу пеналне тужбе на основу недозвољених радњи, на пример због крађе, противправне штете, силом отетих добара, инјурија.

112. ПАУЛ, из осмог књиго о едикту: Без значаја је, да ли неко нема тужбу по самом праву или се она ставља ван снаге путем приговора.

113. ГАЈ, из трећег књиго о провинцијском едикту: У целини је садржан и део.

114. ПАУЛ, из деветог књиго о едикту: У ономе што је нејасно треба испитати шта је најизвесније, или шта је уобичајено да се најчешће чини.

115. ИСТИ, из десетог књиго о едикту: Ако је неко ослобођен облигације, може се сматрати да је примљена (исплаћена).

§ 1. Не може се сматрати да је нешто стекао онај, који ако учини стипулацију, може бити одбијен приговором.

116. ULPIANUS *libro undecimo ad edictum* Nihil consensui tam contrarium est, qui ac bonae fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quem comprobare contra bonos mores est.

§ 1. Non capitur, qui ius publicum sequitur.

§ 2. Non videntur qui errant consentire.

117. PAULUS *libro undecimo ad edictum* Praetor bonorum possessorem heredis loco in omni causa habet.

118. ULPIANUS *libro undecimo ad edictum* Qui in servitute est, usucapere non potest: nam cum possideatur, possidere non videtur.

119. IDEM *libro tertio decimo ad edictum* Non alienat, qui dumtaxat omittit possessionem.

120. PAULUS *libro duodecimo ad edictum* Nemo plus commodi heredi suo relinquit, quam ipse habuit.

121. IDEM *libro tertio decimo ad edictum* Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit: et qui facit quod facere non debet, non videtur facere id quod facere iussus est.

122. GAIUS *libro quinto ad edictum provinciale* Libertas omnibus rebus favorabilior est.

123. ULPIANUS *libro quarto decimo ad edictum* Nemo alieno nomine lege agere potest.

§ 1. Temporaria permutatio ius provinciae non innovat.

124. PAULUS *libro sexto decimo ad edictum* Ubi non voce, sed praesentia opus est, mutus, si intellectum habet, potest videri respondere. idem in surdo: hic quidem et respondere potest.

§ 1. Furiosus absentis loco est et ita Pomponius libro primo epistularum scribit.

116. УЛПИЈАН, из једанаесте књије о едикџу: Ништа није толико супротно сагласности воља, која је такође основа за тужбе засноване на добру и правичности, као сила и претња; и супротно је добрим обичајима одобрити их.

§ 1. То се не односи на оног који извршава јавно право.

§ 2. Не сматра се да су сагласни они који су у заблуди.

117. ПАУЛ, из једанаесте књије о едикџу: Претор сматра да држалац добара има положај наследника по свим основама.

118. УЛПИЈАН, из једанаесте књије о едикџу: Онај који је у ропству, не може стећи нешто одржајем; јер и кад би нешто имао у поседу, не сматра се да поседује.

119. ИСТИ, из шринаесте књије о едикџу: Не отуђује онај који само испусти из државине.

120. ПАУЛ, из дванаесте књије о едикџу: Нико не оставља свом наследнику више погодности, него што је сам имао.

121. ИСТИ, из шринаесте књије о едикџу: Ко не учини оно што је дужан да чини, сматра се да ради супротно, јер не чини ништа; а ко чини оно што не треба да чини, не сматра се да ради оно што му је заповеђено да чини.

122. ГАЈ, из њесте књије о провинцијском едикџу: Слобода је ствар којој треба бити наклоњен више него свима другима.

123. УЛПИЈАН, из четрнаесте књије о едикџу: Нико не може законито тужити у туђе име.

§ 1. Привремена промена не мења право провинције.

124. ПАУЛ, из шеснаесте књије о едикџу: Где није потребан глас већ присуство, нем, ако може да схвати, може се сматрати да је одговорио. Исто је и у погледу глувог; овај, у ствари, може и да одговори.

§ 1. Умоболник (у сџору) има положај одсутног, и тако је написао Помпоније у првој књизи писама.

125. GAIUS *libro quinto ad edictum provinciale* Favorabiliores rei potius quam actores habentur.

126. ULPIANUS *libro quinto decimo ad edictum* Nemo praedo est, qui pretium numeravit.

§ 1. Locupletior non est factus, qui libertum adquisierit.

§ 2. Cum de lucro duorum quaeratur, melior est causa possidentis.

127. PAULUS *libro vicesimo ad edictum* Cum praetor in heredem dat actionem, quatenus ad eum pervenit, sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

128. IDEM *libro nono decimo ad edictum* In pari causa possessor potior haberi debet.

§ 1. Hi, qui in universum ius succedunt, heredis loco habentur.

129. IDEM *libro vicensimo primo ad edictum* Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit.

§ 1. Cum principalis causa non consistit, ne ea quidem quae sequuntur locum habent.

130. ULPIANUS *libro octavo decimo ad edictum* Numquam actiones, praesertim poenales, de eadem re concurrentes alia aliam consumit.

131. PAULUS *libro vicesimo secundo ad edictum* Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessione dolus est.

132. GAIUS *libro septimo ad edictum provinciale* Imperitia culpa adnumeratur.

133. IDEM *libro octavo ad edictum provinciale* Melior condicio nostra per servos fieri potest, deterior fieri non potest.

125. ГАЈ, *из њеїше књиїе о ѡпровинцијском едикѣу*: Треба пре дати предност туженом него тужиоцу.

126. УЛПИЈАН, *из њеїйнаесїе књиїе о едикѣу*: Није отимач онај који је платио цену.

§ 1. Није постао богатији, онај који је стекао ослобођеника.

§ 2. Када се поставља питање о користи двојице, бољи је положај држаоца.

127. ПАУЛ, *из двадесетїе књиїе о едикѣу*: Када претор даје тужбу против наследника на онолико колико му је припало, довољно је ако (*се рачуна*) од тренутка када му је припало на основу зле намере преминулог.

128. ИСТИ, *из деветїйнаесїе књиїе о едикѣу*: При једнакости основа, држалац пре треба да добије (*сїйвар*).

§ 1. Они, који ступају у сва права (*некої лица*), имају положај наследника.

129. ИСТИ, *из двадесетї ѡрве књиїе о едикѣу*: Не поступа са злом намером поверилац који прими своје.

§1 Када престане да постоји главни основ, нема места чак ни онима који су за њега везани.

130. УЛПИЈАН, *из осамнаесїе књиїе о едикѣу*: Никада тужбе, нарочито пеналне, које конкуришу поводом исте ствари, једна другу не искључују.

131. ПАУЛ, *из двадесетї друїе књиїе о едикѣу*: Ко из зле намере престане да има у државини, осуђује се као држалац, јер уместо државине постоји зла намера.

132. ГАЈ, *из седме књиїе о ѡпровинцијском едикѣу*: Нестручност се убраја у нехат.

133. ИСТИ, *из осме књиїе о ѡпровинцијском едикѣу*: Наш положај путем робова може постати бољи, гори не може постати.

134. ULPIANUS *libro vicesimo primo ad edictum* Non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur a debitore, sed cum quid de bonis deminuitur.

§ 1. Nemo ex suo delicto meliorem suam condicionem facere potest.

135. IDEM *libro vicesimo tertio ad edictum* Ea, quae dari impossibilia sunt vel quae in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.

136. PAULUS *libro octavo decimo ad edictum* Bona fides tantundem possidenti praestat, quantum veritas, quotiens lex impedimento non est.

137. ULPIANUS *libro vicesimo quinto ad edictum* Qui auctore iudice comparavit, bonae fidei possessor est.

138. PAULUS *libro vicesimo septimo ad edictum* Omnis hereditas, quamvis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur.

§ 1. Numquam crescit ex post facto praeteriti delicti aestimatio.

139. GAIUS *libro ad edictum praetoris urbani* Omnes actiones, quae morte aut tempore pereunt, semel inclusae iudicio salvae permanent.

§ 1. Non videtur perfecte cuiusque id esse, quod ex casu auferri potest.

140. ULPIANUS *libro quinquagensimo sexto ad edictum* Absentia eius, qui rei publicae causa abest, neque ei neque alii damnosa esse debet.

141. PAULUS *libro quinquagensimo quarto ad edictum* Quod contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentia.

§ 1. Uni duo pro solido heredes esse non possunt.

142. IDEM *libro quinquagensimo sexto ad edictum* Qui tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est eum non negare.

143. ULPIANUS *libro sexagensimo secundo ad edictum* Quod ipsis qui contraxerunt obstat, et successoribus eorum obstat.

134. УЛПИЈАН, из двадесет прве књије о едикту: Повериоци не би вају изиграни када дужник нешто не стекне, већ ако је нешто од добара умањено.

§ 1. Нико не може путем сопственог деликта учинити свој положај бољим.

135. ИСТИ, из двадесет треће књије о едикту: Оно што је немогуће дати, или што није у природи ствари, сматра се да није уговорено.

136. ПАУЛ, из осме књије о едикту: Савесност држаоцу прибавља исто толико, колико и (да је оно што мисли) истина, кад год то није забрањено законом.

137. УЛПИЈАН, из двадесет пете књије о едикту: Ко је стекао на основу одлуке судије, савесни је држалац.

138. ПАУЛ, из двадесет седме књије о едикту: Свако наследство, и ако је прихваћено касније, ипак се без прекида наставља у моменту смрти.

§ 1. Процена (што је због) ранијег деликта никада се не увећава због каснијег догађаја.

139. ГАЈ, из књије о едикту градског претора: Све тужбе, које престају смрћу или протеком времена, једном подигнуте пред судом остају важеће.

§ 1. Не сматра се да некоме потпуно припада оно, чега може бити лишен случајем.

140. УЛПИЈАН, из десет шесте књије о едикту: Одсуство онога, који одсуствује због јавне дужности, не треба да штети ни њему ни другима.

141. ПАУЛ, из десет четврте књије о едикту: Оно што је прихваћено насупрот правној логици, не треба да производи последице.

§ 1. Двојица не могу једноме да буду наследници на цео износ.

142. ПАУЛ, из десет четврте књије о едикту: Ко ћути, свакако не признаје; али, ипак, тачно је и да не пориче.

143. УЛПИЈАН, из шездесет груе књије о едикту: Што смета онима који су закључили контракт, сметаће и њиховим наследницима.

144. PAULUS *libro sexagensimo secundo ad edictum* Non omne quod licet honestum est.

§ 1. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

145. ULPIANUS *libro sexagensimo sexto ad edictum* Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt et consentiunt.

146. PAULUS *libro sexagensimo secundo ad edictum* Quod quis dum servus est egit, proficere libero facto non potest.

147. GAIUS *libro vicesimo quarto ad edictum provinciale* Semper specialia generalibus insunt.

148. PAULUS *libro sexto decimo brevis edicti* Cuius effectus omnibus prodest, eius et partes ad omnes pertinent.

149. ULPIANUS *libro sexagensimo septimo ad edictum* Ex qua persona quis lucrum capit, eius factum praestare debet.

150. IDEM *libro sexagensimo octavo ad edictum* Parem esse condicionem oportet eius, qui quid possideat vel habeat, atque eius, cuius dolo malo factum sit, quo minus possideret vel haberet.

151. PAULUS *libro sexagensimo quarto ad edictum* Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet.

152. ULPIANUS *libro sexagensimo nono ad edictum* Hoc iure utimur, ut quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicae aut in vis privatae crimen incidat.

§ 1. Deicit et qui mandat.

§ 2. In maleficio ratihabitio mandato comparatur.

§ 3. In contractibus, quibus doli praestatio vel bona fides inest, heres in solidum tenetur.

153. PAULUS *libro sexagensimo quinto ad edictum* Fere quibuscumque modis obligamur, isdem in contrarium actis liberamur, cum quibus modis adquirimus,

144. ПАУЛ, из шездесет̃ дру̃е књи̃е о едикт̃у: Није часно све што је допуштено.

§ 1. У стипулацијама се узима у обзир оно време, у које смо их закључили.

145. УЛПИЈАН, из шездесет̃ шест̃е књи̃е о едикт̃у: Не сматра се да било ко вара оне, који знају и сагласни су.

146. ПАУЛ, из шездесет̃ дру̃е књи̃е о едикт̃у: Оно што неко учини док је роб, не може му користити кад буде ослобођен.

147. ГАЈ, из двадесет̃ чет̃вр̃те књи̃е о провинцијском едикт̃у: Посебно је увек садржано у општем.

148. ПАУЛ, из шеснаест̃е књи̃е скраћено̃ едикт̃а: Нешто чији ефекат свима користи, то се и тиче свих странака.

149. УЛПИЈАН, из шездесет̃ сед̃ме књи̃е о едикт̃у: Онај који од неке особе прибира корист, треба и да одговара за њену радњу.

150. ИСТИ, из шездесет̃ ос̃ме књи̃е о едикт̃у: Треба да буде једнак положај онога, који нешто има или поседује, и онога, који је са злом намером учинио, да више не поседује или нема.

151. ПАУЛ, из шездесет̃ чет̃вр̃те књи̃е о едикт̃у: Нико не чини штету, изузев уколико учини оно, што нема право да чини.

152. УЛПИЈАН, из шездесет̃ девет̃е књи̃е о едикт̃у: Користимо овакво право, да што год се, уопште, учини силом, спада или у деликт јавног насиља, или приватног насиља.

§ 1. Тера (са њосега) и онај који нареди.

§ 2. У деликтима се накнадна сагласност изједначава са наређењем.

§ 3. За контракте, у којима постоји одговорност за злу намеру или савесност, наследник је одговоран на цео износ.

153. ПАУЛ, из шездесет̃ ђе̃те књи̃е о едикт̃у: Готово на који год начин да се обавеземо, ослобађамо се супротним актима, а на који начин нешто

isdem in contrarium actis amittimus. ut igitur nulla possessio adquiri nisi animo et corpore potest, ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est.

154. *ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum* Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor et melior habetur possessoris causa. sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris: neque enim datur talis replicatio petitori 'aut si rei quoque in ea re dolo actum sit'. illi debet permitti poenam petere, qui in ipsam non incidit.

155. *PAULUS libro sexagensimo quinto ad edictum* Factum cuique suum, non adversario nocere debet.

§ 1. Non videtur vim facere, qui iure suo utitur et ordinaria actione experitur.

§ 2. In poenalibus causis benignius interpretandum est.

156. *ULPIANUS libro septuagensimo ad edictum* Invitus nemo rem cogitur defendere.

§ 1. Cui damus actiones, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit.

§ 2. Cum quis in alii locum successerit, non est aequum ei nocere hoc, quod adversus eum non nocuit, in cuius locum successit.

§ 3. Plerumque emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quae fuit auctoris.

§ 4. Quod cuique pro eo praestatur, invito non tribuitur.

157. *IDEM libro septuagensimo primo ad edictum* Ad ea, quae non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, ignoscitur servis, si vel dominis vel his, qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus et curatoribus obtemperaverint.

§ 1. Semper qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet.

стекнемо, супротним актима га се одричемо. Према томе, како се државина не може стећи без намере и (*физичкој поседа*) ствари, тако се не може ни изгубити, осим ако је и једно и друго учињено у супротном смислу.

154. УЛПИЈАН, *из седамдесетих књије о едиктџу*: Када је једнак деликт двојице, увек је тежи положај тужиоца и бољи држаоца. То се дешава када се улаже приговор због преваре учињене од стране тужиоца; не даје се, наиме, оваква репликација тужиоцу: „или ако је поводом ствари или у тој ствари поступано са злом намером.“ Да захтева казну треба допустити ономе, који под исту не потпада.

155. ПАУЛ, *из шездесетих њетих књије о едиктџу*: Оно што је неко учинио треба да шкоди њему самом, а не противнику (*у сџору*).

§ 1. Не сматра се да чини насиље, онај који користи своје право и подиже редовну тужбу.

§ 2. У кажњивим случајевима треба тумачити блаже.

156. УЛПИЈАН, *из седамдесетих књије о едиктџу*: Нико се не присиљава да (*у сџору*) брани ствар против своје воље.

§ 1. Неко би могао рећи да коме дајемо тужбе, тим пре треба да му припада и приговор.

§ 2. Кад је неко ступио на туђе место, није праведно да њему шкоди оно, што не шкоди ономе, на чије место је ступио.

§ 3. Обично основ купца у погледу тужбе и одбране треба да буде исти као онај који је имао продавац.

§ 4. Што некоме припада у његову корист, не додељује му се ако се томе противи.

157. ИСТИ, *из седамдесетих њрве књије о едиктџу*: За оне (*деликтџе*) који немају зликовачку односно злочиначку суровост, робовима се опрашта ако су се покоравали или господарима или онима, који постоје уместо господара, на пример туторима или старатељима.

§ 1. Увек када неко учини са злом намером да нешто више нема, треба сматрати као да има.

§ 2. In contractibus successores ex dolo eorum, quibus successerunt, non tantum in id quod pervenit, verum etiam in solidum tenentur, hoc est unusquisque pro ea parte qua heres est.

158. GAIUS *libro vicesimo sexto ad edictum provinciale* Creditor, qui permittit rem venire, pignus dimittit.

159. PAULUS *libro septuagensimo ad edictum* Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse.

160. ULPIANUS *libro septuagensimo sexto ad edictum* Aliud est vendere, aliud vendenti consentire.

§ 1. Refertur ad universos, quod publice fit per maiorem partem.

§ 2. Absurdum est plus iuris habere eum, cui legatus sit fundus, quam heredem aut ipsum testatorem, si viveret.

161. IDEM *libro septuagensimo septimo ad edictum* In iure civili receptum est, quotiens per eum, cuius interest condicionem non impleri, fiat quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta condicio fuisset. quod ad libertatem et legata et ad heredum institutiones perducitur. quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator condicioni pareret.

162. PAULUS *libro septuagensimo ad edictum* Quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

163. ULPIANUS *libro quinquagensimo quinto ad edictum* Cui ius est donandi, eidem et vendendi et concedendi ius est.

164. PAULUS *libro quinquagensimo primo ad edictum* Poenalia iudicia semel accepta in heredes transmitti possunt.

165. ULPIANUS *libro quinquagensimo tertio ad edictum* Cum quis possit alienare, poterit et consentire alienationi. cui autem donare non conceditur, probandum erit nec, si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.

§ 2. У контрактима, наследници су на основу зле намере оних које наслеђују одговорни не само за оно што им је припало (*уушем зле намере иреминулої*), већ исто тако за цео износ, то јест сваки (*одјовара*) за онолики део, на колико наслеђује.

158. ГАЈ, *из двадесет шесте књије о ировинцијском едикту*: Поверилац, који дозволи да се ствар прода, одриче се залоге.

159. ПАУЛ, *из седамдесет књије о едикту*: Иако нам исто може бити дуговано по више основа, не може исто тако бити наше по више основа.

160. УЛПИЈАН, *из седамдесет шесте књије о едикту*: Једно је продати, а друго дати продавцу сагласност.

§ 1. Односи се на све, оно што је јавно учињено од стране већине странака.

§ 2. Бесмислено је да онај коме је земљиште легирано има више права него што би имао наследник или сам тестатор, да је жив.

161. ИСТИ, *из седамдесет седме књије о едикту*: У грађанском праву је прихваћено да кад год онај, чији је интерес да се услов не испуни, буде изазвао да услов не буде испуњен, једнако треба сматрати, као да је услов испуњен. Што се односи на ослобођења и на легате и на именовања наследника. У ове примере спадају и стипулације, кад је промисор изазвао да стипулатор не задовољи услов.

162. ПАУЛ, *из седамдесет књије о едикту*: Оно што је прихваћено из нужности, не треба тумачењем проширивати.

163. УЛПИЈАН, *из ђедесет ђеће књије о едикту*: Ко има право да поклони, исти има право и да прода и отуђи.

164. ПАУЛ, *из ђедесет ђрве књије о едикту*: Казнене тужбе које су једном подигнуте могу се пренети на наследнике.

165. УЛПИЈАН, *из ђедесет ђреће књије о едикту*: Ако неко може да отуђи, моћи ће дати и сагласност за отуђење. Коме, међутим, није допуштено да поклони, треба сматрати да, ако је дао сагласност на поклон, његова воља нема снагу.

166. PAULUS *libro quadragensimo octavo ad edictum* Qui rem alienam defendit, numquam locuples habetur.

167. IDEM *libro quadragensimo nono ad edictum* Non videntur data, quae eo tempore quo dentur accipientis non fiunt.

§ 1. Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.

168. IDEM *libro primo ad Plautium* Rapienda occasio est, quae praebet benignius responsum.

§ 1. Quod factum est cum in obscuro sit, ex affectione cuiusque capit interpretationem.

169. IDEM *libro secundo ad Plautium* Is damnum dat, qui iubet dare: eius vero nulla culpa est, cui parere necesse sit.

§ 1. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

170. IDEM *libro tertio ad Plautium* Factum a iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.

171. IDEM *libro quarto ad Plautium* Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod praestiterit.

172. IDEM *libro quinto ad Plautium* In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est.

§ 1. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salva actori sit.

173. IDEM *libro sexto ad Plautium* In condemnatione personarum, quae in id quod facere possunt damnantur, non totum quod habent extorquendum est, sed et ipsarum ratio habenda est, ne egeant.

§ 1. Cum verbum ‘restituas’ lege invenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi.

§ 2. Unicuique sua mora nocet. quod et in duobus reis promittendi observatur.

166. ПАУЛ, из четврдесет осме књије о едикти: Ко брани туђу ствар, никад се не сматра солвентним.

167. ИСТИ, из четврдесет девете књије о едикти: Не сматра се да је дато, оно што у тренутку давања није постало примаочево.

§ 1. Ко учини нешто по налогу судије, не сматра се да је учинио злонамерно, јер је морао да му се покори.

168. ПАУЛ, из прве књије о Плауџију: Треба искористити прилику, коју пружа блажи одговор.

§ 1. Што је учињено тако да не буде јасно, тумачи се на основу намере оног који је учинио.

169. ИСТИ, из друге књије о Плауџију: Штету чини онај, који нареди да буде учињена; онај, међутим, који мора да послуша, није крив.

§ 1. Што је неизвесно, не треба узимати као да постоји.

170. ИСТИ, из треће књије о Плауџију: Оно што је учињено од стране судије, а што се не односи на његову надлежност, нема снагу.

171. ИСТИ, из четврте књије о Плауџију: Нико не бива обавезан стога, што је од другог примио оно што му је он био обавезан дати.

172. ИСТИ, из пете књије о Плауџију: У закљученој продаји нејасни (*dogayini*) споразум треба да се тумачи на штету продавца.

§ 1. Међутим, нејасан тужбени захтев треба да буде схваћен тако, да ствар тужиоца буде спасена.

173. ИСТИ, из шесте књије о Плауџију: Приликом осуђивања особа, које се осуђују на онолико колико могу да изврше, не треба им отети све што имају, већ треба водити рачуна и да исти не оскудевају.

§ 1. Кад се у закону наиђе на реч „вратиш“, иако ништа посебно није додато у погледу плодова, ипак исто тако и плодови треба да буду враћени.

§ 2. Свакоме штети сопствена доцња. Што се поштује и ако постоје двојица дужника.

§ 3. Dolo facit, qui petit quod redditurus est.

174. IDEM *libro octavo ad Plautium* Qui potest facere, ut possit conditioni parere, iam posse videtur.

§ 1. Quod quis si velit habere non potest, id repudiare non potest.

175. IDEM *libro undecimo ad Plautium* In his, quae officium per liberas fieri personas leges desiderant, servus intervenire non potest.

§ 1. Non debeo melioris condicionis esse, quam auctor meus, a quo ius in me transit.

176. IDEM *libro tertio decimo ad Plautium* Non est singulis concedendum, quod per magistratum publice possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.

§ 1. Infinita aestimatio est libertatis et necessitudinis.

177. IDEM *libro quarto decimo ad Plautium* Qui in ius dominiumve alterius succedit, iure eius uti debet.

§ 1. Nemo videtur dolo exsequi, qui ignorat causam, cur non debeat petere.

178. IDEM *libro quinto decimo ad Plautium* Cum principalis causa non consistat, plerumque ne ea quidem quae sequuntur, locum habent.

179. IDEM *libro sexto decimo ad Plautium* In obscura voluntate manumittentis favendum est libertati.

180. IDEM *libro septimo decimo ad Plautium* Quod iussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

181. IDEM *libro primo ad Vitellium* Si nemo subiit hereditatem, omnis vis testamenti solvitur.

182. IDEM *libro tertio ad Vitellium* Quod nullius esse potest, id ut alicuius fieret, nulla obligatio valet efficere.

§ 3. Поступа са злом намером онај који захтева оно што је принуђен да врати.

174. ИСТИ, из осме књије о Плауџију: Ко може да учини да услов буде задовољен, сматра се да већ може (*да делује као да је испуњен*).

§ 1. Што неко, и ако хоће, не може имати, тога се не може одрећи.

175. ИСТИ, из једанаесте књије о Плауџију: У оним (стварима), у којима закон захтева да се дужност изврши путем слободних особа, роб не може интервенисати.

§ 1. Ја не треба да будем у бољем положају него преносилац, од којег је право прешло на мене.

176. ИСТИ, из шринаесте књије о Плауџију: Појединцима не треба допустити, оно што може да буде учињено јавно путем магистрата, да не би постојала могућност за изазивање веће забуне.

§ 1. Вредност слободе и сродства је безгранична.

177. ИСТИ, из четрнаесте књије о Плауџију: Ко ступи у право или својину другогa, треба да се користи његовим правом.

§ 1. Не сматра се да тужи са злом намером, онај који не зна за разлог, због којег не би требао да захтева.

178. ИСТИ, из петнаесте књије о Плауџију: Када главна кауза престане да постоји, обично нема места ни онима које су од ње зависне.

179. ИСТИ, из шеснаесте књије о Плауџију: Ако је воља оног који ослобађа нејасна, треба бити наклоњен слободи.

180. ИСТИ, из седамнаесте књије о Плауџију: Што је исплаћено другоме по заповести (*ивовериоца*), узима се као да је исплаћено њему лично.

181. ИСТИ, из прве књије о Виџелију: Ако нико не прихвати наслеђе, свака снага тестаментa се гаси.

182. ИСТИ, из треће књије о Виџелију: Што не може бити ничије, не може се никаквом облигацијом учинити да постане нечије.

183. MARCELLUS *libro tertio digestorum* Etsi nihil facile mutandum est ex sollemnibus, tamen ubi aequitas evidens poscit, subveniendum est.

184. CELSUS *libro septimo digestorum* Vani timoris iusta excusatio non est.

185. IDEM *libro octavo digestorum* Impossibilium nulla obligatio est.

186. IDEM *libro duodecimo digestorum* Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit: et cum solvendi tempus obligationi additur, nisi eo praeterito peti non potest.

187. IDEM *libro sexto decimo digestorum* Si quis praegnatem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

188. IDEM *libro septimo decimo digestorum* Ubi pugnantia inter se in testamento iuberentur, neutrum ratum est.

§ 1. Quae rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

189. IDEM *libro tertio decimo digestorum* Pupillus nec velle nec nolle in ea aetate nisi adposita tutoris auctoritate creditur: nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.

190. IDEM *libro vicensimo quarto digestorum* Quod evincitur, in bonis non est.

191. IDEM *libro trigensimo tertio digestorum* Neratius consultus, an quod beneficium dare se quasi viventi Caesar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur, respondit non videri sibi principem, quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modum esse beneficii sui vellet, ipsius aestimationem esse.

192. MARCELLUS *libro vicensimo nono digestorum* Ea, quae in partes dividi non possunt, solida a singulis heredibus debentur.

§ 1. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius est quam tutius.

183. МАРЦЕЛ, из *тредје књије дијесџа*: Иако ништа од формалности не треба олако променити, ипак, где правичност то очигледно захтева, треба притећи у помоћ.

184. ЦЕЛЗ, из *седме књије дијесџа*: Безразложан страх није правовлађано оправдање.

185. ИСТИ, из *осме књије дијесџа*: Ништаво је обавезивање на немогуће.

186. ИСТИ, из *дванесте књије дијесџа*: Ништа се не може захтевати пре оног рока, у којем се према природи ствари може извршити исплата; и када је уз облигацију додат рок за исплату, не може се захтевати пре његовог истека.

187. ИСТИ, из *шеснаесте књије дијесџа*: Ако је неко напустио трудну супругу, не сматра се да је преминуо без деце.

188. ИСТИ, из *седамнаесте књије дијесџа*: Ако су у тестаменту наређене две међусобно противречне ствари, ни једна од њих не важи.

§ 1. Што је забрањено природом ствари, не може се ниједним законом оснажити.

189. ИСТИ, из *тринаесте књије дијесџа*: Не сматра се нити да пупила у тој доби пристаје нити да не пристаје, изузев ако је придодата сагласност татора; јер за оно што настаје одлуком воље, за то је потребна сагласност татора.

190. ИСТИ, из *двадесет четврте књије дијесџа*: Што је евицирано, није у добрима.

191. ИСТИ, из *тридесет тредје књије дијесџа*: Нерације на питање да ли се, с обзиром на то да је Цезар рескриптом наложио да се да повластица неком за кога се мислило да је жив, сматра да она треба да буде дата иако је он већ преминуо, одговара да не изгледа да би је принцепс доделио да је знао, да је онај за којег је мислио да је жив, преминуо; докле је, пак, хтео да се протеже његове повластица, то сам (*император*) треба да утврди.

192. МАРЦЕЛ, из *двадесет девете књије дијесџа*: Оно што не може да се подели на делове, сваки наследник дугује солидарно.

§ 1. Следити блаже тумачење у нејасној ствари је колико праведније толико и сигурније.

193. CELSUS *libro trigensimo octavo digestorum* Omnia fere iura heredum perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis heredes exstitissent.

194. MODESTINUS *libro sexto differentiarum* Qui per successionem quamvis longissimam defuncto heredes constiterunt, non minus heredes intelleguntur, quam qui principaliter heredes existunt.

195. IDEM *libro septimo differentiarum* Expressa nocent, non expressa non nocent.

196. IDEM *libro octavo regularum* Privilegia quaedam causae sunt, quaedam personae. et ideo quaedam ad heredem transmittuntur, quae causae sunt: quae personae sunt, ad heredem non transeunt.

197. IDEM *libro singulari de ritu nuptiarum* Semper in coniunctionibus non solum quid liceat considerandum est, sed et quid honestum sit.

198. IAVOLENUS *libro tertio decimo ex Cassio* Neque in interdicto neque in ceteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, sive solvendo est sive non est.

199. IDEM *libro sexto epistularum* Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non paruit.

200. IDEM *libro septimo epistularum* Quotiens nihil sine captione investigari potest, eligendum est quod minimum habeat iniquitatis.

201. IDEM *libro decimo epistularum* Omnia, quae ex testamento proficiunt, ita statum eventus capiunt, si initium quoque sine vitio ceperint.

202. IDEM *libro undecimo epistularum* Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut non subverti posset.

203. POMPONIUS *libro octavo ad Quintum Mucium* Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intellegitur damnum sentire.

204. IDEM *libro vicesimo octavo ad Quintum Mucium* Minus est actionem habere quam rem.

193. ЦЕЛЗ, из тридесет осме књиге деветста: Скоро сва права наследницима припадају на исти начин, као да су постали наследници одмах у тренутку смрти (оставиоца).

194. МОДЕСТИН, из шесте књиге разлика: Они који постају наследници преминулог путем ма како далеке сукцесије, не сматрају се наследницима мање, него они који постају наследници у првом реду.

195. ИСТИ, из седме књиге разлика: Изречено шкоди, неизречено не шкоди.

196. ИСТИ, из осме књиге правила: Привилегије су некада стварне, некада личне. И зато се неке преносе на наследника, оне које су стварне; оне које су личне, не прелазе на наследника.

197. ИСТИ, из једногласне књиге о брачном ритуалу: У брачним везама не треба разматрати само шта је дозвољено, већ и шта је часно.

198. ЈАВОЛЕН, из тринаесте књиге по уводу на Касија: Нити у интердикту нити у другим стварима пупили не треба да штети зла намера тудора, било да је солвентан било да није.

199. ИСТИ, из шесте књиге писама: Не може се сматрати да је без зле намере онај, који не поштује власт магистрата.

200. ИСТИ, из седме књиге писама: Кад год се не може одлучити а да то не буде на уштрб некога, треба изабрати оно што садржи најмање неправичности.

201. ИСТИ, из десет књиге писама: Треба сматрати да све, што проистиче из тестаментa, има снагу ако је од почетка било без мане.

202. ИСТИ, из једанаесте књиге писама: Свака дефиниција у грађанском праву је ризична; мало их је, наиме, које нису могле бити оповргнуте.

203. ПОМПОНИЈЕ, из осме књиге о Квинију Муцију: Ако неко претрпи штету својом кривицом, не сматра се да је претрпео штету.

204. ИСТИ, из двадесет осме књиге о Квинију Муцију: Мање је имати тужбу него ствар.

205. IDEM *libro trigensimo nono ad Quintum Mucium* Plerumque fit, ut etiam ea, quae nobis abire possint, proinde in eo statu sint, atque si non essent eius condicionis, ut abire possent. et ideo quod fisco obligamus, et vindicare interdum et alienare et servitutem in praedio imponere possumus.

206. IDEM *libro nono ex variis lectionibus* Iure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletiores.

207. ULPIANUS *libro primo ad legem Iuliam et Papiam* Res iudicata pro veritate accipitur.

208. PAULUS *libro tertio ad legem Iuliam et Papiam* Non potest videri desisse habere, qui numquam habuit.

209. ULPIANUS *libro quarto ad legem Iuliam et Papiam* Servitutem mortalitati fere comparamus.

210. LICINNIUS RUFINUS *libro secundo regularum* Quae ab initio inutilis fuit institutio, ex postfacto convalescere non potest.

211. PAULUS *libro sexagensimo nono ad edictum* Servus rei publicae causa abesse non potest.

205. ИСТИ, из *придесет девет књиге о Квинију Муцију*: Најчешће се дешава да и оно чега можемо бити лишени ипак остане у таквом стању, као да не постоји услов по основу кога би смо га могли бити лишени. И стога, оно на шта смо се обавезали фиску можемо и захтевати својинском тужбом и отуђити и установити службеност на добру.

206. ИСТИ, из *девет књиге разних лекција*: У складу је са природним правом да нико не треба да буде учињен богатијим на штету другог и противправно.

207. УЛПИЈАН, из *прве књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Пресуђена ствар се сматра за истиниту.

208. ПАУЛ, из *треће књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Не може се сматрати да је нешто изгубио онај, који то никад није ни имао.

209. ИСТИ, из *четврте књиге о Јулијевом и Пайијевом закону*: Ропство скоро да упоређујемо са смрћу.

210. ЛИЦИНИЈЕ РУФИН, из *друге књиге правила*: Именовање (наследника) које је од почетка неважеће, не може оснажити на основу онога што се касније догодило.

211. ПАУЛ, из *шездесет девет књиге о едикту*: Роб не може одсуствовати због јавне дужности.

РЕЧ ПРЕВОДИОЦА

О превођењу Дигеста на српски језик.

Потребу за превођењем латинских правних текстова на савремене језике нико не спори, јер у оригиналу данас могу да их читају скоро искључиво романисти, будући да велика већина правника у данашње време више не познаје латински језик.

Рад на превођењу Дигеста на српски језик започео је професор Антун Маленица 1997. године, објавивши превод прве књиге заједно са преводима конституција *Deo auctore*, *Tanta* и *Omnem rei publicae*. Овај одлични превод је дуго био уједно и једини целовити превод једне књиге Дигеста на српски језик, као и на било који језик са простора бивше Југославије. Уз мој већ помињани превод последњег титулуса Дигеста *De diversis regulis iuris antiqui* (50.17) и изванредан број текстова који су нашли своје место у практикумима и збиркама текстова састављеним за потребе наставе, ово је све до 2012 године било и све што је до сада урађено на превођењу Дигеста код нас. Једини део Јустинијанове кодификације који је преведен у целости на српски језик су Институције. Иако квалитетни, ови преводи су прилично застарели и тешко се налазе, будући да имају антикварну вредност (превод Луја Бакотића из 1912. и превод Михаила Радовановића из 1864. године). Уз то, треба поменути и хрватски превод Јустинијанових Институција Анте Ромца из 1994 године. Од комплетних превода осталих античких римских правних текстова, не рачунајући Јустинијанову кодификацију, имали смо тада још само Ромчеве преводне Паулових Сентенција и Улпијанових Регула, и превод Гајевих Институција од Обрада Станојевића, који су се сви показали врло корисним.

Прошло је више од дванаест година од како сам, са намером да наставим путем којим је започео професор Маленица, објавио у јануару 2012 године, у скромном ауторском издању, превод девете књиге Јустинијанових Дигеста.¹ На први поглед необична одлука да следећа преведена књига не буде друга, него девета, захтевала је образложење, које сам дао у предговору: будући да не постоји иницијатива да се преведу цела Дигеста, а с обзиром на то да постоји потреба за преводом, одлучио сам да преводим поједине важније књиге. Имајући у виду велики значај девете књиге Дигеста, одлучио сам да понудим научној и стручној јавности превод ове књиге, уз намеру да рад на превођењу наставим и у будућности. Наравно, ова одлука била је

¹ Аличић 2013.

донета делимично и на основу мојих научних интересовања. Моја докторска дисертација одбрањена годину дана раније имала је за тему концепт штете у Аквилијевом закону. Она је касније и објављена у виду монографије. На ову тему објавио сам и велики број научних чланака. Будући да је највећи део мишљења и тумачења римских јуриспрудената која се односе на Аквилијев закон до нас доспео путем другог поглавља девете књиге Дигеста, ова књига ми је била добро позната. Многе текстове сам већ био анализирао у својим радовима. Није било тешко уложити додатни напор и превести целу књигу.

Протек времена је, како ми се чини, показао оправданост таквог приступа, из више разлога. Први је тај, што од објављивања моје књиге до данас, у Србији и у суседним земљама (Босни и Херцеговини, Хрватској и Црној Гори) није учињен готово никакав помак у превођењу не само Дигеста, него и античких римских правних текстова уопште. Књига која се налази пред читаоцем први је превод на наш језик једне античке римске правне књиге од 2012 године. И после дванаест година, иницијативе да се Дигеста у целости преведу на српски језик и даље нема.

Други разлог је тај, што је и развој догађаја ван региона потврдио исправност мојих ставова. Наиме, иако су Јустинијанова Дигеста далеко најзначајнији римски правни текст, из кога потиче највећи део онога што знамо о римском праву, нарочито оном из класичног периода, ипак, пре свега због обима овог дела, оно је до данас у целости преведено, или се тренутно преводи, на релативно мали број језика. У питању су готово искључиво велики светски језици, као што су италијански, енглески, холандски, француски, шпански, немачки, кинески и руски. Због застарелости превода, Дигеста су недавно поново преведена на енглески језик, а ради се и на новим преводима на немачки и холандски језик. Немају све земље чији се правни системи и правна традиција заснивају на римском праву научне потенцијале који омогућују превођење комплетног текста Дигеста.

У складу са тиме, примећује се настојање да се преведу макар поједини важнији делови овог огромног зборника. Тако, на Колоквијуму романиста централне и источне Европе и Азије одржаном од 5. до 7. октобра 2000. године у Владивостоку у Руској федерацији оцењен је као изузетно користан превод прве књиге Дигеста на кинески и српски језик, и пружена пуна подршка настојањима да се она преведу на руски, грузијски и румунски језик. У међувремену, рад на преводу прве књиге на грузијски и румунски је завршен, док су на руски језик Дигеста преведена у целости. У току је рад на парцијалним преводима и на другим језицима.

Додајмо и трећи разлог: мој превод девете књиге доста је добро прихваћен. Иако као ауторско издање моја књига из 2012 године није била била лако доступна у књижарама, нашла је свој пут до научне и стручне јавности. Случајно или не, после њеног објављивања порастао је интерес за теме из области вануговорне одговорности у римском праву. У неколицини радова

објављених у то време коришћени су моји преводи, некада из књиге, а некада из мојих чланака или докторске дисертације. Неки аутори су у цитатима навели да су користили мој превод. Нашло се и оних који су преузели моје преводе и покушали их приказати као своје, понекад мењајући ред речи или друге небитне ствари, у наивном покушају да целу ствар замаскирају; решио сам да не предузимам ништа овим поводом и нећу их ни овом приликом поменути по имену.

И, на крају, мој рад је изазвао интерес појединих угледних романиста, од којих су неки изразили интерес да наставе истим путем. Недавно сам добио усмена уверавања од професора Мирзе Хебиба са Правног факултета Универзитета у Сарајеву да намерава да ради на преводу једне књиге Дигеста, чији је садржај у складу са његовим научним интересовањима, на босански језик – изванредан подухват који ће свакако обрадовати романисте како у Босни и Херцеговини тако и у суседним земљама.

У складу са наведеним, а имајући у виду огроман значај Дигеста за романистичку науку, као и за образовање правника и развој права у целини, сматрао сам да постоји интерес да се настави рад на њиховом, макар и парцијалном, преводу.

Одлука да педесета књига буде следећа књига Дигеста коју ћу превести донео сам пре свега због њеног значаја. Наиме, она је, после прве књиге, вероватно најважнија књига овог великог правног зборника. Овај значај произлази пре свега из последња два поглавља: *De verborum significatione*, које садржи римске правне дефиниције, и *De diversis regulis iuris antiqui*, које садржи римске правне изреке односно регуле. Као што сам раније навео, главни разлог због којег сам одабрао да преведем педесету књигу Дигеста, а не неку другу, су њена последња два поглавља: *De verborum significatione* и *De diversis regulis iuris antiqui* су вероватно два најзначајнија поглавља Јустинијанове кодификације, у којима је на неки начин сумирана римска правна заоставштина. Сама чињеница да се њима завршава овај огромни зборник говори да су им Јустинијанови компилатори придаваоли огроман значај.

Као што су Дигеста у целини била сачињена пре свега зато да би спасила класично право од заборава, тако је овај титулус имао улогу да спречи да класична правна правила буду заборављена. Ова намера у потпуности је остварена. Регулe и дефиниције права које су још Јустинијанови компилатори сматрали старим (што се види из наслова последњег титулуса) углавном нису ни данас изгубиле своју употребну вредност. Многе од њих нашле су место и у модерним грађанским законикима, у образложењима судских одлука, у научним делима и уџбеницима.

Поново, корисност књиге коју сам намеравао да преведем делимично се поклопила са мојим научним интересовањима. Па ипак, не тако велики посао се због низа разлога отегао на скоро две деценије. Још од 2006 године занимао сам се за римске правне регуле. Овај интерес донео

је као резултат пар научних чланака,² као и комплетни превод поглавља *De diversis regulis iuris antiqui*.³ У каснијим годинама интересовао сам се за поједине теме из римског јавног права, где сам се поново дотицао неких текстова из педесете књѝге Дигеста.⁴

Но, тек 2016 године почео сам систематски да радим на преводу целе педесете књѝге. Због разних других обавеза, овај посао сам прекидао више пута, те се одужио на пуних осам година. Резултат вишегодишњег рада се налази пред читаоцем. Превод је намењен романистима и другим правницима и студентима права, лингвистима, историчарима, и осталим заинтересованим за римско право.

О латинском тексту Дигеста.

Ова књѝга садржи упоредни текст Девете књѝге Јустинијанових Дигеста на латинском и српском језику. Латински текст је дат на основу издања *Corpus iuris civilis* – а који је приредио Теодор Mommsen (*Theodorus Mommsen* - први пут издат 1872. године), а који је након његове смрти прегледао Паул Кругер (*Paulus Krueger*). Ово је по општеприхваћеном мишљењу најбоље критичко издање *Corpus iuris civilis* – а, и готово потпуно је потиснуло из употребе све друге едиције. Текст Mommsеновог издања је у овој књѝзи преузет преко електронског архива *BIA – Bibliotheca iuris antiqui*.⁵

Mommsенова едиција представља критичко издање, уз навођење одступања у фуснотама. Но будући да је интегрални текст Mommsеновог издања данас, у ери интернета лако доступан, и будући да одступања у тексту у овој књѝзи Дигеста у сачуваним преписима углавном нису толика да би довела у питање смисао појединих фрагмената, одлучио сам да овај пут српски превод буде пропраћен само латинским текстом Mommsеновог издања, без фуснота.

Скренуо бих пажњу читаоцу на један значајан изузетак. По Mommsеновом издању, текст Пауловог фрагмента 109. гласи:

109. PAULUS libro quinto ad edictum *Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere potest.*

Превод овог текста гласи:

109. ПАУЛ, из пете књѝге о едикту: *Не ѝрѝи деликтѝ онај који ѝа не сѝречи, иако може да ѝа сѝречи.*

² Аличић 2006; Аличић 2007.

³ Аличић 2008.

⁴ Аличић 2014; Аличић 2018; Аличић 2020.

⁵ Palazzolo 2003.

Међутим, у неким издањима текст овог фрагмента је другачији:

109. PAULUS libro quinto ad edictum *Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest.*⁶

Будући да глагол *patere* може да значи, у зависности од контекста, и *шпрѣити* и *диѣти саїласан*, речца *non* која је убачена пред крај реченице даје овом тексту сасвим другачији смисао:

109. ПАУЛ, из пете књиге о едикту: *Не саїлашава се са деликтѣом онај који ѿа не сїречи, јер не може да ѿа сїречи.*

И једна и друга верзија текста имају смисла. Првом се изражава став да сагласност оштећеног лица искључује постојање деликта, а другим принцип да онај који не може да спречи деликтну радњу потчињеног лица за исту не треба да одговара. Будући да сам се определио да следим Момзеново издање, ову регулу сам превео на први начин, мада је неки аутори, који су се определили за другачије реконструкције текста Дигеста, преведе другачије.⁷

О неким општим проблемима превођења латинских правних текстова.

Сваки превод је у извесној мери резултат компромиса између двају противречних настојања преводиоца: првог, да верно пренесе значење изворног текста, и другог, да превод буде лако разумљив читаоцу и стилски добро уобличен. Када се ради о преводима римских правних текстова, предност се по правилу даје првој од ове две тежње. Будући да је овај превод превасходно намењен правницима, сматрао сам да је неопходно да што верније интерпретирам значење латинског текста, жртвујући елеганцију израза када је то било неопходно. Ово се односи, пре свега, на приступ превођењу римских правних термина, и у нешто мањој мери на редослед речи у тексту превода.

Приликом превођења правне терминологије, трудио сам се да испоштујем најважнији захтев који савремена романистика поставља пред

⁶ Нпр.: Hulot - Berthelot - Tissot – Bérenger, tome VII, 661.

⁷ Нпр., у преводу Дигеста на француски из 1805. читамо: *Quelqu'un n'est pas complice d'un crime qu'il voit commentre, s'il n'est pas en son pouvoir de l'empêcher.* Hulot - Berthelot - Tissot – Bérenger *ibid.* Овај текст је слично преведен и у Скотовом преводу Дигеста на енглески језик: *He is not an accomplice in a crime who does not prevent it from being committed when he is unable to do so.* Scott 1932 Текст Скотовог превода овог поглавља доступан је на интернет адреси: http://webu2.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Anglica/D9_Scott.htm#III#III).

преводиоца римских текстова: да избегнем да латинске правне термине преводим модерним изразима који означавају институте које Римљани нису познавали, како читалац не би био доведен у заблуду да су Римљани имали неки правни институт, који им у ствари није био познат.

Додајмо и то, да сам сматрао да је улога превода та, да колико год је могуће одражава оно што у тексту заиста пише, а не оно што је аутор текста вероватно намеравао да каже; ако је неки текст недовољно јасан или може да има више значења, задатак је стручњака који ће се бавити егзегезом текста да укажу на могућа значења. Превод би требао да буде колико је год могуће неутралан и да не даје предност ни једној од постојећих теорија; ако је текст недовољно јасан, онда такав треба да буде и превод.

Задатак одабира српског израза који у највећој мери одсликава значење латинског термина није увек лак. Неке речи имају више значења, те је било потребно одредити се за онај превод који највише одговара контексту у којем се таква реч налази. Тако, израз *culpa* поред значења кривице има и уже значење нехата, те сам га преводио на један од два наведена начина. Израз *civitas* сам, у зависности од контекста, преводио као *заједница грађана*, или као *град*. Израз *iniuria* сам преводио као *љошћивравносћ*, или транскрибовао као *инјурија*; *convenire* као *закључић*, или као *одговарати*, *бић* *љужен* итд. *Dominus* може да се prevede као *јосјодар*, или као *власник*.

Понекад сам се двоумио да ли да одређени израз преведем, или да користим српску транскрипцију. Наравно, познато ми је да израз *res publica* за Римљане значи заједница грађана, што је другачије значење од данашње речи република, која означава нешто друго: облик владавине у којем је шеф државе изборни а не наследни орган. Ипак, будући да ова разлика у неким случајевима нема значаја за разумевање текста, и да је на основу контекста јасно у ком значењу се реч република користи, сматрао сам да је прихватљиво да користим модерну транскрипцију латинског израза. Тако сам поступио и са институтом *manumissio*; из стилских разлога користио сам транскрипцију *манумисија*, будући да је јасно о чему се ради, и с обзиром да ми је звучала боље него *ослобађање робова* или неки други описни превод. Да бих избегао расправу о природи римског института *domicillium* и питање разлике између пребивалишта и боравишта, одлучио сам да га транскрибујем као *домицил*.

С друге стране, сматрао сам да израз *infamia*, будући да је знатно мање познат (осим за оне који се баве римским правом), треба бар у неким ситуацијама превести као *љубићак часћ*, радије него транскрибовати као *инфамија*, мада је ова транскрипција у романистичкој литератури уобичајена. У неким случајевима сам, желећи да подвучем улогу коју је латински језик имао у стварању јужнословенске правне терминологије, занемарио разлике које постоје између хрватске и српске терминологије, и користио радије хрватски израз. Знам да је реч *државина* стандардни термин који се у српском

језику преводи латинска реч *possessio*; ипак, користио сам понекад израз посед, јер је јаснији неправницима, затим јер има исти корен као латинска реч, и осим тога није ни потпуно непознат у српској правној терминологији (сметање поседа; поседовна заштита, итд.). Такође, сматрао сам да латински термин *dominium* треба превести као *власништво*, а *proprietas* као *својина*.

За неке латинске изразе не постоји адекватан превод у нашем језику, нити уобичајена транскрипција, у ком случају сам прибегавао описном преводу. Такав је случај са изразом *typus*, који сам превео као *јавна дужност*.

О превођењу латинских правних правила и дефиниција.

Проблем компромиса између противречних настојања преводиоца да верно пренесе значење текста оригинала, и да превод у исто време буде стилски добро уобличен, вероватно нигде није толико изражен као приликом превођења римских правних правила, изрека и дефиниција. Наиме, преводиоци латинских правних текстова се обично труде да што верније интерпретирају значење латинског текста, често „жртвујући“ елеганцију изрази. Овакав приступ је сасвим оправдан, изузев када се ради о латинским регулама. Наиме, оне нису искључиво правна правила. Оне су често изреке, чија вредност не лежи само у правној норми коју садрже, већ и у начину на који су формулисане. Регулe су скоро увек језгровите, јасне, и лепо формулисане, понекад чак и духовите, налик на пословице. Будући да нису лишене литерарне вредности, преводилац мора да води рачуна о томе да их приликом превођења не сведе на суву норму. Зато сам се трудио да их преведем на такав начин да сачувају бар део изворног духа језика, али водећи рачуна о томе да их не интерпретирам у значењу које у римском праву нису имале.

Једна од највећих вредности римских правних правила је њихова краткоћа и језгровитост. Поред већ поменутих чињеница да је латински језик синтетички, а српски аналитички, посебан проблем представља то што су регуле од стране класичних правника намерно језгровито формулисане. Осим тога, фрагменте су Јустинијанови компилатори истргнули из контекста у којем су се налазили у класичним текстовима, а неке су и скратили.⁸ Због свега тога, било је неопходно да се у превод унесу, не само у преводу регула и дефиниција него и других фрагмената, и неке речи којих нема у латинском тексту, али су неопходне за разумевање превода. Оне су у преводу означене курзивом и налазе се у заградама.

⁸ Доказ за то су *двојници* (*leges geminatae*), текстови који се срећу и у другим деловима Јустинијанове кодификације. У последњем титулусу су многи текстови измењени, на тај начин што су извучени из контекста, при чему је отпало оно *enim*, *nam* или *quia* којим су обично овакве изреке увођене у казуистичка разматрања класичара. По Стејну, постоји чак 35 двојника. Stein 1968, 106-107.

ЛИТЕРАТУРА

- Abbott F.F. - Johnson A.C., *Municipal Administration in the Roman Empire*, New York, Russell & Russell, 1968
- Albanese B., "Definitio periculosa: un singolare caso di duplex interpretatio", *Studi Scaduto* 3, Padova, 299-376, 1970
- Alföldy G., "Municipes tibériens et cladiens en Liburnie", *Epigraphica* 23, 53-65, 1961-62
- Alföldy G., "Splauonon – Splonum", *Acta Antiqua Acad. Scientiarum Hungaricae* 10, 3-12, 1962
- Alföldy, "G.Municipium Iasorum", *Epigraphica* 26, 95-106, 1964; 1965
- Arangio-Ruiz V. - Vogliano A., "Tre rescritti in tema di diritto municipale", *Athenaeum* 20, 1-10, 1942
- Archi G.G., "La valutazione critica del Corpus Iuris", *Actes du congrès international des études byzantines* 2, Trombolini, Rome, 277-290, 1953
- Backhaus R., "In maiore minus inest'. Eine justinianische ‚regula iuris‘ in den klassischen Rechtsquellen - Herkunft, Anwendungsbereich und Funktion", *ZSS.* 100, 136-184, 1983
- Bechard F., *Droit municipal dans l'Antiquité*, Aalen, Scientia Verlag, 1975
- Behrends O. - Knütel R. - Kupisch B. - Seiler H.H. (cur.), *Corpus Iuris Civilis: Text und Übersetzung; auf der Grundlage der von Theodor Mommsen und Paul Krüger besorgten Textausgaben. Band I: Institutionen*, Müller Jurist. Verlag, Heidelberg, 1990
- Behrens D.D., "50. 17. 1", *ZSS.* 75, 353-361, 1958
- Berger A., "In dubiis benigniora D. 50. 17. 56", *Seminar* 9, 36-49, 1951
- Bernhardt R., „Immunität und Abgabepflichtigkeit bei römischen Kolonien und Munizipien in den Provinzen“, *Historia* 31, 343-352, 1982
- Biondi, B. "Obietto e metodi della scienza giuridica romana", *Scritti di diritto romano in onore di Contardo Ferrini*, Milano 1946, 241-249.
- Bitto I., "CIL. XI.3805. L'«auctoritas» dei centumviri: un momento della organizzazione municipale di Veio", *Atti Accad. Peloritana, Cl. Lett. Filos. e B. Arti* 55, 91-141, 1979
- Bluhme F. „Die Ordnung der Fragmente in den Pandectentiteln“ *Labeo* 6/1960, 50-96, 235-277, 368-404.
- Buti I., "Brevi note sulla regola catoniana a proposito di Gai 2. 244", *Annali Fac. Giur. Univ. Camerino* 34, 73-116, 1968

- Cancelli F., *Voce «Corpus Iuris Civilis»*, Enciclopedia Dantesca. Vol. II, Roma, Ist. Per l'Enciclopedia Italiana fondato da G. Treccani, 1970
- Carcatteraa, *Le definizioni dei giuristi romani. Metodo mezzi e fini*, Napoli, Jovene, 1966
- Carcatteraa., "Concezioni epistemiche dei giuristi romani", *SDHI*. 54, 37-65, 1988
- Carrié J.-M., "Archives municipales et distributions alimentaires dans l'Égypte romaine", *La mémoire perdue. Recherches sur l'administration romaine*, Roma, 271 ss., 1998
- Cébeillac Gervasoni M., (cur.) *Les élits municipales de l'Italie péninsulaire des Gracques à Nèron: Actes de la table ronde de Clermont-Ferrand (28-30 novembre 1991) [Collection de l'École française de Rome, 215]*, De Boccard, Paris, 1996
- Cenderelli A. "Corpus iuris civilis, in Digesto, IV ed. [Discipline privatistiche. Sezione civile, IV]", *UTET, Torino*, 412-423, 1989
- Chastagnol A., "Considérations sur les municipes latins du premier siècle apr. J.-C.", *L'Afrique dans l'Occident romain*, Roma, 351-365, 1990
- Cloud D., "Municipal capital jurisdiction over Roman citizens: a chimera?", *Liverpool classical monthly* 18, 39-43, 1993
- Daube D., "The palingenesia of Digesta 50.17.110 and the construction of asyndetons", *AHDO.-RIDA* 1, 385-399, 1952
- De Bujan F.F., "'Regulae Iuris'. A proposito del 'mandatum' en las fuentes romanas (1)", *Rev. General de Legislación y Jurisprudencia* 94. n. 1, 13-69. 1987
- De Castro-Camero R., "Regula iuris", *Rev. de Estudios Hist. Juridicos* 16, 25-31, 1994
- Degrassi A., "Mittente e destinatario dei rescritti imperiali riguardanti il municipio di Vardacate", *Athenaeum* 26, 254-258, 1948
- Dekkers R., "Grandeur et servitude des «regulae juris»", *RIDA*. 5, 437-448, 1958
- D'Ors A. "Nuevos datos de la Ley Irnitana sobre jurisdicción municipal", *SDHI*. 49, 18-50, 1983
- D'Ors A., "La ley Flavia Municipal", *AHDE*. 54, 535-573, 1984
- d'Ors A., "Una aproximación al capítulo 'de iure et potestate duumvirorum' de la ley municipal", *IVRA* 44, 149-164, 1993
- d'Ors X., "Regulación y control de la actividad publica en la 'lex Flavia Municipalis'", *Seminarios Complutenses de Der. rom., II: Cuestiones de Der. publico rom. Madrid*, 73-90, 1990
- D'Ors, "A. Las declaraciones juridicas en Derecho Romano", *AHDE*. 34, 565-573, 1964
- Duthoy R. "Sens et fonction du patronat municipal durant le principat", *L'Antiq. class.* 53, 145-156, 1984
- Elia F., "Il diritto dei magistrati municipali alla «datio tutoris» in età imperiale. Sua diffusione e contrazione", *Quaderni Catanesi* 14, 355-390, 1985

- Flume W., "Die regula Catoniana - ein Exempel römischer Jurisprudenz", *Festschrift für H. Niederländer, Heidelberg*, 17-26, 1991
- Frezza P., "Istituti ellenistici nei testi del Corpus iuris civilis", *Studi Arangio-Ruiz* 4, *Jovene, Napoli*, 209-224, 1953
- Gabba E., "I municipi e l'Italia Augustea", *Continuità e trasformazioni fra repubblica e principato, Bari*, 69-82, 1991
- Gabba E., *L'Italia dei municipi nell'Impero Romano: premesse storiche, politiche e culturali per la storia italiana*, Macht und Kultur im Rom der kaiserzeit, Bonn, 1994
- Galsterer H., "Municipium Flavium Irnitum: A Latin Town in Spanien", *JRS*, 78, 78-90, 1988
- Galsterer H., „Urbanisation und Municipalisation Italiens im 2. und 1. Jh. v. Chr.“, *Hellenismus in Mittelitalien, Zweiter Teil, Göttingen*, 321-340, 1976
- Gascou J., "La politique municipale de Rome en Afrique du Nord, I: De la mort d'Auguste au début du IIIe siècle; II: Après la mort de Septime-Sévère", *Aufstieg u. Niedergang II.10.2. Berlin/New York, De Gruyter*, 136-229; 230-320, 1982
- Gatti C., "Sull'ordinamento istituzionale di Pompei dopo la conquista romana", *Centro studi e documentazione sull'Italia romana, Milano*, 165-178, 1975
- Grelle F., "Ordinamento municipale e organizzazione territoriale nella Puglia romana", *L'incidenza dell'antico, I, Napoli*, 241-260, 1995
- Guarino A.D., "50.17.202: «interpretatio simplex»", *Labeo* 14, 65-72, 1968
- Hausmaninger, "H.Celsus und die regula Catoniana", *TR*, 36, 469-488, 1968
- Hulot H, Berthelot J.-F, Tissot P.-A., Bérenger A. f. *Corps de droit civil romain en latin et en français*, Réimpression de l'édition de Metz 1805, Aalen 1979.
- Iglesias-Redondo J., *Cuerpo de las definiciones contenidas en el Digesto de Iustiniانو. Textos latinos y traducción*, Madrid, Sem. de Derecho Romano - Fac. de Derecho, 1981
- Impallomeni G., "L'inquadramento giuridico delle colonie e dei municipi (Iulia Concordia e Opitergium) nell'ambito dell'Impero Romano", *Index* 26, 1 ss., 1998
- Jacques F., "Volontariat et compétition dans les carrières municipales
- Jacques F., *Le privilège de liberté. Politique impériale et autonomie municipale dans les cités de l'Occident romain (161-244)*[*Coll. de l'École française de Rome* 76], Roma, 1984
- Johnston D., "Munificence and Municipia: Bequests to Towns in Classical Roman Law", *JRS*, 75, 105-125, 1985
- Kacprzak A., "Regulae et maximae", *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski, Varsovie*, 145 ss., 1996
- Kränzlein A., „Ius municipum. Zu Art. 93 Lex Irnitana“, *Ars boni et aequi. Festschrift für W. Waldstein, Stuttgart*, 177-186, 1993
- Kränzlein A., "Sine iniuria privatorum", *Vestigia Iuris Romani. Festschrift für G. Wesener, Graz*, 279-283, 1992

- Kupiszewski H., "Maximae iuris", *Przegląd humanistyczny* 25, 1-12, 1981
- Kupiszewski H., "Regula iuris. U zrodel pojecia [Regula iuris. Aux sources d'une notion]", *Przegląd humanistyczny* 25, 51-67, 1981
- Lamberti F., 'Tabulae Irnitanae'. *Municipalità e 'ius romanorum'* [Pubbl. del Dipartimento di Diritto Rom. e Storia della Scienza Romanistica dell'Univ. degli Studi di Napoli 'Federico II', 6], Napoli, Jovene, 1993
- Lanfranchi F., "D. 2.4.5: «Pater is est ...»: regula o definitio?", *AG.* 175, 262-267, 1968
- Langhammer W., *Die rechtliche und soziale Stellung der Magistratus Municipales und der Decuriones in der Übergangsphase der Städte von sich selbstverwaltenden Gemeinden zu*
- Lazzarini S., "Ius, iustitia: etimologia e definizioni nei giuristi romani", *Pubblicazione: Le parole della fede. Dall'esperienza classica alla sapienza cristiana a cura di Valvo, Milano*, 102 ss., 1993
- Le Roux P. "Municipe et droit latin en Hispania sous l'Empire", *RHD.* 64, 325-350, 1986
- Le Roux P., "La questione municipale nel I sec. d.C.: l'esempio spagnolo", *Epigrafia e territorio. Politica e società, III Serie a cura di M. Pani, Bari*, 159 ss., 1994
- Lebek D., "Domitians Lex Lati und die Duumvirn, Aedilen und Quaestoren in Tab. Irn. Paragraph 18-20", *ZPE.* 103, 253-292, 1994
- Lebek W.D., "Die municipalen Curien oder Domitian al Republikaner: Lex Lati (Tab.Irn.) Paragraph 50 (?) und 51", *ZPE.* 107, 135-194, 1995
- Lebek W.D., "La Lex Lati di Domiziano (Lex Irnitana): le strutture giuridiche dei capitoli 84 e 86", *ZPE.* 97, 159-178, 1993
- Lefebvre Ch., "Voce «Règles de droit» (Evoluzion de la théorie- les origines romaines)", *Pubblicazione: Dictionnaire de Droit Canonique VII, Paris*, 541, 1965
- Lemosse M., "Loi municipale et droit latin", *IVRA* 41, 88-95, 1990
- Liebs D., "Rhythmische Rechtssätze. Zur Geschichte einiger lateinische Rechtsregeln", *Iuristenzeitung* 36, 160-164, 1981
- Luraschi G., "Appunti di storia e di diritto su Como romana (84-49 a.C.)", *Periodico della Soc. Storica Comense* 45, 143-166, 1974-77
- Mancini G., *Cives Romani municipes latini (Università di Teramo, Facoltà di Giurisprudenza - n.s. 2)*, Giuffrè, Milano, 1997
- Manfredini A.D., "Municipii e città nella lotta ai 'latrones'", *Annali dell'Università di Ferrara*, sez. V/6, 23-34, 1992
- Manfredini A.D., "Municipii e città nella lotta ai latrones", *Roma y las Provincias, Madrid*, 147-159, 1994
- Marrone M., "Le 'significationes' di D. 50.16 ('de verborum significatione')", *SDHI.* 60, 583-596, 1994
- Martini R., "Ancora in tema di 'definitiones'", *Studi Senesi* 96, 146-168, 1984

- Martini R., “Di nuovo sulla ‘definitio’. Fra retorica e giurisprudenza”, *Labeo* 41, 169 ss., 1995
- Martini R., *Le definizioni dei giuristi romani* [Univ. di Milano. Pubbl. della Fac. di Giurisprudenza - Studi di diritto romano, 3], Milano, Giuffrè, 1966
- Melani C., “Roma e le tribù della Mauritania Cesariense nel III secolo d.C.: una difficile convivenza”, *Athenaeum* 82, 153-176, 1994
- Mentxaka R., *El senado municipal en la Bética Hispana a la luz de la lex Irnitana*, Vitoria, Gasteiz, 1993
- Mercogliano F., *Le regule iuris del Liber singularis ulpiano*, Index 26, 1998
- Messana M.A., “Sui libri Definitionum di Emilio Papiniano. Definitio e definire nell’esperienza giuridica romana”, *Annali del Seminario giuridico dell’Università di Palermo*, XLV.2, 61- 322, 1998
- Murjanov M.F., “Pjat rukopisej korpusa Justiniana v sobranii Leningradskogo universiteta [= Cinque manoscritti del Corpus giustiniano nella collezione dell’Università di Leningrado]”, *Viz. Vrem.* 27, 306-309, 1967
- Nicoletti A., “Voce «Municipium»”, *Novissimo Digesto Italiano* X, Torino, 1007-1010, 1964
- Oliver J.H., “Augustan, Flavian, and Hadrianic Praefecti Iure Dicundo in Asia and Greece”, *American Journal of Philology* 84, 162-165, 1963
- Palazzolo, N. (direzione scientifica), *Thesavrus lingvae latinae*, Copyright 2003 K.G.; Software Copyright 2003 Thomas Technology Solutions, Inc., Horsham
- Penta M., “Note sul ‘Liber Definitionum’”, *Fraterna munera. Studi in onore di Luigi Amirante*, Salerno, 357 ss., 1998
- Perozzi S., “Dell’antica e dell’odierna maniera di considerare e di studiare il corpus juris nei riguardi dogmatici”, *Scritti giuridici, III - Famiglia, successione, Procedura e scritti vari*, Giuffrè Milano, 595-612, 1948
- Pescani P. “Il piano del Digesto e la sua attuazione”, *Bullettino dell’ Istituto di Diritto romano “Vittorio Scialoia”*, 16/ 1974., ctp. 221-401.
- Plaza E. J., “El Corpus Iuris Civilis”, *Revista Juridica* 23, 329-343, 1972
- Pugliese G., “Brevi riflessioni su una ‘regula iuris’”, *Mélanges F. Wubbe*, Fribourg, 389-400, 1993
- Quoniam P., „Le statut municipal de Thuburbo Majus”, *Les Cahiers de Tunisie* 8, fasc. 31, 25-28, 1960
- Reinoso Barbero F., “‘Definitio periculosa’: Javoleno o Labeón?”, *BIDR.* 90, 285-353, 1987
- Riccobono S. - Riccobono S.jr., “Voce «Regulae juris»”, *Novissimo Digesto Italiano* XV. Torino, 360-361, 1968
- Riccobono S., “Voce «Corpus Iuris Civilis»”, *Novissimo Digesto Italiano* IV., Torino, 871-872, 1959
- Rodriguez Neila J.F., “‘Aqua publica’ y política municipal romana”, *Gerión* 6, 223-252, 1988

- Rodríguez Neila J.F., “El epígrafe CIL II 2242 - Corduba - y las locationes de propiedades públicas municipales”, *La sociedad de la Bética, Granada*, 425-460, 1994
- Saddington D.B., “The relationship between holding Office in a Municipium or Colonia and the militia equestris in the early Principate”, *Athenaeum* 84, 157-181, 1996
- Sainz Ezquerro J.M., *La regula Catoniana y la imposibilidad de convalidación de los actos jurídicos nulos*, Univ. de La Laguna, 1976
- Sanfilippo C., *Interpretazione del ‘Corpus iuris’*, Catania, 1949
- Sargenti M., “Problemi di vita municipale nella normativa imperiale da Traiano ai Severi”, *Atti del Convegno celebrativo del Centenario Soc Archeologica Comense, Riv. Archeol. dell’Antica Provincia e Diocesi di Como, 1872-1972, Como*, 401-415, 1974
- Scherillo G., “Voce «Catoniana Regola»”, *Novissimo Digesto Italiano III. Torino*, 28-29, 1959
- Schmidlin B., “Horoi, pithana und regulae ꝛ Zum Einfluss der Rhetorik und Dialektik auf die juristische Regelbildung”, *Aufstieg u. Niedergang II.15*, 101-130, 1976
- Schmidlin B., “Rechtsregel und Rechtsfall in der römischen Jurisprudenz”, *Österr. Zeitschr. f. öffentl. Recht.* 22, 311-326, 1971
- Schmidlin B., “Regula iuris: Standard, Norm oder Spruchregel? Zum hermeneutischen Problem des Regelverständnisses”, 91-109, *Festschr. Kaser, München*, 1976
- Schmidlin, B. *Die römischen Rechtsregeln. Versuch einer Typologie Forschungen zum römischen Recht, Abhandlung*, 29, Köln-Wien, Böhlau Verlag, 1970
- Schönbauer E., “Municipia und coloniae in der Prinzipatszeit”, *Anz. öst. Akad. n.* 24, 1953
- Scott S. P., *Digest*, A. M., Cincinnati 1932.
- Solazzi S., “Magistrati municipali alla ricerca di tutori idonei”, *Labeo* 4, 150-153, 1958
- Stein P., “The Digest Title, De diversis regulis iuris antiqui and the General Principles of Law”, *Essays in Jurisprudence in honour of Roscoe Pound, Indianapolis*, 1-20, 1962
- Stein P., “The formation of the Gloss de regulis iuris and the Glossators’ concept of regula”, *Atti del Convegno internazionale di Studi Accursiani Bologna*, 21-26 Ottobre 1963, 697-722, 1968
- Stein P., *Regulae Iuris. From Juristic Rules to Legal Maxims*, Edinburgh, University Press, 1966
- Stein, “P. Lo svolgimento storico della nozione di ‘regula iuris’ in diritto romano”, *Antologia giuridica romanistica ed antiquaria I, Milano, Giuffrè*, 95-108, 1968

Steiner Wiesbaden 1973

Steinwenter A., "Voce «Corpus iuris»", *Reallexikon für Antike und Christentum* Lief. 19, 453-463, 1956

Stojcevic D. - Romac A., *Dicta et regulae iuris*, Beograd, 1969

Talamanca M., "Il 'Corpus iuris' giustiniano fra il diritto romano e il diritto vigente", *Diritto e storia, Padova*, 205 ss., 1995

Tibiletti G., "Diritti locali nei Municipi d'Italia e altri problemi", *Riv. Stor. dell'Ant.* 3, 171-195, 1973

Venturini C., "In tema di illeciti profitti dei magistrati municipali: rilievi in margine a due luoghi epigrafici", *Roma y las Provincias, Madrid*, 225-242, 1994

Vittinghoff F., "Römische Stadtrechtsformen der Kaiserzeit", *ZSS.* 68, 435-485, 1951

Weber V., "Entstehung und Rechtsstellung der römischen Gemeinde Pompeji", *Klio* 57, 179-206, 1975

Wenger L., "Zum «Corpus Iuris» in Byzanz", *Actes du congrès international des études byzantines, Trombolini, Rome*, 2, 394-395, 1953

Wieacker F. "Corpus Iuris", *Vom römischen Recht* 2, *Stuttgart*, 242-287, 1961

Wieacker F. „Corpus Iuris”, *Vom römischen recht.* Koehler e Amelang Leipzig, 146-194, 1944

Wiegels R., "Das Datum der Verleihung des «ius latii» an die Hispanier: Zur Personal- und Municipalpolitik in den ersten Regierungsjahren Vespasians", *Hermes* 106, 196-213, 1978

Wolff H., "Caesars Neugründung von Comum und das sogenannte «ius Latii maius»", *Chiron* 9, 169-187, 1979

Zaccaria C., "Il territorio dei municipi e delle colonie dell'Italia nell'età alto imperiale alla luce della più recente documentazione epigrafica", *L'Italia d'Auguste à Dioclétien, Roma*, 309-327, 1994

Аличић, С., „De diversis regulis iuris antiqui (D.50.17)“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2006, 433-448.

Аличић, С., „Regula Catoniana и SC Neronianum“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2007, 459-481.

Аличић, С., „О потреби превода титулуса Дигеста De diversis regulis iuris antiqui и о неким проблемима превођења римских регула на српски језик“, *Европски правник*, 3/2008, 83-106.

Аличић, С., „О промени пребивалишта (domicilium) у римском праву“, *Сеобе од антике до данас*, Нови Сад, Филозофски факултет, 2020, 469-476.

Аличић, С., „Defensor civitatis (заштитник грађана) у Илирику“, *Владавина права и правна држава у региону*, Пале 2014, 802-816.

Аличић, С., *Justinianova Digesta – knjiga 9*, за издавача: Samir Aličić, Bačka Palanka 2013.

Аличџџ, С., „Jurisprudент Lucije Neracije Prisk“, *Acta Illyrica*, Bathinvs association, Сарајево, 2/2018, 395-406.

Бенвенист, Е. *Речник индоевројских усџанова*, Издавачка књџџница Зорана Стојановџџа, Сремски Карловци 2002.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

347(37)

ЈУСТИНИЈАНОВА Дигеста. Књ. 50 / превод и коментар Самир Аличић. -
Београд : Институт за упоредно право, 2024 (Београд : Бирограф Комп). - 286
стр. ; 24 см. - (Монографија / [Институт за упоредно право] ; 201)

Упоредо лат. текст и срп. превод. - Тираж 100. - Стр. 271-277: О превођењу
Дигеста на српски језик. / Самир Аличић. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија: стр. 279-286.

ISBN 978-86-82582-28-1

а) Јустинијанова Дигеста

COBISS.SR-ID 159866633